

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

• STATUTUL PENTRU ORGANIZAREA ȘI
FUNCȚIONAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

• LEGEA CULTELOR

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXXVI, Nr. 1-2, IANUARIE – FEBRUARIE, 2008

I M P O R T A N T

În București, Intrarea Miron Cristea, nr. 6, sector 4, în clădirea Tipografiei Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a fost deschisă **Librăria Cărilor Bisericești**, unde pot fi achiziționate tipărituri ale Institutului Biblic, la prețuri promoționale, în limita stocului disponibil.

Informații la tel. 021-406.71.94; 021-406.71.93; 0724.02.11.17
Fax: (0040-21)300.05.53; magazin@editurapatriarhiei.ro

PT-4

INV: 15.209
MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI
BIBLIOTECA "DUMITRU STĂNILĂE"
Secția Ecumenică
COTA: PT-4

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXXVI, Nr. 1-2, IANUARIE-FEBRUARIE, 2008
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE:

Președinte: *Prea Fericitul Părinte D A N I E L,*
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Membri: *P.S. VINCENȚIU PLOIEȘTEANUL, Episcop-Vicar Patriarhal, Secretarul Sfântului Sinod; P.S. CALINIC BOTOȘĂNEANUL, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Iașilor; P.S. CASIAN, Episcopul Dunării de Jos; P.S. NICODIM, Episcopul Severinului și Strehaiei; P.S. PAISIE LUGOJANUL, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei; Acad. Pr. Prof. Dr. DUMITRU POPESCU.*

Redactori: *Pr. EUGEN MORARU*
Prof. CAMIL MARIUS DĂDĂRLAT

COLABORATORI:

Înalt Prea Sfințiții Mitropoliți, Prea Sfințiții Episcopi, Profesorii Facultăților de teologie, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești; Prea Cucernicii Consilieri patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidați la titlul de doctor în teologie ș.a..

PATRIARHIA ROMÂNĂ

**STATUTUL
PENTRU ORGANIZAREA ȘI FUNCȚIONAREA
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

**EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

BUCUREȘTI - 2008

Text aprobat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin hotărârea nr. 4768/2007 luată în ședința de lucru din 28 noiembrie, 2007 și recunoscut, în temeiul *Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*, prin hotărârea Guvernului României, nr. 53 din 16 ianuarie 2008, publicată în *Monitorul Oficial al României, Partea I*, nr. 50/22 ianuarie, 2008.

P R E F A Ț Ă

Libertate și responsabilitate pentru comuniune în Biserică

1. Necesitatea înnoirii Statutului

În Europa Răsăriteană, în care ființează cele mai multe Biserici Ortodoxe autocefale și naționale, marile schimbări de regimuri, de ideologii și de politici de stat de la sfârșitul secolului XX, precum și transformările profunde petrecute în mentalitatea morală, spirituală și socială a popoarelor, au generat la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI urgente și necesare înnoiri în legislația bisericească.

Schimbarea de regim politic din România, după decembrie 1989, și reorientarea țării noastre către Uniunea Europeană, prin aspirații democratice și libertăți depline, au oferit Bisericii noastre posibilitatea ca, începând cu anul 1990, să aducă peste 100 de amendamente la *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, publicat în anul 1948. Aceste amendamente vizau: *afirmarea libertății de credință și a autonomiei bisericești, redefinirea raporturilor dintre Biserică și Stat, eliminarea prevederilor cu caracter restrictiv care îngreunau lucrarea bisericească la domeniul liturgic, fără acces pastoral-misionar în instituțiile publice și fără dreptul de a desfășura activități sociale.*

În acest context, dinamismul și complexitatea vieții și misiunii Bisericii Ortodoxe Române au impus în ultimii ani o acțiune sistematică și coordonată de corelare a legislației

proprii bisericești cu legislația de stat, în conformitate cu Sfintele Canoane, cu Tradiția ortodoxă și păstrând unitatea dogmatică, liturgică și canonică în comuniune cu Biserica Ortodoxă universală.

Întemeiată pe libertatea religioasă și pe dreptul de afirmare deplină a autonomiei cultelor din România, în temeiul prevederilor constituționale (art.29 alin.3 și 5) și a *Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor* care au oferit perspective noi pentru a uni libertatea cu responsabilitatea, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 13 februarie 2007, sub președinția vrednicului de pomenire Patriarhul Teoctist, a adoptat un plan de măsuri privind redactarea proiectului de *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*.

2. Principii generale

O primă etapă în procesul de redactare a proiectului *Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* l-a constituit *consfătuirea unei Comisii sinodale lărgite, formată din Mitropoliții și Ierarhii raportori ai Comisiilor sinodale*, care a avut loc în ziua de 4 aprilie 2007, la Reședința Patriarhală din București, sub președinția Părintelui Patriarh Teoctist. În cadrul acestei consfătuiri au fost stabilite *principiile majore orientative* în procesul de elaborare a unui *Anteproiect de Statut*. Aceste principii majore, bazate pe Tradiția apostolică, pe hotărârile Sinoadelor Ecu-menice și pe viața sacramentală a Bisericii universale sunt: **a.** *Unitate de credință panortodoxă (universală) și autocefalie națională;* **b.** *Unitate ierarhică sinodală și autonomie eparhială;* **c.** *Coordonare ierarhică primațială (Patriarh și Mitropolit) și coresponsabilitate episcopală sinodală (națională–Sfântul Sinod și provincială–Sinodul Mitropolitan);* **d.** *Cooperarea*

ierarhilor cu clerul și cu mireni – responsabilități distincte, dar lucrare comună; e. *Relațiile Bisericii cu Statul: autonomie față de Stat și cooperare cu acesta pentru păstrarea și promovarea valorilor credinței ortodoxe, precum și pentru binele societății.*

3. *Anteproiect, sinteză de amendamente și Proiect*

Într-o a doua etapă, pe baza principiilor adoptate de Comisia sinodală lărgită, la 4 aprilie 2007, o *Comisie sinodală specială (Comisie de redactare)* a elaborat un *Anteproiect de Statut* pe care l-a analizat, diortosit și completat în ședințele de lucru din 9-10 mai și 5 iunie 2007. Activitatea Comisiei a necesitat un efort susținut de cercetare a unui mare fond documentar, constituit din hotărârile Sfântului Sinod, ale Sinodului Permanent și ale Adunării Naționale Bisericești din perioada 1948-2007 care, de-a lungul timpului, au completat, explicat și interpretat Legiuirile bisericești adoptate, începând cu anul 1948. De asemenea, *Comisia sinodală specială* a consultat, cu titlu orientativ, și Statutele celorlalte Biserici Ortodoxe surori, bogat izvor de experiență și viață bisericească, îmbrăcate în haină canonic-juridică, potrivit specificului acestui gen de acte normative. În această *Comisie sinodală specială* au lucrat împreună membri ai Sfântului Sinod, personal din Cancelaria Sfântului Sinod, profesori de teologie și canoniști.

În lunile iunie, iulie și august 2007 a avut loc la *Centrele eparhiale*, din toată țara, o temeinică studiere și dezbatere a *Anteproiectului de Statut*, elaborat de *Comisia sinodală specială*, cu scopul de a formula observații și propuneri venind din experiența și practica administrativă a acestora. Apoi, *Sinoadele Mitropolitane* au procedat la sintetizarea, corelarea și completarea propunerilor venite de la eparhii și, potrivit mandatului primit din partea Sfântului Sinod, au elaborat și

înaintat *Comisiei sinodale speciale* propuneri unitare pentru a îmbunătăți *Anteproiectul de Statut* pe care Cancelaria Sfântului Sinod le-a centralizat într-un Document-sinteză, însumând aproape 100 de pagini.

Pe baza acestei ample sinteze, în zilele de 3-4 octombrie 2007, *Comisia sinodală specială* a procedat la elaborarea finală a *Proiectului de Statut*, care a fost adus în dezbateră Sfântului Sinod în ședința sa de lucru, din zilele de 23-24 octombrie, 2007.

Procesul de elaborare a unui nou *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* a fost abordat de Sfântul Sinod cu multă responsabilitate, ținând seama de necesitatea păstrării unității ortodoxe universale în plan dogmatic, liturgic și canonic, dar și de cerințele pastorale și social-misionare ale Bisericii Ortodoxe Române de astăzi.

În acest context, Sfântul Sinod, într-o primă ședință, în zilele de 23-24 octombrie 2007, a definitivat articolele 1-89 din *Proiectul de statut*, apoi în ședința din 27-28 noiembrie a definitivat articolele 90-205, a adoptat un număr de 25 de amendamente la textul definitivat în ședința anterioară, iar în final, în ziua de 28 noiembrie 2007, a aprobat, cu unanimitate, textul noului **Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române** (205 articole). A fost o lucrare anevoioasă și migăloasă care a necesitat o atenție deosebită din partea Patriarhului și a tuturor Ierarhilor din Sfântul Sinod, mai ales că s-a lucrat sub presiunea timpului foarte limitat, anterior termenului de predare a *Statutului*, pentru a fi recunoscut de către Guvern.

În temeiul *Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*, la solicitarea Patriarhului, Guvernul României, prin hotărârea nr.53, din 16 ianuarie 2008, a recunoscut *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, care a fost, apoi, publicat în *Moni-*

torul Oficial al României, partea I, nr.50 din 22 ianuarie, 2008.

După ce am prezentat succint istoricul întregii activități de elaborare, definitivare și aprobare a *Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, precizăm că noul Statut, deși perfectibil, reglementează, *mai adecvat decât cel anterior*, modalitățile după care Biserica noastră, prin eparhiile din interiorul și din afara granițelor țării, conduce și administrează diferitele ei activități: liturgic-sacramentală, pastoral-misionară, social-filantropică, cultural-educativă, disciplinar-canonice, organizatoric-administrativă, patrimonială și financiar-contabilă, la nivelul tuturor unităților sale bisericești.

4. Note specifice ale noului Statut

Noul *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, în mare parte, continuă statutul anterior. Totuși, în unele privințe, noul Statut completează sau simplifică pe cel anterior, iar în alte privințe aduce modificări majore, ca de pildă modul alegerii ierarhilor, în armonie cu practica panortodoxă actuală, dar și asimilând cu discernământ experiența românească anterioară.

Noutatea actualului Statut constă, mai întâi, într-o *puternică accentuare a legăturii dintre libertate și responsabilitate sau între autonomie proprie și cooperare cu alții*, la nivel național, provincial (regional) și eparhial. În acest mod, se evidențiază că adevărata libertate nu este izolare, unitatea nu este constrângere, iar treptele ierarhice sunt trepte ale slujirii comuniunii eclesiale, în care primatul se definește ca slujire și responsabilitate sporită în interiorul sinodalității, pentru a menține unitatea Bisericii.

Deși este un text canonic-juridic, noul Statut are implicit și semnificații spirituale profunde, proprii Ortodoxiei.

De pildă, după ce definește Biserica Ortodoxă universală ca fiind *comuniunea* de credință și de viață sfântă a persoanelor umane cu Persoanele Preasfintei Treimi, noul Statut *accentuează comuniunea Bisericii Ortodoxe Române autocefale cu Biserica Ortodoxă universală*, iar apoi, în spiritul **Canonului 34 Apostolic**, se vede peste tot cadrul statutar pentru *comuniunea din interiorul Bisericii Ortodoxe autocefale*, mai precis comuniunea eparhiilor între ele în Sinodul Mitropolitan și în Sfântul Sinod autocefal. Toate acestea sunt reflex și apel al comuniunii din interiorul Sfintei Treimi, comuniunea dintre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, ca relație a unuia cu ceilalți, a primului cu cei egali și a fiecăruia cu toți, ca taină a paternității, filiației și fraternității spirituale în Sfânta Biserică, aceasta fiind casa Tatălui ceresc, Trupul tainic al lui Hristos-Fiul și Templu al Sfântului Duh. În Biserică, atât *părinții* duhovnicești care păstoresc, cât și *fiii* duhovnicești păstoriți rămân, în baza Sfântului Botez, totdeauna *frați* în Hristos. De asemenea, treptele ierarhice diferite, oricât de mari ar fi ele, nu anulează calitatea de frate în Hristos.

Noul Statut *intensifică sinodalitatea*, în sensul că acordă responsabilitate sporită Sfântului Sinod, Sinodului Permanent și Sinodului Mitropolitan. În același timp, noul Statut oferă un cadru mai larg pentru *cooperarea între cler și mireni* în Adunarea Națională Bisericească, în Adunarea eparhială și mai ales în parohie, care se bucură de o atenție deosebită în textul acestui Statut.

Noul Statut oferă, de asemenea, un cadru mai bogat pentru *prezența activă a Bisericii în viața societății*, folosind și mijloace noi de comunicare în masă, cu scopul intensificării

misiunii sale liturgice, pastorale, culturale și filantropice în societate.

În plus, noul Statut acordă o *atenție sporită modului de păstrare și administrare a bunurilor bisericesti*, accentuând mai mult coresponsabilitatea clerului și mirenilor în această privință.

Întrucât fenomenul migrației românilor în afara țării a luat o amploare fără precedent, noul Statut *accentuează dreptul și responsabilitatea Sfântului Sinod de a se îngriji de românii ortodocși din afara granițelor României*, adică de a crea mai multe parohii și implicit mai multe eparhii, ca lucrare pastorală pentru aceștia.

În perioada următoare, având ca bază noul Statut, trebuie elaborate unele regulamente de aplicare a acestuia în diferite domenii ale vieții bisericesti. Regulamentele vor aprofunda și explicita, aplicativ, principiile de bază cuprinse în Statut.

În această lucrare amplă de elaborare, definitivare și aprobare a noului Statut, ne-a fost de mare folos tuturor experiența vrednicilor Arhipăstori ortodocși români care au contribuit la apariția unor Statute similare, începând cu Mitropolitul Andrei Șaguna și continuând cu Patriarhii Miron Cristea și Justinian Marina, fără a uita nici contribuția unor mari canoniști care au ostenit la perfecționarea Legiuirilor bisericesti.

Odată cu publicarea acestui nou Statut, împărtășim confracților ierarhi din Sfântul Sinod, preoților, diaconilor, monahilor și monahiilor, profesorilor de teologie, studenților și elevilor din instituțiile de învățământ teologic, precum și tuturor fiilor și fiicelor Bisericii noastre, îndatorirea de a cerceta cu multă atenție și de a aplica totdeauna, cu multă fidelitate, prevederile noului *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, în speranța că aces-

ta va deveni pentru noi toți călăuză și pavăză a lucrării și slujirii noastre spre binele Bisericii lui Hristos, într-o societate din ce în ce mai pluralistă, individualistă și secularizată.

În încheiere, aducem mulțumiri Preasfintei Treimi pentru că ne-a ajutat să avem acest nou *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, lucrare esențială pentru identitatea și activitatea Ortodoxiei românești la începutul secolului XXI, în context românesc european și în comuniune panortodoxă, lucrare începută prin strădaniile vrednicului de pomenire Patriarhul Teoctist și finalizată împreună cu toți Ierarhii Sfântului Sinod acum, în cel dintâi an al păstoririi noastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

† **D A N I E L**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Președintele Sfântului Sinod

Reședința Patriarhală din București

La 29 februarie 2008, în ziua pomenirii Sfinților

Cuvioși Ioan Casian Romanul și Gherman din Dobrogea

S T A T U T U L

PENTRU ORGANIZAREA ȘI FUNCȚIONAREA

BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Dispoziții generale

Art. 1 - Biserica Ortodoxă Română este comunitatea creștinilor ortodocși, clerici, monahi și mireni, constituiți canonic în parohii și mănăstiri din eparhiile Patriarhiei Române aflate în interiorul și în afara granițelor României, care mărturisesc pe Dumnezeu în Sfânta Treime, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, pe temeiul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții și participă la viața Bisericii prin aceleași Sfinte Taine, slujbe liturgice și rânduieli canonice.

Art. 2 - (1) Biserica Ortodoxă Română, de origine apostolică, este și rămâne în comuniune și unitate dogmatică, liturgică și canonică cu Biserica Ortodoxă universală.

(2) Biserica Ortodoxă Română este autocefală și unitară în organizarea și în lucrarea sa pastorală, misionară și administrativă.

Art. 3 - (1) Biserica Ortodoxă Română are conducere sinodală ierarhică, potrivit învățaturii și canoanelor Bisericii Ortodoxe și tradiției sale istorice.

(2) Biserica Ortodoxă Română se administrează în mod autonom prin organisme proprii reprezentative, constituite din clerici și mireni, potrivit Sfintelor Canoane, dispozițiilor prezentului Statut și altor dispoziții ale autorității bisericești competente.

Art. 4 - (1) Biserica Ortodoxă Română este autonomă față de Stat și față de alte instituții.

(2) Biserica Ortodoxă Română stabilește relații de dialog și cooperare cu Statul și cu diferite instituții pentru împlinirea misiunii sale pastorale, spiritual-culturale, educaționale și social-filantropice.

Art. 5 - (1) Biserica Ortodoxă Română cuprinde pe creștinii ortodocși din țară și pe creștinii ortodocși români din afara granițelor țării, precum și pe cei primiți canonic în comunitățile ei.

(2) Biserica Ortodoxă Română este națională și majoritară potrivit vechimii apostolice, tradiției, numărului de credincioși și contribuției sale deosebite la viața și cultura poporului român. Biserica Ortodoxă Română este Biserica neamului românesc.

PARTEA I

Organizarea

Art. 6 - (1) Biserica Ortodoxă Română este organizată ca Patriarhie, cu titulatura „**Patriarhia Română**”.

(2) Patriarhia Română cuprinde eparhii (arhiepiscopii și episcopii) grupate în mitropolii, precum și alte unități în interiorul sau în afara granițelor României, după cum urmează:

A. În interiorul granițelor României:

I. Mitropolia Munteniei și Dobrogei, cuprinzând:

1. Arhiepiscopia Bucureștilor, cu sediul în municipiul București;
2. Arhiepiscopia Tomisului, cu sediul în municipiul Constanța;
3. Arhiepiscopia Târgoviștei, cu sediul în municipiul Târgoviște;
4. Episcopia Argeșului și Muscelului, cu sediul în municipiul Curtea de Argeș;

5. Episcopia Buzăului și Vrancei, cu sediul în municipiul Buzău;

6. Episcopia Dunării de Jos, cu sediul în municipiul Galați;

7. Episcopia Sloboziei și Călărașilor, cu sediul în municipiul Slobozia;

8. Episcopia Alexandriei și Teleormanului, cu sediul în municipiul Alexandria;

9. Episcopia Giurgiului, cu sediul în municipiul Giurgiu;

10. Episcopia Tulcii, cu sediul în municipiul Tulcea;

II. Mitropolia Moldovei și Bucovinei, cuprinzând:

11. Arhiepiscopia Iașilor, cu sediul în municipiul Iași;

12. Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, cu sediul în municipiul Suceava;

13. Episcopia Romanului, cu sediul în municipiul Roman;

14. Episcopia Hușilor, cu sediul în municipiul Huși;

III. Mitropolia Ardealului, cuprinzând:

15. Arhiepiscopia Sibiului, cu sediul în municipiul Sibiu;

16. Episcopia Covasnei și Harghitei, cu sediul în municipiul Miercurea Ciuc;

IV. Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, cuprinzând:

17. Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, cu sediul în municipiul Cluj-Napoca;

18. Arhiepiscopia Alba Iuliei, cu sediul în municipiul Alba Iulia;

19. Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, cu sediul în municipiul Oradea;

20. Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmărilor, cu sediul în municipiul Baia Mare;

21. Episcopia Sălajului, cu sediul în municipiul Zalău;

V. Mitropolia Olteniei, cuprinzând:

22. Arhiepiscopia Craiovei, cu sediul în municipiul Craiova;

23. Episcopia Râmnicului, cu sediul în municipiul Râmnicu Vâlcea;

24. Episcopia Severinului și Strehaiei, cu sediul în municipiul Drobeta-Turnu Severin;

25. Episcopia Slatinei, cu sediul în municipiul Slatina;

VI. Mitropolia Banatului, cuprinzând:

26. Arhiepiscopia Timișoarei, cu sediul în municipiul Timișoara;

27. Episcopia Aradului, Ienopolei, Hălmagiului și Hunedoarei, cu sediul în municipiul Arad;

28. Episcopia Caransebeșului, cu sediul în municipiul Caransebeș;

29. Episcopia Daciei Felix, cu sediul administrativ în Vârșeț;

30. Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, cu sediul în Gyula;

VII. Unități dependente direct de Patriarhia Română:

Vicariatul Ortodox Ucrainean, cu sediul în municipiul Sighetu Marmăției.

B. În afara granițelor României:

I. Mitropolia Basarabiei, autonomă și de stil vechi și Exarhat al Plaiurilor, cuprinzând:

31. Arhiepiscopia Chișinăului, cu sediul în municipiul Chișinău;

32. Episcopia de Bălți (fostă a Hotinului), cu sediul în orașul Bălți;

33. Episcopia Basarabiei de Sud (fostă de Cetatea Albă-Ismail), cu sediul în orașul Cantemir;

34. Episcopia Ortodoxă a Dubăsarilor și a toată Transnistria (fostă Misiunea Ortodoxă Română din Transnistria), cu sediul la Dubăsari;

II. Mitropolia Ortodoxă Română a Europei Occidentale și Meridionale, cuprinzând:

35. Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Europei Occidentale, cu sediul la Paris;

36. Episcopia Ortodoxă Română a Italiei, cu sediul la Roma;

37. Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei și Portugaliei, cu sediul la Madrid;

III. Mitropolia Ortodoxă Română a Germaniei, Europei Centrale și de Nord, cuprinzând:

38. Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Germaniei, cu sediul la Nürnberg;

39. Episcopia Ortodoxă Română a Europei de Nord, cu sediul la Stockholm;

IV. (40) Arhiepiscopia Ortodoxă Română a celor două Americi, cu sediul la Chicago;

V. (41) Episcopia Ortodoxă Română a Australiei și Noii Zeelande, cu sediul la Melbourne;

VI. Reprezentanțe ale Patriarhiei Române: Așezămintele Românești de la Locurile Sfinte (Ierusalim, Iordan și Ierihon), Parohia Ortodoxă Română de la Sofia (Bulgaria), Reprezentanța Patriarhiei Române pe lângă instituțiile europene (Bruxelles);

VII. Unitățile ortodoxe române care păstrează legături spirituale și culturale cu Patriarhia Română: Așezămintele Românești din Sfântul Munte Athos (Prodromu, Lacu și altele).

Art. 7 - (1) Înființarea, desființarea, modificarea teritorială și schimbarea titulaturii mitropoliilor, arhiepiscopilor și episcopilor se fac prin hotărâri ale Sfântului Sinod ținând seama de cerințele pastoral-misionare și luând în considerare organizarea administrativ-teritorială a statului.

(2) Titulatura mitropoliților, arhiepiscopilor și episcopilor este cea a mitropoliei sau a eparhiei în care păstoresc. Titulatura episcopilor-vicari patriarhali, a episcopilor-vicari și a arhierilor-vicari se stabilește de Sfântul Sinod, la propunerea Patriarhului pentru episcopii-vicari patriarhali și a chiriarhului locului pentru episcopii-vicari și arhierii-vicari.

(3) Ierarhii eparhioți din unele scaune chiriarhale cu trecut istoric recunoscut și cu importanță pastoral-misionară, administrativă și cultural-națională, care s-au distins printr-o slujire chiriarhală deosebită și îndelungată a Bisericii, la propunerea Patriarhului făcută în consultare cu Sinodul Permanent, pot primi cu aprobarea Sfântului Sinod ranguri cu titlu personal, de mitropolit onorific cei dintre arhiepiscopi și de arhiepiscop onorific cei dintre episcopi, eparhia păstrându-și în continuare locul stabilit în dipticele canonic și administrativ al Bisericii Ortodoxe Române. De asemenea, episcopiile vechi pot deveni arhiepiscopii, pe baza unei motivații temeinice.

(4) Membrii Sfântului Sinod cărora li se acordă ranguri onorifice cu titlu personal vor fi înscriși în lista membrilor Sfântului Sinod și pomeniți la slujbele religioase după mitropoliții, respectiv, după arhiepiscopii din ordinea administrativă a Bisericii Ortodoxe Române.

(5) Succesorii în scaunul arhiepiscopilor și episcopilor care au primit ranguri onorifice cu titlu personal nu preiau dreptul de a folosi aceste ranguri.

(6) Hotărârile luate în temeiul prevederilor alin. (1), (2) și (3) din prezentul articol se comunică ministerului de resort.

Art. 8 - (1) Organizarea canonică și pastorală a credincioșilor ortodocși români din afara granițelor României se asigură de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

(2) Episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile și alte unități bisericești din afara granițelor țării sunt organizate și funcționează în conformitate cu statutele proprii, aprobate de Sfântul Sinod, concordante cu Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

CAPITOLUL I

Organizarea centrală

Art. 9 - În Biserica Ortodoxă Română, la nivel central funcționează:

I. Organisme centrale deliberative:

- A. Sfântul Sinod;
- B. Sinodul Permanent;
- C. Adunarea Națională Bisericească;

II. Organisme centrale executive:

- A. Patriarhul;
- B. Consiliul Național Bisericesc;
- C. Permanența Consiliului Național Bisericesc;

III. Organisme centrale administrative:

- A. Cancelaria Sfântului Sinod;
- B. Administrația Patriarhală.

Dispoziții comune

Art. 10 - (1) Organismele centrale deliberative și executive bisericești sunt valabil constituite cu prezența a cel puțin două treimi din numărul membrilor lor și iau hotărâri, de regulă, cu votul a jumătate plus unu din numărul membrilor prezenți.

(2) Validarea sau invalidarea mandatelor membrilor clerici și mireni aleși se face de către Adunarea Națională Bisericească.

(3) Convocarea organismelor centrale deliberative, cu precizarea ordinii de zi, se face de către președinte, cu cel puțin 14 zile înainte de data fixată pentru ședință, iar în cazuri excepționale în cel mai scurt timp posibil.

(4) Deschiderea și închiderea ședințelor de lucru ale organismelor centrale deliberative și executive se face de către președinte.

(5) Procesul-verbal al fiecărei ședințe de lucru a organismelor centrale deliberative și executive se semnează de președinte și de secretarii desemnați.

(6) Hotărârile organismelor centrale deliberative și executive sunt obligatorii pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română.

SECȚIUNEA I ***Organisme centrale deliberative***

A. Sfântul Sinod

Art. 11 - Sfântul Sinod este cea mai înaltă autoritate a Bisericii Ortodoxe Române, în toate domeniile ei de activitate.

Art. 12 - (1) Sfântul Sinod se compune din: Patriarh și toți mitropoliții, arhiepiscopii, episcopii eparhioți, episcopii-vicari patriarhali, episcopii-vicari și arhieriei-vicari în funcțiune. Ierarhii în funcție au îndatorirea de a-și desfășura activitatea în cooperare sinodală, supunându-se hotărârilor Sfântului Sinod și prevederilor prezentului Statut. De asemenea, ierarhii retrași din funcție au îndatorirea de a păstra disciplina canonică sinodală.

(2) Președintele Sfântului Sinod este Patriarhul. În lipsa Patriarhului, președinte al Sfântului Sinod este, în ordine, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, mitropolitul Ardealului, mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, mitropolitul Olteniei, mitropolitul Banatului, ceilalți mitropoliți, arhiepiscopi sau episcopi în conformitate cu ordinea canonică a eparhiilor din Patriarhia Română (diptice).

(3) Secretarul Sfântului Sinod este unul dintre episcopii-vicari patriarhali desemnat de plenul acestuia, la propunerea Patriarhului.

Art. 13 - Sfântul Sinod se întrunește anual în cel puțin două ședințe de lucru în perioadele de primăvară și toamnă, iar în ședințe extraordinare, ori de câte ori este nevoie. Sfântul Sinod se poate întruni și în ședințe solemne.

Art. 14 - Atribuțiile Sfântului Sinod sunt:

a) păstrează unitatea dogmatică, liturgică și canonică în Biserica Ortodoxă Română, precum și comuniunea cu întreaga Biserică Ortodoxă;

b) examinează orice problemă de ordin dogmatic, liturgic, canonic și pastoral-misionar, pe care o soluționează în conformitate cu învățătura Bisericii Ortodoxe și hotărăște, potrivit Sfintelor Canoane, asupra problemelor bisericesti de orice natură;

c) hotărăște cu privire la sfințirea Sfântului și Marelui Mir, potrivit cerințelor pastoral-misionare din Biserica Ortodoxă Română;

d) hotărăște în privința canonizării sfinților și emite tomosul de proclamare a canonizării;

e) exprimă poziția oficială a Bisericii Ortodoxe Române asupra proiectelor de acte normative ale Statului referitoare la activitatea cultelor, la învățământul teologic și religios, la asistența socială și religioasă, la patrimoniul cultural-național, în special cel bisericesc, precum și în alte domenii de interes bisericesc și social;

f) aprobă, cu o majoritate de două treimi din numărul membrilor prezenți, Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și hotărăște asupra modificării acestuia;

g) aprobă regulamentele bisericești întocmite în conformitate cu prezentul Statut;

h) inițiază și aprobă acorduri și parteneriate cu Statul și cu alte instituții în domenii de interes general bisericesc;

i) exprimă poziția oficială a Bisericii Ortodoxe Române în probleme de interes general ale societății;

j) aprobă, cu o majoritate de două treimi din numărul membrilor prezenți, înființarea, desființarea, modificarea teritorială și schimbarea titulaturii eparhiilor și mitropoliilor aparținătoare Patriarhiei Române;

k) aprobă statutele eparhiilor, mitropoliilor și ale altor unități bisericești din afara granițelor României;

l) alege, cu voturile a două treimi din totalul membrilor prezenți, pe Patriarh, și cu voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți, pe mitropoliții, arhiepiscopii și pe episcopii eparhioți pentru eparhiile aparținătoare Patriarhiei Române;

m) alege, cu voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți, pe episcopii-vicari patriarhali, pe episcopii-vicari și pe arhierii-vicari;

n) emite gramata pentru întronizarea Patriarhului;

o) hotărăște cu privire la retragerea ierarhilor și stabilește drepturile acestora;

p) hotărăște, cu o majoritate de două treimi din totalul membrilor săi, cu privire la trimiterea în judecată canonică a acelor dintre membrii săi care sunt învinuiți de abateri de la învățătura și disciplina Bisericii;

q) aprobă sau respinge, în principiu, recursurile clericilor în materie de caterisire și se pronunță asupra cererilor de iertare ale acestora, cu avizul prealabil al chiriarhului locului;

r) îndrumă și supraveghează ca activitatea organismelor deliberative și executive de la episcopii, arhiepiscopii, mitropolii și Patriarhie să se desfășoare potrivit prevederilor statutare și regulamentare bisericești;

s) inițiază și cultivă relații frățești inter-ortodoxe, relații de dialog și cooperare intercreștină și interreligioasă pe plan național și internațional;

t) aprobă normele privind organizarea și funcționarea unităților de învățământ teologic preuniversitar și universitar, precum pe și cele privind predarea religiei în școlile de stat, particulare și confesionale. Stabilește normele privind învățământul confesional de toate nivelurile, precum și programele pentru catehizarea tinerilor și adulților;

u) aprobă normele activității misionar-pastorale și pe cele pentru promovarea vieții religioase și morale a clerului;

v) stabilește normele activității de asistență social-filantropică pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română și aprobă măsurile pentru organizarea asistenței religioase în armată, penitenciare, spitale, cămine pentru copii și pentru bătrâni, așezăminte sociale destinate persoanelor defavorizate etc;

w) hotărăște înființarea, organizarea și desființarea asociațiilor și fundațiilor bisericești cu caracter național care sunt constituite și conduse de către Biserică Ortodoxă Română; acordă sau retrage binecuvântarea (aprobarea) pentru înființarea, organizarea și desființarea asociațiilor și fundațiilor ortodoxe din Patriarhia Română care au conducere proprie și activează în eparhiile acesteia;

x) inițiază, autorizează și supraveghează traducerea, diortosirea, editarea și difuzarea Sfintei Scripturi, tipărirea și răspândirea cărților de cult, a calendarului bisericesc, a manualelor de teologie și a manualelor de religie; supraveghează din punct de vedere dogmatic, liturgic și canonic, lucrările de arhitectură, pictură, sculptură și alte forme de artă bisericească ortodoxă și ia măsurile cuvenite în caz de abateri;

y) aprobă anual modul de constituire și de repartizare a Fondului central misionar; instituie fonduri speciale și stabilește modul de constituire și destinația acestora;

z) interpretează, în formă definitivă și obligatorie, pentru toate organismele bisericești, dispozițiile statutare sau regulamentare.

Art. 15 - (1) Pentru studierea și formularea propunerilor asupra problemelor ce urmează a se supune deliberării, Sfântul Sinod alege, dintre membrii săi, 4 comisii sinodale.

(2) Fiecare comisie este prezidată de un mitropolit și are un raportor. Ceilalți mitropoliți sunt copreședinți ai comisiilor în care sunt repartizați de Sfântul Sinod.

(3) Comisiile Sfântului Sinod sunt:

a) Comisia pastorală, monahală și socială;

b) Comisia teologică, liturgică și didactică;

c) Comisia canonică, juridică și pentru disciplină;

d) Comisia pentru comunități externe, relații interortodoxe, intercreștine și interreligioase.

(4) Sfântul Sinod decide dacă o problemă trebuie examinată în comun de două sau mai multe comisii.

(5) Pentru anumite probleme, cu caracter permanent sau temporar, Sfântul Sinod decide instituirea unor subcomisii speciale afiliate uneia din cele patru comisii. Din subcomisii pot face parte și ierarhi din alte comisii și pot fi cooptați profesori de teologie, clerici, monahi, mireni, specialiști în domeniul abordat, după modelul Subcomisiei pentru canonizarea sfinților români.

Art. 16 - Sfântul Sinod poate invita în comisiile sale, pentru consultare, profesori de teologie, clerici, monahi, mireni, specialiști în domenii abordate.

B. Sinodul Permanent

Art. 17 - (1) Sinodul Permanent este organismul central deliberativ care funcționează în timpul dintre ședințele Sfântului Sinod, când importanța unor probleme impune examinarea lor fără întârziere.

(2) Sinodul Permanent se compune din Patriarh și toți mitropoliții în funcție de la eparhiile din țară și din afara granițelor României. Din Sinodul Permanent fac parte și alți trei ierarhi eparhioți (un arhiepiscop și doi episcopi) desemnați anual de Sfântul Sinod.

(3) Președintele Sinodului Permanent este Patriarhul. În lipsa Patriarhului, ședințele Sinodului Permanent sunt prezidate în ordinea prevăzută la art. 12, alin. (2) din prezentul statut.

(4) Convocarea Sinodului Permanent, cu precizarea ordinii de zi, se face de către Președintele său, ori de câte ori este nevoie.

(5) Secretarul Sfântului Sinod este și Secretarul Sinodului Permanent.

(6) Sinodul Permanent ia hotărâri valabile prin consens sau cu votul a jumătate plus unu dintre membrii prezenți.

(7) Dispozițiile art. 16 din prezentul statut se aplică și cu privire la ședințele Sinodului Permanent.

Art. 18 - (1) Sinodul Permanent exercită, în timpul dintre ședințele Sfântului Sinod, atribuțiile acestuia prevăzute la art. 14, lit. e), i), r), t) și x).

(2) Sinodul Permanent, la solicitarea Patriarhului sau a membrilor săi, examinează și formulează propuneri privind probleme ce urmează a fi aduse în dezbateră Sfântului Sinod.

(3) Sinodul Permanent exercită orice alte atribuții ce i se dau de către Sfântul Sinod sau prin statut și regulamente.

(4) Sinodul Permanent aduce la cunoștință Sfântului Sinod, pentru ratificare, hotărârile luate în timpul dintre ședințele acestuia.

C. Adunarea Națională Bisericească

Art. 19 - Adunarea Națională Bisericească este organismul central deliberativ al Bisericii Ortodoxe Române, pentru problemele administrative, sociale, culturale, economice și patrimoniale.

Art. 20 - (1) Adunarea Națională Bisericească este alcătuită din câte trei reprezentanți ai fiecărei eparhii, un cleric și 2 mireni,

delegați de adunările eparhiale, pe termen de 4 ani. Ei pot fi delegați pentru cel mult două mandate.

(2) Ierarhii Sfântului Sinod participă la lucrările Adunării Naționale Bisericești.

(3) Președintele Adunării Naționale Bisericești este Patriarhul. În lipsa Patriarhului, ședințele sunt prezidate în ordinea prevăzută în art. 12, alin. (2) din prezentul Statut.

(4) Hotărârile Adunării Naționale Bisericești devin executorii după ratificarea lor de către Sfântul Sinod.

Art. 21 - Adunarea Națională Bisericească se întrunește o dată pe an în ședință de lucru, iar în caz de necesitate, ori de câte ori este nevoie. Adunarea Națională Bisericească se întrunește și în ședințe solemne.

Art. 22 - Atribuțiile Adunării Naționale Bisericești sunt:

a) susține drepturile și activitățile Bisericii Ortodoxe Române;
b) avizează regulamente de aplicare ale prezentului statut cu privire la domenii de activitate date în competența sa de către Sfântul Sinod;

c) la propunerea Patriarhului, alege membrii Consiliului Național Bisericesc;

d) adoptă măsuri generale pentru sprijinirea așezămintelor culturale, social-filantropice, economice și fundamentale ale Bisericii;

e) stabilește mijloacele de ajutorare ale organismelor și instituțiilor centrale bisericești;

f) examinează și aprobă Raportul general anual al Consiliului Național Bisericesc, privind activitatea din Biserica Ortodoxă Română și hotărăște cu privire la măsurile ce trebuie luate pentru buna desfășurare a vieții bisericești;

g) aprobă contul de execuție bugetară și bilanțul financiar-contabil al Administrației Patriarhale, al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și al instituțiilor centrale bisericești;

h) aprobă bugetul general al Administrației Patriarhale, al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și al instituțiilor centrale bisericești;

i) aprobă măsuri unitare privind administrarea bunurilor mobile și imobile, aflate în proprietatea sau folosința unităților de cult din întreaga Biserică Ortodoxă Română, precum și a celor fundamentale;

j) aprobă proiecte sociale, culturale, educaționale și comunicaționale;

k) stabilește mijloacele de ajutorare a românilor din afara granițelor României;

l) exercită orice alte atribuții care îi sunt date prin Statut, prin regulamentele bisericești sau de către Sfântul Sinod.

Art. 23 - (1) Pentru studierea problemelor și formularea propunerilor ce urmează a fi supuse deliberării, Adunarea alege, la începutul fiecărui mandat de 4 ani, dintre membrii ei clerici și mireni, 5 comisii de lucru permanente, care au câte un președinte, vice-președinte și raportor desemnați de plen, la propunerea Președintelui. Comisiile Adunării Naționale Bisericești sunt:

a) Comisia administrativ-juridică și de validare;

b) Comisia socială și pentru comunicații media;

c) Comisia culturală și educațională;

d) Comisia economică, bugetară și de patrimoniu imobiliar (bunuri bisericești);

e) Comisia pentru românii ortodocși de peste hotare.

(2) La lucrările Comisiei pentru românii ortodocși de peste hotare pot fi invitați și reprezentanți clerici și mireni ai eparhiilor ortodoxe române de peste hotare, când ordinea de zi impune acest lucru.

(3) La convocarea Președintelui, comisiile Adunării Naționale Bisericești se pot întruni și între ședințele acesteia, potrivit cerințelor.

SECȚIUNEA A II-A

Organisme centrale executive

A. Patriarhul

Art. 24 - Patriarhul este Întâistătătorul între ierarhii Bisericii Ortodoxe Române și președintele organismelor centrale deliberative și executive bisericești.

Art. 25 - (1) Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române este Arhiepiscopul Bucureștilor și Mitropolitul Munteniei și Dobrogei.

(2) Titulatura sa este: „**Preafericirea Sa, Preafericitul Părinte (N), Arhiepiscopul Bucureștilor, Mitropolitul Munteniei și Dobrogei, Locțiitor al tronului Cezareei Capadociei și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române sau Patriarhul României**”.

(3) În conformitate cu Sfintele canoane, cu tradiția panortodoxă și cu practica Bisericii Ortodoxe Române, la serviciile religioase Patriarhul este pomenit de către mitropoliți, mitropoliții sunt pomeniți de către ierarhii sufragani, iar arhiepiscopii și episcopii sunt pomeniți de către preoții slujitori.

(4) Patriarhul poartă ca însemne distinctive: o cruce și două engolpioane, haine de culoare albă: reverendă și rasă, culion și camilafcă având cruce.

(5) Patriarhul exercită drepturile și îndeplinește îndatoririle prevăzute de Sfintele canoane, de prezentul statut și de regulamentele bisericești.

Art. 26 - Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române are următoarele atribuții:

a) convoacă și prezidează organismele centrale deliberative și executive bisericești și veghează pentru ducerea la îndeplinire a hotărârilor acestora;

b) dispune măsurile necesare, potrivit hotărârii Sfântului Sinod, pentru pregătirea și sfințirea Sfântului și Marelui Mir la Patriarhia Română;

c) reprezintă Patriarhia Română în relațiile cu autoritățile publice centrale și locale, în justiție și față de terți, personal sau prin delegați împuterniciți;

d) reprezintă Biserica Ortodoxă Română în relațiile cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, personal sau prin delegați;

e) reprezintă, personal sau prin delegați, Biserica Ortodoxă Română în relațiile cu celelalte Biserici creștine, organizații inter-

creștine, organizații religioase și interreligioase, din țară și de peste hotare;

f) adresează scrisori pastorale pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română, cu încuviințarea Sfântului Sinod sau a Sinodului Permanent;

g) vizitează frățeste pe ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, în eparhiile lor;

h) se îngrijește de îndeplinirea prevederilor statutare pentru completarea eparhiilor vacante;

i) prezidează Sfântul Sinod pentru alegerea mitropoliților ortodocși români din țară și din afara granițelor;

j) hirotonește împreună cu alți ierarhi și întronizează pe mitropoliți;

k) emite gramata pentru întronizarea mitropoliților din țară și din afara granițelor;

l) numește locțiitori de mitropoliți în cazul vacanței scaunelor mitropolitane;

m) sfătuiește frățeste pe ierarhii eparhiilor ortodoxe române din țară și din afara granițelor și conciliază eventuale neînțelegeri dintre aceștia;

n) examinează, în Sinodul Permanent, plângerile împotriva ierarhilor, iar rezultatul îl aduce la cunoștința Sfântului Sinod;

o) în consultare cu Sinodul Permanent, propune Sfântului Sinod candidați de episcop-vicar patriarhal și prezidează alegerea acestora;

p) numește, menține și revocă într-o ședință a Permanenței Consiliului Național Bisericesc personalul de conducere, precum și celelalte categorii de personal clerical și neclerical de la Cancelaria Sfântului Sinod, de la Administrația Patriarhală, de la Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și de la celelalte instituții centrale bisericești;

q) confirmă și dizolvă, prin decizie patriarhală, adunările eparhiale;

r) exercită dreptul de devoluțiune în mitropolii pentru restabilirea ordinii canonice și administrative;

s) conform tradiției ortodoxe, are dreptul de a înființa stavropighii patriarhale și a le conduce prin delegații săi, în limitele competențelor stabilite prin decizie patriarhală, aducând acestea la cunoștința chiriarhului locului;

t) exercită orice alte atribuții prevăzute de Sfintele canoane, de prezentul statut, de regulamentele bisericești sau încredințate de Sfântul Sinod.

Art. 27 - Pentru desfășurarea activității curente, la dispoziția Patriarhului se află Cabinetul Patriarhului, coordonat de un consilier patriarhal, cu personalul corespunzător și serviciile aferente: secretariat, registratură, arhivă, bibliotecă etc.

B. Consiliul Național Bisericesc

Art. 28 - Consiliul Național Bisericesc este organism central executiv al Sfântului Sinod și al Adunării Naționale Bisericești.

Art. 29 - (1) Consiliul Național Bisericesc se întrunește la convocarea președintelui, cel puțin de două ori pe an sau ori de câte ori este nevoie.

(2) Consiliul Național Bisericesc se compune din 12 membri ai Adunării Naționale Bisericești, câte un cleric și câte un mirean reprezentând fiecare mitropolie din țară, desemnați pe o perioadă de 4 ani și pentru cel mult două mandate.

(3) Președintele Consiliului Național Bisericesc este Patriarhul, iar în lipsă locțiitorul său, conform prevederilor art. 12, alin. (2) din prezentul statut. Membrii Sfântului Sinod pot participa cu vot deliberativ la ședințele Consiliului Național Bisericesc.

(4) Episcopii-vicari patriarhali sunt membri de drept ai Consiliului Național Bisericesc, cu vot deliberativ.

(5) Vicarul administrativ patriarhal, consilierii patriarhali și inspectorul general bisericesc sunt membri permanenți ai Consiliului Național Bisericesc, cu vot consultativ.

(6) Consiliul Național Bisericesc ia hotărâri valabile prin consens sau cu votul a jumătate plus unu dintre membrii prezenți.

(7) Secretar al ședințelor este consilierul coordonator de la Cabinetul Patriarhal, iar în lipsa acestuia unul din consilierii patriarhali, desemnat de Patriarh.

Art. 30 - Consiliul Național Bisericesc exercită în timpul dintre ședințele Adunării Naționale Bisericești atribuțiile acesteia prevăzute în art. 22, lit. a), d) și e), precum și următoarele atribuții:

a) întocmește raportul anual privind activitatea generală a Bisericii Ortodoxe Române;

b) întocmește contul de execuție bugetară și bilanțul financiar-contabil al Administrației Patriarhale, al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și al celorlalte instituții centrale bisericești;

c) întocmește bugetul general al Administrației Patriarhale, al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și al celorlalte instituții centrale bisericești;

d) aprobă planul de activitate al editurii, tipografiei și atelierelor Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române;

e) hotărăște asupra modului de administrare a bunurilor mobile și imobile ale Administrației Patriarhale, ale Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, ale celorlalte instituții centrale bisericești și ale fundațiilor bisericești centrale;

f) hotărăște asupra transmiterii cu orice titlu a folosinței sau proprietății asupra bunurilor imobile ale Patriarhiei (vânzare sau schimb), precum și asupra grevării cu sarcini sau afectării de servituți a bunurilor Patriarhiei, cu excepția bunurilor sacre care sunt inalienabile, cu respectarea prevederilor statutare, regulamentare bisericești și legale;

g) exercită orice atribuții care îi sunt date prin statut, regulamente sau prin hotărâri ale Sfântului Sinod, Sinodului Permanent și ale Adunării Naționale Bisericești.

C. Permanența Consiliului Național Bisericesc

Art. 31 - (1) Între ședințele Consiliului Național Bisericesc funcționează Permanența Consiliului Național Bisericesc, ca organism central executiv.

(2) Ea se compune din Patriarh, ca președinte, episcopii-vicari patriarhali, vicarul administrativ patriarhal, consilierii patriarhali și inspectorul general bisericesc, ca membri și ia hotărâri valide prin consensul membrilor prezenți.

(3) Din încredințarea Patriarhului, Permanența Consiliului Național Bisericesc poate fi prezidată de unul din episcopii-vicari patriarhali. În această situație, procesul-verbal al lucrărilor este supus aprobării Patriarhului. Hotărârile devin executorii numai după confirmarea lor în scris, de către Patriarh.

Art. 32 - Permanența Consiliului Național Bisericesc, prezidată de Patriarh, exercită atribuțiile Consiliului Național Bisericesc, cu excepția celor prevăzute la art.30, lit. f), în perioada dintre ședințele sale, precum și următoarele competențe:

a) examinează orice problemă bisericească, misionar-pastorală, culturală, socială, administrativ-gospodărească, economic-financiară etc. din cadrul instituțiilor centrale bisericești ce urmează a face obiectul dezbaterilor organismelor centrale deliberative și executive și face propuneri statutare;

b) examinează și definitivează dările de seamă anuale asupra activității instituțiilor centrale bisericești;

c) prezintă spre definitivare contul de execuție bugetară și bilanțul financiar-contabil al instituțiilor centrale bisericești;

d) prezintă spre definitivare proiectul bugetului general anual al instituțiilor centrale bisericești;

e) întocmește planurile anuale ale activității instituțiilor centrale bisericești;

f) analizează și face propuneri Consiliului Național Bisericesc privind modul de administrare a bunurilor mobile și imobile ale instituțiilor centrale bisericești și ale fundațiilor bisericești centrale;

g) administrează Fondul central misionar, în limita bugetului aprobat de Sfântul Sinod, și prezintă anual acestuia contul de execuție bugetară;

h) administrează fondurile special instituite la nivelul Administrației Patriarhale potrivit destinației lor și în limita sumelor colectate, informând anual Sfântul Sinod despre situația acestora;

i) aprobă proiectele de investiții în limita bugetului Administrației Patriarhale, al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și al celorlalte instituții centrale bisericești;

j) face demersuri pe lângă autoritățile publice centrale și locale și pe lângă alte instituții pentru obținerea de sprijin destinat activităților interne și internaționale organizate de Patriarhia Română prin instituțiile centrale bisericești, precum și pentru acordarea altor forme de sprijin de la bugetul de stat sau de la bugetele locale alocate Bisericii, în general, sau unităților de cult din interiorul sau din afara granițelor României;

k) hotărăște asupra acceptării donațiilor, legatelor, sponsorizărilor și cumpărării de bunuri în favoarea Patriarhiei Române, pentru instituțiile sale centrale.

Art. 33 - (1) Permanența Consiliului Național Bisericesc se întrunește la convocarea președintelui, ori de câte ori este nevoie.

(2) Consilierul coordonator al Cabinetului Patriarhal sau, în absența acestuia, unul dintre ceilalți consilieri patriarhali, desemnat de președinte, întocmește procesul-verbal al ședințelor Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

Art. 34 - Hotărârile Permanenței Consiliului Național Bisericesc sunt aduse la îndeplinire de Cancelaria Sfântului Sinod și de sectoarele celorlalte instituții centrale bisericești.

SECȚIUNEA A III-A

Organisme centrale administrative

Art. 35 - (1) În exercitarea atribuțiilor sale executive de președinte al organismelor centrale bisericești deliberative și executive și Întâistător al Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul este ajutat de:

A. Cancelaria Sfântului Sinod;

B. Administrația Patriarhală.

(2) Din încredințarea Patriarhului, Cancelaria Sfântului Sinod, sectoarele Administrației Patriarhale și celelalte instituții centrale bisericești sunt coordonate de episcopii-vicari patriarhali sau de către un delegat al Patriarhului.

(3) Episcopii-vicari patriarhali se aleg de către Sfântul Sinod în conformitate cu prevederile art. 131 din prezentul Statut și sunt asimilați în drepturile de pomenire și cinstire cu episcopii eparhioți.

(4) Episcopii-vicari patriarhali îndeplinesc atribuțiunile delegate lor, prin decizie, de către Patriarh.

A. Cancelaria Sfântului Sinod

Art. 36 - (1) Cancelaria Sfântului Sinod este organism central administrativ al Sfântului Sinod, al Sinodului Permanent, al Adunării Naționale Bisericești, al Patriarhului, al Consiliului Național Bisericesc și al Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

(2) Secretarul Sfântului Sinod, prin decizie patriarhală, coordonează Cancelaria Sfântului Sinod având colaboratori pe vicarul administrativ patriarhal și consilierul patriarhal de resort.

(3) Vicarul administrativ patriarhal împreună cu consilierul patriarhal din Cancelaria Sfântului Sinod, sub conducerea episcopului-vicar patriarhal, pregătesc lucrările pentru convocarea organismelor centrale deliberative și executive bisericești și cele care se supun examinării acestora.

(4) Cancelaria Sfântului Sinod elaborează, păstrează și pregătește pentru publicarea în revista „Biserica Ortodoxă Română”, procesele-verbale ale ședințelor de lucru ale organismelor centrale bisericești, comunică centrelor eparhiale hotărârile acestora și ține evidența modului de aducere a lor la îndeplinire, cu excepția celor care sunt date în competența sectoarelor Administrației Patriarhale prevăzute la art. 37 din prezentul statut sau altor instituții centrale bisericești.

(5) Elaborează corespondența organismelor centrale bisericești și a președintelui acestora cu autoritățile publice centrale în probleme care privesc viața religioasă din Biserica Ortodoxă Română.

(6) Întocmește și supune aprobării deciziile patriarhale de atribuții ale personalului de conducere din cadrul Cancelariei Sfântului Sinod și de la celelalte instituții centrale bisericești.

(7) Centralizează datele referitoare la domeniile vieții religioase din Patriarhia Română pentru evidență și publicare în presa bisericească.

(8) Cancelaria Sfântului Sinod este păstrătoarea sigiliului Sfântului Sinod.

(9) Pentru îndeplinirea atribuțiilor sale, ca organism central administrativ, Cancelaria Sfântului Sinod are următoarele servicii: Oficiul canonic-juridic, Secretariat, registratură și arhivă, Personal-resurse umane, Biblioteca Sfântului Sinod și altele, a căror activitate este organizată de vicarul administrativ patriarhal.

B. Administrația Patriarhală

Art. 37 - (1) Administrația Patriarhală, ca organism central administrativ, are în atribuțiile sale studierea și întocmirea referatelor privitoare la problemele bisericești de competența organismelor centrale deliberative și executive, prin următoarele sectoare administrative de specialitate:

- a) Sectorul teologic-educational;
- b) Sectorul social-filantropic;
- c) Sectorul economic-financiar (cu următoarele servicii: Contabilitate, Tehnic, Comisia de pictură bisericească),
- d) Sectorul patrimoniu cultural;
- e) Sectorul patrimoniu imobiliar;
- f) Sectorul relații bisericești și interreligioase;
- g) Sectorul comunități externe;
- h) Sectorul comunicații și relații publice;
- i) Corpul de inspecție și control (audit).

(2) Prin hotărâri ale Permanenței Consiliului Național Bisericesc pot lua ființă și alte sectoare și servicii în cadrul Administrației Patriarhale.

(3) Prin decizie patriarhală, episcopii-vicari patriarhali coordonează sectoarele Administrației Patriarhale având colaboratori pe consilierii patriarhali de resort sau pe inspectorii de specialitate.

(4) Prin sectoarele administrative de specialitate și prin serviciile aferente, Administrația Patriarhală studiază problemele bisericești specifice acestora care intră în competența organismelor centrale deliberative și executive, comunică centrelor eparhiale hotărârile acestora și ține evidența modului de aducere a lor la îndeplinire.

Art. 38 - (1) Corpul de inspecție și control are în componența sa:

a) un inspector general bisericesc, cu atribuții generale de control și referent la Comisia canonică, juridică și pentru disciplină a Sfântului Sinod pentru cererile de iertare în cazurile de caterisire, aplicate definitiv unor clerici de consistoriile eparhiale;

b) inspectori pentru instituțiile de învățământ universitar și preuniversitar teologic (facultăți de teologie, seminarii teologice liceale și școli de cântăreți bisericești);

c) inspectori pentru controlul financiar și gestionar (audit), dintre care unul cu pregătire juridică.

(2) Membrii Corpului de inspecție și control (audit) își desfășoară activitatea din dispoziția Patriarhului, potrivit atribuțiilor prevăzute de statut, de regulamentele bisericești și de legislația în vigoare.

Art. 39 - (1) Vicarul administrativ patriarhal, consilierii patriarhali și inspectorii patriarhali se numesc și se revocă, în condițiile art. 26, lit. p) din prezentul statut, dintre preoții doctori, absolvenți de masterat, licențiați în teologie sau în alte specializări, cu activități și aptitudini deosebite, fără impedimente juridic-canonice. Clericii din instituțiile centrale bisericești pot fi numiți slujitori la parohii direct (fără concurs) de către Patriarh.

(2) Vicarului administrativ patriarhal, consilierilor patriarhali și inspectorilor patriarhali li se fixează, prin decizie a Patriarhului, sfera de activitate și atribuțiile în cadrul Sectoarelor pe care le coordonează, ca membri ai Permanenței Consiliului Național Bisericesc sau ca invitați.

(3) Vicarul administrativ patriarhal și consilierii patriarhali participă la ședințele organismelor centrale deliberative și executive bisericești, cu vot consultativ, iar la ședințele Permanenței Consiliului Național Bisericesc, cu vot deliberativ.

CAPITOLUL II

Organizarea locală

Art. 40 - (1) Unitățile componente ale Bisericii Ortodoxe Române, organizată ca Patriarhie, sunt:

- a) parohia;
- b) mănăstirea;
- c) protopopiatul (protoieria);
- d) vicariatul;
- e) eparhia (arhiepiscopia și episcopia);
- f) mitropolia.

(2) Fiecare din unitățile componente ale Bisericii, în conformitate cu dispozițiile prezentului statut, are dreptul de a se conduce și de a se administra autonom față de altă parte componentă de același rang și de a participa, prin reprezentanții săi aleși, clerici și mireni – în cazul parohiilor și eparhiilor, la lucrările unităților componente superioare.

(3) Modul de constituire și funcționare a unităților componente și a organismelor locale de același grad este identic pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Despre personalitatea juridică

Art. 41 - (1) Patriarhia, mitropolia, arhiepiscopia, episcopia, vicariatul, protopopiatul (protoieria), mănăstirea și parohia sunt

persoane juridice de drept privat și utilitate publică, cu drepturile și obligațiile prevăzute de prezentul statut.

(2) Aceste persoane juridice au dreptul la două coduri unice de înregistrare fiscală, atât pentru activitatea non-profit, cât și pentru cea economică.

Art. 42 - Înființarea și desființarea unităților componente ale Bisericii Ortodoxe Române se comunică pentru evidență ministerului de resort.

SECȚIUNEA I

A. Parohia

Art. 43 - Parohia este comunitatea creștinilor ortodocși, clerici și mireni, situată pe un anumit teritoriu și subordonată centrului eparhial din punct de vedere canonic, juridic, administrativ și patrimonial, condusă de un preot paroh numit de chiriarhul (arhiepiscopul sau episcopul) eparhiei respective.

Art. 44 - Înființarea, organizarea, schimbarea limitei teritoriale și desființarea de parohii se aprobă de către Consiliul eparhial, ținând seamă de cerințele misionare și pastorale din teritoriu.

Art. 45 - Credincioșii parohiei au următoarele drepturi: de a beneficia de asistență religioasă, de a alege și a fi aleși în organele parohiale, de a beneficia de ajutor filantropic, după posibilități; și îndatoriri: de a susține, întări și mărturisi credința Bisericii Ortodoxe; de a viețui potrivit învățaturii de credință ortodoxă; de a participa la sfintele slujbe; de a se împărtăși cu Sfintele Taine; de a împlini faptele milei creștine; de a întreține și a ajuta Biserica și pe slujitorii ei.

Art. 46 - (1) Comunitatea credincioșilor care nu poate susține cu mijloace proprii o parohie, prin hotărâre a Permanentei Consiliului eparhial, se poate alătura la o comunitate vecină, împreună cu care formează parohia. În acest caz, comunitatea care se alătură poartă denumirea de filie, iar membrii săi au aceleași drepturi și îndatoriri față de parohie ca și cei din comunitatea la care se alătură.

(2) Prin hotărâre a Permanenței Consiliului eparhial, parohiile cu posibilități economice ajută parohiile sărace și cu număr mic de credincioși.

Art. 47 - (1) În eparhiile Bisericii Ortodoxe Române, ținând cont de condițiile misionar-pastorale și de numărul de credincioși, de posibilitățile materiale, ca și de situarea lor în mediul urban și rural, parohiile sunt de 3 categorii, pe baza unor criterii stabilite de consiliile eparhiale.

(2) Clasificarea pe categorii a parohiilor se aprobă de Permanența Consiliul eparhial, în baza raportului cuprinzând datele statistice oficiale (număr de credincioși, condiții materiale, zonă geografică, medie de vârstă etc.).

Art. 48 - (1) Pe durata activității lor în parohie, preoții și diaconii sunt datori a locui în parohie, în case parohiale, acolo unde acestea există, sau în case închiriate, și au dreptul de folosință gratuită a unei anumite suprafețe de teren, proprietatea parohiei, aprobată de Centrul eparhial.

(2) Pentru asigurarea unei prezențe stabile a preotului (preoților) în parohie, acolo unde nu se află casă parohială, aceasta va fi construită, iar dacă nu sunt condiții pentru construire, Consiliul parohial va lua măsuri pentru achiziționarea unei case existente sau pentru plata chiriei locuinței preotului, până când se va construi o casă parohială nouă.

(3) La parohiile și bisericile noi, consiliile parohiale, sub îndrumarea Centrului eparhial, vor prevedea în buget, vor iniția și susține construirea de case parohiale destinate ca locuință slujitorilor Sfântului Altar.

B. Parohul

Art. 49 - (1) Preotul paroh, ca delegat al chiriarhului, este păstorul sufletesc al credincioșilor dintr-o parohie, iar în activitatea administrativă este conducătorul administrației parohiale și

președinte al Adunării parohiale, al Consiliului parohial și al Comitetului parohial.

(2) Numirea sau revocarea din oficiul de paroh se face de chiriarh într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial, având în vedere calitatea activității desfășurate.

(3) Din motive administrative, misionare sau disciplinare, oficiul parohial se poate încredința de către chiriarh și celorlalți preoți slujitori, într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial.

Art. 50 - În cadrul întreitei slujiri preoțești, învățătoarească, sfințitoare și pastoral-misionară, parohul exercită următoarele atribuții:

a) săvârșește Sfânta Liturghie și Laudele bisericești în duminici, sărbători și în alte zile ale săptămânii, cu rostirea cuvântului de învățătură; săvârșește Sfinte Taine și ierurgii; catehizează copii, tineri și adulți conform îndrumărilor Centrului eparhial și asigură accesul zilnic în locașul de cult, conform programului afișat la intrarea în biserică;

b) duce la îndeplinire toate dispozițiile prezentului statut, ale regulamentelor bisericești și ale organismelor bisericești centrale în ceea ce privește parohia;

c) duce la îndeplinire hotărârile organismelor eparhiale și dispozițiile autorității superioare bisericești (protopop, episcop sau arhiepiscop) referitoare la viața parohială;

d) întocmește și duce la îndeplinire prevederile programului anual al activităților pastoral-misionare, social-filantropice și administrativ-gospodărești ale parohiei, încunoștiințând Centrul eparhial și pe credincioși de rezultatele acțiunilor întreprinse în acest sens;

e) cu aprobarea prealabilă scrisă a chiriarhului, reprezintă parohia în justiție, în fața autorităților locale și față de terți, personal sau prin delegați. În aceeași măsură, clericii din parohii, în virtutea jurământului de ascultare (subordonare) față de chiriarh după la hirotonie, și, respectiv, monahii, în virtutea votului monahal al ascultării, pot să compară în fața instanțelor judecătorești

numai cu aprobarea prealabilă scrisă a chiriarhului, inclusiv în cauze de interes personal;

f) convoacă și prezidează Adunarea parohială, Consiliul parohial și Comitetul parohial;

g) duce la îndeplinire hotărârile Adunării parohiale și ale Consiliului parohial;

h) ține registrul cu evidența tuturor parohienilor;

i) ține la zi evidența botezaților, cununaților și decedaților din parohie în registrele speciale (mitricale) și emite certificate de botez și de cununie;

j) administrează patrimoniul parohiei în conformitate cu hotărârile Adunării parohiale și ale Consiliului parohial și controlează modul de administrare a bunurilor instituțiilor culturale, social-filantropice și fundamentale bisericești din parohie;

k) întocmește și ține la zi inventarul bunurilor parohiei de orice natură, biblioteca, precum și arhiva parohiei. Deține sigiliul parohiei pe durata oficiului de paroh.

Art. 51 - (1) Pe lângă preotul paroh, într-o parohie pot fi unul sau mai mulți preoți și diaconi slujitori numiți de chiriarh într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial. Numărul slujitorilor la parohie se stabilește în funcție de cerințele misionar-pastorale locale constatate de conducerea eparhiei.

(2) Parohul, preoții și diaconii slujitori, precum și personalul bisericesc neclerical sunt datori să locuiască în parohie.

Art. 52 - (1) La parohiile cu mai mulți preoți slujitori, aceștia sunt egali în drepturile și îndatoririle sacramentale, învățătoarești și pastoral-misionare. Dintre aceștia, celor mai harnici și conștiincioși li se poate încredința, de către chiriarh, oficiul de paroh, pentru intensificarea activității parohiale.

(2) Fiecare preot slujitor are în cuprinsul parohiei un sector bine delimitat și aprobat de chiriarh, pe baza raportului întocmit de către delegații Centrului eparhial.

(3) Preoții și diaconii, personalul didactic din învățământul teologic și cel care predă religia, studenții în teologie, precum și dascălii (cateheții) care au absolvit Școala de cântăreți bisericești au îndatorirea pastorală și misionară de a face catehizare în parohiile la care slujesc sau în care locuiesc, în acord cu preotul paroh, conform normelor stabilite de către Sfântul Sinod și centrele eparhiale.

(4) Preoții, diaconii și cântăreții bisericești au drepturile și îndatoririle prevăzute de Sfintele canoane, prezentul statut, regulamentele bisericești și hotărârile Centrului eparhial.

Art. 53 - (1) Mai multe parohii (10—15) din cadrul unui protopopiat se constituie într-un cerc misionar pentru desfășurarea de activități bisericești, misionar-pastorale, culturale și sociale.

(2) Chiriarhul delegă pe unul din preoți drept coordonator al cercului misionar.

C. Adunarea parohială

Art. 54 - (1) Parohia are ca organism deliberativ Adunarea parohială.

(2) Adunarea parohială este compusă din credincioșii majori ai parohiei, bărbați și femei, care mărturisesc prin credința, faptele și ținuta lor morală, atașamentul față de Biserica Ortodoxă, de învățătura ei de credință și de instituțiile ei.

(3) Președintele Adunării parohiale este preotul paroh, iar în lipsa acestuia, preotul delegat de protopop dintre slujitorii parohiei sau de la o altă parohie învecinată. În cazul în care la Adunarea parohială ia parte și protopopul sau un preot delegat de către Centrul eparhial, acesta prezidează ședința.

(4) Preoții și diaconii slujitori activi ai unei parohii, precum și preoții pensionari care au domiciliul stabil pe teritoriul parohiei respective sunt membri de drept ai Adunării parohiale.

Art. 55 - (1) Adunarea parohială exercită următoarele atribuții:

a) alege membrii Consiliului parohial și pe cei ai Comitetului parohial;

b) aprobă raportul de activitate al Consiliului parohial;

c) aprobă raportul de activitate al Comitetului parohial;

d) aprobă bugetul anual al parohiei;

e) ia hotărâri cu privire la zidirea, repararea, restaurarea și întreținerea bisericii, a casei parohiale și a altor clădiri ale parohiei;

f) hotărăște înființarea de fonduri cu scop bisericesc, cultural sau social-filantropic și stabilește normele pentru completarea resurselor financiare necesare parohiei;

g) la propunerea Consiliului parohial fixează cuantumul contribuțiilor benevole de cult, potrivit nevoilor parohiei;

h) examinează și completează raportul anual despre mersul tuturor activităților parohiei;

i) aprobă anual contul de execuție și bilanțul financiar-contabil al parohiei;

j) face propuneri spre aprobarea Consiliului eparhial, cu privire la transmiterea cu orice titlu a folosinței sau proprietății asupra bunurilor imobile parohiale (vânzare, cumpărare, închiriere, schimb etc.), precum și asupra grevării cu sarcini sau afectării de servituți a bunurilor parohiale, cu excepția bunurilor sacre, care nu pot fi înstrăinate;

k) aprobă măsuri pentru administrarea proprietăților mobile și imobile ale parohiei, supraveghind buna întreținere a edificiilor bisericești, culturale, social-filantropice și fundamentale;

(2) Hotărârile Adunării parohiale cu privire la atribuțiile menționate la alin. (1) lit. d), e), i) și j) devin valabile numai după verificarea și aprobarea lor de către Consiliul eparhial.

Art. 56 - (1) Adunarea parohială se întrunește în ședință ordinară o dată pe an, și anume în primul trimestru al anului, iar în ședințe extraordinare, ori de câte ori este nevoie.

(2) Adunarea parohială este convocată de președinte, cu cel puțin o săptămână înainte de data fixată pentru întrunire, înștiin-

țând despre aceasta pe protopop. În caz de neputință sau reavoință a parohului, Adunarea parohială este convocată și prezidată de protopop, din încredințarea chiriarhului.

(3) Convocarea va cuprinde locul, data și ora Adunării parohiale, precum și problemele ce se vor discuta, va fi citită de preotul paroh în biserică, îndată după terminarea Sfintei Liturghii și va fi afișată la ușa bisericii.

Art. 57 - (1) Adunarea parohială este valabil constituită în prezența preotului paroh sau a preotului delegat de către Centrul eparhial și a cel puțin o zecime din totalul membrilor înscriși în lista membrilor Adunării parohiale.

(2) Dacă la data fixată pentru Adunarea parohială nu se întrunește numărul necesar de membri, Adunarea parohială are loc, fără vreo altă convocare, în duminica următoare, în același loc și la aceeași oră, când aceasta este valabil constituită cu numărul de membri prezenți, dintre care nu pot lipsi două treimi dintre membrii Consiliului parohial.

Art. 58 - (1) Adunarea parohială ia hotărâri valabile cu votul a jumătate plus unu dintre membrii prezenți.

(2) Lucrările și hotărârile Adunării parohiale se consemnează într-un registru de procese-verbale ale ședințelor acesteia.

(3) Împotriva hotărârilor Adunării parohiale se pot face contestații la Permanența Consiliului eparhial numai de către membrii Adunării parohiale înscriși în listă și prezenți la ședința Adunării parohiale care a adoptat hotărârea contestată.

(4) Contestațiile se depun în termen de 14 zile lucrătoare de la data ședinței, la protopopiat, care le va înregistra și înainta, odată cu avizul acestuia, Permanenței Consiliului eparhial.

D. Consiliul parohial

Art. 59 - (1) Consiliul Parohial este organismul executiv al Adunării parohiale. Adunarea parohială este cea care alege din sânul ei pe membrii Consiliului parohial - în număr de 7, 9 sau 12

membri - în funcție de categoria parohiei, precum și 2-4 membri supleanți.

(2) Membrii Consiliului parohial și supleanții, persoane majore, se aleg pe termen de 4 ani, activează benevol și pot fi realeși.

(3) Membrii aceleiași familii, precum și rudeniile spirituale (nașii și finii) nu pot fi în același timp membri ai Consiliului parohial.

(4) Sunt membri de drept în Consiliul parohial, cu vot deliberativ, preotul paroh ca președinte, ceilalți preoți și diaconi slujitori activi ai parohiei, precum și primul cântăreț (cantor, dascăl) al bisericii parohiale.

Art. 60 - Pentru activitate potrivnică Bisericii, membrii Consiliului parohial pot fi revocați de Permanența Consiliului eparhial, la cererea motivată a parohului, avizată de protopop, sau în urma constatării de către autoritatea superioară bisericească. Membrii revocați nu pot fi realeși timp de 5 ani în Consiliul parohial.

Art. 61 - (1) În afara atribuțiilor prevăzute la art. 55, lit. a), b), c), d), e), i) și j), Consiliul parohial exercită toate atribuțiile Adunării parohiale, când aceasta nu este întrunită, precum și următoarele atribuții:

a) desemnează dintre membrii Adunării parohiale un delegat pentru alegerea membrilor mireni ai Adunării eparhiale din circumscripția respectivă;

b) întocmește bugetul parohial și urmărește modul de chivernisire al acestuia;

c) întocmește raportul privind contul de execuție și bilanțul financiar-contabil al parohiei;

d) elaborează raportul anual privind activitatea Consiliului parohial, pe care îl prezintă spre aprobare Adunării parohiale;

e) desemnează 2 cenzori pentru controlul financiar al Comitetului parohial;

f) primește și verifică justificarea financiară anuală a gestiunii Comitetului parohial;

g) aprobă propunerile preotului paroh privind înzestrarea bisericii cu veșminte, icoane, obiecte și cărți de cult, cele necesare pentru serviciul religios și a instituțiilor parohiale (culturale, sociale, fundamentale), precum și alocarea fondurilor corespunzătoare;

h) veghează ca aprovizionarea pangarului parohiei cu lumânări, calendare, obiecte și cărți de cult, precum și tipărituri de zidire duhovnicească, să se facă numai de la Centrul eparhial, pentru susținerea activităților misionare ale eparhiei respective;

i) unde sunt mai mulți slujitori ai altarului, încredințează, cu proces-verbal, pangarul unui alt slujitor decât parohul, cu asumarea întregii răspunderi materiale și gestionare de către acesta.

(2) Hotărârile în legătură cu prevederile de la alin. (1), lit. a), e) și i) ale prezentului articol se comunică protopopului, pentru aprobare.

Art. 62 - (1) Consiliul Parohial se întrunește lunar sau cel puțin o dată pe trimestru.

(2) Convocarea o face preotul paroh, cu minimum o săptămână înainte de data întrunirii, cu prezentarea problemelor ce se află pe ordinea de zi.

(3) Consiliul parohial este legal constituit cu prezența a trei pătrimi dintre membrii săi și ia hotărâri valabile cu votul a două treimi dintre membrii prezenți.

(4) Lucrările și hotărârile Consiliului parohial se consemnează într-un registru de procese-verbale ale ședințelor Consiliului parohial.

(5) Hotărârile Consiliului parohial sunt valabile pentru toți credincioșii parohiei.

(6) Eventualele contestații împotriva hotărârilor Consiliului parohial se pot face în cel mult 14 zile la protopop, care este dator să le înainteze, cu avizul său, Permanenței Consiliului eparhial, în termen de cel mult 5 zile.

Art. 63 - Consiliul parohial deleagă unul sau 2 membri care, în calitate de epitropi, sprijină parohul în administrarea corectă și

eficientă a bunurilor parohiale. Numele epitropilor se comunică protopopiatului pentru aprobare într-o ședință de lucru a acestuia.

E. Administrarea bunurilor parohiale

Art. 64 - (1) Parohul este administratorul întregii averi parohiale mobile și imobile împreună cu Consiliul parohial, sub controlul Centrului eparhial, și răspunde canonic-disciplinar și administrativ-bisericesc în fața acestuia, iar pentru administrarea și gestionarea defectuoasă a averii bisericești răspunde în fața instanțelor civile, în baza legislației civile și penale.

(2) Când unele atribuții gestionare au fost delegate altui preot sau unui diacon slujitor de la parohie, potrivit prevederilor art. 61, lit. i) din prezentul statut, acesta răspunde canonic-disciplinar, administrativ-bisericesc, civil și penal pentru gestionarea bunurilor încredințate.

(3) Aprobarea anuală a gestiunii nu îl exonerează de răspundere pe paroh, pe preotul sau diaconul gestionar pentru neregulile descoperite ulterior.

Art. 65 - Preotul paroh, ca administrator al bunurilor parohiale, are următoarele îndatoriri:

a) să administreze corect bunurile mobile și imobile ale parohiei, instituțiilor culturale, sociale și fundamentale, precum și fondurile parohiale pe baza registrelor de evidență financiar-contabilă, de gestiune și inventar;

b) să ia măsuri pentru păstrarea în siguranță a bunurilor și a documentelor de valoare ale parohiei;

c) să țină registrul de venituri și cheltuieli;

d) să prezinte Consiliului Parohial, la sfârșitul anului, un raport asupra veniturilor și cheltuielilor bisericești, culturale, sociale și fundamentale;

e) să se îngrijească, împreună cu ceilalți preoți slujitori și cu epitropii, de luarea măsurilor pentru întreținerea, repararea și restaurarea edificiilor bisericești parohiale, ale instituțiilor culturale,

social-filantropice și fundaționale, a casei parohiale, a curții și cimitirului parohial, precum și a altor bunuri bisericesti parohiale; să construiască sau să cumpere o casă parohială, acolo unde nu există;

f) să se îngrijească, împreună cu ceilalți preoți slujitori și cu epitropii, de înscrierea în evidențele parohiale și ale autorităților centrale și locale competente a bunurilor mobile și imobile ale parohiei, de buna administrare a acestora, precum și de întocmirea și buna păstrare a actelor de proprietate, potrivit prevederilor statute, regulamentare bisericesti, a hotărârilor organelor bisericesti centrale și eparhiale. Câte o copie legalizată a actelor de proprietate a bunurilor parohiei se păstrează la protopopiat și la Centrul eparhial;

g) să încaseze sumele cuvenite parohiei potrivit hotărârilor Adunării parohiale și să facă, la timp, plățile curente.

F. Comitetul parohial

Art. 66 - (1) Comitetul parohial este organismul bisericesc parohial care funcționează sub președinția de drept a preotului paroh. Membrii Comitetului parohial sunt aleși de Adunarea parohială. Comitetul parohial are un număr dublu de membri față de cel al Consiliului parohial.

(2) Comitetul parohial este alcătuit din persoane majore ale comunității parohiale, pe principiul voluntariatului.

(3) Comitetul parohial este prezidat de paroh ajutat de un birou de conducere compus din: coordonator de programe, secretar și casier.

(4) Comitetul parohial are prevederi și evidență gestionară proprie în cadrul bugetului parohial pentru activitățile desfășurate utilizând, sub controlul preotului paroh, același cont bancar, și face justificarea financiară anuală față de Consiliul parohial. Pentru controlul financiar al Comitetului parohial sunt desemnați 2 cenzori de către Consiliul parohial.

(5) Revocarea membrilor Comitetului parohial se face potrivit procedurii prevăzute pentru membrii Consiliului parohial, la art. 60 din prezentul statut.

Art. 67 - (1) Comitetul parohial are 5 servicii, fiecare fiind condus de un coordonator numit de către biroul de conducere.

(2) Serviciile Comitetului parohial au următoarele atribuții:

a. Serviciul social:

1. cooperează permanent cu asistenții sociali ai parohiei, protopopiatului și Centrului eparhial;

2. cooptează în Comitetul parohial, pentru colaborare, pe asistentul social sau lucrătorul social de la primăria locală, sau, după caz, îl invită la ședințele Comitetului parohial;

3. colaborează cu unitățile medicale și sprijină diferite programe de sănătate;

4. se ocupă cu ajutorarea săracilor, orfanilor, văduvelor și a vârstnicilor;

5. sprijină integrarea socială a deținuților eliberați din penitenciare;

6. sprijină reinsertia socială a tinerilor instituționalizați care, după împlinirea vârstei de 18 ani, au părăsit centrele de plasament;

7. cooperează cu organizații neguvernamentale în condițiile legislației bisericești în vigoare;

8. sprijină programul de asistență maternală și adopțiile naționale;

9. promovează și susține programe social-filantropice ale parohiei; sprijină și întreține cantina socială a parohiei;

10. cooperează în permanență cu preoții misionari din sistemul de sănătate, penitenciare și armată, azile, orfeline etc.;

11. cu acordul autorității bisericești superioare, colectează ajutoare în situații de urgență și sprijină constituirea unui fond financiar pentru astfel de situații;

12. sprijină programele de prevenire și eradicare a violenței în familie, de combatere a traficului de ființe umane, a drogurilor

și altele, precum și acordarea asistenței spirituale și materiale familiilor din care părinții au plecat la muncă sau studii în străinătate ori au emigrat definitiv.

b. Serviciul misionar:

1. cooperează cu alte parohii, cu mănăstiri și cu duhovnici din zonă;

2. promovează difuzarea și citirea Sfintei Scripturi și a cărților duhovnicești, cu recomandarea preotului paroh;

3. îl sprijină pe preotul paroh în organizarea unor activități misionare, pentru o mai bună cunoaștere, păstrare și consolidare a credinței ortodoxe;

4. ajută la organizarea hramului bisericii, a întrunirilor duhovnicești și a altor manifestări religioase și sprijină achiziționarea de material audio-vizual cu caracter religios;

5. organizează vizite misionare în spitale, în penitenciare, în centre pentru ocrotirea copiilor și a vârstnicilor și în familii aflate în dificultate;

6. menține, în permanență, legătura cu asociațiile bisericesti ortodoxe de pe teritoriul parohiei și al eparhiei;

7. identifică și sprijină persoanele indecise și oscilante din punct de vedere religios, pentru întărirea lor în credință și participarea la viața Bisericii;

8. ajută Consiliul parohial la colectarea Fondului central misionar, Fondului Filantropia și a unor fonduri speciale în situații de urgență.

c. Serviciul cultural:

1. inițiază și sprijină achiziționarea și distribuirea cărților de cult, icoane, cruciulițe și cărți de zidire sufletească pentru credincioși și pentru biblioteca parohială;

2. încurajează în comunitate citirea cărților și a revistelor din biblioteca parohială, audierea programelor radiofonice ortodoxe și vizionarea programelor ortodoxe de televiziune;

3. împreună cu profesorii de religie, încurajează participarea elevilor la Sfânta Liturghie și la alte slujbe bisericesti, precum și la activități cultural-educative care promovează credința creștină ortodoxă;

4. sprijină înființarea de capele sau paraclise în școlile din cuprinsul parohiei;

5. organizează festivități legate de marile sărbători bisericesti și naționale menționate în calendarul bisericesc anual;

6. susține cântarea omofonă și a corului bisericii;

7. organizează acțiuni privind păstrarea și promovarea tradițiilor, a folclorului și a specificului cultural local și național;

8. înființează și acordă burse de studiu și ajutoare pentru elevii merituosi și pentru cei din familii cu posibilități materiale modeste;

9. organizează, cu sprijinul profesorilor și donatorilor, meditații gratuite pentru elevii săraci din parohie;

10. antrenează intelectualii din parohie în activități de promovare a credinței ortodoxe și a culturii românești.

d. Serviciul pentru tineret:

1. promovează cartea religioasă în rândul tinerilor și încurajează publicarea unei foi parohiale;

2. invită personalități culturale pentru conferințe adresate tinerilor;

3. organizează întâlniri cu tineri, la care sunt invitați ierarhi, preoți, profesori de teologie;

4. acordă premii în cărți elevilor merituosi din comunitate proveniți din instituții de ocrotire socială sau din familii și medii sociale defavorizate;

5. sprijină preotul paroh în ducerea la îndeplinire a deciziilor Sfântului Sinod sau ale chiriarhului locului în probleme de educație a tineretului școlar de toate vârstele;

6. organizează pelerinaje, excursii și tabere de tineret cu caracter creștin.

e. Serviciul administrativ-gospodăresc:

1. se îngrijește de înzestrarea și înfrumusețarea bisericii, precum și de cimitirul parohial;

2. se îngrijește de întreținerea monumentelor eroilor și a troițelor de pe teritoriul parohiei;

3. are grijă de întreținerea curții bisericii, a spațiilor verzi și a incintei (casă parohială, casa de prăznuire, clopotniță, capelă, muzeu etc.).

Art. 68 - Parohiile pot colabora cu filiale ale asociațiilor și fundațiilor bisericești constituite cu aprobarea Sfântului Sinod sau cu binecuvântarea chiriarhului.

SECȚIUNEA A II-A

A. Protopopiatul (protoieria)

Art. 69 - (1) Protopopiatul (protoieria) este o unitate bisericească administrativă care cuprinde mai multe parohii arondate de pe teritoriul aceleiași eparhii.

(2) Înființarea, desființarea, delimitarea și schimbarea întinderii teritoriale a protopopiatelor se aprobă de Adunarea eparhială, la propunerea Consiliului eparhial, ținând seama de cerințele misionar-pastorale locale, precum și de situarea parohiilor și filiilor dintr-o zonă geografică.

(3) Fiecare protopopiat are o cancelarie administrativă proprie în cadrul căreia funcționează personal clerical și neclerical aferent competențelor date prin statut și regulamentele bisericești.

(4) Personalul administrativ clerical și neclerical din cancelaria protopopiatului se numește de chiriarh, într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial, pe baza unei liste de mai mulți candidați intervievați în prealabil la Centrul eparhial.

B. Protopopul (protoiereul)

Art. 70 - (1) Protopopul (protoiereul) este preotul conducător al protopopiatului și al cancelariei administrative a protopopiatului, în numele chiriarhului.

(2) Protopopul se numește sau se reconfirmă de către chiriarh pe o perioadă de 4 ani, într-o ședință de lucru a Permanenței Consiliului eparhial, ținându-se seama de următoarele criterii: media generală de licență în teologie - minimum 8,50; cel puțin 5 ani vechime în preoție; fără impedimente juridic-canonice și având o activitate deosebită liturgică, administrativ-pastorală, misionară, culturală și socială.

(3) Protopopul poate fi revocat de chiriarh, într-o ședință de lucru a Permanenței Consiliului eparhial, pentru activitate necorespunzătoare sau abateri disciplinare.

Art. 71 - Protopopul are următoarele atribuții exercitate prin mandat, în numele chiriarhului:

a) îndrumă, coordonează și supraveghează activitatea bisericească a parohiilor și filiilor din protopopiat;

b) inspectează, cel puțin o dată pe an, parohiile, filiile și așezămintele sociale din protopopiat, constatând calitatea vieții religioase, morale și sociale a parohienilor; verifică registrele contabile, arhiva și biblioteca, starea bisericii, a clădirilor bisericești, a cimitirelor, precum și a altor bunuri bisericești;

c) înscrie în registrul de inspecție al parohiei procesul-verbal amănunțit privind constatările făcute. O copie a acestuia se înaintează Centrului eparhial, cu raport și propuneri, iar al treilea exemplar rămâne la protopopiat;

d) supraveghează și îndrumă activitatea catehetică, misionar-pastorală, culturală și social-filantropică a preoțimii, astfel încât aceasta să se desfășoare în conformitate cu prevederile statute și regulamente bisericești, cu hotărârile Sfântului Sinod și ale organismelor eparhiale;

e) întocmește și prezintă anual Permanenței Consiliului eparhial situația privind bunurile mobile și imobile proprietăți ale parohiilor și filiilor din cuprinsul protopopiatului;

f) urmărește ca ordinele și dispozițiile autorităților superioare bisericești să fie transmise la timp unităților și personalului bisericesc din protopopiat și să fie aduse la îndeplinire;

g) face propuneri chiriarhului cu privire la suplinirea posturilor vacante de preoți, diaconi și cântăreți bisericești;

h) aprobă preoților și diaconilor din protopopiat până la 8 zile pe an din concediul legal de odihnă, asigurând suplinirea parohiei cu un alt preot și informând despre aceasta Centrul eparhial;

i) aprobă concediul de odihnă personalului neclerical de la parohii și protopopiat, iar pentru personalul clerical înaintează Centrului eparhial spre aprobare planificarea concediului anual de odihnă;

j) întocmește un raport anual general despre întreaga viață bisericească din protopopiat, pe care îl înaintează chiriarhului și îl face cunoscut preoților din protopopiat la prima conferință administrativă din fiecare an;

k) avizează asupra tuturor lucrărilor organismelor parohiale care urmează a fi supuse aprobării organismelor eparhiale;

l) susține acuzarea în cauzele aflate pe rolul Consistorului disciplinar protopopesesc;

m) coordonează, supraveghează și răspunde de activitatea Cancelariei administrative a protopopiatului, în conformitate cu prevederile statutare și regulamentare, cu dispozițiile date de conducerea eparhială și cu normele legislației civile în vigoare;

n) întocmește trimestrial un raport pastoral-misionar și financiar privind activitatea protopopiatului, pe care îl înaintează pentru aprobare către Permanența Consiliului eparhial;

o) întocmește bugetul anual al protopopiatului și îl prezintă spre aprobare Permanenței Consiliului eparhial;

p) propune chiriarhului acordarea de ranguri și distincții de vrednicie clericilor și credincioșilor meritoși;

q) îndeplinește orice alte atribuții date de organismele eparhiale sau de chiriarh pentru bunul mers al vieții bisericești.

Art. 72 - Protopopul este pe teritoriul protopopiatului său reprezentantul oficial al Centrului eparhial față de autoritățile publice locale și față de terți și îndeplinește sarcinile ce-i sunt atribuite prin prezentul statut, prin regulamentele bisericești și prin alte dispoziții în vigoare. În această calitate lucrează cu încuviințarea chiriarhului, pe care îl informează, în prealabil, asupra problemelor respective.

SECȚIUNEA A III-A

Vicariatul (Ortodox Ucrainean)

Art. 73 - (1) Vicariatul este o unitate bisericească administrativă cu regim special misionar-pastoral, subordonată direct Patriarhiei Române, care cuprinde mai multe protopopiate, parohii și mănăstiri.

(2) Organizarea și funcționarea vicariatului se fac pe baza unui regulament propriu aprobat de Sfântul Sinod, la propunerea Patriarhului, și se comunică ministerului de resort.

(3) Conducătorul vicariatului și protopopii din cuprinsul acestuia sunt numiți de Patriarh dintre preoții din vicariat, în aceleași condiții cu cele prevăzute pentru personalul clerical de conducere de la eparhii.

(4) Numirea, transferarea și sancționarea personalului clerical și neclerical de la unitățile bisericești din cuprinsul vicariatului se fac de către Patriarh, la propunerea conducătorului vicariatului, după consultarea acestuia cu chiriarhul locului.

(5) Pentru buna desfășurare a activității sacramentale, învățătoarești, de conducere, pastoral-misionare și social-filantropice în cuprinsul vicariatului, Patriarhul poate apela frățeste la chiriarhii eparhiilor pe raza cărora funcționează unitățile bisericești din vicariat.

(6) Personalul clerical de conducere, personalul clerical și neclerical din cadrul vicariatului se bucură de aceleași drepturi și are aceleași îndatoriri ca și categoriile de personal similar de la eparhii, în condițiile prezentului statut.

(7) Unitățile bisericești din cuprinsul vicariatului primesc Antimisul, Sfântul și Marele Mir și pastoralele chiriarhale de la Patriarhia Română.

SECȚIUNEA A IV-A

A. Mânăstirea

Art. 74 - (1) Mânăstirea este o comunitate de călugări sau călugărițe care s-au hotărât în mod liber să-și ducă viața în înfrânare, sărăcie de bună voie și ascultare.

(2) Schitul și metocul funcționează în subordinea mânăstirii rânduie de chiriarh sau, direct, a Centrului eparhial.

(3) Catedrala eparhială are statut canonic de mânăstire.

(4) Mânăstirea depinde direct de chiriarhul locului, care este conducătorul ei canonic, în condițiile art. 79, alin. (1) din prezentul statut.

Art. 75 - (1) Înființarea, desființarea și transformarea mânăstirilor de călugări în mânăstiri de călugărițe sau a mânăstirilor de călugărițe în mânăstiri de călugări, precum și ridicarea schiturilor la rang de mânăstiri se aprobă de către Sinodul mitropolitan la propunerea motivată a chiriarhilor eparhiilor sufragane, după o atentă și riguroasă evaluare a motivelor, a existenței bazei materiale și a personalului monahal necesar, precum și a condițiilor misionare locale.

(2) Înființarea, desființarea și transformarea schiturilor și a metocurilor de călugări în schituri și metocuri de călugărițe sau a schiturilor și a metocurilor de călugărițe în schituri și metocuri de călugări se aprobă de către chiriarh, aducându-se la cunoștința Consiliului eparhial.

(3) În mânăstirea, schitul sau metocul date în folosință prin sfințire, nici unul dintre ctitori, donatori și binefăcători nu are vreun drept de proprietate, folosință sau amestec în conducerea, administrarea și viața spirituală a acestora.

Art. 76 - Potrivit menirii sale, fiecare mânăstire sau schit, prin organismele sale de conducere, are datoria:

a) să-și rânduiască programul în așa fel încât să devină un loc de aleasă viață duhovnicească, de practicare a virtuților creștinești, de evlavioasă participare la slujbele religioase, de zidire sufletească, atât pentru viețuitori, cât și pentru închinători;

b) să practice îndeletniciri potrivite cu sfințenia locului, atât pentru folosul viețuitorilor, cât și al credincioșilor, dovedind prin fapte bune dragoste față de comunitatea monahală, de Biserică și de popor;

c) să vegheze ca toți călugării și călugărițele cu aptitudini pentru studiu să fie îndatorați, cu binecuvântarea chiriarhului, să urmeze studii la instituțiile de învățământ teologic din eparhie sau din eparhiile învecinate;

d) potrivit mijloacelor materiale pe care le are, mânăstirea sau schitul să vină în ajutor eparhiei și tuturor instituțiilor acesteia, după solicitările Centrului eparhial, precum și să susțină așezăminte social-filantropice;

e) să se aprovizioneze cu lumânări și colportaj de la Centrul eparhial;

f) să asigure călugărilor sau călugărițelor condiții adecvate vieții chinoviale (de obște).

Art. 77 - Cu aprobarea chiriarhului, în mânăstiri se pot organiza:

a) școli teologice preuniversitare: seminarii teologice liceale pentru pregătirea teologică a personalului monahal în domeniul asistenței sociale, al educației religioase și al restaurării patrimoniului bisericesc, precum și școli de cântăreți bisericești;

b) cursuri religioase aprobate de chiriarh, pentru îndrumarea monahală duhovnicească a personalului monahal;

c) cursuri de arte și meserii, precum și ateliere în domeniile picturii și iconografiei, vitraliilor și mozaicului religios, sculpturii, broderiei artistice, țesătoriei de stofe bisericești și îmbrăcă-

mente, argintăriei bisericești, metalelor și emailării, croitoriei, țesătoriei de covoare și alte activități compatibile cu viața monahală aprobate de chiriarh, personalul monahal fiind dator ca, pe lângă ascultările din obște, să lucreze în cadrul acestora, acolo unde sunt organizate;

Art. 78 - (1) Primirea în mânăstire a celor ce doresc să intre în monahism se face la cererea scrisă a candidatului, cu recomandare de la duhovnic și stareț (ă) și cu aprobarea chiriarhului.

(2) Vârsta minimă pentru primirea în mânăstire, ca novice, este de 18 ani. Sub această vârstă, dar nu mai puțin de 16 ani, este necesar acordul scris al părinților sau tutorilor legali. De asemenea, este interzisă închinovierea și promovarea în cinul monahal a celor cu obligații și responsabilități familiale sau urmăriți penal.

(3) Tunderea în monahism se face, cu aprobarea chiriarhului, după cel puțin 3 ani de cercetare canonică și viețuire în mânăstire. Derogarea de la această regulă o poate decide numai chiriarhul din motive misionare urgente.

(4) Hirotonirea monahilor în treapta de ierodiacon și ieromonah se face cu aprobarea chiriarhului, numai după ce aceștia au absolvit o școală teologică (seminar sau facultate) și au promovat examenul de capacitate.

(5) Toți monahii (monahiile) dintr-o mânăstire (schit), inclusiv pensionarii, indiferent de rangurile și funcțiile deținute anterior, se vor supune rânduielilor mânăstirești, comune pentru întreaga obște.

B. Conducerea mânăstirii

Art. 79 - (1) Chiriarhul este conducătorul canonic al mânăstirilor, schiturilor și metocurilor din eparhia sa. Prin delegație din partea chiriarhului, conducerea mânăstirii este asigurată de stareț(ă), a schitului de egumen(ă), iar a metocului de călugărul(călugărița) anume desemnat(ă) ca administrator.

(2) Starețul(a) și egumenul(a) se numesc direct de chiriarh dintre călugării cei mai vrednici, cu o frumoasă viețuire în mănăstire, cu intensă activitate duhovnicească, cu studii teologice sau, în mănăstirile cu obște mai mare, dintre primii 3 candidați desemnați de sobor, în baza calităților enumerate mai înainte, în cazul când chiriarhul a dispus să se facă alegere;

(3) Starețul(a) este ajutat(ă) în îndeplinirea atribuțiilor sale de conducere de: Soborul mănăstiresc, Consiliul duhovnicesc și de învățătură, Consiliul economic și Consiliul de disciplină (judecată).

(4) Cu aprobarea scrisă a chiriarhului, starețul(a) reprezintă mănăstirea în justiție, în fața autorităților locale și față de terți, personal sau prin delegați împuterniciți, în condițiile art. 50, lit. e) din prezentul statut.

Art. 80 - Dacă în vreo mănăstire s-ar afla vreun arhiereu retras, el poate fi desemnat stareț, cu aprobarea chiriarhului. În cazul când nu este desemnat stareț, obștea mănăstirii este datoare să îi creeze înlesnirile necesare traiului și să-i dea cinstea cuvenită demnității arhieresti.

Art. 81 - (1) Treptele monahale sunt: fratele (novicele), rasoforul și monahul, în cazul bărbaților, și respectiv, sora, rasofora și monahia, în cazul femeilor.

(2) Rangurile monahale sunt: arhidiacon, singhel, protosinghel și arhimandrit, în cazul călugărilor și stareță cu cruce (stavroforă), în cazul călugărițelor.

(3) Rangul de arhimandrit se conferă de chiriarh, cu aprobarea Sfântului Sinod.

Art. 82 - (1) Chiriarhii vor lua măsurile necesare pentru organizarea, cel puțin o dată pe an, a sinaxelor (consfătuirilor) stareților(elor) și egumenilor(elor) din eparhiile pe care le păstoresc, pentru analizarea problemelor specifice, promovarea schimbului de experiență duhovnicească și administrativă și adoptarea de măsuri adecvate în scopul îmbunătățirii vieții și disciplinei mona-

hale. La aceste sinaxe monahale eparhiale pot fi chemați și duhovnicii de mănăstiri, când se consideră necesar.

(2) Cel puțin o dată la 3 ani, se vor organiza sinaxe monahale mitropolitane cu stareții(ele) și egumenii(ele) din eparhiile mitropoliei respective, la care vor participa și ierarhii Sinodului mitropolitan, pentru examinarea unor aspecte specifice vieții monahale din zonele respective, la care pot fi chemați și duhovnicii de mănăstiri, când problematica impune acest lucru.

Art. 83 - Dispozițiile cuprinse în prezentul statut sunt comune și obligatorii pentru mănăstirile, schiturile și metocurile de călugări și călugărițe din cuprinsul eparhiilor aparținătoare Patriarhiei Române.

SECȚIUNEA A V-A

A. Eparhia (arhiepiscopia și episcopia)

Art. 84 - (1) Eparhiile sunt unități bisericesti constituite dintr-un număr de parohii, grupate în protopopiate, precum și din mănăstirile aflate pe un anumit teritoriu. În cuprinsul eparhiilor pot funcționa instituții de învățământ teologic și confesional, social-filantropice etc.

(2) Eparhiile sunt arhiepiscopii sau episcopii, conduse de către arhiepiscop sau episcop.

(3) Nici o eparhie nu poate avea, înființa sau administra unități de cult pe teritoriul altei eparhii.

Art. 85 - Organismele de conducere ale eparhiei sunt: chiri-arhul (arhiepiscopul sau episcopul eparhiot), Adunarea eparhială ca organism deliberativ, Consiliul eparhial și Permanența Consiliului eparhial ca organisme executive.

B. Chiri-arhul (arhiepiscopul sau episcopul eparhiot)

Art. 86 - (1) În eparhia sa, chiri-arhul își exercită întreaga slujire în comuniune cu Sfântul Sinod.

(2) Chiriarhul își exercită dreptul de a conduce eparhia din momentul întronizării și al primirii gramatei din partea mitropolitului său canonic, respectiv din partea Patriarhului pentru mitropolit.

Art. 87 - (1) Pe durata vacanței, locțiitorul de arhiepiscop sau de episcop îndeplinește toate prerogativele titularului de scaun, cu excepția modificării structurilor eparhiale și înstrăinării sau schimbării destinației bunurilor bisericești.

(2) Arhiepiscopul, episcopul, episcopul-vicar și arhiereul-vicar poartă uniforma monahală (reverenda, rasa și camilafca) de culoare neagră, cruce, engolpion și toiag pastoral.

Art. 88 - Chiriarhul (arhiepiscopul sau episcopul) exercită următoarele atribuții:

a) exercită slujirea de învățător, slujitor al Sfintelor Taine și păstor al eparhiei sale;

b) conduce eparhia în conformitate cu prevederile Sfintelor canoane, ale statutului și regulamentelor bisericești, precum și cu hotărârile Sfântului Sinod;

c) se îngrijește de ducerea la îndeplinire în cuprinsul eparhiei a hotărârilor organismelor deliberative și executive centrale și eparhiale;

d) veghează la bunul mers al vieții bisericești din eparhie, al organismelor și instituțiilor ei;

e) convoacă și prezidează organismele deliberative și executive ale eparhiei, precum și conferințe și întruniri ale preoților și sinaxe ale personalului monahal;

f) reprezintă eparhia în relațiile cu autoritățile publice centrale și locale, în justiție și față de terți, personal sau prin delegați;

g) reprezintă eparhia în relațiile cu celelalte culte religioase recunoscute de pe teritoriul eparhiei, în conformitate cu hotărârile Sfântului Sinod;

h) efectuează cât mai des vizite canonice și pastorale în eparhie;

i) prezintă Sfântului Sinod darea de seamă anuală cu privire la activitatea pastoral-misionară și social-filantropică din eparhie;

j) dăruiește tuturor locașurilor de cult din eparhie Sfântul Antimis, precum și Sfântul și Marele Mir primit de la Patriarhia Română;

k) în consultare cu Sinodul mitropolitan, propune Sfântului Sinod candidați de episcop-vicar la arhiepiscopii și de arhiereu-vicar la episcopii;

l) adresează scrisori pastorale clerului și credincioșilor din eparhie;

m) hirotonește clerici și se îngrijește de ocuparea la timp a parohiilor vacante, cu respectarea prevederilor canonice, statutare și regulamentare bisericești;

n) numește, transferă și revocă personalul bisericesc clerical și neclerical în ședințe ale Permanenței Consiliului eparhial, cu respectarea normelor bisericești în vigoare;

o) conferă distincții și ranguri bisericești preoților și diaconilor din eparhie, precum și personalului monahal, cu respectarea prevederilor statutare și regulamentare bisericești;

p) acordă sau retrage binecuvântarea pentru numirea personalului didactic de predare a religiei din unitățile de învățământ public și particular, pentru încadrarea personalului didactic și a personalului de conducere din școlile confesionale și de la instituțiile de învățământ preuniversitar și universitar teologic din eparhia sa;

q) eliberează Cartea canonica la solicitarea scrisă a ierarhului ortodox român care acceptă primirea unui preot în eparhia sa, iar în cazul trecerii în jurisdicția canonică a unei alte biserici ortodoxe, trebuie să obțină aprobarea Patriarhului;

r) acordă dispense bisericești de căsătorie și recăsătorire pentru credincioșii mireni, în limita prevederilor canonice;

s) acordă concediul de odihnă personalului clerical și neclerical din administrația eparhială, protopopilor, personalului clerical

de la parohii, precum și personalului monahal, pentru îngrijirea sănătății;

t) numește președintele Consistoriului eparhial din rândul celor 3 membri aleși de Adunarea eparhială și aprobă apărătorii la Consistoriul eparhial;

u) aprobă sau respinge motivat sentințele pronunțate de Consistoriul eparhial;

v) asigură disciplina clerului și a celorlalte categorii de personal în eparhia sa, direct sau prin organismele eparhiale competente;

w) primește plângerile aduse împotriva personalului clerical și neclerical din administrația eparhială, de la protopopiate și parohii, precum și împotriva personalului monahal și dispune măsuri corespunzătoare potrivit prevederilor canonice, statutare și regulamentare bisericești;

x) în cazuri de vinovăție gravă poate opri de la săvârșirea celor sfinte personalul clerical din eparhia sa și dispune, fără întârziere, cercetarea cazului;

y) poate aplica preotului pedeapsa transferului disciplinar, prin decizie chiriarhală, când se constată că acesta influențează în rău viața parohială;

z) îndeplinește orice alte atribuții date lui prin Sfintele canoane, Statut și regulamentele bisericești sau prin hotărâri ale Sfântului Sinod.

Art. 89 - Chiriarhul exercită drepturile și îndeplinește îndatoririle prevăzute de Sfintele canoane, de prezentul statut și de regulamentele bisericești.

C. Adunarea eparhială

Art. 90 - Adunarea eparhială este organism deliberativ pentru toate problemele administrative, culturale, social-filantropice, economice și patrimoniale ale eparhiei.

Art. 91 - (1) Adunarea eparhială se compune din reprezentanții aleși ai clerului și ai credincioșilor, în proporție de o treime clerici și două treimi mireni, cu o viață morală și religioasă demnă de un creștin, care au candidat cu binecuvântarea ierarhului locului. Pentru activitate potrivnică Bisericii, mandatele acestora se revocă de Adunarea eparhială, la propunerea chiriarhului.

(2) Membrii mireni în Adunarea eparhială se aleg de către delegații consiliilor parohiale, constituiți în colegii electorale mirenești, pe circumscripții.

(3) Membrii clerici în Adunarea eparhială se aleg de către toți preoții și diaconii în funcție, constituiți în colegii electorale preoțești, pe circumscripții.

(4) Membrii Adunării eparhiale, clerici și mireni, se aleg pe termen de 4 ani. Ei pot fi aleși pentru cel mult două mandate.

(5) Numărul membrilor aleși ai Adunării eparhiale este de 30.

(6) Președintele Adunării eparhiale este arhiepiscopul sau episcopul, iar în caz de vacanță, locțiitorul desemnat canonic și statutar.

(7) Episcopul-vicar sau arhiereul-vicar este membru de drept al Adunării eparhiale, cu vot deliberativ.

Art. 92 - Atribuțiile Adunării eparhiale sunt:

a) susține interesele și drepturile Bisericii și ale eparhiei, conform cu prevederile canonice, statutare și regulamentare bisericești;

b) veghează la respectarea, în cuprinsul eparhiei, a măsurilor cu caracter unitar prevăzute de Statut, regulamentele bisericești și de hotărârile organismelor bisericești centrale privitoare la administrarea bunurilor mobile și imobile ale unităților de cult din întreaga eparhie, precum și a altor bunuri patrimoniale, culturale și epitropești ale acestora;

c) susține instituțiile și așezămintele culturale, social-filantropice și economice ale eparhiei;

d) aprobă înființarea, desființarea și delimitarea teritorială a protopopiatelor, la propunerea Consiliului eparhial.

e) delegă un cleric și 2 mireni, dintre membrii Adunării eparhiale, ca reprezentanți eparhiali, în Adunarea Națională Bisericească;

f) alege membrii Consiliului eparhial, la propunerea chiriarhului;

g) alege cei 3 membri ai Consistoriului eparhial și pe cei 2 supleanți, la propunerea chiriarhului;

h) desemnează, la propunerea chiriarhului, 1, 2 sau 3 clerici, ca membri în Consistoriul mitropolitan;

i) aprobă raportul general anual întocmit de Consiliul eparhial și hotărăște măsuri pentru o bună desfășurare a activităților eparhiei;

j) aprobă contul de execuție bugetară și bilanțul financiar-contabil al eparhiei, al instituțiilor și fundațiilor sale, precum și măsuri pentru asigurarea bunurilor bisericești;

k) aprobă bugetul general al eparhiei, al instituțiilor și fundațiilor eparhiale;

l) hotărăște cu privire la modul de administrare a bunurilor eparhiei, precum și ale instituțiilor și fundațiilor eparhiale, în conformitate cu dispozițiile legale în vigoare;

m) exercită orice alte atribuții date prin prezentul statut și regulamentele bisericești.

Art. 93 - (1) Adunarea eparhială se întrunește în ședință anuală de lucru, în primul trimestru al anului, iar în ședințe extraordinare, ori de câte ori este nevoie.

(2) Convocarea Adunării eparhiale, cu precizarea ordinii de zi, se face de către președinte, cu cel puțin 14 zile înainte de data fixată pentru ședință, iar în cazuri excepționale, în cel mai scurt timp posibil.

(3) Adunarea eparhială este statutar constituită cu prezența a două treimi din membrii săi și hotărăște valabil cu votul a jumătate plus unu din numărul membrilor prezenți.

(4) Procesul-verbal al lucrărilor Adunării eparhiale este semnat de președinte și de secretarii Adunării eparhiale și se păstrează la Secretariatul eparhiei.

Art. 94 - Pentru studierea și formularea propunerilor asupra problemelor ce urmează a fi supuse deliberării, Adunarea eparhială alege, la începutul fiecărui mandat de 4 ani, dintre membrii clerici și mireni, 5 Comisii de lucru permanente, care vor avea câte un președinte și un raportor din mijlocul lor, desemnați de plen, la propunerea președintelui. Comisiile Adunării eparhiale sunt:

- a) Comisia administrativ-bisericească;
- b) Comisia culturală și educațională;
- c) Comisia economică, bugetară și patrimonială;
- d) Comisia social-filantropică;
- e) Comisia organizatorică, juridică și de validare.

D. Consiliul eparhial

Art. 95 - Consiliul eparhial este organism executiv al Adunării eparhiale și are în competență problemele bisericesti administrative, culturale, social-filantropice, economice, patrimoniale și fundamentale pentru întreaga eparhie.

Art. 96 - (1) Consiliul eparhial se compune din 9 membri, 3 clerici și 6 mireni, aleși pe termen de 4 ani de Adunarea eparhială dintre membrii ei. Ei pot fi aleși pentru cel mult două mandate. Pentru activitate potrivnică Bisericii, mandatele acestora se revocă de Adunarea eparhială, la propunerea chiriarhului.

(2) Președintele Consiliului eparhial este chiriarhul, iar în caz de vacanță locțiitorul desemnat canonic și statutar.

(3) Episcopul-vicar sau arhiereul-vicar este membru de drept al Consiliului eparhial, cu vot deliberativ.

(4) Din încredințarea chiriarhului, ședințele Consiliului eparhial pot fi prezidate și de către episcopul-vicar, respectiv de arhiereul-vicar. În această situație, procesul-verbal al lucrărilor este supus aprobării chiriarhului.

(5) Vicarul administrativ eparhial, consilierii eparhiali, inspectorul eparhial, secretarul eparhial, exarhul, consilierul juridic și contabilul-șef, sunt membri permanenți ai Consiliului eparhial, cu vot consultativ. Conducătorii instituțiilor de învățământ teologic din eparhie participă la lucrări în calitate de invitați.

(6) Secretarul eparhial este și secretar al Consiliului eparhial și întocmește procesul-verbal al lucrărilor.

Art. 97 - (1) Consiliul eparhial se întrunește la convocarea președintelui de două ori pe an sau ori de câte ori este nevoie.

(2) Consiliul eparhial este legal constituit cu prezența a cel puțin două treimi din numărul membrilor săi și ia hotărâri cu votul a jumătate plus unu din numărul membrilor prezenți.

Art. 98 - Consiliul eparhial exercită în timpul dintre ședințele Adunării eparhiale atribuțiile acesteia prevăzute în art. 92, lit. a), b), c) și l), precum și următoarele atribuții:

a) întocmește darea de seamă anuală asupra activității sectoarelor Administrației eparhiale, a instituțiilor și fundațiilor eparhiale;

b) întocmește și prezintă Adunării eparhiale contul de execuție bugetară și bilanțul financiar-contabil al eparhiei, al instituțiilor și fundațiilor sale și propune măsuri de asigurare a bunurilor bisericesti;

c) întocmește bugetul general anual al eparhiei, al instituțiilor și fundațiilor sale;

d) propune Adunării eparhiale înființarea, desființarea și delimitarea teritorială a protopopiatelor;

e) aprobă înființarea, desființarea și delimitarea teritorială a parohiilor, precum și transformarea filiilor în parohii;

f) sprijină catehizarea copiilor, tinerilor și adulților și ia măsuri pentru procurarea mijloacelor materiale necesare susținerii programelor culturale și educativ-religioase în eparhie;

g) îngrijește de bunul mers al instituțiilor de învățământ teologic și al școlilor confesionale din eparhie, în conformitate cu prevederile statutare și regulamentare bisericesti;

h) înființează, organizează și supraveghează activitatea editurii și tipografiei eparhiale, a atelierelor de lumânări și pentru producerea veșmintelor și a obiectelor de cult, precum și a magazinelor pentru desfacerea acestora și a produselor achiziționate de la tipografia și atelierele Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române;

i) aprobă înființarea, organizarea și desființarea de asociații și fundații bisericești locale care activează în cuprinsul eparhiei, precum și funcționarea pe teritoriul eparhiei a filialelor asociațiilor și fundațiilor bisericești înființate cu binecuvântarea Sfântului Sinod;

j) hotărăște înființarea de fonduri eparhiale destinate ajuto-
rării parohiilor sărace, acordării de burse tinerilor care se pregătesc în instituțiile de învățământ, precum și sprijinirii programelor locale de asistență social-filantropică și cultural-misionară;

k) hotărăște cu privire la transmiterea cu orice titlu a folosinței sau proprietății asupra bunurilor imobile ale unităților bisericești din eparhie (vânzare, cumpărare, închiriere, schimb etc.), precum și asupra grevării cu sarcini sau afectării de servituți a bunurilor acestor unități, cu excepția bunurilor sacre care sunt inalienabile;

l) în cazul înstrăinării (vânzare, donație etc.) bunurilor imobile ale Centrului eparhial (clădiri sau terenuri), Consiliul eparhial propune spre aprobare Adunării eparhiale, soluții statutare. Hotărârile privind înstrăinarea devin valide numai după aprobarea lor de către Sinodul mitropolitan;

m) administrează bunurile mobile și imobile ale eparhiei, ale instituțiilor și fundațiilor eparhiale, în conformitate cu hotărârile Adunării eparhiale;

n) verifică și aprobă raportul anual privind situația bunurilor mobile și imobile aflate în proprietatea sau folosința unităților de cult din eparhie (inventar, stare fizică etc.);

o) verifică respectarea prevederilor statutare și regulamente bisericești cu privire la alegerile de membri mireni și clerici în organismele bisericești deliberative și executive;

p) confirmă, suspendă sau dizolvă consiliile parohiale, la sesizarea preotului și la propunerea motivată a protopopului, dispunând instituirea de comisii interimare până la alegerea unor noi organisme parohiale;

q) verifică, aprobă, respinge sau modifică hotărârile organismelor parohiale, în conformitate cu prevederile art. 55, alin. (2) din prezentul statut;

r) exercită orice atribuții care îi sunt date prin statut, regulamente sau prin hotărâri ale organismelor centrale bisericești și ale Adunării eparhiale.

Art. 99 - Hotărârile Adunării eparhiale, ale Consiliului eparhial și ale Permanenței Consiliului eparhial devin executorii după confirmarea lor în scris de către chiriarul locului. În caz de neconfirmare, chiriarul dispune rediscutarea problemei.

E. Permanența Consiliului eparhial

Art. 100 - Între ședințele Consiliului eparhial funcționează Permanența Consiliului eparhial.

Art. 101 - (1) Permanența Consiliului eparhial se compune din chiriarh, ca președinte, episcopul-vicar sau arhiereul-vicar, vicarul administrativ eparhial, consilierii eparhiali, inspectorul eparhial, secretarul eparhial, exarhul, consilierul juridic și contabilul-șef, ca membri. În caz de vacanță, prezidează locțiitorul desemnat canonic și statutar.

(2) Permanența Consiliului eparhial se întrunește la convocarea chiriarhului, ori de câte ori este nevoie.

(3) Din încredințarea chiriarhului, Permanența Consiliului eparhial poate fi prezidată de episcopul-vicar, arhiereul-vicar, vicarul administrativ eparhial sau de unul dintre consilierii eparhiali. În acest caz, procesul-verbal al lucrărilor este supus aprobării chiriarhului.

(4) Secretarul eparhial este și secretar al ședințelor Permanenței Consiliului eparhial și întocmește procesul-verbal al lucrărilor.

(5) Hotărârile Permanenței Consiliului eparhial se iau cu votul majorității membrilor prezenți și sunt duse la îndeplinire de sectoarele Administrației eparhiale, potrivit competențelor date prin statut și regulamentele bisericești.

Art. 102 - Permanența Consiliului eparhial exercită atribuțiile Consiliului eparhial în perioada dintre ședințele acestuia, cu excepția celor prevăzute la art. 98, lit. a), b), c), k), n) și q), precum și următoarele atribuții:

a) examinează și definitivează dările de seamă anuale privind activitățile sectoarelor Administrației eparhiale, ale instituțiilor și fundațiilor eparhiale;

b) analizează și definitivează contul de execuție bugetară și bilanțul financiar-contabil al eparhiei, al instituțiilor și fundațiilor sale;

c) prezintă Consiliului eparhial, spre verificare și avizare, proiectul bugetului general al eparhiei, al instituțiilor și fundațiilor sale;

d) face propuneri privind planurile de activitate ale editurii și tipografiei eparhiale, precum și ale atelierelor eparhiale și mănăstirești;

e) aprobă clasificarea pe categorii a parohiilor, în conformitate cu prevederile art. 47 din prezentul statut;

f) face propuneri Consiliului eparhial privind modul de administrare a bunurilor mobile și imobile ale eparhiei, ale instituțiilor și fundațiilor eparhiale;

g) aprobă înființarea și organizarea de instituții cu caracter economic, cu sau fără personalitate juridică, distincte de eparhie sau de unitățile din jurisdicția ei, pentru susținerea activităților misionar-pastorale și social-filantropice, în condițiile prezentului Statut, ale regulamentelor bisericești și legislației în vigoare;

h) administrează fondurile eparhiale, ale instituțiilor și fundațiilor eparhiale destinate ajutorării parohiilor sărace, acordării de burse tinerilor care se pregătesc în instituțiile de învățământ, precum și sprijinirii programelor locale de asistență social-filantropică și cultural-misionară;

i) aprobă proiectele de investiții în limita bugetului anual al eparhiei;

j) face demersuri către autoritățile publice centrale și locale pentru obținerea de sprijin destinat susținerii activităților pastoral-misionare, culturale și social-filantropice ale eparhiei și unităților sale, restaurării monumentelor bisericesti, precum și construirii de noi biserici în cuprinsul eparhiei;

k) aprobă proiectele de buget și conturile de execuție bugetară ale protopopiatelor, ale parohiilor și ale mănăstirilor;

l) întocmește raportul către Consiliul eparhial privind inventarul protopopiatelor, parohiilor și mănăstirilor;

m) examinează și aprobă donațiile, sponsorizările și legatele ce se fac în folosul eparhiei, în conformitate cu legislația în vigoare;

n) decide cu privire la contestațiile făcute împotriva hotărârilor organismelor parohiale;

o) exercită orice atribuții care îi sunt date prin statut, regulamente sau prin hotărâri ale Adunării eparhiale și ale Consiliului eparhial.

F. Administrația eparhială și Cancelaria eparhială

Art. 103 - În exercitarea atribuțiilor sale, chiriarul este ajutat de episcopul-vicar sau arhiereul-vicar, Administrația eparhială și Cancelaria eparhială.

Art. 104 - Episcopii-vicari și arhierii-vicari sunt membri de drept ai organismelor deliberative și executive eparhiale, iar în cadrul Administrației eparhiale au atribuțiile ce le sunt delegate, prin decizie, de chiriari, cu aprobarea Sfântului Sinod. Ei poartă, cu aprobarea Sfântului Sinod, titluri legate de eparhiile respective ori, după caz, titluri speciale, hotărâte de Sfântul Sinod.

Art. 105 - (1) Vicarul administrativ eparhial, consilierii eparhiali, inspectorul eparhial și secretarul eparhial se numesc pe o perioadă de 4 ani, se reconfirmă și se revocă de chiriarh într-o ședință de lucru a Permanenței Consiliului eparhial, ținându-se

seama de următoarele criterii: media generală de licență în teologie - minimum 8,50; cel puțin gradul II; fără impedimente cano-nice sau juridice și având o activitate deosebită liturgică, adminis-trativ-pastorală, misionară și culturală.

(2) Vicarul administrativ eparhial, consilierii eparhiali, inspec-torul eparhial și secretarul eparhial au atribuții stabilite, prin deci-zie, de chiriarh. Ei participă fără drept de vot la ședințele Adunării eparhiale, iar la ședințele Permanenței Consiliului eparhial, cu vot deliberativ. Clericii din Administrația eparhială pot fi numiți slu-jitori la parohii direct (fără concurs) de către chiriarh.

Art. 106 - (1) Administrația eparhială duce la îndeplinire hotărârile organismelor deliberative și executive centrale și epar-hiale, prin următoarele sectoare de activitate:

- a) Sectorul administrativ-bisericesc;
- b) Sectorul învățământ și activități cu tineretul;
- c) Sectorul cultural și comunicații media;
- d) Sectorul social-filantropic și misionar;
- e) Sectorul economic-financiar;
- f) Sectorul patrimoniu și construcții bisericești;
- g) Sectorul Exarhatul mănăstirilor.

(2) În funcție de cerințele pastorale și administrative locale, Permanența Consiliului eparhial poate înființa și alte sectoare de activitate.

(3) În cadrul sectoarelor Administrației eparhiale pot funcționa următoarele servicii și compartimente: bibliotecă; muzeu; personal-resurse umane; contabilitate; tehnic; editură; tipografie; ateliere, precum și altele, potrivit cerințelor locale specifice.

(4) Administrația eparhială este condusă de chiriarh, ajutat de episcopul-vicar sau arhiereul-vicar, împreună cu vicarul admi-nistrativ eparhial și consilierii eparhiali.

Art. 107 - (1) Cancelaria eparhială pregătește împreună cu sectoarele Administrației eparhiale lucrările organismelor delibera-tive și executive eparhiale și duce la îndeplinire hotărârile acestora.

(2) Cancelaria eparhială are următoarele servicii și compartimente: cabinetul chiriarhului; secretariat; registratură; arhivă; oficiul canonic-juridic; corpul de inspecție și control; biroul comunicații și relații cu publicul.

Art. 108 - (1) În Administrația și Cancelaria eparhială este încadrat, pe funcții de execuție, personal de specialitate, clerical și neclerical. Acesta este numit, transferat și revocat de chiriarh în ședință a Permanenței Consiliului eparhial.

(2) Consilierii eparhiali împreună cu personalul de specialitate studiază și întocmesc referate asupra problemelor ce urmează a fi dezbătute de organismele deliberative eparhiale sau a fi rezolvate de chiriarh.

Art. 109 - (1) Corpul de inspecție și control al chiriarhului este încadrat cu următorul personal, numit de chiriarh într-o ședință de lucru a Permanenței Consiliului eparhial:

a) un inspector eparhial bisericesc, numit în condițiile art. 105, alin. (1) din prezentul statut, cu atribuții generale de control și de acuzator la Consistoriul Eparhial;

b) exarhul mănăstirilor numit dintre arhimandriți sau protosingheli, cu atribuții generale de îndrumare, de inspecție, de control la mănăstiri și de referent pentru problemele mănăstirești. Acesta poate conduce și Sectorul Exarhatul mănăstirilor;

c) inspectori pentru controlul financiar și gestionar (audit), dintre care unul cu pregătire juridică.

(2) Membrii Corpului de inspecție și control al chiriarhului își desfășoară activitatea din dispoziția acestuia, potrivit atribuțiilor stabilite în statut, în regulamentele bisericești și în legislația în vigoare.

SECȚIUNEA A VI-A

A. Mitropolia

Art. 110 - (1) Sub raport canonic și administrativ, episcopiile și arhiepiscopiile sunt grupate în mitropolii.

(2) Mitropoliile din interiorul și din afara granițelor țării sunt conduse de către un mitropolit.

B. Sinodul mitropolitan

Organizare și atribuții

Art. 111 - (1) Mitropolitul, împreună cu arhiepiscopii, episcopii, precum și episcopii-vicari și arhieriei-vicari de la eparhiile sufragane alcătuiesc Sinodul mitropolitan.

(2) Sinodul mitropolitan coordonează activitățile comune ale eparhiilor din mitropolie, în limitele înscrise în Sfintele canoane, precum și în normele statutare și regulamentare în vigoare.

(3) Sinodul mitropolitan veghează ca pe cuprinsul mitropoliei să fie apărute și promovate credința ortodoxă, unitatea liturgică și disciplina canonică a clerului și monahilor, precum și întrajutorarea frățească între eparhii.

(4) Sinoadele mitropolitane se pot întruni în ședințe comune pentru a elabora și a aplica planuri de cooperare permanentă la nivel pastoral-misionar, social-filantropic și cultural de interes regional, despre care vor informa Sfântul Sinod în scris.

Art. 112 - (1) Sinodul mitropolitan este prezidat de mitropolit, care îl convoacă ori de câte ori este nevoie. În caz de vacanță, prezidează Patriarhul sau ierarhul desemnat canonic și statutar.

(2) Sinodul mitropolitan ia hotărâri cu votul a jumătate plus unu din numărul membrilor prezenți.

(3) Lucrările Sinodului mitropolitan se pregătesc de către personalul clerical de conducere, respectiv consilier eparhial și secretar eparhial desemnați de mitropolit, iar hotărârile acestuia se păstrează distinct în arhiva eparhiei de scaun a mitropolitului, împreună cu procesele-verbale ale ședințelor.

Art. 113 - Pe lângă atribuțiile enumerate mai sus, Sinodul mitropolitan are și următoarele atribuții:

a) propune Sfântului Sinod înființarea de noi eparhii sau modificarea teritorială a celor existente;

b) analizează și avizează solicitările venite de la eparhiile sufragane privind canonizarea de sfinți, proiectele de texte liturgice și icoane pentru cinstirea acestora și înaintează Sfântului Sinod propunerile sale;

c) aprobă tematicile cursurilor pentru obținerea de către personalul clerical a gradelor profesionale: definitiv și gradul II,

organizate de instituțiile de învățământ superior din mitropolie, aprobate de Sfântul Sinod;

d) avizează propunerile chiriarhilor eparhiilor sufragane pentru alegerea episcopilor-vicari și arhiereilor-vicari de către Sfântul Sinod;

e) aprobă înființarea, desființarea și transformarea mănăstirilor de călugări în mănăstiri de călugărițe sau a mănăstirilor de călugărițe în mănăstiri de călugări, precum și ridicarea schiturilor la rang de mănăstiri, în condițiile art. 75, alin. (1) din prezentul statut;

f) primește și examinează recursurile clericilor depuși din treapta preoției de către un consistoriu eparhial din cuprinsul mitropoliei;

g) admite sau respinge, în principiu, cererile de recurs, pe baza referatului și propunerilor motivate canonic și juridic ale consilierului administrativ-bisericesc de la centrul mitropolitan;

h) în caz de admitere, în principiu, a recursului, trimite cauza pentru judecare în fond Consistoriului mitropolitan;

i) validează sau invalidează hotărâri ale Adunărilor eparhiale din cuprinsul mitropoliei privind înstrăinarea bunurilor imobile (clădiri sau terenuri) eparhiale;

j) exercită orice alte atribuții date lui prin Sfintele canoane, prin prezentul statut și regulamentele bisericești sau prin hotărâri ale Sfântului Sinod.

C. Mitropolitul

Art. 114 - (1) Mitropolitul este conducătorul canonic al unei mitropolii, exercită drepturile și îndeplinește îndatoririle prevăzute de Sfintele canoane, de tradiția bisericească și de prezentul statut.

(2) Titulatura mitropolitului este cea a arhiepiscopiei pe care o păstorește și a mitropoliei pe care o conduce.

(3) El poartă ca semn distinctiv cruce pe culion, cu camilafcă neagră.

(4) Mitropolitul are următoarele atribuții:

a) convoacă și prezidează Sinodul mitropolitan;

b) prezidează ședința Sfântului Sinod pentru alegerea de arhiepiscopi și episcopi sufragani;

c) îi hirotonește, împreună cu alți ierarhi, pe arhiepiscopii și episcopii sufragani, precum și pe episcopii-vicari și arhieriei-vicari de la eparhiile din mitropolie, împreună cu chiriarii acestora;

d) emite gramata pentru întronizarea arhiepiscopilor și episcopilor sufragani și îi întronizează;

e) numește locțiitori de arhiepiscopi și episcopi, în caz de vacanță, la eparhiile sufragane;

f) vizitează frățeste pe arhiepiscopii și episcopii din mitropolie;

g) convoacă sinaxele (consfăturile) stareților și duhovnicilor de la mănăstirile din eparhiile sufragane cel puțin o dată la 3 ani;

h) prezidează comisiile zonale de pictură bisericească;

i) primește sesizările privind arhiepiscopii, episcopii, episcopii-vicari și arhieriei-vicari de la eparhiile din mitropolie, dispune, în consultare cu Patriarhul, cercetarea lor în Sinodul Permanent și aduce la cunoștință Sfântului Sinod rezultatul cercetării;

j) emite decizia mitropolitană de constituire a Consistoriului mitropolitan, compus din membrii (3-5 titulari și 2 supleanți) delegați de Adunările eparhiale sufragane în condițiile art. 92, lit. h) și numește un președinte din rândul acestora;

k) exercită orice alte atribuții prevăzute de Sfintele canoane, de prezentul statut și regulamentele bisericești sau de hotărâri ale Sfântului Sinod.

PARTEA A II-A

Despre cler

CAPITOLUL I

Învățământul teologic pentru pregătirea clerului.

Predarea religiei. Școlile confesionale

Art. 115 - (1) Pregătirea personalului bisericesc din toate categoriile se face în următoarele unități de învățământ teologic integrate în învățământul de stat preuniversitar și universitar:

a) școli de cântăreți bisericești (școli de arte și meserii);

b) seminarii teologice liceale;

c) facultăți de teologie.

(2) În funcție de cerințele specifice, Biserica Ortodoxă Română poate organiza și unități proprii de învățământ teologic, de cercetare științifică-teologică și pentru formare profesională, în condițiile prevăzute de lege.

(3) Instituțiile de învățământ teologic sunt destinate pregătirii personalului de cult, a profesorilor de religie, a altor specialiști necesari activității religioase și sociale a Bisericii, precum și a aceluia care doresc formare teologică, în condițiile prevăzute de lege, de prezentul statut și de regulamentele bisericești.

Art. 116 - (1) Unitățile de învățământ preuniversitar teologic integrate în învățământul de stat, respectiv școlile de cântăreți bisericești și seminariile teologice liceale, se înființează de către eparhiile pe teritoriul cărora vor funcționa, cu avizul sinoadelor mitropolitane și aprobarea Sfântului Sinod, în condițiile prevăzute de lege.

(2) Planurile și programele pentru învățământul preuniversitar teologic se stabilesc de Sfântul Sinod, cu respectarea prevederilor legale.

Art. 117 - (1) Unitățile de învățământ universitar teologic, respectiv facultățile de teologie, se înființează de către eparhiile pe teritoriul cărora vor funcționa, cu aprobarea Sfântului Sinod, în condițiile prevăzute de lege.

(2) Planurile și programele pentru învățământul universitar teologic se elaborează de instituțiile de învățământ, se avizează de sinoadele mitropolitane și se aprobă de către Sfântul Sinod, cu respectarea prevederilor legale.

Art. 118 - (1) Modul de organizare și funcționare, profilurile și specializările, echivalarea și recunoașterea diplomelor de studii obținute în străinătate, admiterea și durata cursurilor în unitățile de învățământ preuniversitar și universitar teologic se stabilesc prin regulamente-cadru și hotărâri ale Sfântului Sinod, în condițiile prevăzute de lege.

(2) Personalul didactic și de conducere din unitățile de învățământ teologic integrate în învățământul de stat se recunoaște de către ministerul de resort, în condițiile prevăzute de lege și de pro-

tocoalele încheiate între Biserica Ortodoxă Română și ministerul de resort, cu acordul prealabil al chiri-arhului eparhiei pe raza cărora acestea funcționează. Personalul didactic clerical poate funcționa și la parohie, cu aprobarea chiri-arhului.

(3) Unitățile de învățământ preuniversitar și universitar teologic se află în jurisdicția canonică a Sfântului Sinod și a chiri-arhului locului și în subordinea administrativă a autorităților și instituțiilor competente prevăzute de lege.

(4) Inspecția unităților de învățământ teologic și controlul gestiunii bunurilor unităților de învățământ teologic care aparțin Bisericii se exercită prin organismele abilitate ale eparhiilor pe raza cărora acestea funcționează, cu respectarea prevederilor statute și regulamente bisericești.

(5) Admiterea candidaților în învățământul teologic de toate gradele se face numai cu binecuvântarea chiri-arhului locului.

Art. 119 - (1) Eparhiile au responsabilitatea predării religiei în învățământul de stat, particular și confesional, în centrele de plasament proprii, precum și în cele organizate de instituții publice sau particulare.

(2) Planurile și programele pentru predarea religiei se aprobă de către Sfântul Sinod.

(3) Personalul didactic care predă religia în unitățile de învățământ de stat și particular se numește cu acordul chiri-arhului fiecărei eparhii.

(4) Preotul paroh împreună cu profesorul de religie au responsabilitatea asigurării asistenței religioase în instituțiile de învățământ din cuprinsul parohiei.

(5) În cazul în care un cadru didactic, cleric sau laic, dintre cei care predau disciplina Religie, săvârșește abateri de la doctrina și morala Bisericii, în urma cercetării, chiri-arhul îi poate retrage acordul de a predă religia, fapt care duce la desfacerea contractului individual de muncă. Această dispoziție este comună și pentru personalul didactic din unitățile de învățământ preuniversitar, universitar teologic și confesional.

Art. 120 - Cu binecuvântarea (acordul) chiri-arhului locului, eparhiile și unitățile de cult dependente de acestea au dreptul de a înființa și administra forme de învățământ confesional de toate nive-

lurile, profilurile și specializările, în conformitate cu prevederile prezentului statut, cu regulamentele bisericești și în condițiile legii.

Art. 121 - (1) Sfântul Sinod aprobă solicitările facultăților de teologie, însoțite de acordul senatelor universitare, pentru organizarea doctoratului în teologie, în condițiile prevăzute de lege.

(2) Sfântul Sinod aprobă și comunică ministerului de resort, pentru acord, facultățile de teologie atestate pentru organizarea cursurilor și examenelor în vederea perfecționării și obținerii gradelor profesionale și didactice: definitiv, II și I de către personalul clerical și de către cadrele didactice care predau Religia sau discipline teologice în învățământul preuniversitar teologic.

CAPITOLUL II

Recrutarea personalului bisericesc

SECȚIUNEA I

Numirea personalului bisericesc din parohii

Art. 122 - Cântăreții bisericești (cantorii) și dascălii (cateheții) se recrutează, de regulă, dintre absolvenții școlilor de cântăreți bisericești. Ei se numesc, la propunerea preotului paroh și a Consiliului parohial, de către chiriarh, într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial. Pentru motive de indisciplină, aceștia pot fi sancționați sau revocați.

Art. 123 - (1) Preoții și diaconii slujitori se recrutează dintre doctorii, absolvenții de masterat și licențiații facultăților de teologie, specializarea Teologie pastorală, care au susținut examenul de capacitate preoțească.

(2) Preoții și diaconii sunt numiți la parohie de chiriarh, într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial, cu respectarea prevederilor statutare și regulamentare bisericești.

(3) Numirea și transferarea preoților și a diaconilor la parohii se fac prin concurs, cu excepțiile prevăzute la art. 39, alin. (1), art. 105, alin. (2), art. 124, alin. (4) și art. 125, alin. (3).

(4) Pentru a putea fi numiți, candidații la posturile de preot și diacon trebuie să corespundă condițiilor canonice, statutare și regulamentare bisericești.

(5) Hirotesia întru citeț și ipodiacon și hirotonia întru diacon și preot se fac numai pe seama unui altar din cuprinsul eparhiei.

(6) Într-o parohie, prezența frecventă a unor clerici de mir sau de mânăstire din afara parohiei, pentru activități pastorale și misionare, este îngăduită numai cu aprobarea chiriarhului locului.

(7) Raportul între personalul clerical și Centrul eparhial este unul de slujire și misiune liber asumată, conform mărturisirii (declarației) solemne publice rostite și semnate de către fiecare candidat înaintea hirotoniei întru preot. La începerea activității pastorale în unitatea pentru care a fost numit, personalul bisericesc primește din partea chiriarhului o decizie prin care se reglementează drepturile și îndatoririle ce-i vor reveni.

(8) Fără binecuvântarea chiriarhului locului, preoților, diaconilor și călugărilor nu le este îngăduit să înființeze, să fie membri sau să participe în asociații, fundații și organizații de orice tip.

(9) În Biserica Ortodoxă Română, statutul de preot, diacon și călugăr este incompatibil cu exercitarea oricăror activități personale (private) cu caracter economic, financiar și comercial, care contravin moralei creștine și intereselor Bisericii.

Art. 124 - (1) La parohiile din mediul urban (municipii și orașe), preoții se numesc prin concurs, dintre doctorii, absolvenții de masterat și licențiații în teologie. Aceștia sunt datori să aibă minimum 5 ani vechime în cler și să promoveze examenul de selecționare pentru parohiile din mediul urban.

(2) La parohiile din mediul rural (comune și sate), preoții și diaconii se numesc prin concurs dintre absolvenții de masterat și licențiații în teologie care au promovat examenul de capacitate preotească. În cazul preoților care solicită transferul, aceștia sunt datori să aibă cel puțin 5 ani de la ultimul transfer.

(3) În cazul în care la unele parohii din mediul rural nu se prezintă candidați care întrunesc condițiile prevăzute la aliniatul precedent, pot fi numiți și absolvenți de seminar care au susținut examenul de capacitate.

(4) În situații misionare urgente din mediul urban sau rural, chiriarhul poate numi sau transfera, fără concurs, un preot într-un post vacant.

Art. 125 - (1) Promovarea examenelor pentru obținerea gradelor profesionale: definitiv, II și I dă dreptul preoților și diaconilor de a concura sau a solicita transferul pentru ocuparea de posturi în parohii de categorii superioare.

(2) Doctorii în teologie, absolvenții de masterat, licențiații în teologie, absolvenții de seminar teologic liceal, citeții și ipodiaconii teologi nu pot fi hirotesiți sau hirotoniți într-o altă eparhie fără documentele de ieșire canonică din eparhia de care aparțin.

(3) Personalul clerical și neclerical din mânăstiri, de la catedralele episcopale, arhiepiscopale, mitropolitane și patriarhale se numește direct (fără concurs) de către chiriarhi.

SECȚIUNEA A II-A

Alegerea ierarhilor în Biserica Ortodoxă Română

Art. 126 - (1) Alegerea de Patriarh, mitropolit, arhiepiscop și episcop eparhiot se face, prin vot secret, de către Sfântul Sinod, după consultarea clerului și mirenilor din organismele bisericești, în termen de cel mult 60 de zile de la vacantarea scaunului respectiv.

(2) Sfântul Sinod, în cazul alegerilor de ierarhi, este constituit statutar cu prezența a trei pătrimi dintre membrii săi și alege cu votul a două treimi din totalul membrilor prezenți.

(3) Ședința Sfântului Sinod pentru alegerea de Patriarh, mitropolit, arhiepiscop și episcop eparhiot are loc după ce s-a îndeplinit procedura de consultare prevăzută, după caz, de art. 127, alin. (2)-(4), art. 129, alin. (2)-(5) și art. 130, alin. (2)-(5) din prezentul statut.

A. Alegerea Patriarhului

Art. 127 - (1) Pentru slujirea, vrednicia și răspunderea de Patriarh este eligibil oricare dintre mitropoliții, arhiepiscopii și episcopii eparhioți în funcțiune, cetățeni români, care sunt doctori sau licențiați în teologie și s-au impus în conștiința Bisericii și a societății prin viață curată, cultură teologică, demnitate eclesială, zel misionar și simț gospodăresc.

(2) Pentru alegerea Patriarhului, Sfântul Sinod, prezidat de mitropolitul cu cea mai mare vechime în slujirea arhierescă, stabilește, prin consultare deschisă urmată de vot secret consultativ,

o listă de 3 candidați dintre chiriarhii eligibili, cu motivarea fiecărei propuneri.

(3) În numele Sfântului Sinod, Sinodul Permanent se consultă, într-o ședință specială, cu membrii clerici și mireni din Adunarea Națională Bisericească, la care se adaugă membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor. La ședință participă, de asemenea, câte un decan al unei facultăți de teologie și câte un director de seminar teologic din fiecare mitropolie, desemnați de mitropolit cu consultarea ierarhilor sufragani, dintre care nu vor lipsi decanul și directorul reprezentând Arhiepiscopia Bucureștilor. Consultarea are loc la sediul Patriarhiei Române, la data stabilită de locțiitorul de Patriarh împreună cu Sinodul Permanent.

(4) În cadrul consultării, lista de candidați pentru alegerea Patriarhului, prezentată de Sinodul Permanent, poate fi completată, prin consultare deschisă urmată de vot secret consultativ, cu două nume dintre ceilalți chiriarhi eligibili. După votul consultativ, lista prezentată de Sinodul Permanent, întregită cu primii 2 chiriarhi eligibili care au obținut cele mai multe voturi, va fi înaintată Sfântului Sinod.

Art. 128 - (1) Lucrările Sfântului Sinod pentru alegerea Patriarhului sunt deschise și închise de către locțiitorul de Patriarh și sunt prezidate de către ierarhul eparhiot cu cea mai mare vechime în treapta arhieriei, în ordinea dipticelor, dintre mitropoliții, arhiepiscopii și episcopii eparhioți, așa cum rezultă din Condica Sfântă a hirotoniei arhierilor.

(2) Pentru desfășurarea votării, pe durata ședinței, președintele de ședință este asistat, ca bărbați de încredere, de primii 2 episcopi-vicari sau arhieriei-vicari cu cea mai veche hirotonie în treapta arhierescă. Secretar de ședință este episcopul-vicar sau arhierul-vicar cu cea mai nouă hirotonie. Aceștia patru alcătuiesc Biroul.

(3) Cei 2 asistenți ai președintelui le arată celor prezenți că cele două urne sunt goale. Buletinele de vot poartă pe unul din colțuri ștampila Sfântului Sinod. Pe fiecare buletin de vot sunt înscrise, în ordine, numele candidaților nominalizați în urma consultărilor din Sfântul Sinod și din Adunarea Națională Bisericească completată conform prevederilor art. 127, alin. (3).

(4) La apelul secretarului de ședință, fiecare votant primește un buletin de vot, sărută Sfânta Evanghelie și, mergând în cabina de votare, bifează pe buletin, în frică de Dumnezeu, numele celui pe care îl consideră vrednic să fie ales. Înainte de a părăsi cabina, fiecare votant împăturește buletinul de vot în 4, în așa fel încât ștampila să fie afară.

(5) Apoi, fiecare votant depune buletinul în prima urnă.

(6) Votarea este obligatorie. Buletinele de vot nebifate, bifate incorect sau cu adăugiri sunt considerate voturi nule.

(7) Președintele face numărătoarea buletinelor de vot, trecându-le din prima urnă în cea de a doua. Numărul buletinelor trebuie să fie egal cu acela al votanților prezenți.

(8) Președintele desface fiecare buletin din cea de a doua urnă, îl arată celor 2 asistenți, citește cu voce tare numele bifat și îl depune în prima urnă. În acest timp, secretarul înscrie într-o listă voturile sub numele respective, rostite de președinte.

(9) Secretarul, după ce a verificat dacă suma voturilor este egală cu numărul buletinelor, semnează lista și o predă președintelui. Acesta o citește cu voce tare, după care o semnează împreună cu cei 2 asistenți.

(10) Patriarh al României devine candidatul care a obținut voturile a două treimi din totalul membrilor prezenți. Dacă nici unul dintre candidați nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează o nouă votare, la care participă primii 2 candidați care au întrunit cel mai mare număr de voturi. Devine ales cel care a obținut voturile a două treimi din totalul membrilor prezenți. Votarea se repetă până la obținerea de către unul dintre candidați a majorității de două treimi din totalul membrilor prezenți.

(11) Rezultatul alegerii se consemnează într-un proces-verbal la care se anexează buletinele voturilor exprimate. Președintele anunță solemn numele celui ales, după care conducerea ședinței îi este predată locțiitorului de Patriarh, spre a o încheia.

B. Alegerea mitropolitului

Art. 129 - (1) Eligibil pentru slujirea, vrednicia și răspunderea de mitropolit este oricare ierarh membru al Sfântului Sinod,

începând de la eparhia vacantă, care este doctor sau licențiat în teologie și s-a distins prin viață curată, cultură teologică, demnitate eclesială, zel misionar și simț gospodăresc. Lista ierarhilor eligibili se întocmește în ordinea dipticelor, descrescător, începând de la eparhia vacantă.

(2) Pentru alegerea de mitropolit, Sinodul mitropolitan, prezidat de Patriarhul României sau de locțiitorul desemnat canonic și statutar, stabilește, prin consultare deschisă urmată de vot secret consultativ, o listă de 2 candidați dintre ierarhii eligibili, cu motivarea fiecărei propuneri.

(3) După consultarea prevăzută la alineatul precedent, Sinodul mitropolitan se consultă, într-o ședință specială, cu membrii Adunării eparhiale ai eparhiei vacante la care se adaugă membrii clerici și mireni din celelalte eparhii ale mitropoliei respective, delegați în Adunarea Națională Bisericească. La ședință participă, de asemenea, un decan al unei facultăți de teologie și un director de seminar teologic din mitropolie, desemnați de Patriarhul României sau locțiitorul de mitropolit, cu consultarea ierarhilor sufragani. Consultarea are loc la sediul mitropoliei vacante, la data stabilită de Patriarhul României, în acord cu membrii Sinodului mitropolitan.

(4) Lista de candidați pentru alegerea mitropolitului, întocmită de Sinodul mitropolitan, poate fi completată, prin consultare deschisă urmată de vot secret consultativ, cu două nume dintre ierarhii eligibili care au obținut cele mai multe voturi. Lista întocmită de Sinodul mitropolitan, completată în urma consultării cu membrii clerici și mireni menționați la alineatul precedent, va fi înaintată Sfântului Sinod cu proces-verbal.

(5) Sfântul Sinod primind lista poate dispune completarea acesteia cu 2 candidați, ierarhi eligibili, desemnați prin vot secret consultativ de către plenul său, care au obținut cele mai multe voturi.

(6) Lucrările Sfântului Sinod pentru alegerea mitropolitului sunt prezidate de către Patriarhul României.

(7) În vederea alegerii mitropolitului, pe buletinul de vot se vor înscrie, în ordine, numele ierarhilor eligibili propuși prin vot secret consultativ de Sinodul mitropolitan, de clericii și mireni participanți la consultare, precum și de Sfântul Sinod.

(8) Alegerea mitropolitului de către Sfântul Sinod se desfășoară în conformitate cu modalitatea de votare prevăzută la art. 128, alin. (2)-(9), cu adaptările adecvate.

(9) Mitropolit devine candidatul care a obținut voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți. Dacă nici unul dintre candidați nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează o nouă votare, la care participă primii 2 candidați care au întrunit cel mai mare număr de voturi. Devine ales cel care a întrunit voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți. În caz de paritate, decid sorții.

(10) Rezultatul alegerii se consemnează într-un proces-verbal la care se anexează buletinele voturilor exprimate. Președintele anunță solemn numele celui ales, după care închide ședința de lucru.

C. Alegerea arhiepiscopului și episcopului eparhiot

Art. 130 - (1) Eligibil pentru slujirea, vrednicia și răspunderea de arhiepiscop și episcop eparhiot este oricare ierarh membru al Sfântului Sinod, începând de la eparhia vacantă, precum și oricare arhimandrit ori preot văduv prin deces, care îndeplinește condițiile canonice, este doctor sau licențiat în Teologie și s-a distins prin viață curată, cultură teologică, demnitate eclesială, zel misionar și simț gospodăresc. Lista ierarhilor eligibili se întocmește în ordinea dipticelor, descrescător, începând de la eparhia vacantă.

(2) Pentru alegerea arhiepiscopului și episcopului eparhiot, Sinodul mitropolitan, prezidat de mitropolitul locului, stabilește, prin consultare deschisă urmată de vot secret consultativ, o listă de 2 candidați, ierarhi eligibili sau alte persoane care întrunesc condițiile prevăzute la aliniatul precedent, cu motivarea fiecărei propuneri.

(3) Sinodul mitropolitan se consultă, într-o ședință specială, cu membrii clerici și mireni ai Adunării eparhiale a eparhiei vacante, la care participă un decan și un director de la instituțiile de învățământ teologic din cuprinsul eparhiei, desemnați de mitropolit. Consultarea are loc la sediul mitropoliei, la data stabilită de mitropolit în acord cu ierarhii din mitropolia respectivă, informând despre aceasta pe Patriarhul României.

(4) Lista de candidați pentru alegerea arhiepiscopului și episcopului eparhiot, întocmită de Sinodul mitropolitan, poate fi completată, prin consultare deschisă urmată de vot secret consultativ, cu două nume dintre ierarhii eligibili sau alte persoane care întrunesc condițiile prevăzute la alin. (1) și au obținut cele mai multe voturi. Lista întocmită de Sinodul mitropolitan, completată în urma consultării cu clerul și mireni menționați la aliniatul precedent, va fi înaintată Sfântului Sinod cu proces-verbal.

(5) Sfântul Sinod, primind lista candidaților pentru alegerea arhiepiscopului și episcopului eparhiot, poate dispune completarea acesteia cu alți 2 candidați, ierarhi eligibili sau clerici care nu sunt arhieriei, desemnați de către plenul său, prin consultare deschisă urmată de vot secret consultativ, dintre cei ce au obținut cele mai multe voturi.

(6) În cazul candidaților înscriși pe listă, care nu sunt arhieriei, Sfântul Sinod dispune cercetarea loc canonică.

(7) Lucrările Sfântului Sinod pentru alegerea arhiepiscopului și episcopului eparhiot sunt deschise și închise de către Patriarhul României și sunt prezidate de către mitropolitul locului.

(8) În vederea alegerii arhiepiscopului și episcopului eparhiot de către Sfântul Sinod, pe buletinul de vot se vor înscrie, în ordinea dipticelor și a rangurilor bisericești, numele candidaților propuși prin vot secret consultativ de Sinodul mitropolitan, de clericii și mireni participanți la consultare, precum și de către Sfântul Sinod.

(9) Alegerea arhiepiscopului și a episcopului eparhiot de către Sfântul Sinod se desfășoară în conformitate cu modalitatea de votare prevăzută la art. 128, alin. (2)-(9), cu adaptările adecvate.

(10) Arhiepiscop și episcop eparhiot devine candidatul care a obținut voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți. Dacă nici unul dintre candidați nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează o nouă votare, la care participă primii 2 candidați care au întrunit cel mai mare număr de voturi. Devine ales cel care a întrunit voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți. În caz de paritate, decid sorții.

(11) Rezultatul alegerii se consemnează într-un proces-verbal la care se anexează buletinele voturilor exprimate. Președin-

tele anunță solemn numele celui ales, după care predă conducerea ședinței Patriarhului României.

D. Alegerea episcopilor-vicari patriarhali, episcopilor-vicari și arhierilor-vicari

Art. 131 - (1) Alegerea episcopilor-vicari patriarhali, episcopilor-vicari și arhierilor-vicari se face de către Sfântul Sinod, cu voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți. În acest scop, Patriarhul, mitropoliții, arhiepiscopii și episcopii pot propune unul sau mai mulți candidați.

(2) Episcopii-vicari patriarhali se aleg, prin vot secret, de către Sfântul Sinod, la propunerea Patriarhului făcută în consultare cu Sinodul Permanent.

(3) Episcopii-vicari și arhierii-vicari de la eparhii se aleg, prin vot secret, de către Sfântul Sinod, la propunerea chiriarhului făcută în consultare cu Sinodul mitropolitan.

(4) Candidații pentru funcțiile de episcop-vicar patriarhal, episcop-vicar și arhieriu-vicar trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute la art. 130, alin. (1) din prezentul statut, iar cei care nu sunt arhierii sunt supuși examinării canonice prevăzută la art. 130, alin. (6).

(5) Ședința Sfântului Sinod pentru alegerea de episcop-vicar patriarhal, episcop-vicar și arhieriu-vicar este prezidată de Patriarh. Alegerea se desfășoară în condițiile art. 128 alin. (2)-(9), cu adaptările adecvate.

(6) Dacă respectivul candidat propus nu obține voturile a jumătate plus unu din totalul membrilor prezenți, ierarhul eparhiot poate propune un nou candidat, într-o altă ședință, la alegerea căruia se va aplica aceeași procedură prevăzută în prezentul articol.

E. Alegerea ierarhilor de la eparhiile ortodoxe române de peste hotare

Art. 132 - (1) Alegerea mitropoliților, arhiepiscopilor și episcopilor de la eparhiile ortodoxe române de peste hotare se face de către Sfântul Sinod din cei unu sau doi candidați propuși

de Adunarea eparhială a eparhiei vacante, conform statutelor de organizare și funcționare ale acestora, aprobate de Sfântul Sinod. În cazul în care Adunarea eparhială propune un singur candidat, iar acesta nu este ales de Sfântul Sinod, Adunarea eparhială va propune Sfântului Sinod un al doilea candidat.

(2) În cazul înființării de noi eparhii, mitropolitul locului sau delegatul Sfântului Sinod va proceda la organizarea eparhiilor nou-înființate, inclusiv întocmirea statutelor eparhiilor respective, informând periodic Patriarhia Română despre stadiul misiunii sale.

(3) Episcopii-vicari și arhieriei-vicari de la eparhiile ortodoxe române de peste hotare se aleg, prin vot secret, de către Sfântul Sinod, la propunerea chiriarhului, făcută în consultare cu organismele eparhiale prevăzute în propriile statute de organizare și funcționare aprobate de Sfântul Sinod și în acord cu prevederile prezentului statut.

F. Hirotonia și întronizarea

Art. 133 - (1) Întronizarea se face potrivit rânduielilor canonice și după datinile Bisericii Ortodoxe Române. Numele celor aleși se comunică Președintelui României, primului-ministru și ministerului de resort. Întronizarea ierarhilor eparhioți din afara granițelor României va fi adusă la cunoștința principalelor autorități civile și bisericești din țările respective.

(2) Gramata de întronizare este emisă de către Sfântul Sinod pentru Patriarhul României, de către Patriarhul României pentru mitropoliți și de către mitropolit pentru arhiepiscopii și episcopii sufragani. Pentru episcopii-vicari patriarhali, episcopii-vicari și arhieriei-vicari se va emite un act de confirmare semnat de Președintele Sfântului Sinod.

(3) În cazul când cel ales nu este arhieru, el va fi hirotonit de către mitropolitul locului împreună cu cel puțin alți 2 arhierii, și numai după aceea poate primi gramata de întronizare sau actul de confirmare, după caz.

SECȚIUNEA A III-A

Despre vacanțe

Art. 134 - (1) În caz de vacanță a scaunului de Patriarh al României, locotenența patriarhală îi revine de drept primului ierarh din ordinea prevăzută în art. 12, alin. (2) din prezentul statut; în caz de indisponibilitate sau refuz, următorului, și așa mai departe.

(2) În caz de vacanțe ale scaunelor de mitropolit, arhiepiscop și episcop eparhiot, Patriarhul României, pentru mitropoliți și mitropoliții, pentru eparhiile sufragane, vor numi locțiitori până la întronizarea noilor titulari.

(3) Pe durata vacanței, locțiitorul de Patriarh, de mitropolit, de arhiepiscop și de episcop eparhiot rezolvă doar problemele curente ale eparhiei vacante, respectiv ale Administrației Patriarhale, în cazul locțiitorului de Patriarh, fără dreptul de a face modificări în legiurile și structurile bisericești sau de a schimba destinația bunurilor bisericești.

(4) În caz de vacanțe la protopopiate, parohii și mănăstiri, chiriarhii vor lua măsuri pentru asigurarea suplinirii până la numirea noilor titulari.

CAPITOLUL III

SECȚIUNEA I

Asistența religioasă în Biserica Ortodoxă Română

Art. 135 - (1) Biserica Ortodoxă Română, prin eparhiile sale, are responsabilitatea asigurării asistenței religioase și a personalului bisericesc aferent desfășurării acesteia în parohii, în armată, în sistemul penitenciar, în unități medicale, în așezăminte de asistență socială și în unități de învățământ, în condițiile prevăzute de lege, de protocoalele sau acordurile încheiate cu autoritățile publice sau cu alte persoane juridice.

(2) Normele generale de asistență religioasă în aceste unități, cu caracter unitar în întreaga Biserică Ortodoxă Română, se aprobă de către Sfântul Sinod, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege.

(3) Personalul clerical din aceste domenii se recrutează, cu acordul chiriarhului locului, dintre doctorii, absolvenții de masterat și licențiații în teologie, cu respectarea prevederilor statutare și regulamentare bisericești, în condițiile legii.

(4) Îndrumarea pastoral-misionară și jurisdicția canonic-disciplinară a personalului clerical din aceste unități aparțin în exclusivitate eparhiilor pe raza cărora activează preoții respectivi.

Art. 136 - (1) Numirea, transferarea și revocarea personalului clerical care asigură asistența religioasă în unitățile prevăzute la art. 135, alin. (1) se fac cu acordul comun al eparhiei și al unității angajatoare, cu respectarea prevederilor statutare și regulamentare bisericești, în condițiile prevăzute de lege.

(2) Preoții, diaconii și cântăreții bisericești de la parohii au îndatorirea de a acorda asistență religioasă tuturor categoriilor de credincioși din unitățile militare, penitenciare, medicale, asistență socială și din unitățile de învățământ de pe raza parohiilor lor, ori de câte ori vor fi solicitați.

SECȚIUNEA A II-A

Asistența socială în Biserica Ortodoxă Română

Art. 137 - (1) Sistemul de asistență socială al Bisericii Ortodoxe Române este integrat și funcționează în cadrul structurilor sale administrativ-organizatorice sau în organizații social-filantrropice patronate de ea.

(2) Biserica Ortodoxă Română, prin unitățile sale componente locale și centrale (parohia, mănăstirea, protopopiatul, vicariatul, eparhia, mitropolia și patriarhia), precum și prin organizațiile neguvernamentale care funcționează cu aprobarea autorităților bisericești competente, asigură servicii sociale, acreditate conform legislației în vigoare.

(3) Personalul care își desfășoară activitatea în așezămintele de asistență socială ale Bisericii se recrutează, în primul rând, dintre absolvenții facultăților de teologie, specializarea teologie socială.

(4) Beneficiarii serviciilor sociale oferite în cadrul Bisericii Ortodoxe Române sunt persoane, grupuri și comunități aflate în situații de dificultate, fără discriminare.

(5) Furnizorii de servicii sociale din cadrul Bisericii Ortodoxe Române, prevăzuți la alin. (2), își desfășoară activitatea socială în nume propriu sau prin parteneriate cu instituțiile specializate ale statului, ale administrației locale sau ale organizațiilor neguvernamentale.

Art. 138 - (1) Strategia și planurile de acțiune în domeniul asistenței sociale bisericești se aprobă de către Sfântul Sinod, iar la nivelul eparhiilor, de către consiliile eparhiale.

(2) Elaborarea strategiei și a planurilor de acțiune în domeniul asistenței sociale bisericești se realizează de către Sectorul social-filantropic care funcționează atât la nivelul Administrației Patriarhale, cât și la cel al eparhiilor.

Art. 139 - (1) Locașurile de cult din instituțiile amintite la art. 135, alin. (1) din prezentul statut funcționează, de regulă, ca subunități de cult (paraclise), cu sau fără personalitate juridică, arondate protopopiatelor pe teritoriul cărora se află.

(2) Eparhiile vor reglementa statutul administrativ-juridic al acestor subunități de cult prin acorduri încheiate cu instituțiile în cadrul cărora funcționează și care le administrează, cu respectarea prevederilor art. 183, alin. (2) din prezentul statut.

(3) Finanțarea activității în domeniul social se asigură din resursele proprii ale furnizorilor de servicii sociale, din subvenții de la bugetul de stat și de la bugetele locale, din donații și sponsorizări obținute în condițiile prevăzute de lege, din subscripții publice, din fonduri nerambursabile și din venituri provenite din orice alte surse care nu contravin legislației în vigoare sau prevederilor prezentului statut.

SECȚIUNEA A III-A ***Despre conferințele clerului***

Art. 140 - (1) Preoții și diaconii, inclusiv cei din mănăstiri, sunt obligați să participe la conferințele pastoral-misionare semestriale, de primăvară și de toamnă, precum și la conferințele administrative lunare, ca formă continuă de perfecționare a pregătirii profesionale, după absolvirea unei școli teologice.

(2) Conferințele pastoral-misionare semestriale și conferințele administrative lunare au caracter teoretic și practic pentru realizarea următoarelor scopuri:

- a) apărarea învățaturii de credință și a moralei ortodoxe;
- b) perfecționarea continuă în domeniul liturgic și administrativ-bisericesc;
- c) aprofundarea și îmbogățirea cunoștințelor teologice de bază;
- d) perfecționarea ca predicatori și duhovnici;
- e) întărirea cooperării și solidarității dintre parohii;
- f) însușirea de noi metode în activitatea misionar-pastorală;
- g) cunoașterea problemelor actuale ale vieții creștine și căutarea de soluții adecvate.

(3) Pentru una dintre conferințele pastoral-misionare semestriale, care are caracter unitar în întreaga Biserică Ortodoxă Română, tema dezbaterii se stabilește anual de Sfântul Sinod, iar pentru a doua, tema se stabilește de fiecare eparhie potrivit cerințelor misionar-pastorale locale.

(4) Referatele susținute în cadrul conferințelor pastoral-misionare semestriale, apreciate în mod pozitiv de Centrul eparhial, se pot publica în revistele eparhiale.

Art. 141 - (1) Perioadele de desfășurare și modalitățile de organizare ale conferințelor pastoral-misionare semestriale se stabilesc de fiecare Centru eparhial.

(2) Conferințele administrative se organizează lunar, pe protopopiate, de către fiecare eparhie, și au ca tematică subiecte de interes local misionar-pastoral, liturgic-duhovnicesc și administrativ, economic-financiar și altele.

Art. 142 - În scopul perfecționării profesionale și al cunoașterii problemelor actuale ale vieții și activității bisericești generale și locale, Centrele eparhiale organizează anual, pe protopopiate, conferințe ale cântăreților (cantorilor) și dascălilor (cateheților) bisericești.

Art. 143 - Conferințele pastoral-misionare semestriale, conferințele administrative lunare și conferințele cântăreților (cantorilor) și dascălilor (cateheților) bisericești vor fi prezidate de chiri-arh sau de delegatul acestuia.

SECȚIUNEA A IV-A ***Distincțiile bisericesti***

Art. 144 - Pentru activitate deosebită în domeniul lucrării bisericesti, sub raport liturgic, didactic, misionar-pastoral, cultural-publicistic, social, gospodăresc-edilitar sau administrativ-economic, preoții de mir pot primi următoarele ranguri onorifice bisericesti:

- a) sachelar;
- b) iconom;
- c) iconom stavrofor.

Art. 145 - (1) Rangul de sachelar se acordă de către chiriarh preoților care au o activitate bisericască bogată. Sachelarul poartă ca semn distinctiv brâu albastru.

(2) Rangul de iconom se acordă de chiriarh, într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial, preoților sachelari, care au o activitate bisericască remarcabilă. Iconomul poartă ca semn distinctiv brâu roșu, iar la serviciile religioase, bederniță.

(3) Rangul de iconom stavrofor se acordă de chiriarh, într-o ședință a Permanenței Consiliului eparhial, preoților iconomi, care au o activitate bisericască excepțională. Iconomul stavrofor poartă ca semn distinctiv cruce pectorală, brâu roșu, iar la serviciile religioase, bederniță.

(4) Pentru activitate îndelungată și deosebită, diaconilor din rândul clerului de mir li se poate acorda de către chiriarh rangul de arhidiacon, cu dreptul de a purta cruce pectorală.

(5) În caz de abateri grave, aceste distincții pot fi retrase de către chiriarh direct sau în baza unei hotărâri consistoriale.

Art. 146 - (1) Protopopii, în timpul funcționării lor în această calitate, poartă ca semn distinctiv cruce pectorală, brâu și culion roșu, iar la serviciile religioase, bederniță.

(2) Vicarul administrativ eparhial, consilierii eparhiali și inspectorii eparhiali cu funcții de conducere de la eparhii, precum și inspectorii cu funcții de conducere de la Patriarhia Română, pe durata funcționării lor în aceste calități, poartă ca semn distinctiv cruce pectorală, brâu și culion ciclamen.

(3) Vicarul administrativ patriarhal, consilierii patriarhali și inspectorul general bisericesc de la Patriarhia Română, pe durata

funcționării lor în aceste calități, poartă ca semn distinctiv cruce pectorală, brâu și culion violet.

(4) Cadrele didactice din învățământul preuniversitar și universitar teologic pot fi recompensate pentru activitatea lor cu ranguri acordate de chiriarh.

Art. 147 - (1) Pentru activitate meritorie îndelungată pe tărâm pastoral-misionar, administrativ-bisericesc, didactic-educativ și social-filantropic, la propunerea chiriarhilor, Patriarhul acordă distincția „**Crucea Patriarhală**” pentru clerici și mireni, cu gramată.

(2) În același scop, la nivelul eparhiilor, se pot institui, prin hotărâre a Permanenței Consiliului eparhial, distincții arhiepiscopale și episcopale, după rangul eparhiei care le instituie, iar la mitropolii, distincții mitropolitane.

CAPITOLUL IV

Disciplina clerului

Art. 148 - (1) Instanțele disciplinare și de judecată bisericască pentru clericii de mir, preoți și diaconi în funcțiune și pensionari, precum și pentru cântăreți, în probleme doctrinare, morale, canonice și disciplinare sunt:

A. De judecare în fond:

- a) Consistoriul disciplinar protopopesesc;
- b) Consistoriul eparhial.

B. De judecare în recurs:

Consistoriul mitropolitan, pentru cererile de recurs admise, în principiu, de Sinodul mitropolitan și de Sfântul Sinod.

(2) Organismele care se pronunță asupra admisibilității cererilor de recurs sunt:

a) Sinodul mitropolitan, care poate admite sau respinge, în principiu, recursurile pentru cazurile de depunerea din treaptă, pronunțate de un Consistoriu eparhial;

b) Sfântul Sinod, care admite sau respinge, în principiu, recursurile pentru cazurile de caterisire, pronunțate de un Consistoriu eparhial.

Art. 149 - (1) Pe lângă fiecare protopopiat funcționează Consistoriul disciplinar protopopesesc.

(2) Consistoriul disciplinar protopopesc are un președinte cleric și 3 membri, dintre care 2 membri clerici, numiți pe termen de 4 ani, de către chiriarh, dintre preoții din protopopiat, doctori, absolvenți de masterat sau licențiați în teologie, care au cel puțin gradul II și cunoștințe canonice, precum și un membru din rândurile cântăreților bisericești.

(3) Când se judecă numai cazuri ale preoților, reprezentantul cântăreț nu participă.

Art. 150 - (1) Consistoriul disciplinar protopopesc funcționează ca instanță disciplinară și de judecată pentru cântăreții bisericești și ca organism de împăcare pentru neînțelegerile ivite în rândul personalului bisericesc, precum și între parohieni și preot.

(2) Dacă părțile nu s-au declarat împăcate prin hotărârea dată de Consistoriul disciplinar protopopesc, cazul se transferă, în ultimă instanță, la Consistoriul eparhial.

(3) Hotărârile Consistoriului disciplinar protopopesc privind cântăreții bisericești sunt definitive, după aprobarea lor de către chiriarh și nu pot fi atacate în recurs la Consistoriul eparhial, cu excepția celor care prevăd pedeapsa destituirii acestora.

Art. 151 - (1) Consistoriul eparhial funcționează la fiecare episcopie și arhiepiscopie și este format din 3 membri titulari și 2 membri supleanți. Membrii Consistoriului eparhial sunt preoți, cu cel puțin gradul II, doctori, absolvenți de masterat sau licențiați în teologie, cu cunoștințe canonice și juridice.

(2) Membrii Consistoriului eparhial se aleg la propunerea chiriarhului de către Adunarea eparhială, pe termen de patru ani.

(3) Președintele Consistoriului eparhial se numește de către chiriarh dintre membrii titulari ai acestuia.

(4) Consistoriul are un greșier numit de chiriarh, la propunerea președintelui.

(5) La fiecare eparhie funcționează Consistoriul monahal eparhial, compus din 3-5 membri numiți de chiriarh, pentru judecarea cauzelor personalului monahal primite de la chiriarh sau de la Consiliile de judecată ale mănăstirilor, cu aprobarea chiriarhului.

Art. 152 - Hotărârile Consistoriului eparhial aprobate de către chiriarh devin definitive și executorii.

Art. 153 - (1) Pe lângă fiecare Mitropolie funcționează Consistoriul mitropolitan ca instanță de judecare a recursurilor admise, în principiu, de Sinodul mitropolitan sau de Sfântul Sinod.

(2) Consistoriul mitropolitan se compune din 3-5 membri titulari și 2 supleanți, preoți numiți de mitropolit dintre preoții desemnați de Adunările eparhiale ale eparhiilor sufragane, alții decât cei desemnați în Consistoriile eparhiale, cu îndeplinirea condițiilor prevăzute la art. 151, alin. (1) din prezentul statut.

(3) Președintele Consistoriului mitropolitan este numit de mitropolit dintre membrii acestuia, grefierul fiind desemnat tot de mitropolit dintre clericii din administrația eparhiei de scaun a acestuia.

(4) Consistoriul mitropolitan dă hotărâri definitive și executorii, prin aprobarea lor de către mitropolitul locului.

Art. 154 - (1) Sinodul mitropolitan, ca organism care se pronunță asupra admisibilității cererilor de recurs, deliberază sub președinția mitropolitului locului.

(2) Sinodul mitropolitan primește și examinează recursurile clericilor depuși din treapta preoției de către un consistoriu eparhial din cadrul Mitropoliei. Recursurile admise, în principiu, de Sinodul mitropolitan sunt trimise Consistoriului mitropolitan spre judecare asupra fondului, iar sentința se aprobă de către mitropolit.

Art. 155 - Sfântul Sinod, ca organism care se pronunță asupra admisibilității cererilor de recurs, primește și examinează recursurile clericilor caterisiți de către un consistoriu eparhial. Recursurile admise, în principiu, de Sfântul Sinod sunt trimise Consistoriului mitropolitan spre judecare asupra fondului, iar sentința se aprobă de Patriarh.

Art. 156 - (1) Hotărârile instanțelor disciplinare și de judecată eparhiale devin executorii numai după învestirea lor cu formula executorie de către chiriarh.

(2) Hotărârile instanțelor de recurs devin executorii după aprobarea lor de către mitropolit sau Patriarh, după caz.

(3) Sfântul Sinod, cu avizul chiriarhului locului, aprobă sau respinge cererile de iertare ale preoților sancționați cu pedeapsa caterisirii care, după recurs, a rămas definitivă.

(4) Sinodul mitropolitan, cu avizul chiriarhului locului, aprobă sau respinge cererile de iertare ale preoților sancționați cu

pedeapsa depunerii din treapta preoției care, după recurs, a rămas definitivă.

(5) Hotărârile instanțelor disciplinare și de judecată se pun în aplicare de către autoritățile bisericești investite în acest scop.

(6) În virtutea autonomiei cultelor, prevăzută de lege, și a competențelor specifice lor, instanțele de judecată bisericească soluționează probleme de disciplină internă, iar hotărârile instanțelor bisericești la toate nivelurile nu sunt atacabile în fața instanțelor civile.

Art. 157 - Sfântul Sinod este unica instanță de judecată canonică a membrilor săi pentru orice fel de abateri de la învățătura și disciplina Bisericii.

Art. 158 - În caz de urgență pastorală, potrivit prevederilor Sfintelor canoane, chiriarhul poate hotărî singur sancțiuni disciplinare pentru personalul bisericesc din eparhie.

Art. 159 - Personalul bisericesc trimis în fața instanțelor disciplinare și de judecată bisericească în calitate de acuzat, poate fi asistat în fața tuturor instanțelor bisericești de un apărător bisericesc acreditat, ales de acuzat.

Art. 160 - Cererile de revizuire a sentințelor de caterisire, bine motivate, însoțite de actele necesare, vor fi adresate Patriarhului, ca președinte al Sfântului Sinod, care le va trimite spre rejudecare Consistoriului mitropolitan competent.

PARTEA A III-A

Instituții bisericești cu scop misionar

Art. 161 - În Biserica Ortodoxă Română funcționează ca instituții cu scop misionar:

A. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române cu patrimoniu distinct, având sectoarele: editură, tipografie și ateliere, la nivelul central al Patriarhiei;

B. Instituții media: posturi de radio și televiziune, centre și birouri de presă, agenții de știri, cotidiene și periodice etc., la nivelul Patriarhiei Române și al eparhiilor;

C. Casa de ajutor reciproc a clerului și salariaților bisericești, la fiecare eparhie.

A. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române

Art. 162 - (1) Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române este condus de Patriarh, iar activitatea sa este coordonată de unul din episcopii-vicari patriarhali, fiind administrat de Permanența Consiliului Național Bisericesc.

(2) Produsele Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române se distribuie eparhiilor, parohiilor, mănăstirilor și credincioșilor prin magazinele bisericești eparhiale.

(3) Editura și tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române au exclusivitate în privința editării, tipăririi și difuzării Sfintei Scripturi, a cărților de cult și a manualelor de teologie, care se vor tipări numai cu aprobarea Sfântului Sinod.

Art. 163 - Eparhiile pot organiza singure edituri și tipografii, precum și ateliere de pictură și de confecționat icoane, de țesătorie și croitorie de veșminte preoțești, de broderie, de țesut covoare, de lumânări etc., pentru a împlini în exclusivitate cerințele unităților de cult din eparhie.

Art. 164 - Sfântul Sinod aprobă anual calendarul bisericesc pe baza textului elaborat de Cancelaria Sfântului Sinod, care se tipărește la tipografia Institutului Biblic și tipografiile eparhiale, cu respectarea dreptului de copy-right, iar difuzarea se face în condițiile stabilite anual de Sfântul Sinod, numai în cuprinsul fiecărei eparhii.

Art. 165 - Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, precum și eparhiile care au tipografii și ateliere proprii, sunt obligate să ia măsurile necesare pentru respectarea prevederilor legale în vigoare privind dreptul exclusiv al Bisericii de a produce și a valorifica obiectele și bunurile necesare activității de cult.

Art. 166 - Pentru susținerea activităților pastoral-misionare, cultural-educative și social-filantropice, Biserica Ortodoxă Română, prin unitățile sale de cult, poate desfășura activități economico-gospodărești.

B. Instituții media

Art. 167 - La nivelul Patriarhiei Române și al eparhiilor pot funcționa, sub directa îndrumare a chiriarhului, instituții media (posturi de radio și de televiziune, centre și birouri de presă, agenții de știri, cotidiene și periodice etc.), a căror activitate se aprobă de organismele bisericești abilitate, în condițiile legii.

C. Casa de ajutor reciproc a clerului și salariaților bisericești

Art. 168 - Casele de ajutor reciproc ale clerului și salariaților bisericești din eparhii au ca scop acordarea de împrumuturi și ajutoare membrilor lor, la cererea acestora, iar activitatea acestora se va desfășura potrivit propriului regulament.

PARTEA A IV-A

Dispoziții diverse

A. Dispoziții privind patrimoniul bisericesc

Art. 169 - Totalitatea bunurilor aparținând parohiilor, schiturilor, mănăstirilor, protopopiatelor, vicariatelor, episcopiiilor, arhiepiscopiiilor, mitropoliilor și Patriarhiei, asociațiilor și fundațiilor constituite de Biserică, fondurile destinate unui scop bisericesc, precum și averile bisericilor fundamentale alcătuiesc patrimoniul bisericesc care aparține Bisericii Ortodoxe Române, iar regimul lui este reglementat de prezentul statut. Bunurile aflate în folosință fac, de asemenea, parte din patrimoniul bisericesc și se administrează conform actelor de dobândire și dispozițiilor prezentului statut.

Art. 170 - (1) Din punct de vedere al destinației lui, patrimoniul bisericesc cuprinde bunuri sacre și bunuri comune.

(2) Bunurile sacre, respectiv cele care prin sfințire sau binecuvântare sunt destinate exclusiv și direct cultului, sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile. Proprietatea asupra bunurilor sacre este exclusiv bisericească, iar cedarea folosinței poate fi acordată pe un termen de până la 3 ani, cu posibilitatea de reînnoire.

(3) Sunt bunuri sacre cele care prin sfințire sau binecuvântare sunt destinate cultului divin, precum: lăcașurile de cult (cate-

drale, biserici, paraclise, capele etc.), odoarele și veșmintele bisericesti, cărțile de ritual, cimitirele etc.

(4) Sunt asimilate cu bunurile sacre și beneficiază de același regim juridic și: casa parohială, vatra parohială și mănăstirească, incinta Centrului eparhial, a Centrului patriarhal, reședințele patriarhale, chiliile mănăstirilor și schiturilor, bunurile prețioase, cu valoare artistică, istorică sau datorită materialului din care sunt confecționate, precum: picturile, sculpturile, țesăturile artistice, miniaturile, cărțile rare, documentele, lucrările din materiale scumpe etc.

(5) Bunurile comune sunt cele destinate întreținerii bisericilor, a slujitorilor ei, operelor culturale, de caritate și asistență socială, precum și pentru îndeplinirea celorlalte scopuri ale Bisericii.

(6) Bunurile comune afectate întreținerii bisericilor și slujitorilor bisericesti, operelor culturale, de asistență socială și filantropică, precum și pentru îndeplinirea celorlalte scopuri ale Bisericii sunt: edificiile școlilor bisericesti, edificiile administrațiilor bisericesti, muzeele religioase, așezămintele și instituțiile culturale, filantropice și economice, terenurile agricole, pădurile, pășunile, viile, livezile, grădinile, drepturile patrimoniale, creanțele, părțile sociale, acțiunile, fondurile, hârtiile de valoare, averea în numerar etc.

(7) Terenurile agricole (arabil, pășune, islaz, livadă etc.) și pădurile unităților de cult ale Bisericii Ortodoxe Române vor fi folosite conform dispozițiilor stabilite de organismele bisericesti competente.

(8) Normele generale și obligatorii privitoare la asigurarea bunurilor unităților bisericesti din cuprinsul Patriarhiei Române se aprobă de Sfântul Sinod.

(9) Apartenența unui bun la categoria bunurilor sacre, în caz de îndoială, se stabilește de către Sinodul mitropolitan.

(10) Transmiterea cu orice titlu a folosinței sau proprietății asupra bunurilor imobile care aparțin parohiilor, mănăstirilor, protopopiatelor și altor instituții bisericesti cu personalitate juridică din cuprinsul eparhiei (vânzare, cumpărare, închiriere, schimbare etc.), precum și grevarea cu sarcini sau afectarea de servituți a acestor bunuri prevăzute la alin. (6) și (7), se aprobă de Consiliul eparhial, iar înstrăinarea bunurilor imobile (clădiri și terenuri) ale Centrului eparhial, de către Sinodul mitropolitan.

(11) Pentru îndeplinirea unor obiective misionar-pastorale și social-filantropice la nivel de eparhii, prin aprobarea adunarilor eparhiale, unele proprietăți ale parohiilor și mănăstirilor pot fi administrate în mod unitar și solidar de organismul eparhial abilitat în acest scop.

Art. 171 - (1) Fondurile arhivistice și bibliotecile mănăstirilor, parohiilor, protopopiatelor, episcopiiilor, arhiepiscopiiilor, mitropoliilor și ale Patriarhiei sunt proprietatea exclusivă a acestora, nu pot fi înstrăinate, grevate sau urmărite și au regimul juridic al arhivelor și bibliotecilor private.

(2) Organizarea și funcționarea fondurilor arhivistice și a bibliotecilor unităților administrative bisericești se fac potrivit prevederilor statutare și regulamentare bisericești și normelor legale în vigoare.

Art. 172 - În cazul desființării unei unități de cult sau a unei biserici fundamentale, proprietatea asupra întregului ei patrimoniu se transmite unității de cult superioare ierarhic ce va dispune de acesta cu titlu de proprietar al respectivului patrimoniu bisericesc. Patrimoniul bisericesc fără stăpân revine eparhiei în a cărei jurisdicție teritorială se află.

Art. 173 - Patrimoniul fundațiilor și asociațiilor bisericești cu personalitate juridică constituite de Biserică este proprietatea acestora și se administrează de Biserică în limita și în condițiile actelor constitutive și conform dispozițiilor prezentului statut.

Art. 174 - Bunurile care fac obiectul aporturilor de orice fel - contribuții, donații, succesiuni, legate -, precum și orice alte bunuri intrate în patrimoniul unităților componente ale Bisericii Ortodoxe Române, din țară și din afara granițelor țării, nu pot face obiectul revendicării lor ulterioare.

Art. 175 - (1) Biserica Ortodoxă Română și părțile ei componente pot deține în proprietate bunuri în străinătate a căror situație se reglementează potrivit prevederilor statutare și regulamentare proprii și legislației statelor pe teritoriul cărora se află respectivele proprietăți.

(2) Situația bunurilor bisericești sau similare din străinătate, proprietate a statului român, date în administrare eparhiilor ortodoxe române din afara granițelor țării și unităților lor, se va regle-

menta, la cerere, prin acorduri bilaterale între Patriarhia Română, unitatea interesată și statul român.

Art. 176 - (1) Dobândirea, înstrăinarea, grevarea și administrarea patrimoniului bisericesc, controlul și verificarea gestionară se desfășoară în conformitate cu prevederile statutare și reglementare în vigoare. Forma definitivă a acestor acte este cea aprobată de Consiliul eparhial, respectiv de Sinodul mitropolitan.

(2) În cazul aprobării înstrăinării unor bunuri bisericești, unitățile bisericești ortodoxe au drept de preemțiune.

(3) Actele juridice având ca obiect bunurile din patrimoniul bisericesc, încheiate cu încălcarea prevederilor prezentului statut, sunt lovite de nulitate absolută.

B. Dispoziții cu privire la edificiile bisericești și cimitirele parohiale

I. Edificiile bisericești

Art. 177 - Bisericile sunt:

a) parohiale și filii;

b) de cimitir;

c) fundamentale;

d) izolate;

e) paraclise;

f) catedrale;

g) de mănăstiri;

h) din străinătate;

i) din armată, sistemul penitenciar, unități medicale, așezăminte de asistență socială, unități de învățământ etc.

Art. 178 - (1) Bisericile parohiale sunt proprietatea parohiei, sunt integrate patrimoniului eparhiei și stau sub jurisdicția și controlul autorității arhiepiscopiei sau episcopiei. Dacă într-o parohie sunt mai multe biserici, chiriarul o desemnează pe cea de căpetenie ca biserică parohială.

(2) În municipiile-reședință eparhială precum și în municipiile-reședință de județ, chiriarul va desemna catedrala. Acolo unde există episcop-vicar sau arhieru-vicar, chiriarul îi va desemna acestuia o biserică de slujire.

(3) Se consideră anexe ale lăcașului de cult și urmează regimului juridic al acestuia următoarele construcții: clopotnița, cancelaria parohială, agheasmatarul, capela mortuară, casa parohială cu dependințele sale, muzeul eparhial, mănăstiresc sau parohial, incinta pentru aprins lumânări, pangarul, troița, magazia pentru depozitat diverse obiecte de cult, așezământul cu caracter social-filantropic, arhondaricul, chilia, trapeza, orice incintă pentru desfășurarea activităților cu caracter administrativ-bisericesc, reședința chiriarhului precum și altele asemenea. Prin *așezământ cu caracter social-filantropic* se înțelege căminul de copii, azilul de bătrâni, cantina socială sau orice altă incintă destinată unei activități asemănătoare.

Art. 179 - Bisericile din cimitire se află în administrarea parohiilor, a mănăstirilor, a protopopiatelor sau în directă dependență de Centrul eparhial.

Art. 180 - (1) Bisericile fundamentale, întemeiate pe baza actelor de fundații se conduc potrivit acelor acte de către chiriarh sau delegatul său. Ele stau sub jurisdicția și controlul autorității arhiepiscopiei și episcopiei din punct de vedere religios, administrativ-patrimonial și gestionar ca și bisericile parohiale, supunându-se aceluiași drepturi și obligații față de eparhie.

(2) Actele de fundație ale acestor biserici vor fi puse întotdeauna în acord cu dispozițiile prezentului statut de către autoritățile bisericești. În caz contrar, biserica, cu toate bunurile ei mobile și imobile, trece în administrarea eparhiei.

(3) Dacă o asociație sau fundație social-filantropică ori cultural-bisericească se desființează, întregul ei patrimoniu trece în proprietatea eparhiei pe teritoriul căreia se află.

Art. 181 - O biserică, imediat după sfințirea ei, trece în proprietatea și în folosința unităților de cult din cadrul eparhiei, cu tot terenul și clădirile afectate ei și stă sub dispozițiile prezentului statut, ținându-se seama și de actele de fundație. Eventualele condiții testamentare contrare prezentului statut se vor considera nule.

Art. 182 - (1) Bisericile izolate care nu se află pe un teritoriu locuit de vreo așezare omenească aparțin eparhiei pe teritoriul căreia se află și sunt în grija și administrarea acelei eparhii.

(2) Bisericile și edificiile monumente istorice cu caracter religios aparțin, de asemenea, eparhiei pe teritoriul căreia se află și se administrează de către aceasta.

Art. 183 - (1) Paraclisele de la reședințele eparhiale stau sub autoritatea directă a chiriarhului, iar cele de la mănăstiri sub autoritatea mănăstirii de care aparțin.

(2) Paraclisele, capelele și bisericile din cadrul unităților militare, din sistemul penitenciar, din unitățile medicale, din așezămintele de asistență socială, din unitățile de învățământ și din alte instituții, depind direct de chiriarh, sunt arondate protopopiatelor pe raza cărora funcționează și nu li se poate schimba destinația de locaș de cult al Bisericii Ortodoxe Române.

Art. 184 - Bisericile de orice categorie se pot edifica pe teren proprietate a Bisericii sau concesionat acestui scop, pe bază de cereri și documente depuse la Centrul eparhial, numai cu aprobarea și binecuvântarea chiriarhului, fie că sunt noi, se reclădesc sau se transformă dintr-un alt edificiu.

Art. 185 - (1) Unitățile de cult pot solicita și primi de la autoritățile administrației publice centrale și locale fonduri în vederea construirii, reparării, conservării și întreținerii locașurilor de cult și edificiilor bisericesti, în condițiile prevăzute de lege.

(2) În privința locașurilor de cult și a edificiilor bisericesti care fac parte din patrimoniul cultural-național, autoritățile de stat pot efectua lucrări de restaurare și întreținere a acestora, cu consultarea prealabilă a eparhiilor pe raza cărora acestea funcționează.

II. Cimitirele parohiale și mănăstirești

Art. 186 - (1) Fiecare parohie și mănăstire are dreptul să dețină sau să înființeze cel puțin un cimitir pentru îngroparea credincioșilor decedați, care este proprietatea parohiei sau a mănăstirii.

(2) Cimitirele parohiale și mănăstirești, ca bunuri sacre destinate exclusiv și direct cultului, sunt insesizabile și imprescriptibile și nu pot fi înstrăinate, schimbate, grevate sau sechestrate.

Art. 187 - (1) Cimitirul se administrează de către Consiliul parohial, Consiliul mănăstiresc sau protopopiat, sub controlul periodic al Centrului eparhial.

(2) La parohie, cimitirul stă sub supravegherea preotului paroh, a episcopului și a Consiliului parohial, iar la mănăstire, a starețului (stareței), care sunt datori a se îngriji de întreținerea și întreținerea lui.

(3) Locul de veci concesionat rămâne proprietatea parohiei sau a mănăstirii, iar dreptul de concesiune nu poate fi vândut de titular, transmiterea acestuia putând fi făcută doar prin succesiune către soț sau rude până la gradul al IV-lea.

(4) Locuri de înmormântare mai pot fi atribuite și în folosință temporară sau gratuită tot prin hotărârea organismelor parohiale și mănăstirești.

(5) Tarifele și taxele pentru concesionarea și întreținerea locurilor de înmormântare din cimitirele parohiale și cele mănăstirești, precum și pentru prestarea serviciilor specifice din cimitir se vor stabili de Consiliul parohial sau de Consiliul economic al mănăstirii și nu vor putea depăși tarifele ce se percep la cimitirele administrației publice locale de aceeași categorie.

(6) Este interzisă condiționarea oficerii slujbei înmormântării de plata oricărei taxe fixate de preot sau de Consiliul parohial.

Art. 188 - Cimitire parohiale și mănăstirești noi se înființează cu aprobarea Consiliului eparhial, în conformitate cu prevederile legale în vigoare.

C. Dispoziții privind cheltuielile bisericesti și ajutorul statului

Art. 189 - Cheltuielile pentru întreținerea și funcționarea unităților de cult, precum și pentru reparații și construcții noi vor fi acoperite din contribuțiile benevole ale credincioșilor, din veniturile unităților de cult obținute din activități proprii și din contribuții de la bugetul de stat, de la bugetul autorităților publice locale și al altor instituții, în condițiile legii.

Art. 190 - Salarizarea personalului bisericesc de conducere, precum și a personalului clerical și neclerical se face conform normelor generale în vigoare în Biserica Ortodoxă Română, prin contribuții de la bugetul propriu al unităților de cult, prin contribuții de la bugetul de stat, de la bugetul administrațiilor publice locale și al altor instituții, în condițiile legii.

Art. 191 - (1) Unitățile de cult ale Bisericii Ortodoxe Române din țară și din afara granițelor țării pot solicita ajutoare financiare de la Patriarhia Română, precum și subvenții de la bugetul de stat și de la bugetele locale pentru sprijinirea unor activități pastorale, spiritual-culturale, sociale și edilitare.

(2) Activitatea unităților de cult ale Bisericii Ortodoxe Române, în calitate de furnizor de servicii sociale, este recunoscută și sprijinită de stat, scop în care pot fi încheiate parteneriate și acorduri aprobate prin lege.

D. Dispoziții privind dreptul de succesiune al ierarhilor și al monahilor

Art. 192 - Eparhiile au vocație asupra tuturor bunurilor succesoriale ale ierarhilor lor.

Art. 193 - Bunurile călugărilor și călugărițelor aduse cu dănsii sau donate mănăstirii la intrarea în monahism, precum și cele dobândite în orice mod în timpul viețuirii în mănăstire rămân în totalitate mănăstirii de care aparțin și nu pot face obiectul revendi-cărilor ulterioare.

Art. 194 - Pentru ierarhii pensionați sau retrași, Sfântul Sinod va reglementa drepturile acestora în conformitate cu prevederile statutare și regulamentare bisericești.

E. Dispoziții privind stemele și sigiliile eparhiale

Art. 195 - Patriarhia Română are propriul drapel în următoarea descriere: formă dreptunghiulară, lățimea fiind egală cu două treimi din lungimea sa; culoarea de fond este albă; în centru se află imprimată stema Patriarhiei în descrierea aprobată.

Art. 196 - (1) Stema Patriarhiei, precum și stemele mitropoliilor, arhiepiscopiilor și episcopiilor din țară și din afara granițelor țării se aprobă de Sfântul Sinod.

(2) Stema mitropoliei este comună cu stema Arhiepiscopiei în care își are reședința.

Art. 197 - (1) Fiecare eparhie are propriul sigiliu pe care este reprezentată stema înconjurată de denumirea acesteia înscrisă la art. 6 din prezentul statut.

(2) Sigiliul mitropoliei este comun cu sigiliul arhiepiscopiei în care își are reședința.

(3) Sfântul Sinod are un sigiliu aflat în păstrarea Cancelariei Sfântului Sinod, care se aplică pe documentele semnate de Patriarh în calitate de președinte al organismelor centrale deliberative, executive și administrative, pe tomosurile sinodale, pe gramatele și actele sinodale și patriarhale.

(4) Organismele centrale administrative și Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române cu sectoarele lor, Administrația eparhială și Cancelaria eparhială cu sectoarele lor administrative, protopopiatele, parohiile și mănăstirile au propriile sigilii, cu aprobarea autorității superioare bisericești.

F. Dispoziții privind Buletinul Oficial și revistele centrale bisericești

Art. 198 - (1) Patriarhia Română publică următoarele reviste și periodice centrale bisericești: Revista „**Biserica Ortodoxă Română**”, Buletinul Oficial al Patriarhiei Române; Revista „**Ortodoxia**” pentru problemele teologice de ordin interortodox, interconfesional și interreligios; Revista „**Studii Teologice**” a facultăților de teologie ortodoxă; Revista „**Vestitorul Ortodoxiei**”; Revista „**Chemarea Credinței**” și Cotidianul „**Ziarul Lumina**”.

(2) Abonarea la revistele centrale bisericești, prevăzute la alineatul precedent, este obligatorie pentru toate unitățile de cult ale Patriarhiei Române.

G. Dispoziții privind incompatibilități în organismele de conducere

Art. 199 - În întreaga Biserică Ortodoxă Română nimeni nu poate fi în același timp:

- a) membru al Consiliului eparhial și al Consistoriului eparhial;
- b) vicar administrativ eparhial, consilier eparhial, inspector eparhial, secretar eparhial, protopop și membru ales al Adunării eparhiale;

c) vicar administrativ eparhial, consilier eparhial, inspector eparhial, secretar eparhial, protopop și membru al consistoriilor bisericești;

d) nu pot fi aleși membri ai Consistoriului disciplinar protopopesc, ai Consistoriului eparhial și ai Consistoriului mitropolitan cei ce sunt înrudiți între ei sau cu chiriarul respectiv, până la al patrulea grad de sânge și al doilea de cuscrie;

e) salariat în administrația și controlul bisericesc eparhial și membru în organismele bisericești de disciplină.

Art. 200 - Nici un preot, diacon sau mirean, membru al vreunui organism bisericesc deliberativ, executiv, administrativ, de control și de disciplină bisericească nu poate lua parte la soluționarea următoarelor cauze:

a) a cauzei proprii sau a celor ce le pot aduce pagube ori câștig personal;

b) a cauzelor rudeniilor, până la al patrulea grad de sânge sau al doilea de cuscrie;

c) a cauzelor părinților sau copiilor adoptivi, precum și a cauzelor celor ce stau sub tutoratul sau curatela lor;

d) a cauzelor la care au fost martori, procuratori, experți sau pe care le-au anchetat;

e) a cauzelor la a căror decizie au luat odată parte într-o instanță inferioară.

Dispoziții finale

Art. 201 - (1) Prezentul statut, aprobat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pe temeiul principiilor și dispozițiilor generale, cuprinse în Sfintele canoane ale Bisericii Ortodoxe, pentru a determina modalitățile după care Patriarhia Română își reglementează, conduce și administrează lucrarea sa religioasă, misionar-pastorală, cultural-educativă, social-filantropică, fundațională și patrimonială, este și rămâne obligatoriu pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română din țară și din afara granițelor țării.

(2) Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române se aplică prin regulamente specifice de activitate care au aceeași autoritate canonică și juridică cu cea a prezen-

tului statut. Regulamentele specifice diverselor domenii de activitate ale Bisericii sunt aprobate de Sfântul Sinod.

Art. 202 - Sfântul Sinod aprobă și modifică prezentul statut cu două treimi din numărul membrilor prezenți.

Art. 203 - Prezentul statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române a fost aprobat de Sfântul Sinod la data de 28 noiembrie 2007 și intră în vigoare după publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I, a hotărârii de Guvern pentru recunoașterea acestuia.

Art. 204 - La data intrării în vigoare a prezentului statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, se abrogă Statutul votat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la 19-20 octombrie 1948 și recunoscut prin Decretul nr.233 din 23 februarie 1949 al Prezidiului Marii Adunări Naționale, cu toate modificările și completările ulterioare, precum și orice alte dispoziții contrare.

Art. 205 - Până la elaborarea și aprobarea noilor regulamente, rămân în vigoare prevederile actualelor regulamente, în măsura în care acestea nu contravin prezentului statut.

LEGEA NR. 489/2006
PRIVIND LIBERTATEA RELIGIOASĂ ȘI REGIMUL
GENERAL AL CULTELOR

tutui statut. Regulamentele specifice diverselor domenii de activitate ale Bisericii sunt aprobate de Sfântul Sinod.

Art. 202 - Sfântul Sinod aprobă și modifică prezentul statut cu două treimi din numărul membrilor prezenți.

Art. 203 - Prezentul statut, pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române a fost aprobat de Sfântul Sinod la data de 28 noiembrie 2007 și intră în vigoare după publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I, a hotărârii de Guvern pentru recunoașterea acestuia.

Art. 204 - La data intrării în vigoare a prezentului statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, se abrogă Statutul votat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la 19-20 octombrie 1948 și recunoscut prin Decretul nr.233 din 23 februarie 1949 al Președinției Marii Adunări Naționale, cu toate modificările și

și orice alte dispoziții care contravin prezentei legi. Regulamentele, în măsura în care acestea nu contravin prezentului statut.

LEGEA NR. 480/2000

PRIVIND LIBERTATEA RELIGIOASĂ ȘI REGIMUL GENERAL AL CULETELOR

LEGEA nr. 489/2006*
privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor

Parlamentul României adoptă prezenta lege.

CAPITOLUL I

Dispoziții generale

Art. 1. – (1) Statul român respectă și garantează dreptul fundamental la libertate de gândire, de conștiință și religioasă al oricărei persoane de pe teritoriul României, potrivit Constituției și tratatelor internaționale la care România este parte.

(2) Nimeni nu poate fi împiedicat sau constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrară convingerilor sale și nici nu poate fi supus vreunei discriminări, urmărit sau pus într-o situație de inferioritate pentru credința, apartenența sau neapartenența sa la o grupare, asociație religioasă sau un cult, ori pentru exercitarea, în condițiile prevăzute de lege, a libertății religioase.

Art. 2. – (1) Libertatea religioasă cuprinde dreptul oricărei persoane de a avea sau de a adopta o religie, de a și-o manifesta în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin practicile și ritualurile specifice cultului, inclusiv prin educație religioasă, precum și libertatea de a-și păstra sau schimba credința religioasă.

(2) Libertatea de a-și manifesta credința religioasă nu poate face obiectul altor restrângeri decât al celor care sunt prevăzute de lege și constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

---

*Legea nr. 489/2006, privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor a fost adoptată de Parlamentul României, la 28 decembrie 2006 și publicată în "Monitorul Oficial al României" nr. 175 (XIX), partea I, nr. 11/8.01.2007, p. 2-6.

Art. 3. – (1) Părinții sau tutorii au dreptul exclusiv de a opta pentru educația religioasă a copiilor minori, conform propriilor convingeri.

(2) Religia copilului care a împlinit vârsta de 14 ani nu poate fi schimbată fără consimțământul acestuia; copilul care a împlinit vârsta de 16 ani are dreptul să-și aleagă singur religia.

Art. 4. – Orice persoană, cult, asociație religioasă sau grupare religioasă din România este liberă de a stabili și menține relații ecumenice și frățești cu alte persoane, culte sau grupări religioase și cu organizațiile intercreștine și interreligioase, la nivel național și internațional.

Art. 5. – (1) Orice persoană are dreptul să își manifeste credința religioasă în mod colectiv, conform propriilor convingeri și prevederilor prezentei legi, atât în structuri religioase cu personalitate juridică, cât și în structuri fără personalitate juridică.

(2) Structurile religioase cu personalitate juridică reglementate de prezenta lege sunt cultele și asociațiile religioase, iar structurile fără personalitate juridică sunt grupările religioase.

(3) Comunitățile religioase își aleg în mod liber structura asociațională în care își manifestă credința religioasă: cult, asociație religioasă sau grup religios, în condițiile prezentei legi.

(4) În activitatea lor, cultele, asociațiile religioase și grupările religioase au obligația să respecte Constituția și legile țării și să nu aducă atingere securității publice, ordinii, sănătății și moralei publice, precum și drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

(5) Este interzisă prelucrarea datelor cu caracter personal legate de convingerile religioase sau de apartenența la culte, cu excepția desfășurării lucrărilor de recensământ național aprobat prin lege sau în situația în care persoana vizată și-a dat, în mod expres, consimțământul pentru aceasta.

(6) Este interzisă obligarea persoanelor să își menționeze religia, în orice relație cu autoritățile publice sau cu persoanele juridice de drept privat.

Art. 6. – (1) Gruparea religioasă este forma de asociere fără personalitate juridică a unor persoane fizice care, fără nici o procedură prealabilă și în mod liber, adoptă, împărtășesc și practică o credință religioasă.

(2) Asociația religioasă este persoana juridică de drept privat, constituită în condițiile prezentei legi, formată din persoane fizice care adoptă, împărtășesc și practică aceeași credință religioasă.

(3) O asociație religioasă poate deveni cult în condițiile prezentei legi.

CAPITOLUL II

Culte

SECȚIUNEA 1

Relațiile dintre stat și culte

Art. 7. – (1) Statul român recunoaște cultelor rolul spiritual, educațional, social-caritabil, cultural și de parteneriat social, precum și statutul lor de factori ai păcii sociale.

(2) Statul român recunoaște rolul important al Bisericii Ortodoxe Române și al celorlaltor biserici și culte recunoscute în istoria națională a României și în viața societății românești.

Art. 8. – (1) Cultele recunoscute sunt persoane juridice de utilitate publică. Ele se organizează și funcționează în baza prevederilor constituționale și ale prezentei legi, în mod autonom, potrivit propriilor statute sau coduri canonice.

(2) De asemenea, sunt persoane juridice și părțile componente ale cultelor, așa cum sunt menționate în statutele sau codurile canonice proprii, dacă îndeplinesc cerințele prevăzute în acestea.

(3) Cultele funcționează cu respectarea prevederilor legale și în conformitate cu propriile statute sau coduri canonice, ale căror prevederi sunt aplicabile propriilor credincioși.

(4) Denumirea unui cult nu poate fi identică cu cea a altui cult recunoscut în România.

Art. 9. – (1) În România nu există religie de stat; statul este neutru față de orice credință religioasă sau ideologie atee.

(2) Cultele sunt egale în fața legii și a autorităților publice. Statul, prin autoritățile sale, nu va promova și nu va favoriza acordarea de privilegii sau crearea de discriminări față de vreun cult.

(3) Autoritățile publice cooperează cu cultele în domeniile de interes comun și sprijină activitatea acestora.

(4) Statul român prin autoritățile publice abilitate, sprijină activitatea spiritual-culturală și socială în străinătate a cultelor recunoscute în România.

(5) Autoritățile publice centrale pot încheia cu cultele recunoscute parteneriate în domeniile de interes comun, cât și acorduri pentru reglementarea unor aspecte specifice tradiției cultelor, care se supun aprobării prin lege.

Art. 10. – (1) Cheltuielile pentru întreținerea cultelor și desfășurarea activităților lor se vor acoperi, în primul rând, din veniturile proprii ale cultelor, create și administrate în conformitate cu statutele lor.

(2) Cultele pot stabili contribuții din partea credincioșilor lor pentru susținerea activităților pe care le desfășoară.

(3) Statul promovează sprijinul acordat de cetățeni cultelor prin deduceri din impozitul pe venit și încurajează sponsorizările către culte, în condițiile legii.

(4) Statul sprijină, la cerere, prin contribuții, în raport cu numărul credincioșilor cetățeni români și cu nevoile reale de subsistență și activitate, salarizarea personalului clerical și neclerical aparținând cultelor recunoscute. Statul sprijină cu contribuții în quantum mai mare salarizarea personalului de cult al unităților de cult cu venituri reduse, în condițiile stabilite prin lege.

(5) Nimeni nu poate fi constrâns prin acte administrative sau prin alte metode să contribuie la cheltuielile unui cult religios.

(6) Cultele recunoscute pot beneficia, la cerere, de sprijin material din partea statului, pentru cheltuielile privind funcționarea unităților de cult, pentru reparații și construcții noi, în raport cu numărul credincioșilor, conform ultimului recensământ, și cu nevoile reale.

(7) Statul sprijină activitatea cultelor recunoscute și în calitate de furnizori de servicii sociale.

(8) Autoritățile publice asigură oricărei persoane, la cerere, dreptul de a fi consiliat potrivit propriilor convingeri religioase prin înlesnirea asistenței religioase.

Art. 11. – Sprijinul statului constă și în acordarea de facilități fiscale, în condițiile legii.

Art. 12. – Utilizarea fondurilor bănești primite de la bugetul de stat sau bugetele locale, precum și respectarea destinației bunurilor primite în proprietate sau folosință de la autoritățile publice locale sau centrale se supun controlului statului.

Art. 13. – (1) Raporturile dintre culte, precum și cele dintre asociații și grupuri religioase se desfășoară pe baza înțelegerii și a respectului reciproc.

(2) În România sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de defăimare și învrăjpire religioasă, precum și ofensa publică adusă simbolurilor religioase.

(3) Împiedicarea sau tulburarea libertății de exercitare a unei activități religioase, care se desfășoară potrivit legii, se pedepsește conform dispozițiilor legii penale.

Art. 14. – (1) Fiecare cult trebuie să aibă un organism național de conducere sau de reprezentare.

(2) Unitățile de cult, inclusiv filialele lor fără personalitate juridică, se înființează și se organizează de către culte potrivit propriilor statute, regulamente și coduri canonice.

(3) Înființarea unității de cult trebuie să fie comunicată, spre evidență, Ministerului Culturii și Cultelor.

(4) Unitățile de cult nou înființate ca persoane juridice pot solicita și primi sprijin financiar, în condițiile legii.

Art. 15. – Sigiliile și ștampilele folosite de către un cult sau de către o unitate locală de cult trebuie să conțină și denumirea oficială sub care cultul a fost recunoscut, sau inițialele acestuia.

Art. 16. – (1) Cultele recunoscute pot folosi, în desfășurarea activităților lor, orice limbă consideră de cuviință. Evidența financiar-contabilă se va ține și în limba română.

(2) În relațiile oficiale cu autoritățile statului, cultele recunoscute folosesc limba română.

SECȚIUNEA a 2-a

Recunoașterea calității de cult

Art. 17. – (1) Calitatea de cult recunoscut de stat se dobândește prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Ministerului Culturii și Cultelor, de către asociațiile religioase care, prin activitatea și numărul lor de membri, oferă garanții de durabilitate, stabilitate și interes public.

(2) Recunoașterea statutelor și a codurilor canonice se acordă în măsura în care acestea nu aduc atingere, prin conținutul lor, securității publice, ordinii, sănătății și moralei publice sau drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Art. 18. – Asociația religioasă care solicită recunoașterea calității de cult va formula o cerere în acest sens la Ministerul Culturii și Cultelor, însoțită de următoarea documentație:

a) dovada că este constituită legal și funcționează neîntrerupt pe teritoriul României ca asociație religioasă de cel puțin 12 ani;

b) listele originale cuprinzând adeziunile unui număr de membri cetățeni români cu domiciliul în România cel puțin egal cu 0,1% din populația României, conform ultimului recensământ;

c) mărturisirea de credință proprie și statutul de organizare și funcționare, care să cuprindă: denumirea cultului, structura sa

de organizare centrală și locală, modul de conducere, administrare și control, organele de reprezentare, modul de înființare și desființare a unităților de cult, statutul personalului propriu, precum și prevederile specifice cultului respectiv.

Art. 19. – (1) În termen de 60 de zile de la data depunerii cererii, Ministerul Culturii și Cultelor înaintează Guvernului documentația de recunoaștere a cultului, însoțită de avizul său consultativ, întocmit pe baza documentației depuse.

(2) Dacă documentația este incompletă sau statutele conțin prevederi contrare legii, acestea se restituie motivat spre completare sau modificare, iar termenul de soluționare se prelungește corespunzător.

Art. 20. – (1) În termen de 60 de zile de la primirea avizului, Guvernul se pronunță asupra cererii, prin hotărâre de recunoaștere sau de respingere motivată.

(2) Hotărârea Guvernului se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I și poate fi atacată în justiție, conform legii.

(3) În caz de respingere a cererii, asociația religioasă poate solicita reluarea procedurii de recunoaștere a calității de cult, numai dacă prezintă dovezi din care să rezulte că au încetat temeiurile care au dus la soluția de respingere.

(4) Drepturile și obligațiile aferente calității de cult recunoscut se pot exercita de la data intrării în vigoare a hotărârii Guvernului de recunoaștere a acestuia.

Art. 21. – Guvernul, prin hotărâre, la propunerea Ministerului Culturii și Cultelor, poate retrage calitatea de cult recunoscut atunci când, prin activitatea sa, cultul aduce atingeri grave securității publice, ordinii, sănătății sau moralei publice ori drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Art. 22. – (1) Modificarea și completarea statutelor de organizare și funcționare sau codurilor canonice ale cultelor se comunică, spre recunoaștere, Ministerului Culturii și Cultelor.

(2) Actele administrative emise în temeiul prevederilor prezentei secțiuni, precum și neemiterea acestora în termenele prevăzute pot fi atacate în justiție, în condițiile legii.

SECȚIUNEA a 3-a

Personalul cultelor

Art. 23. – (1) Cultele își aleg, numesc, angajează sau revocă personalul potrivit propriilor statute, coduri canonice sau reglementări.

2) Personalul cultelor poate fi sancționat disciplinar pentru încălcarea principiilor doctrinare sau morale ale cultului, potrivit propriilor statute, coduri canonice sau reglementări.

(3) Personalul clerical și cel asimilat al cultelor recunoscute nu poate fi obligat să dezvăluie faptele încredințate sau de care a luat cunoștință în considerarea statutului lor.

(4) Exercițarea funcției de preot sau orice altă funcție care presupune exercițarea atribuțiilor de preot fără autorizația sau acordul expres dat de structurile religioase, cu sau fără personalitate juridică, se sancționează potrivit legii penale.

Art. 24. – (1) Salariații și asigurații cultelor ale căror case de pensii sunt integrate în sistemul asigurărilor sociale de stat vor fi supuși prevederilor legislației privind asigurările sociale de stat.

(2) Salariații și asigurații cultelor care dispun de case de pensii sau fonduri de pensii proprii se supun regulamentelor adoptate de către organele de conducere ale cultelor, în conformitate cu statutele acestora și în acord cu principiile generale ale legislației privind asigurările sociale de stat.

Art. 25. – Personalul clerical și cel asimilat, precum și personalul monahal aparținând cultelor recunoscute este scutit de îndeplinirea serviciului militar.

Art. 26. – (1) Cultele pot avea organe proprii de judecată religioasă pentru problemele de disciplină internă, conform statutelor și reglementărilor proprii.

(2) Pentru problemele de disciplină internă sunt aplicabile în mod exclusiv prevederile statutare și canonice.

(3) Existența organelor proprii de judecată nu înlătură aplicarea legislației cu privire la contravenții și infracțiuni în sistemul jurisdicțional.

SECȚIUNEA A 4-A

Patrimoniul cultelor

Art. 27. – (1) Cultele recunoscute și unitățile lor de cult pot avea și dobândi, în proprietate sau în administrare, bunuri mobile și imobile, asupra cărora pot dispune în conformitate cu statutele proprii.

2) Bunurile sacre, respectiv cele afectate direct și exclusiv cultului, stabilite conform statutelor proprii în conformitate cu tradiția și practicile fiecărui cult, dobândite cu titlu, sunt innesizabile și imprescriptibile și pot fi înstrăinate doar în condițiile statutare specifice fiecărui cult.

(3) Prevederile alin. (2) nu afectează redobândirea bunurilor sacre confiscate în mod abuziv de către stat în perioada 1940-1989, precum și a celor preluate fără titlu.

Art. 28. – (1) Unitățile locale ale cultelor pot avea și întreține, singure sau în asociere cu alte culte, cimitire confesionale pentru credincioșii lor. Cimitirele confesionale se administrează potrivit regulamentelor cultului deținător. Identitatea confesională a cimitirelor istorice este protejată de lege.

(2) În localitățile în care nu există cimitire comunale și unele culte nu au cimitire proprii, persoanele decedate care aparțineau cultelor respective pot fi înhumate potrivit ritului propriu, în cimitirele existente în funcțiune.

(3) Prevederile alin. (2) nu se aplică cimitirelor aparținând cultelor mozaic și musulman.

(4) Autoritățile administrației publice locale au obligația de a înființa cimitire comunale și orășenești în fiecare localitate.

(5) Cimitirele comunale sau orășenești se organizează astfel încât să aibă sectoare corespunzătoare pentru fiecare cult recunoscut, la cererea cultelor ce funcționează în localitatea respectivă.

Art. 29. – (1) Cultele au dreptul exclusiv de a produce și valorifica obiectele și bunurile necesare activității de cult, în condițiile legii.

(2) Utilizarea operelor muzicale în activitatea cultelor recunoscute se face fără plata taxelor către organele de gestiune colectivă a drepturilor de autor.

Art. 30. – Bunurile bisericesti sau similare din străinătate, proprietate a statului român sau a cultelor din România, pot constitui obiectul unor acorduri bilaterale semnate de statul român, la solicitarea celor interesați.

Art. 31. – (1) Bunurile care fac obiectul aporturilor de orice fel – contribuții, donații, succesiuni – precum și orice alte bunuri intrate în mod legal în patrimoniul unui cult nu pot face obiectul revendicării lor ulterioare.

(2) Persoanele care părăsesc un cult recunoscut nu pot emite pretenții asupra patrimoniului cultului respectiv.

(3) Disputele patrimoniale dintre cultele recunoscute se soluționează pe cale amiabilă, iar, în caz contrar, potrivit dreptului comun.

(4) În cazul retragerii calității de cult recunoscut potrivit prevederilor prezentei legi sau al dizolvării, destinația patrimoniului este cea stabilită prin statutul acestuia.

SECȚIUNEA a 5-a

Învățământul organizat de culte

Art. 32. – (1) În învățământul de stat și particular, predarea religiei este asigurată prin lege cultelor recunoscute.

(2) Personalul didactic care predă religia în școlile de stat se numește cu acordul cultului pe care îl reprezintă, în condițiile legii.

(3) În cazul în care un cadru didactic săvârșește abateri grave de la doctrina sau morala cultului, cultul îi poate retrage acordul de a preda religia, fapt ce duce la desfacerea contractului individual de muncă.

(4) La cerere, în situația în care conducerea școlii nu poate asigura profesori de religie aparținând cultului din care fac parte elevii, aceștia pot face dovada studierii religiei proprii cu atestat din partea cultului căruia îi aparțin.

Art. 33. – (1) Cultele au dreptul să înființeze și să administreze unități de învățământ pentru pregătirea personalului de cult, a profesorilor de religie, precum și a altor specialiști necesari activității religioase a fiecărui cult, în condițiile prevăzute de lege.

(2) Fiecare cult este liber să își stabilească forma, nivelul, numărul și planul de școlarizare pentru instituțiile de învățământ proprii, în condițiile prevăzute de lege.

Art. 34. – (1) Cultele își elaborează planurile și programele de învățământ pentru învățământul teologic preuniversitar și programele pentru predarea religiei. Acestea se avizează de către Ministerul Culturii și Cultelor și se aprobă de către Ministerul Educației și Cercetării.

(2) Pentru învățământul superior, planurile și programele de învățământ se elaborează de instituțiile de învățământ, cu acordul cultului respectiv și se aprobă de senatele universitare.

Art. 35. – (1) Personalul didactic din unitățile de învățământ teologic integrate în învățământul de stat se recunoaște de către Ministerul Educației și Cercetării, în condițiile prevăzute de lege, cu acordul prealabil al organelor statutare ale cultelor religioase în cauză.

(2) Personalul didactic din unitățile de învățământ teologic neintegrate în învățământul de stat se numește de către organele statutare ale cultelor, în conformitate cu statutele acestora.

Personalul didactic care predă religia în școli, trebuie să îndeplinească prevederile Legii privind Statutul personalului didactic nr.128/1997, cu modificările și completările ulterioare.

Art. 36. – (1) În centrele de plasament organizate de instituțiile publice, particulare sau aparținând cultelor, educația religioasă a copiilor se face conform apartenenței lor religioase.

(2) În centrele de plasament, indiferent de finanțator, educația religioasă a copiilor cărora nu li se cunoaște religia se face doar cu acordul persoanelor stabilite prin actele normative incidente în acest domeniu.

Art. 37. – Salarizarea personalului didactic și administrativ din unitățile de învățământ teologic neintegrate în învățământul de stat se asigură de către culte. La cererea cultelor, statul, prin Ministerul Culturii și Cultelor, poate asigura o contribuție la salariu, proporțional, în raport de numărul membrilor acestora.

Art. 38. – Echivalarea și recunoașterea diplomelor și a certificatelor de studii teologice obținute în străinătate se fac în condițiile prevăzute de lege.

Art. 39. – (1) Cultele recunoscute au dreptul de a înființa și administra forme de învățământ confesional de toate nivelurile, profilurile și specializările, în condițiile legii.

(2) Diplomele pentru absolvenții unităților și instituțiilor de învățământ particular, confesional, organizate de către cultele religioase se eliberează potrivit legislației în vigoare.

(3) Statul va susține financiar învățământul confesional, în condițiile legii.

(4) Unitățile de învățământ confesional dispun de autonomie organizatorică și funcțională, potrivit statutelor și canoanelor lor, în concordanță cu prevederile legale ale sistemului național de învățământ.

(5) În învățământul confesional se pot înscrie elevi sau studenți, indiferent de religie sau confesiune, garantându-se libertatea educației religioase a acestora, corespunzătoare propriei religii sau confesiuni.

CAPITOLUL III

Asociațiile religioase

Art. 40. – (1) Libertatea religioasă se poate exercita și în cadrul asociațiilor religioase, care sunt persoane juridice alcătuite din cel puțin 300 de persoane, cetățeni români sau rezidenți în România, care se asociază în vederea manifestării unei credințe religioase.

(2) Asociația religioasă dobândește personalitate juridică prin înscrierea în Registrul asociațiilor religioase, care se instituie la grefa judecătorei în a cărei circumscripție teritorială își are sediul.

Art. 41. – (1) Oricare dintre asociați, pe baza împuternicirii date de ceilalți, poate formula o cerere de înscriere a asociației în Registrul asociațiilor religioase.

(2) Cererea de înscriere va fi însoțită de următoarele documente:

a) actul constitutiv, în formă autentică, în care se vor arăta obligatoriu denumirea asociației religioase, care nu poate fi identică sau asemănătoare cu cea a unui cult sau a altei asociații religioase recunoscute, datele de identificare și semnăturile asociaților, sediul, patrimoniul inițial de cel puțin două salarii brute pe economie alcătuit din aportul în natură sau în bani al asociaților, precum și primele organe de conducere;

b) mărturisirea de credință proprie și statutul asociației religioase, care trebuie să cuprindă: structura sa de organizare centrală și locală, modul de conducere, administrare și control, modul de înființare și desființare a unităților locale, drepturile și obligațiile membrilor, principalele activități pe care asociația religioasă înțelege să le desfășoare, în vederea atingerii scopurilor sale spirituale; alte prevederi specifice asociației religioase respective;

c) actele doveditoare ale sediului și patrimoniului inițial;

d) avizul consultativ al Ministerului Culturii și Cultelor;

e) dovada privind disponibilitatea denumirii, eliberată de către Ministerul Justiției.

Art. 42. – (1) În termen de 3 zile de la depunerea cererii de înscriere și a documentelor prevăzute la art.41 alin.(2), judecătorul desemnat de președintele instanței verifică legalitatea acestora și dispune, prin încheiere, înscrierea asociației în Registrul asociațiilor religioase.

(2) Odată cu efectuarea înscrierii, încheierea prin care s-a dispus înscrierea se comunică, din oficiu, organului financiar local în a cărui rază teritorială se află sediul asociației religioase, pentru evidența fiscală, cu menționarea numărului de înscriere în Registrul asociațiilor religioase.

Art. 43. – Asociațiile religioase pot înființa filiale cu personalitate juridică, în conformitate cu statutele lor, potrivit procedurii prevăzute la art. 41 și 42.

Art. 44. – (1) Asociațiile religioase beneficiază de facilități fiscale legate de activitatea lor religioasă, în conformitate cu Legea nr.571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare.

(2) Asociațiilor religioase li se aplică în mod corespunzător și prevederile art.10 alin.(2), art.15, 16 și 28 din prezenta lege.

Art. 45. – Dizolvarea asociației religioase se pronunță de instanța competentă atunci când, prin activitatea sa, asociația religioasă aduce atingeri grave securității publice, ordinii, sănătății sau moralei publice, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului sau când asociația religioasă urmărește alt scop decât cel pentru care s-a constituit.

Art. 46. – Prevederile prezentului capitol se completează cu dispozițiile Ordonanței Guvernului nr.26/2000 cu privire la asociații și fundații, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr.246/2005.

Art. 47. – (1) Asociațiile existente, constituite în conformitate cu reglementările legale privind asociațiile și fundațiile, care au ca obiect de activitate principal exercitarea unei credințe religioase, și care doresc să dobândească statutul de asociație reli-

gioasă, vor depune la judecătoria unde sunt înregistrate o cerere de transformare a asociației și de radiere a ei din Registrul asociațiilor și fundațiilor și de înregistrare în Registrul asociațiilor religioase ținut de greșa aceleiași judecătoria, însoțită de documentația prevăzută la art. 41.

(2) Cererea va fi semnată de organele statutare de conducere ale asociației, arătându-se expres dorința transformării asociației inițiale în asociație religioasă.

(3) Judecătorul delegat se va pronunța atât asupra transformării asociației, cât și asupra înregistrării asociației religioase, stabilind și perioada în care asociația a avut ca obiect de activitate exercitarea unei credințe religioase.

(4) Perioada stabilită de instanță va fi luată în considerare și se va adăuga perioadei de funcționare a asociației religioase, în vederea dobândirii calității de cult recunoscut.

Art. 48. – (1) În toate cererile și acțiunile în justiție privitoare la dobândirea sau pierderea calității de asociație religioasă, judecata se face cu prezența procurorului și cu citarea reprezentantului Ministerului Culturii și Cultelor.

(2) Încheierile sau hotărârile pronunțate de către instanță în cauzele privitoare la asociațiile religioase pot fi atacate cu recurs, în termen de 15 zile de la pronunțare, la tribunal.

CAPITOLUL IV

Dispoziții tranzitorii și finale

Art. 49. – (1) La data intrării în vigoare a prezentei legi, în România funcționează 18 culte recunoscute, conform anexei care face parte integrantă din prezenta lege.

(2) În termen de 12 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi, cultele din România prevăzute în anexă vor prezenta statutele și codurile canonice Ministerului Culturii și Cultelor, pentru recunoașterea lor.

(3) Recunoașterea se realizează prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Ministerului Culturii și Cultelor și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I. Dispozițiile art. 17 alin. (2) se aplică în mod corespunzător.

Art. 50. – (1) Orice modificare sau completare a prezentei legi se realizează cu consultarea prealabilă a cultelor recunoscute și cu respectarea normelor legale privind transparența decizională.

(2) Reprezentanții cultelor religioase au dreptul de a participa ca invitați la dezbaterile în Parlament și în comisiile acestuia a proiectelor de acte normative privitoare la viața religioasă, la activitatea cultelor, de educație și de învățământ confesional, de asistență socială și de patrimoniu național privind cultele.

Art. 51. – La data intrării în vigoare a prezentei legi, Decretul nr.177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase, publicat în Monitorul Oficial al României, nr. 178 din 4 august 1948, cu modificările și completările ulterioare, precum și orice alte dispoziții contrare, se abrogă.

Această lege a fost adoptată de Parlamentul României, cu respectarea prevederilor art. 75 și ale art. 76 alin. (1) din Constituția României, republicată.

PREȘEDINTELE CAMEREI DEPUTAȚILOR
BOGDAN OLTEANU

p. PREȘEDINTELE SENATULUI
DORU IOAN TĂRĂCILĂ

București, 28 decembrie 2006
Nr. 489

ANEXĂ

LISTA

cultelor recunoscute în România

1. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
2. EPISCOPIA ORTODOXĂ SÂRBĂ DE TIMIȘOARA
3. BISERICA ROMANO- CATOLICĂ
4. BISERICA ROMÂNĂ UNITĂ CU ROMA, GRECO-
CATOLICĂ
5. ARHIEPISCOPIA BISERICII ARMENE
6. BISERICA CREȘTINĂ RUSĂ DE RIT VECHI DIN
ROMÂNIA
7. BISERICA REFORMATĂ DIN ROMÂNIA
8. BISERICA EVANGHELICĂ C.A. DIN ROMÂNIA
9. BISERICA EVANGHELICĂ LUTHERANĂ DIN
ROMÂNIA
10. BISERICA UNITARIANĂ DIN TRANSILVANIA
11. UNIUNEA BISERICILOR CREȘTINE BAPTISTE DIN
ROMÂNIA
12. BISERICA CREȘTINĂ DUPĂ EVANGHELIE DIN
ROMÂNIA-UNIUNEA BISERICILOR CREȘTINE
DUPĂ EVANGHELIE DIN ROMÂNIA
13. BISERICA EVANGHELICĂ ROMÂNĂ
14. UNIUNEA PENTICOSTALĂ – BISERICA LUI
DUMNEZEU APOSTOLICĂ DIN ROMÂNIA
15. BISERICA CREȘTINĂ ADVENTISTĂ DE ZIUA A
ȘAPTEA DIN ROMÂNIA
16. FEDERAȚIA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN
ROMÂNIA
17. CULTUL MUSULMAN
18. ORGANIZAȚIA RELIGIOASĂ MARTORII LUI IEHOVA

POSTFAȚĂ

LIBERTATEA CULTELOR RELIGIOASE DE A FI FACTORI AI PĂCII SOCIALE

Considerații privind noua Lege a cultelor

† DANIEL,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

În calitate de președinte al delegației Bisericii Ortodoxe Române la consultarea cultelor religioase în vederea elaborării noii legi privind "libertatea religioasă și regimul general al cultelor", facem precizarea că această lege, votată în Parlamentul României în 13 decembrie 2006 și promulgată de Președintele Traian Băsescu în data de 27 decembrie 2006, are marele merit de a fi, în primul rând, rezultatul consultării cultelor religioase din România, fapt de neconceput în regimul comunist ateu. Atmosferă amiabilă, de consultare a cultelor între ele și cu reprezentanții Statului Român (Ministerul Culturii și Cultelor și alte ministere), precum și noua orientare care a stat la baza elaborării proiectului *Legii cultelor* au arătat dorința cultelor religioase din România de a nu fi doar libere și autonome față de stat, ci și de a contribui, prin armonia și cooperarea dintre ele, pe de o parte, și prin parteneriat social cu statul, pe de altă parte, la pacea și progresul societății românești actuale.

În această perspectivă, articolul 13 din noua *Lege a cultelor* are în vedere atât respectul mutual dintre cultele religioase, cât și respectul oricărui cetățean român față de credința celorlalți. Astfel, libertatea de conștiință și libertatea de expresie nu trebuie să umilească sau să lezeze sentimentul religios al cultelor, mai ales că România este o țară cu un popor eminentemente religios. Așadar, articolul 13 din *Lege* afirmă un principiu de conduită civilizată, pașnică și tolerantă pentru a se evita conflicte și tensiuni motivate religios.

Noua *Lege a cultelor* garantează libertatea de asociere în grupare religioasă, asociație religioasă sau cult religios. O asociație religioasă poate deveni cult cu respectarea unor anumite condiții, prevăzute în articolul 17, alineatul 1, al *Legii cultelor*. "Calitatea de cult recunoscut de stat se dobândește prin hotărâre a Guvernului, la

propunerea Ministerului Culturii și Cultelor, de către asociațiile religioase care, prin activitatea și numărul lor de membri, oferă garanții de durabilitate, stabilitate și interes public".

Culte religioase care au dorit această precizare în textul legii au avut în vedere faptul că Statul român acordă sprijin financiar cultelor religioase nu pentru a le subordona, ci tocmai pentru că recunoaște rolul și contribuția lor la viața societății, după cum se precizează în articolul 7: "Statul român recunoaște cultelor rolul spiritual, educațional, social-caritabil, cultural și de parteneriat social, precum și statutul lor de factori ai păcii sociale. Statul român recunoaște rolul important al Bisericii Ortodoxe Române și al celorlalte Biserici și culte recunoscute în istoria națională a României și în viața societății românești".

Ca atare, condiția privind cei 12 ani de existență neîntreruptă și cea cu referire la adeziunile unui număr de membri cel puțin egal cu 0,1% din populația României pe care trebuie să le îndeplinească o asociație religioasă pentru a deveni cult se constituie în dovezi ale interesului public de care se bucură acea asociație și sunt o mărturie a contribuției aduse de ea la dezvoltarea vieții sociale. Aceste condiții, care par restrictive, exprimă, de fapt, tocmai dorința cultelor din România ca recunoașterea de noi culte religioase să nu fie una arbitrară, ci să aibă la bază criterii obiective, verificabile.

În altă ordine de idei, faptul că la elaborarea acestei legi au fost consultate nu doar cultele din România, ci și organisme internaționale competente, exprimă interesul Statului român de a avea o lege a cultelor cât mai bine armonizată cu legislația europeană și arată preocuparea lui ca această lege să corespundă standardelor internaționale, observând în același timp că nu există în lume, la ora actuală, nici măcar două legi identice în ceea ce privește libertatea religioasă și regimul general al cultelor, ci doar convergențe majore pe bază de principii fundamentale democratice, la care se adaugă multe deosebiri de la un stat la altul.

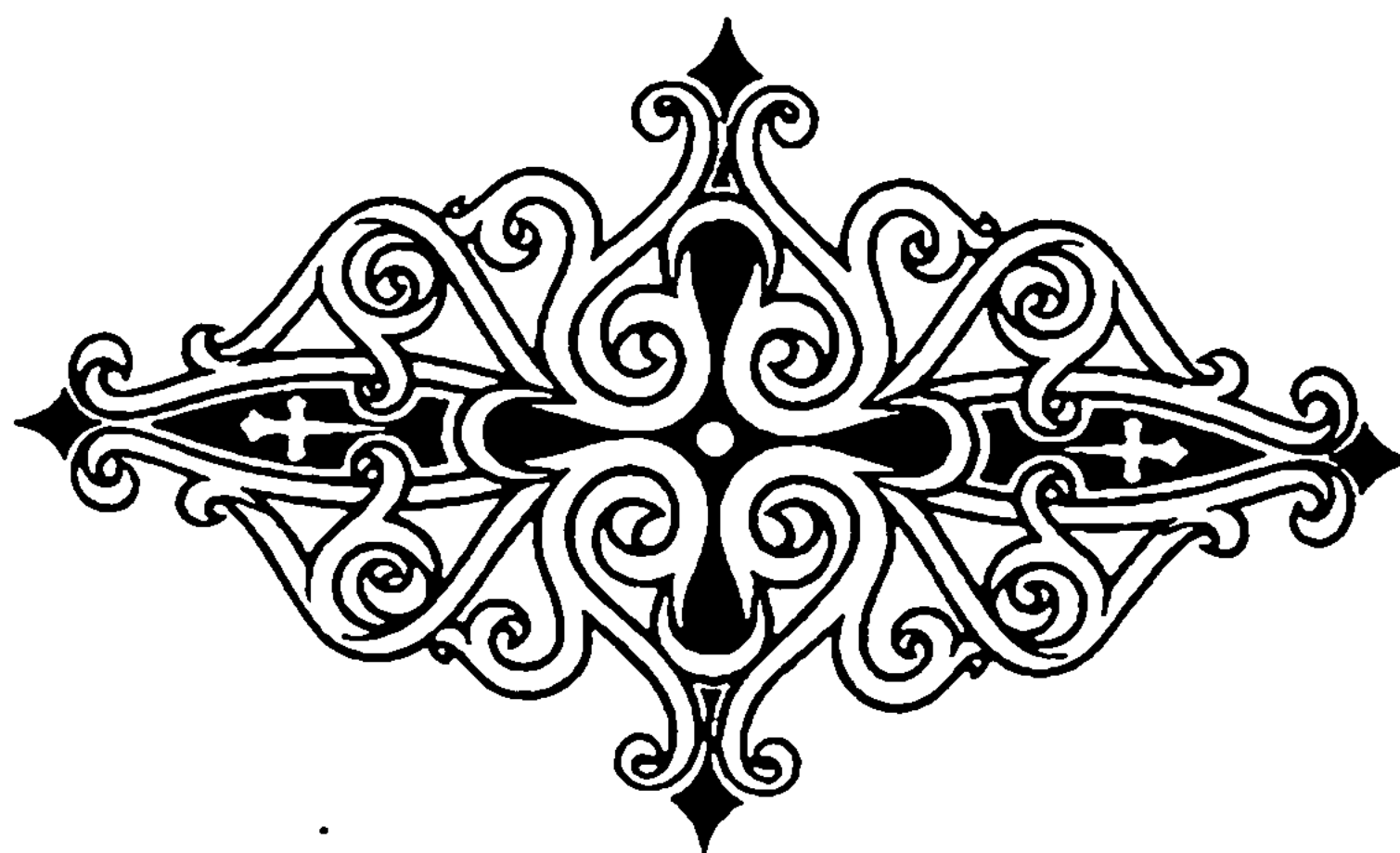
Această diversitate legislativă arată că fiecare stat, când a elaborat o lege democratică a cultelor, a ținut seama și de tradițiile istorice sau de specificul național al statului respectiv. Din acest punct de vedere, noua *Lege a cultelor* din România corespunde întru totul specificului european și standardelor internaționale. Încercarea de a impune cuiva un model unic riscă să devină un "fundamentalism

democratic", care nu ține cont de libertatea statelor democratice și de specificul religios al popoarelor.

În acest context, ni se par nefirești și surprinzătoare ciriticile adresate Domnului Traian Băsescu, Președintele României, pentru faptul de a fi promulgat noua *Lege a cultelor*, după ce aceasta a fost elaborată cu acordul cultelor și aprobată în Parlament cu o majoritate covârșitoare (cu un singur vot împotrivă și o singură abținere).

În concluzie, avem convingerea că noua *Lege a cultelor* din România oferă un cadru legal deosebit de prielnic pentru libertatea religioasă, consfințind, pe de o parte, realitatea existentă din societatea românească și oferind, pe de altă parte, perspective noi pentru a uni libertatea cu responsabilitatea și coexistența pașnică dintre culte cu vocația lor comună de a contribui la îmbogățirea spirituală a societății românești și a patrimoniului spiritual internațional, date fiind bunele relații ale cultelor din România cu alte culte din străinătate.

MITROPOLITUL VARLAAM AL MOLDOVEI

– La 350 de ani de la trecerea sa la Domnul –

În toamna anului 2007 s-au împlinit trei veacuri și jumătate de când trecea la cele veșnice, la mănăstirea Secu, marele mitropolit **Varlaam**, cel care păstorise cu vrednicie Biserica Moldovei peste două decenii și lăsase culturii românești acel „dar” neprețuit care era *Cartea românească de învățătură sau Cazania* din 1643. Cu prilejul acestei comemorări, prin strădania Prea Fericitului Părinte Patriarh Daniel – pe timpul când păstora în scaunul ocupat odinioară de mitropolitul Varlaam – s-a inițiat *canonizarea* acestuia, care s-a și săvârșit la mănăstirea Secu, în ziua de 30 august. 2007 zi în care va fi pomenit de-acum înainte în toate bisericile ortodoxe românești. Aceste două fapte – *comemorarea trecerii sale la Domnul*, precum și *canonizarea* lui – ne îndeamnă să-i închinăm aceste pagini, în care să-i prezentăm personalitatea atât de complexă și să completăm puținele informații pe care le avem despre viața și activitatea lui.

Varlaam aparține secolului al XVII-lea, secol care s-a caracterizat, pe plan bisericesc, printr-o maximă strălucire culturală, prin introducerea limbii române în slujbele bisericești, prin acțiuni de apărare a Ortodoxiei în fața prozelitismului altor culte (mai ales în Ardeal), prin intensificarea legăturilor noastre cu alte Biserici ortodoxe surori. Este, în același timp, și secolul în care se conturează tot mai clar conștiința unității naționale românești, mai cu seamă după prima unire politică a românilor, realizată, pentru scurt timp, de Mihai Viteazul.

Mitropolitul Varlaam a trăit în secolul marilor ierarhi români Anastasie Crimca și Dosoftei în Moldova, un predecesor și un urmaș al său în scaunul mitropolitan al Moldovei. Dar a fost contemporan și cu mitropoliții munteni Teofil și Ștefan, cei care au militat pentru introducerea limbii române în Biserică, precum și cu mitropoliții Ilie Iorest al Transilvaniei, pe care l-a sprijinit în lucrarea sa duhovnicească și de apărare a Ortodoxiei atacată de calvinii maghiari, dar și cu Simion Ștefan, cel care a dat la tipar prima ediția a *Noului Testament* în românește

la Bălgrad, în 1648. A fost contemporan și prieten cu eruditul și vrednicul mitropolit Petru Movilă al Kievului, care a ajutat pe domnitorii Matei Basarab și Vasile Lupu și pe mitropoliții lor, să înființeze tipografii în care s-au imprimat numeroase cărți de slujbă și de învățătură în românește. A fost contemporan, însă, și cu câțiva erudiți cărturari mireni, între care Eustatie logofătul, un bun cunoscător al legislației bizantine și al pravilelor românești, cronicarul Grigore Ureche vornicul, și învățatul logofăt Udriște Năsturel din Țara Românească.

În același timp, Varlaam a fost un precursor al ierarhilor cărturari de mai târziu, Dosoftei mitropolitul de la Iași, pe care presupunem că l-a hirotonit preot – ieromonah, Varlaam și Antim Ivireanul ai Țării Românești, al marilor enciclopediști mireni Miron Costin, Dimitrie Cantemir și Constantin Cantacuzino Stolnicul. În sfârșit, pe plan spiritual, Varlaam aparține secolului sfinților ierarhi români: Petru Movilă la Kiev, Ilie Iorest și Sava Brancovici în Ardeal, Iosif de la Partoș în Banat, Antim Ivireanul în Țara Românească, dar care a fost și un secol al multor „cuvioși” din mănăstirile Moldovei și cele ale Țării Românești.

Varlaam a fost un ierarh cu multă învățătură, pe care a dobândit-o în școala mănăstirească de la Secu, îndrumată de Dosoftei „dascălul de slavonie”, pe care și-a completat-o singur, prin lecturi, prin traduceri și prelucrări de cărți. A fost deschizătorul unei epoci noi în cultura românească, pentru că el a făcut începutul unor traduceri din literatura patristică în românește, dar și din teologia greacă și slavo-rusă a secolelor XVI și XVII. Spre deosebire de mitropoliții Teofil și Ștefan ai Țării Românești, care au inițiat traducerea unor cărți de slujbă în românește, sau de Simion Ștefan care a tipărit pentru prima oară *Noul Testament* în românește, Varlaam își îndreaptă atenția spre Cazanie, spre „Cartea de învățătură”, necesară preoților și credincioșilor. Iar prietenul său, mitropolitul Petru Movilă de la Kiev, alcătuieste o „Mărturisire de credință” pentru întreaga Ortodoxie, aprobată la Iași, în timpul păstoririi lui Varlaam. Am putea spune că cei doi s-au completat reciproc, astfel încât cultura și teologia românească din secolul al XVII-lea au beneficiat din plin de munca lor.

Dacă despre mitropolitul Anastasie Crimca (†1629) și despre Udriște Năsturel (†1658) s-a spus că sunt „ultimii reprezentanți ai slavonismului cultural” la noi, atunci se poate afirma că prin *Cartea de învățătură* din 1643, Varlaam este primul reprezentant al curentului național în cultura românească, primul mare prozator (și chiar poet) de limbă română, un remarcabil precursor al lui Dosoftei, dar și al marilor prozatori „clasici” din cultura românească.

Iată câteva motive care ne obligă să-i cinstim memoria prin paginile de față, scrise acum, la împlinirea a trei secole și jumătatea de la mutarea sa la Domnul, dar și cu prilejul trecerii lui în „ceata sfinților români”.

*

Studii despre mitropolitul Varlaam. Personalitatea acestui mare ierarh a atras atenția multor cercetători, încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Numele său era consemnat în Istoria bisericească a lui Andrei Șaguna, apoi în cea a lui Filaret Scriban, ca și în lucrările episcopului Melchisedec Ștefănescu.

Prima monografie consacrată mitropolitului Varlaam se datora teologului Ștefan Dinulescu (n. 1858), publicată în revista „Candela” a Facultății de Teologie în Cernăuți, sub titlul *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Varlaam* (nr. 12 din 1885 și nr. 1, 2, 3, 4 și 5 din 1886, apoi în extras, 104 p.). Era un studiu bun pentru acel timp, bazat pe puținele izvoare documentare cunoscute atunci, făcând și o cercetare detaliată și destul de reușită a lucrărilor tipărite de Varlaam (*Cazania, Cele șapte Taine, Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*). Cu toate lacunele de informare, studiul lui Ștefan Dinulescu a rămas mult timp singurul izvor de cunoaștere a vieții și activității lui Varlaam. Trebuie să notăm aici că tot el a publicat în revista „Candela” (apoi în extras) și primele monografii consacrate mitropoliților Dosoftei (1885, 143 p) și Antim Ivireanul (1886, 100 p).

A urmat articolul istoricului Vasile Alexandrescu Urechia (1834-1901), *Autografele lui Varlaam mitropolitul* (în „Analele Academiei Române”, seria II, t. X, 1889, p. 341-349), cu prezentarea testamentelor sale. Același V. A. Urechia a consacrat câteva pagini lui Varlaam în manualul său intitulat *Schiță de istoria literaturii române* (București 1885, p. 136-139).

O teză de licență la Facultatea de Teologie din București, a lui Ioan Andreescu, *Varlaam al II-lea, Mitropolitul Moldovei* (București, 1897, 83 p.), era, în mare parte, tributară monografiei lui Ștefan Dinulescu.

La începutul secolului al XX-lea, legăturile lui Varlaam cu Kievul și cu Moscova au fost cercetate pentru prima oară de viitorul academician Silviu Dragomir (1888-1962) în cunoscuta sa lucrare *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia, în veacul al XVII-lea* (în „Analele Academiei Române”, Mem. Secț. Ist. II, t. XXXIV, 1912, p. 1065-1248 și extras, 183 p.).

Interesul pentru opera culturală a mitropolitului Varlaam s-a manifestat mai cu seamă în prima jumătate a secolului al XX-lea. De pildă, profesorul și editorul de documente Gheorghe Ghibănescu din Iași (1864-1936), membru corespondent al Academiei Române, s-a ocupat pentru prima oară de *Leastvița Sfântului Ioan Scărarul în traducerea lui Varlaam* (în rev. „Arhiva” de la Iași, an XXV, 1914, p. 65-107).

În centrul atenției cercetătorilor a stat însă *Cazania* lui Varlaam intitulată, de fapt, *Carte românească de învățătură*. Reținem între ei pe Petre V. Haneș (1879-1966) cu studiul *Vechile noastre Cazanii: Coresi, Varlaam, Mănăstirea Dealu* (în vol. „Prietenii istoriei literare”, I, 1931, p. 133-161) și pe Gheorghe Scorpan cu studiul *Locul Cazaniei lui Varlaam, în vechea noastră literatură omiletică* (în rev. „Cercetări istorice”, an. 13-16, 1937-1940, p. 545-596), ambele bine documentate și cu analiza Cazaniei sub raport literar și cu încercarea de a-i descoperi „izvoarele”.

Câteva mici monografii au apărut în aceeași perioadă. Prima era a lui Ioan Lupaș (1880-1967), profesor la Universitatea din Cluj și membru al Academiei Române: *Mitropolitul Varlaam* (în vol. „Academia teologică din Cluj. Zece ani în slujba Bisericii și a neamului”, Cluj, 1935, reprodus apoi în „Studii, conferințe și comunicări istorice”, II, Cluj, 1940, p. 257-382). Era un studiu temeinic, scris pe baza izvoarelor și lucrărilor cunoscute, o prezentare sintetică a personalității și operei lui Varlaam, scris într-un stil frumos, specific lucrărilor lui Ioan Lupaș.

Bizantinologul Demostene Russo (1869-1938) prezenta pentru prima oară pe *Mitropolitul Varlaam – candidat la scaunul de patriarh ecumenic* (în vol. „Studii istorice greco-române”, I, București, 1939, p. 229-236).

Noi date istorice a adus însă mai cu seamă profesorul Augustin Z. N. Pop din București, în studiile sale: *Neamul mitropolitului Varlaam al Moldovei* (în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 57, 1939, nr. 5-6, p. 315-320) și *Biografia mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei* (în rev. „Athenaeum”, an V, 1940, nr. 4 și extras, 12 p.), care va fi reluat într-o altă formă, mult mai extins, cum vom relata în continuare.

Notăm că în aceeași perioadă a apărut și o „broșură de popularizare”, datorată profesorului Gheorghe Dincă, sub titlul *Varlaam mitropolitul Moldovei* (București, Editura Cartea Românească, 1940, 27 p. – colecția „Cunoștințe folositoare”).

Trebuie să consemnăm aici și faptul că în toate tratatele de Istoria literaturii române vechi erau consacrate capitole speciale activității cultural-editoriale pe care o desfășurase mitropolitul Varlaam. Notăm, între acestea, sintezele lui Nicolae Iorga (*Istoria literaturii religioase*, 1904, și 1925, Giorge (sic) Pascu de la Universitatea din Iași (1922), Sextil Pușcariu de la Universitatea din Cluj (Sibiu, 1930 și 1936), Nicolae Cartoian (vol. II, 1942), Ștefan Ciobanu (1947). Fiecare prezenta mai cu seamă *Cazania* din 1643, cercetată sub raport literar-artistic. Foarte sumar era prezentată personalitatea lui Varlaam în unele manuale pentru învățământul secundar din perioada interbelică (Gheorghe Adamescu, Petre V. Haneș, Lucian Predescu, Gabriel Drăgan, D. Murărașu, Gheorghe Cardaș). Nicolae Iorga se ocupa de Varlaam în *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor* (ed. II, vol. I, București, 1929, p. 304-314 și 321-326), dar abordează și alte teme, inclusiv „soborașul” de la Iași din 1642.

Anul 1943 reprezenta un moment aniversar, pentru că se împlineau 300 de ani de la apariția *Cazaniei*. Nu s-a scris prea mult, pentru că țara era în plin război. Doar profesorul Jacques Byck (1897-1964) a putut tipări o ediție critică a *Cazaniei*, cu text transliterat, la Editura Fundațiilor Regele pentru Literatură și Artă (dar fără semnătura sa!); pe baza ei a obținut titlul de doctor în Litere, în 1945. Un număr de 800 de exemplare din această ediție critică a rămas, însă, în depozitele Academiei Române. Ele au fost puse în circulație abia în anul 1966, atașându-se o foaie de titlu care consemna numele profesorului J. Byck, precum și câteva note

referitoare la „tehnica ediției” (cf. Stela Toma, *Cazania lui Varlaam după 350 de ani*, în „Studii Teologice”, an 45, 1993, nr. 1-2, p. 73).

Dacă la București și la Iași nu s-a făcut prea mult pentru reevaluarea moștenirii culturale a lui Varlaam în acel an aniversar, s-a făcut un lucru deosebit în Ardealul vremelnic înstrăinat. Tocmai în acea perioadă de grea încercare pentru românii de pretutindeni, preotul Florea Mureșanu, profesor la Academia Teologică din Cluj (1907, † 1961 în închisoarea de la Aiud) publica o lucrare care îi va servi apoi și ca teză de doctorat la Facultatea de Teologie din București: *Cazania lui Varlaam. 1643-1943. Prezentare în imagini*. Editor profesor Dr. Emil Hațieganu, Editura ERAN, Kolozsvár (Cluj), 1944, XVI + 247 pagini. Era o carte tipărită în format mare, pe hârtie de bună calitate și cu imagini de o execuție ireproșabilă. Era „închinată memoriei marelui mitropolit Varlaam” și era onorată cu o minunată „predoslovie”, scrisă „în graiul vechilor cazanii” de episcopul cărturar de la Cluj Nicolae Colan, pe atunci membru titular al Academiei Române. O notă finală, în maniera vechilor însemnări de pe cărțile de slujbă, spunea: „și s-a început culegerea sâmbătă 26 februarie (1944), iar tiparul joi 20 aprilie și s-a terminat sâmbătă 30 septembrie”. Peste câteva zile, la 11 octombrie 1944, Clujul era eliberat pentru totdeauna de sub ocupație străină! Lucrarea Părintelui Florea Mureșanu conținea un temeinic studiu introductiv despre viața mitropolitului Varlaam și mai ales despre osteneala sa culturală (p. 1-31). În partea a doua a lucrării se ocupa exclusiv de Cazanie (p. 33-242), în mai multe subcapitole și anume: prezentarea generală a cuprinsului, izvoarele (câte se știau pe atunci), grafia, ornamentația, cu numeroase reproduceri (p. 33-127), apoi reeditările Cazaniei, începând cu *Chiriacodromionul* de la Bălgrad din 1699 (p. 128-182), câteva manuscrise copiate în Ardeal după Cazanie (p. 183-201), apoi descrierea a 24 de exemplare din Cazanie, care i-au fost cunoscute autorului (având acces numai la cele din Ardealul de nord), cu reproducerea însemnărilor de pe ele (p. 202-216). Cartea se încheia cu un foarte bun glosar de termeni vechi, mai cu seamă cuvinte de origine slavă.

În orice caz, lucrarea preotului Florea Mureșanu, viitor martir din închisorile comuniste, a fost o apariție neașteptată pentru acele vremuri de restriște, o cercetare temeinică a vieții și activității mitropolitului cărturar, o primă prezentare a reeditărilor, dar și a circulației unor exemplare în nordul Ardealului. Se pare că Părintele Florea Mureșanu intenționa să reediteze *Cazania*, căci în cartea sa din 1944 el nota: „Editura ERAN (din Cluj n.n.) a pus în lucrare o nouă retipărire a originalului – nimic adăugând, nici lăsând la o parte –, ci transcriind numai textul cu litere latine și în scrisul de astăzi, ca să fie de toți înțeles. Iar sub raport artistic, prin completarea frontispiciilor originalului de către pictorul Emil Cornea, se va putea da o idee adevărată a ceea ce a fost *Cazania lui Varlaam*” (p. 181). Din

păcate, intenția lăudabilă a preotului – martir n-a fost dusă la bun sfârșit; probabil manuscrisul său va fi fost luat de Securitate, atunci când a fost arestat.

În același an, un alt cărturar ardelean, Atanasie Popa (1896-1982), preot și profesor de matematică în Cluj, refugiat pe atunci în Timișoara, publica acolo lucrarea *Cazania lui Varlaam, Iași, 1643. Prezentare grafică* (Timișoara, 1944, 132, p. + 217 ilustrații în text). Era mai mult un studiu „iconografic”, cu prezentarea gravurilor, frontispiciilor, vignietelor și inițialelor din Cazanie, iar în partea finală o prezentare generală a reeditărilor după aceasta. Peste ani, profesorul Atanasie Popa a reluat cercetările asupra Cazaniei lui Varlaam, cum vom relata în continuare.

În 1945, când se împlineau 300 de ani de când se tipărise *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*, profesorul Nicolae Chițescu de la Facultatea de Teologie din București (1904-1991) a publicat un studiu temeinic despre această lucrare, nedepășit până azi („Biserica Ortodoxă Română”, an 63, 1945, nr. 11-12, p. 618-638).

Anul 1957 a marcat un moment comemorativ, pentru că se împlineau 300 de ani de la mutarea la Domnul a mitropolitului cărturar. O bună parte din periodicele bisericești au publicat studii legate de personalitatea lui Varlaam. De pildă, în revista „Biserica Ortodoxă Română” s-a publicat un documentat studiu scris de cunoscutul istoric bisericesc Preotul Niculae Șerbănescu (nr. 10, 1957, p. 1012-1035). Opt studii temeinice s-au publicat atunci și în revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (nr. 9-12, p. 742-861), prin grija urmașului său în scaun, mitropolitul Iustin Moiescu, viitorul patriarh. Între autori, notăm pe Augustin Z. N. Pop, cu „*Viața mitropolitului Varlaam*”; preotul sibian Teodor Bodogae, care prezenta pe „*Mitropolitul Varlaam ca teolog*”; profesorul Ioan Lupaș, care se ocupa cu noua ediție a Cazaniei tipărită la Bălgrad (Alba Iulia) în 1699 sub numele de *Chiriadromion*; preotul Constantin Nonea prezenta „*Legăturile lui Varlaam cu Bisericile din Kiev și Moscova*”; preotul Paul Mihail aducea câteva date inedite privitoare la „Circulația Cazaniei în Biserica noastră” (temă pe care o va relua în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 3-4, 1964, p. 372-388), iar preotul Scarlat Porcescu încerca să stabilească „*Locul lui Varlaam în Biserica și cultura românească*”.

Personalitatea lui Varlaam a fost prezentată și în paginile altor reviste bisericești de atunci: „Glasul Bisericii” din București (nr. 12, 1957, preotul Mihail Bulacu care prezenta Cazania), „Mitropolia Ardealului” de la Sibiu (nr. 9-10, 1957, preotul profesor Sofron Vlad), „Mitropolia Banatului” de la Timișoara (nr. 10-12, 1957, preotul Victor Vlăduceanu), dar fără să aducă date noi față de cele cunoscute.

Tot în 1957, arhimandritul Dionisie Udișteanu (1901-1984), pe atunci stareț la mănăstirea Secu, redactase două studii despre mitropolitul Varlaam, dar ele n-au putut vedea lumina tiparului atunci, ci abia în anul 2006, prin grija lui Mircea Motrici.

Un lucru vrednic de apreciat este acela că el a adus argumente convingătoare că Varlaam era originar din satul Borcești, azi dispărut, de lângă Târgu Neamț.

Notăm tot aici și pe profesorul Liviu Onu de la Universitatea din București cu studiul *Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare* (în vol. „De la Varlaam la Sadoveanu, Studii despre limba și stilul scriitorilor”, București, 1958, p. 35-60). Tot cu probleme de limbă s-a ocupat și Constantin Frâncu, în vol. „Studii de limbă literară și filologie”, III, București, 1974, p. 47-70.

După 1970, profesorul de slavistică Pandelescu Olteanu de la Universitatea din București (1908-1995) a publicat mai multe studii despre „izvoarele” Cazaniei lui Varlaam, dovedind că ea a fost tradusă și prelucrată în bună parte după cartea *Comoara* a teologului grec Damaschin Studitul († 1577). Le vom menționa în paginile consacrate Cazaniei. Profesorul Atanasie Popa din Cluj și preotul Scarlat Porcescu din Iași, au scris alte studii, dar ipotezele lor nu mai pot fi acceptate.

În ce privește „circulația” Cazaniei lui Varlaam, în speță în teritoriile intracarpatică, cele mai importante contribuții le-au adus preotul Paul Mihail din Iași, cunoscut și prin alte cercetări, dar mai ales profesorul Florian Dudaș din Oradea (*Cazania lui Varlaam în vestul Transilvaniei*, Timișoara, 1979 și *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1983). O serie de probleme de natură dogmatică sau omiletică din Cazanie au fost cercetate de mai mulți teologi: mitropolitii Nestor Vornicescu și Antonie Plămădeală, câțiva doctoranzi, ca Gheorghe Papuc, Dumitru Găină, Ion N. Popa, Dometie Manolache, Visarion Bălțat, pe care le vom cita la locul potrivit.

Studii temeinice asupra Cazaniei a scris, în ultimul timp, cercetătoarea Stela Toma (în „Studii Teologice” nr. 1-2, 1993, p. 47-76 și în „Ortodoxia”, nr. 2-3, 1994, p. 141-150).

O ediție critică a *Răspunsului împotriva Catihismusului calvinesc* (cu un studiu filologic și lingvistic) ne-a dat Mirelea Teodorescu, în 1984. Iar Manole Neagu a publicat la Chișinău, în 1991, un volum cu *Opere* ale lui Varlaam (*Cartea românească*, transcrisă după un exemplar de la Chișinău și *Răspunsul* editat de Mirela Teodorescu, inclusiv studiile sale introductive, la care se adaugă și câteva scrisori și acte de la Varlaam.

Capitole speciale despre mitropolitul Varlaam au apărut în manualul de *Istoria Bisericii Române* redactat de preotul profesor Gheorghe Moisescu și colaboratorii săi (vol. II, București, 1957, prezentat destul de sumar, p. 18-24 și 56-60). Personalitatea sa va fi prezentată mult mai cuprinzător în manualele de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* ale semnatarului acestui studiu, atât cel pentru seminariile teologice (până acum în șase ediții), cât și volumul II din manualul pentru învățământul teologic universitar (până acum în trei ediții); după cel din urmă „s-au

inspirat” ori „au plagiat” și alți profesori și conferențieri „universitari”, lucru obișnuit în teologia contemporană românească!

Alte capitole speciale sunt consacrate *Cazaniei* și celorlalte lucrări ale lui Varlaam în diverse tratate de *Istoria literaturii române*, începând cu cel publicat de „Academia Republicii Populare Române” în 1964 (vol. I, p. 359-371, capitol redactat de profesorul Liviu Onu, care se mai ocupase cu Varlaam). Cităm, între acestea, doar pe cele semnate de nume cunoscute în cultura românească: I.D. Lăudat de la Iași (*Istoria literaturii române vechi*, I, București 1962, p. 125-138), George Ivașcu (*Istoria literaturii române*, București, 1969, p. 140-142), Alexadru Piru (*Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, p. 76-82), Ion Rotaru (*Literatura română veche*, București, 1981, p. 108-118), Dan Horia Mazilu (*Recitind literatura română veche*, II, București, 1989, p. 341-355), Elvira Sorohan (*Introducere în istoria literaturii române*, ed. II, Iași, 1998, p. 117-121), Ovidiu Moceanu (*Literatura română veche*, Brașov, 2002), *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (București, 1979, ed. II, 2002), *Dicționarul scriitorilor români*, lit. R-Z (București, 2002) etc.

O recentă apariție cu privire la opera culturală a mitropolitului Varlaam o constituie cartea doamnei Florentina Gaftoi-Holtea, *Mitropolitul Varlaam și Damaschin Studitul* (București, Editura Roza Vânturilor, 2006, 206 pagini), lucrată sub îndrumarea prof. univ. Dan Zamfirescu. Lucrarea prezintă o bibliografie completă privitoare la personalitatea și opera lui Varlaam (p. 21-113), dar face și o expunere critică asupra tuturor studiilor și lucrărilor care s-au scris despre el (p. 114-172). În studiul său introductiv, profesorul Dan Zamfirescu pune pentru prima oară în lumină faptul că în afară de Damaschin Studitul, Varlaam a mai folosit și lucrarea predicatorului ucrainean Chiril Trankvilion Starovețki, *Evanghelia învățătoare*, tipărită în 1619 la Rohmanov, operă folosită și în traducerea *Cazaniei* de la Govora din anul 1642.

În sfârșit, notăm teza de „master” a profesoarei Doina Alina Nicolae, lucrată sub îndrumarea profesorului Dan Zamfirescu la Târgoviște: *Noul Testament în traducerea mitropolitului Varlaam* (București, Editura Roza Vânturilor, 2007, 94 p.), în care pune în lumină frumusețea pericopelor evanghelice traduse de Varlaam în *Cazania* sa.

Nu în ultimul rând, trebuie să-l menționăm pe profesorul Dan Zamfirescu însuși, cu o comunicare prezentată la un Simpozion la Miercurea Ciuc, sub titlul *Mitropolitul Varlaam „întâiul mare scriitor în limba românească”* (publicată în ziarul „Argeșul”, din 9 octombrie 2007, p.10).

*

Viața lui Varlaam. Locul și data nașterii. Sunt două teme mult dezbătute de cercetătorii vechii literaturi românești. După primul său biograf, Ștefan Dinu-

lescu, ar fi făcut parte dintr-o familie cu numele Moțoc, din care făcea parte și cunoscutul vornic Moțoc din timpul domnitorului Alexandru Lăpușneanu, deci ar face parte dintr-o familie boierească¹. Nu avem, însă, dovezi sigure că numele de familie era Moțoc. Mai mulți istorici au socotit că el provenea dintr-o familie de răzeși din Capotești (Căpotești), în ținutul Putnei, deci de pe teritoriul actualului județ Vrancea². Profesorul Constantin C. Giurescu scria că s-a născut fie în satul Purcelești, fie în Cofești, deci tot în ținutul Putnei, nu departe de Capotești³.

Cel care s-a ocupat în mod special de viața mitropolitului Varlaam, profesorul Augustin Z.N. Pop, susținea tot originea sa putneană, dar aducea precizarea că se născuse în satul Balotești (azi Bolotești), situat pe râul Putnei (din jud. Vrancea, între Panciu și Odobești), în apropiere de satul Căpotești, unde Varlaam era proprietarul unor ocine⁴. Toți cercetătorii se bazuau pe faptul că mitropolitul Varlaam avea diverse proprietăți funciare în ținutul Putnei.

În 1957, când se împlineau 300 de ani de la trecerea mitropolitului la cele veșnice, arhimandritul Dionisie Udișteanu, fost profesor la Seminarul monahal de la Cernica, apoi la cel „Central” din București, un timp stareț al mănăstirii Secu, a întocmit un studiu despre mitropolitul Varlaam, dar acesta a rămas în manuscris. El a văzut lumina tiparului abia în anul 2006 prin purtarea de grijă a regretatului ziarist și om de cultură Mircea Motrici⁵. Arhimandritul Dionisie Udișteanu aducea câteva elemente noi, necunoscute în biografia lui Varlaam, mai cu seamă cu privire la locul său de naștere. Spre deosebire de toți cercetătorii menționați mai sus, el susține că viitorul mitropolit s-a născut în Borcești, vechi sat de răzeși moldoveni, de lângă Târgu Neamț, azi dispărut, situat între satele Brusturi, Răucești și Oglinzi. Argumentele pe care se sprijină ni se par deosebit de pertinente, fapt pentru care ne raliem la ipoteza sa. Iată argumentele sale:

1. Din documentele satului Borcești date de unii domni ai țării, rezultă că Varlaam a avut moșie răzeșească în acest sat și anume „o siliște care a stătut pustie

1. Ștefan Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Varlaam*, în „Candela” IV, 1885, p. 694.

2. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, ed. II, București, 1929, p. 304; Același, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1925, p. 252; Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. II, Sibiu, 1930, p. 100, Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, 1942, p. 109; Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, p. 259.

3. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I, București, 1942, p. 104.

4. Augustin Z.N. Pop, *Neamul mitropolitului Varlaam*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an. 57, 1939, nr. 5-6, p. 315, inclusiv nota. Această părere și-o va menține și în studiul mai amplu *Viața mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 33, 1957, nr. 101, p. 743. Părerea lui a fost însușită de Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam. Prezentare în imagini*, Cluj, 1944, p. 3; Atanasie Popa, *Cazania lui Varlaam. Prezentare grafică*, Timișoara, 1944, p. 22; Alexandru Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, p. 76 și alții.

5. Arhim. Dionisie Udișteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea mitropolitului Varlaam*, Suceava, 2006, 172, p. (studiul propriu zis la p. 11-103).

în zilele lui Constantin Moghilă Vodă și până în zilele lui Vasilie Lupu, în 1649, august 9, fiind cosită, făcută iazuri și curături de către locuitorii satului Răucești”⁶.

2. Din testamentul mitropolitului, din 18 august 1657, rezultă că lăsa mănăstirii Secu – pe lângă alte bunuri – și „satul Borcești, cu tot venitul”; în același testament preciza „c-am fost răzeș”, deci cade ipoteza originii sale boierești.

3. Din același testament, rezultă că toate proprietățile pe care le avea Varlaam în ținutul Putna (argument folosit de cei care susțineau originea sa putneană) „nu le-am făcut cu banii mănăstiri, nice cu a Mitropoliei, ci le-am făcut *cu slujba mea*, cum scrie și în zăpisiul Măriei Sale lui Io Gheorghe Ștefan Voevod.”⁷ Tot în legătură cu proprietățile sale din ținutul Putna, dintr-un act dat de el la 22 septembrie 1637 călugărului Partenie de la Bisericieni, rezultă că mitropolitul „s-a tâmplat de a umbla cu trebile sale în Țara de Jos, la Putna, pentru cumpărăturile locului popei Procopie, din apropierea locului mănăstirii Secu, de la Cofești; atunci s-a prilejuit de a mers și la locul ce se cheamă Babele, unde acesta făcuse și niște vii mari într-o pădure întreagă, cu multă cheltuială și cu mare osteneală”. Deci proprietățile lui Varlaam din ținutul Putnei erau cumpărate și nicidecum o „moștenire răzeșească”; iar la Cofești (considerat de unii un loc de naștere al mitropolitului) deținea proprietăți atât el cât și mănăstirea Secu⁸.

4. Un frate al mitropolitului, cu numele Gavriil, era răzeș în satul Cuzlău, în apropiere de REDIU (Hinovăț), în nordul județului Botoșani, probabil stabilit acolo prin căsătorie, deci nicidecum în ținutul Putnei. El era tatăl lui Andrieș Moțoc, diac din Iași, cum arată un act din 28 noiembrie 1672 sau cum semna el însuși într-un zăpisi din 5 august 1680. Un act din 24 mai 1660 îl da drept „nepot părintelui Varlaam” și proprietar al unei case în Iași, pe care Ștefăniță Vodă Lupu o da negustorului Ghinea, pentru neplata unor datorii ale lui Andrieș. În alte acte el apare ca „Andrieș din Ripiceni”, sat situat în nordul județului Botoșani. O soră a lui Andrieș, Măricuța, era măritată cu „preotul domnesc” Ursu Cergariu de pre Poartă” din Iași, o figură reprezentativă a clerului ieșean din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mai târziu protopop în Iași⁹.

Un alt frate al mitropolitului a fost Ștefan („frate preaosfințitului și de Dumnezeu alesului și rugătorului nostru chir Varlaam mitropolitul”). El a avut trei copii: Ursu, preot în Grozești, până în anul 1686 (presupunem că e Grozeștiul din jud. Iași, pe Prut), Todirașcu și Tudora. Cea din urmă era măritată cu un Gheorghe

6. D. Udișteanu, *op. cit.*, p. 15. El citează și un document inedit de la Arhivele Statului din București, Așezământ Mănăstirea Neamț, pachet 8, doc. 15. La nota 13 sunt prezentate rezumativ alte documente, din care rezultă că familia de răzeși a lui Varlaam avea proprietăți la Borcești.

7. Testamentul publicat de Vasile Alexandrescu Urechie, *Autografele lui Varlaam mitropolitul*, în „Analele Acad. Rom”, Mem. Secț. Ist., s. II, t. X, 1887-1888, p. 346-347; Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 27-30.

8. Dionisie Udișteanu, *op. cit.*, p. 14-15.

9. Augustin Z.N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 743-744.

Olăcariu, care „a fost de față” în ultimele zile ale mitropolitului Varlaam și i-a scris, sub dictare, actul testamentar, la 18 august 1657. Această Tudora a fost înzestrată de unchiul său, mitropolitul, cu pământuri în Strezești și Giugastri, iar frații ei, Todirșacu (Todirașco) și preotul Ursu (și soția sa Maria) cu pământuri în Scorțeni (azi jud. Bacău), Cofești în ținutul Putna, azi dispărut și Căpotești (azi înglobat în satul Putna, comuna Bolotești, jud. Vrancea). Din nefericire, unii dintre nepoți i-au necinstit memoria, ajungând la judecăți în fața domnului țării pentru satele pe care Varlaam le lăsase altor nepoți.¹⁰

Mitropolitul avusese și două surori, pe Caterina „fămeia Cazacului, ce au fost lăcuior în târg în Suceava”, fapt pentru care era poreclită „Căzăcița” și Nastasia. Prin testamentul său, mitropolitul rânduia să se dea Caterinei „patru poloboace de miare în toamnă, pe fiecare an din prisaca sa de la Brad.” La 27 martie 1661, însăși Caterina făcea o importantă danie mănăstirii Secu, „pentru sufletul bărbatului meu anume Căzacu și pentru sufletul făciorilor miei, Dumnezeu să-i pomenască, ca să ne facă pomenirile la anul și să ne scrie la svântul pome(l)nic”. Din actul respectiv, rezultă că mai avea și alți „făciori”, precum și nepoți, cerându-le – sub blestem – să-i respecte dania. Era vorba de o prisacă cu 32 de matce, „cu pomet și cu iazuri” „ce mi-au fost mie dreaptă danie de la svenția sa părintele Varlaam ce au fost mitropolit și mi-au fost frate”. Se pare că dania respectivă era o moștenire de la părinți, la care Varlaam renunțase în favoarea surorii sale. Era situată tot lângă Târgu Neamț, căci la semnarea actului respectiv, era de față egumenul Ioan din Mănăstirea de la cetatea Neamțului, preoții Gheorghe și Ion din Târgu Neamț, „șoltuzul Dumitru ot Neamțu”, un Pătruș din Grumăzești, un Maftei din Vânători și alții¹¹.

În sfârșit, o altă soră, Nastasia, a fost măritată cu Lupu Grigorie, numit și Brașoveanul, căreia mitropolitul îi lăsa, prin diata sa, o danie de o sută de galbeni. La 24 octombrie 1644, mitropolitul trimitea la Moscova pe acest Lupu Grigorie Brașoveanul „nepot al nostru”, cu o scrisoare către țarul Rusiei, „pentru lucrurile noastre de lipsă”¹².

Am prezentat pe frații, surorile și câțiva din nepoții mitropolitului pentru a ne convinge că ei aveau proprietăți în sate nemțene, că unii locuiau în Suceava sau în Iași și Botoșani, deci în nordul țării, că mitropolitul a înzestrat pe mulți dintre ei. Este adevărat că unii nepoți i-au necinstit memoria, judecându-se pentru pro-

10. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XIX, București, 1910, p. 3-6; Augustin Z.N. Pop, *Neamul mitropolitului Varlaam*, p. 5 și *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 745.

11. Augustin Z. N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 745-746. Același act prezentat și de D. Udișteanu, *op. cit.*, p. 15, mai cu seamă nota 13, în care citează un document inedit, din care rezultă că sora Caterina lăsa mănăstirii Secu moștenirea de la Pometea, din hotarul Târgului Neamț, deci de lângă Borcești.

12. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, în „Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, t. XXXIV, București, 1912, p. 100, anexa XVII; Augustin Z.N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 746.

prietățile pe care le avea în ținutul Putna, dar acelea erau cumpărate de el și nu moștenite de la părinții săi, răzeși din Borcești.

5. La toate aceste mărturii documentare, trebuie să adăugăm și un „argument logic”. Însăși călugăria sa la noua mănăstire Secu, ctitoria marelui vornic al Țării de Jos Nestor Ureche și a soției sale Mitrofana, părinții cronicarului Grigore Ureche, sfințită în 1602, pledează pentru originea sa nemțeană. Trebuie să avem în vedere că noua mănăstire Secu era situată la aproximativ 18-20 km de Târgu Neamț, respectiv de satul natal Borcești¹³. Dar trebuie să luăm în calcul și faptul că în aceeași zonă se găseau și mănăstirile Neamț și Agapia veche, deci era o zonă cu vechi tradiții monahale, care atrăgeau mulți tineri dornici să îmbrățișeze „îngerescu chip” al călugăriei, câtă vreme ținutul Putna nu oferea încă asemenea posibilități.

Deși sunt cunoscute numele fraților, surorilor și nepoților, numele părinților viitorului mitropolit nu le știm. De asemenea, nu avem nici un indiciu cu privire la numele primit la botez. Se presupune că ar fi fost Vasile, dat fiind faptul că la călugărie se dă un nume nou care, de regulă, păstrează inițiala numelui primit la botez, deci din Vasile a devenit Varlaam.

De asemenea, nu este cunoscută data nașterii sale. Dacă în 1610 era ieromonah, am putea admite ca dată a nașterii anul 1585. Chiar dacă într-un act de „hotărnicie” între mănăstirile Neamț și Secu, nedatat, dar în mod sigur încheiat după 30 martie 1613, el apare ca „ermonahul Varlaam igumen”¹⁴, nu este exclus să fi ajuns în fruntea mănăstirii Secu la 28 de ani (Petru Movilă a ajuns arhimandrit-egumen al Lavrei Pecerska din Kiev la 31 de ani!).

Călugăria la Secu. Învățătura. Se pare că viitorul mitropolit s-a călugărit de tânăr în „schitul ieroschimonahului Zosima” (sau Zosin), un monah iubitor de sihăstrie din obștea mănăstirii Neamț, schit construit din lemn și piatră încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea, pe locul în care se află azi cimitirul mănăstirii Secu. În ultimele decenii ale secolului al XVI-lea, era egumen al aceluși schit ieroschimonahul Dosoftei „dascălul de slavonie”. Socotim că viitorul mitropolit va fi fost atras de faima pe care și-o crease acea școală condusă de Dosoftei dascălul. Nu este exclus ca în această școală mănăstirească de slavonie să se fi format și Anastasie Crimca, viitorul episcop de Rădăuți (1600), apoi de Roman (1606-1608) și în sfârșit, mitropolit al Moldovei (1608-1617 și 1619-1629), ultimul reprezentant al „slavonismului cultural” la noi, precum și episcopul Mitrofan, viitor episcop de Roman și Huși, considerat „starețul” lui Varlaam¹⁵. Deci în

13. Dintr-un document de la Gașpar Grațiani cu data de 30 aprilie 1619, rezultă că Simion Vodă Movilă dăruise mănăstirii Secu „satele Vânători și Borcești din ținutul Neamțului”. Cf. *Documente privind istoria României. Veacul XVII, A. Moldova*, vol. IV, 1616-1620, București, 1956, p. 331. Același lucru rezultă și din alte documente ale timpului.

14. Cf. Melchisedec (ștefănescu), *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, I, București, 1874, p. 247.

15. Dionisie Udișteanu, *op. cit.*, p. 71-72. A se vedea și studiul lui Alexandru Gonța, *Un așezământ de cultură de la Alexandru Lăpușneanu pe valea Secului: schitul lui Zosin*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 38, 1962, nr. 9-12, p. 694-712.

cadrul acestei „școli mănăstirești”, îndrumată de ieroschimonahul Dosoftei „dascălul de slavonie”, s-a format și viitorul mitropolit, învățând rânduiala slujbelor, noțiuni de Vechiul și Noul Testament, Dogmatică, Morală și Liturgică, dar mai ales limbile slavonă și greacă, din care va face traduceri mai târziu. Nu putem accepta părerea unor cercetători mai vechi că ar fi studiat într-un colegiu latin din Polonia, unde învățase și cronicarul Grigore Ureche. În orice caz, s-a numărat printre primii monahi ai ctitoriei vornicului Nestor Ureche și a soției sale Mitrofana, mănăstirea Secu, cu hramul „Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul”, sfințită în anul 1602.

În 1610 episcopul Mitrofan de la Roman (1608-1613), provenit din obștea mănăstirii Secu, cumpăra o carte cu cântări psaltice cu text grecesc și slavonesc, pe care „a dat-o ucenicului său, ieromonahului Varlaam, ca să-i fie spre slăvirea lui Dumnezeu în cântece”, după cum arăta o însemnare pe foaia 72 verso¹⁶. Presupunem că a fost hirotonit fie de mitropolitul Anastasie Crimca, în eparhia căruia se găsea mănăstirea Secu, fie chiar de vlădica Mitrofan. Apreciat de „starețul” său Mitrofan, devenit episcop, „ieromonahul Varlaam igumen” apare într-un act de „hotărnicie” pe care l-am citat, încheiat între mănăstirile Neamț și Secu, nedatat, dar în orice caz după 1613, când Mitrofan era retras la Secu¹⁷.

Arhimandritul Dionisie Udișteanu citează mai multe acte din deceniul al doilea al secolului al XVII-lea, prin care domnitorii țării „întăreau” mănăstirii Secu diferite proprietăți, dar în acestea egumenul nu era pomenit cu numele¹⁸. De altfel, o recentă istorie a mănăstirii prezintă alți egumeni după anul 1620 și anume Nichifor, Teofan și Gheorghe¹⁹.

În afară de activitatea lui economică și administrativă, specifică oricărei mănăstiri, egumenul Varlaam a tradus din slavonește în românește cunoscuta lucrare ascetică *Scara raiului* a Sfântului Ioan Sinaitul sau Scărarul († 649), numită în grecește *klimax*, iar în slavonește *Leastvița*. Traducerea s-a făcut prin anul 1618 și se păstrează într-un manuscris (nr. 6024 din Biblioteca Academiei Române), cu 574 pagini, cu text pe două coloane, slavon și român. Chiar în titlul traducerii se preciza că s-a tradus „pentru folosul rodului creștinesc... de în slavonește pre înțelesul a toată limba românească de smeritul întru călugări Varlaam, preut besearecei lui Svetii Ioan Crăstiteli (Botezătorul n.n.) întru mănăstirea ce o cheamă Săcul”²⁰.

16. P.P. Panaitescu, *Manuscrise slave din Biblioteca Academiei*, București, 1959, p. 377-378.

17. Melchisedec, *Chronica Romanului și a Episcopiei*, I, p. 240-250.

18. A se vedea: *Documente privind istoria României. A. Moldova. Secolul XVII*, vol. III, București, 1954, p. 52-54, 71, 75-77, 78-79, 81, 143-144; vol. IV, București, 1956, p. 2,4, 22-24, 49, 299, 329-331 (apare și satul Borcești), 347-348, 483 și 500-501; vol. V, București, 1957, p. 138-140 și 306-307.

19. Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, 1987, p. 71.

20. Gheorghe Ghibănescu, *O nouă lucrare a mitropolitului Varlaam – Leastvița lui Ioan Scărarul*, în rev. „Arhiva. Organul Societății științifice și Literare din Iași”, an 35, 1914, nr. 3, p. 65-107 (și extras).

Deosebit de interesante ni se par cuvintele din prefața acestei prime traduceri a „*Scării*” în românește, prin care Varlaam pune în lumină dragostea pe care „și eu smeritul și nedestoinicul am avut către această svântă carte, însă mai vartos pentru detoria talantului ce amu, carele mi s-au dăruitu dintru mila lui Dumnezău, m-am nevoit, după puțină puterea mea, ca să mă plec osârdiei meale, ce am avut spre acest lucru. Dreptu aceia nice pentru aceasta să nu-mi prepue (bănuiască, n.n.) neștine, căci ca mai dinainte vreme au avutu oamenii osârdie mare spre învățatură, c-au fostu dascăli și scriitori și înțelegători scripturilor și învățăturilor lui Dumnezău; și cu acest lucru ca cu o lumină au luminat lumea, s-au îndreptat spre lucruri bune domnii și împărații, iar în vremea de acum s-au stâns și întunecat osârdia aceaia, de nice știu pre noi învăța, nice pre alții. Derept aceia, am vrut să scriu această carte larg și pre lung, ca să poată înțelege cine va ceti”²¹.

Cele 30 de cuvântări (sau „trepte”) ale lucrării Sf. Ioan Sinaitul sau Scărarul au fost traduse din greaca clasică în cea comună (neogreacă) de către umanistul *Maxim Margunios* (1549-1602), episcopul Kytarei, dar acesta a adăugat și câteva interpretări sau explicații. Traducerea explicată a lui Margunios a apărut într-o primă ediție la Veneția, în 1590. S-a dovedit că Varlaam a tradus în românește tocmai această versiune a lui Margunios, inclusiv comentariile sale, cu omiterea unor părți ne semnificative, dar și cu unele explicații în plus, necesare pentru cititorii români. În orice caz, traducerea ieromonahului Varlaam dovedește un remarcabil talent literar, încât dă impresia unei lucrări originale.

Versiunea slavonă alăturată de Varlaam textului românesc, este transcrisă după o veche traducere, făcută după originalul grecesc al Sfântului Ioan Scărarul. De aceea, textul slavon este mai redus față de versiunea românească, pentru că îi lipsesc comentariile lui Margunios. În țările noastre au circulat zeci de manuscrise slavone – în diferite redacții – ale acestei opere²². Cert este că *Leastvița a deschis șirul unor traduceri din literatura patristică în românește, dar a contribuit și la formarea limbii noastre literare.*

Cu prilejul împlinirii a 350 de ani de la mutarea lui Varlaam la Domnul și a canonizării sale, Editura Trinitas a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei a reeditat această primă versiune românească a *Leastviței*, ediție îngrijită de Oana Panait.

21. Citat după G. Pascu, *Istoria literaturii*, p. 58; Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 5-6; Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 1016. Vezi și Ioan Lupaș, *Mitropolitul Varlaam*, p. 280.

22. În afară de lucrarea lui Gh. Ghibănescu, a se vedea: Pr. Paul Mihail, „*Leastvița*” (*Scara raiului*). *Traducerea lui Varlaam de la Secu într-o nouă redacție*, în „*Biserica Ortodoxă Română*” an 82, 1964, nr. 11-12, p. 1069-1083), dar mai ales Pandelescu Olteanu, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor și în identificarea versiunii neogrecești a operei „Scara”, tradusă de mitropolitul Varlaam* în „*Mitropolia Olteniei*”, an, 22, 1970, nr. 5-8, p. 543-566; Pandelescu Olteanu, *Izvoare originale și modele bizantino-slave în opera mitropolitului Varlaam*, în „*Biserica Ortodoxă Română*”, an 88, 1970, nr. 1-2, p. 122-132.

Potrivit afirmațiilor arhimandritului Dionisie Udișteanu, ieromonahul Varlaam ar fi început să strângă date despre viața și faptele călugărilor moldoveni, pe care evlavia populară îi socotea ca sfinți. Deci Varlaam a început să redacteze *Patericul sfinților moldoveni*, dar pe care nu l-a terminat, ci a fost continuat de ucenici ai săi, și de alții, mai târziu. În secolul al XIX-lea, unii călugări din mănăstirile Neamț-Secu au dus manuscrisul original la schitul Prodormul din Muntele Athos, ctitorit atunci tot de călugări moldoveni²³.

Slujitor în alte mănăstiri. Arhimandritul Dionisie Udișteanu susținea că tânărul ieromonah Varlaam ar fi fost numit de mitropolitul Anastasie Crimca egumen la mănăstirea Dragomirna. Nu excludem ca el să fi primit pentru un timp această slujire, mai ales dacă ținem seama de faptul că mitropolitul Anastasie Crimca, ctitorul mănăstirii, se străduia să creeze acolo un adevărat centru cultural-bisericesc. Dintr-un document netadat, dar în mod cert din anii 1629-1632, rezultă că „Varlaam biv (fost) egumen și Rafail egumen și cu tot soborul de la mănăstirea Dragomirna” dădeau mărturie că o pivniță de la Cotnari „au cumpărat-o Anastasie Crimca ce au fost mitropolit”, iar acum era vândută²⁴.

Nu împărtășim însă opinia arhim. Dionisie Udișteanu că de la Dragomirna, Varlaam s-ar fi întors la Secu. Mai degrabă socotim că el a fost numit încă de atunci preot-slujitor la catedrala mitropolitană cu hramul „Sfântul Gheorghe” a mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava. Probabil mitropolitul Anastasie Crimca († 19 ianuarie 1629), a dorit să-l aibă lângă el ca un bun sfătuitor, mai cu seamă în probleme culturale și bisericesti. Fără îndoială că tot Anastasie Crimca l-a hirotosit arhimandrit, la o dată pe care nu o cunoaștem.

Fiind deci în slujba catedralei mitropolitane din Suceava, a fost apreciat și de domnitorul Miron Barnovschi, care, deși a domnit puțin (ianuarie 1626- august 1629), a ctitorit, totuși, câteva locașuri sfinte: mănăstirea Bârnova și bisericile Sf. Ioan Botezătorul și Barnovschi din Iași, mănăstirea Buhalnița din județul Neamț, biserica „moldovenească” din Lvov. Se pare că arhimandritul Varlaam i-a devenit

23. Dionisie Udișteanu, *op. cit.*, p. 20-21 și 78-79 (afirma că deține aceste informații de la arhim. Simion Ciumandra, care a trăit la Prodromul, apoi a fost egumen la schitul Darvari în București). Dar arhim. Veniamin Micle, care a studiat manuscrisele de la Prodromul nu-l menționează; vezi lucrarea sa *Manuscrisele românești de la Prodromu*, Mănăstirea Bistrița, 1999.

24. Cf. Dionisie Udișteanu, *op. cit.*, p. 23 și 82-83. Vezi și Teodor Codrescu, *Uricariul*, vol. XVI, Iași, 1891, p. 197; Ipolit Vorobchievici, *Istoria sfintei mănăstiri Dragomirna*, ed. II, Cernăuți, 1925, p. 61.

25. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, I, p. 305; Augustin Z.N. Pop, *Neamul mitropolitului*, p. 4; Nicolae Cartoian, *op. cit.*, p. 109; Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 6; Atanasie Popa, *op. cit.*, p. 88. Cronicarul Miron Costin scria că „Barnovschii era om dumnădzăiesc și mare rugătoriu spre Dumnezeu... (Toma postelnicul)... în multe nopți l-au zărită pe la miadzănoapte îngenunchiat înaintea icoanei la rugă, cu mare osârdie, iară la inimă foarte drept și nelacom și blând; mănăstiri și biserici câte au făcut așa în scurtă vreme nice un domn n-au făcut”. Miron Costin, *Opere*. Ediție critică de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 103.

chiar duhovnic²⁵. După opinia arhimandritului Dionisie Udișteanu, Varlaam ar fi întocmit acel „așezământ” – sau, în termeni de azi – un regulament al vieții monahale, în 15 puncte, semnat la 20 septembrie 1626 de domnitorul Miron Barnovschi, de mitropolitul Anastasie Crimca, cu sufraganii săi Atanasie al Romanului, Evloghie al Rădăuților și Mitrofan al Hușilor²⁶.

Călătoria în Rusia. Appreciat de mitropolitul Anastasie Crimca și de domnitorul Miron Barnovschi, arhimandritului Varlaam i se încredințează o misiune „bisericească” în Rusia pravoslavnică. Domnitorul – în înțelegere cu mitropolitul – l-au trimis la Moscova în fruntea unei numeroase „solii” (delegații), ca să comande icoane pentru mănăstirea Dragomirna, ctitoria mitropolitului, dar și pentru ctitoriile sale. Din delegația respectivă mai făceau parte: medelnicerul Pavel Ureche (fiul lui Ștefan Ureche), cămărașul Hristofor Larionov, Teodor Ignatie, Nicolae Eustatie, Paladie Panovitoi (Ponovitoi?), Teofan călugărul, Teodosie chelarul, Petru ierodiaconul și câțiva slujitori. Arhimandritul Varlaam avea o scrisoare de recomandare către țarul Mihail Feodorovici Romanov, semnată de Miron Barnovschi, în Iași, la 9 decembrie 1628. Membrii soliei au plecat din Iași la 13 decembrie 1628, trecând prin Iampol (pe Nistru, în față cu cetatea și târgul Soroca), Moghilev (Moghilău) și Vinița, iar înainte de 30 decembrie erau în Kiev. Au fost primiți și găzduiți în Lavra Pecerska, al cărui egumen nu era altul decât arhimandritul Petru Movilă, fiul lui Simion Movilă, domn în ambele Țări Românești, înrudit cu Miron Barnovschi. Varlaam i-a prezentat scrisoarea pe care o avea de la Miron Barnovschi, iar Petru Movilă, la rândul său, i-a dat o scrisoare de recomandare către țar și către patriarhul Filaret al Moscovei, cu data de 30 decembrie 1628. Era semnată: „Petru Moghilă, domn ereditar al Moldovei și Ungrovlahiei, cu mila lui Dumnezeu mare arhimandrit al Sfintei mari Lavre făcătoare de minuni din Peșterea Kievului”. De notat că Varlaam i-a adus lui Petru Movilă un *Octoih slavon*, copiat la mănăstirea Neamț, care va fi apoi colaționat cu alte ediții și manuscrise, și tipărit la Lvov în anul 1630²⁷.

Din Kiev, delegația s-a îndreptat spre Moscova, probabil în primele zile ale anului 1629. Pe la sfârșitul lunii februarie au intrat în Moscova, iar la 4 martie 1629 au fost primiți în audiență de țarul Mihail Feodorovici Romanov. Varlaam i-a prezentat darurile lui Miron Barnovschi și anume: un chivot de argint cu părți din moaștele Sfântului Mucenic Iacob din Persia, două arcuri turcești, două covoare de Iamsk și două „zlotoglave”. Patriarhul Filaret a primit tot două covoare și două „zlotoglave”. La rândul său, țarul a trimis domnului moldovean „patru soroace de samur” (două în valoare de câte 50 de ruble, alte două de câte 30 de ruble).

²⁶ Dionisie Udișteanu, *op. cit.*, p. 89-95.

²⁷ P.P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Moghila, archevêque de Kiev dans les Principautés romaines*, Paris, 1926, p. 48-49.

Varlaam a primit trei „soroace de samur” (unul în valoare de câte 30 de ruble, iar celelalte două de câte 25 de ruble), iar medelnicerul Pavel Ureche trei „soroace de samur” (unul de 30 de ruble, iar alte două de 20 de ruble). Daruri corespunzătoare au primit și ceilalți membrii ai soliei²⁸.

Arhimandritul Varlaam a comandat pictorilor Sidor Pospeev și Bejan Napudnâi două icoane mari: una reprezentând pe Sf. Mare Mucenic Gheorghe și pe Sfântul Ioan cel Nou, ocrotitorii catedralei mitropolitane din Suceava, iar cealaltă pe Sfinții Procopie și Mercurie. Neexecutând lucrarea la timp, țarul a încredințat-o unui alt pictor, cu numele Nazarie. Între timp, o parte din delegație, în frunte cu Pavel Ureche, a plecat spre casă, la 21 aprilie 1629. Au rămas la Moscova doar Varlaam cu ierodiaconul Petru și doi slujitori. El a putut pleca abia la 20 decembrie 1629, dar fără icoane, pentru că patriarhul Filaret a găsit icoanele lui Nazarie ca fiind „lipsite de cuviință” (necuvioase), căci mucenicii pomeniți mai sus erau pictați stând în jilț și nu în picioare. Ele vor sosi în Țara Moldovei abia spre sfârșitul anului 1639, când domnitorul Vasile Lupu mulțumea țarului pentru primirea lor²⁹.

Plecat din Moscova la 20 decembrie 1629, Varlaam s-a oprit din nou la Kiev, încât va fi ajuns acasă abia în primele luni ale anului 1630. Deși misiunea lui n-a avut un rezultat imediat, totuși Varlaam s-a reîntors în pământul patriei mai întărit duhovnicește după ce s-a închinat și a slujit în marile biserici și mănăstiri din Moscova și Kiev, mai cu seamă în Lavra Pecerska, dar și cu mai multe cunoștințe de teologie, de limbă slavă bisericească și de rusă vorbită, adânc impresionat de viața culturală și duhovnicească din cele două centre politice, culturale și bisericești ale Rusiei de altădată. Va fi slujit în sobor alături de patriarhul Filaret și de alți ierarhi ruși, în diferite biserici din Moscova.

Din nou la Secu. În timp ce se găsea în Rusia, s-au petrecut o serie de schimbări în viața politică și bisericească a Moldovei. Marele mitropolit și om de cultură Anastasie Crimca murise la 19 ianuarie 1629, fiind îngropat în pronaosul bisericii mari de la Dragomirna, ctitorită de el. Arhimandritul Varlaam era în drum spre Moscova și va fi aflat de moartea lui mult mai târziu. Scaunul mitropolitan vacant a fost ocupat de Atanasie al Romanului (fost și la Rădăuți până în 1616), care va păstori până la moartea sa, la 13 iulie 1632 (îngropat în pridvorul bisericii mănăstirii Bistrița). Domnitorul Miron Barnovschi fusese mazilit de sultan în august 1629. A fost numit din nou (aprilie-iunie 1633), dar în curând a avut un

28. Amănunte la Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 1081-1092 (extrasul la p. 17-18); rezumativ la Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 6-10; Augustin Z.N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 747-752; Niculae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 1016-1017; o prezentare mai detaliată vezi la Preot Constantin Nonea, *Legăturile mitropolitului Varlaam cu Bisericile Ortodoxe din Kiev și Moscova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 33, 1957, nr. 10-12, p. 807-819.

29. Vezi Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 1158; Augustin Z.N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 752 și mai ales Alexandru Lapedatu, *Icoanele lui Barnovschi Vodă de la Moscova și zugravii Trei Ierarhilor din Iași*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, V, 1912, p. 110-111.

sfârșit tragic fiind decapitat la Istanbul, în 22 iunie 1633. Au urmat domniile scurte ale lui Alexandru Coconul (septembrie 1629 – aprilie 1630), Moise Movilă (aprilie 1630- decembrie 1631), Alexandru Iliăș (decembrie 1631 – aprilie 1633), din nou Moise Movilă (iunie 1633 – aprilie 1634, apoi domnia mai îndelungată a lui Vasile Lupu (aprilie 1634 – aprilie 1653). Reîntors din Rusia, arhimandritul Varlaam s-a stabilit la mănăstirea sa de metanie, la Secu. Probabil va fi început încă de acum traducerea și prelucrarea unor Cazanii, după izvoare grecești și slavone, cum vom relata în paginile următoare.

Mitropolit al Moldovei. Din moment ce mitropolitul Atanasie a trecut la cele veșnice la 13 iulie 1632, înseamnă că arhimandritul Varlaam a fost ales întâistătător al Bisericii moldovene în cursul lunilor iulie-august sau poate chiar în primele zile ale lunii septembrie. De regulă, în scaunul mitropolitan era promovat episcopul de Roman, dar au fost și excepții, când a fost ales episcopul de Rădăuți. La moartea lui Atanasie, în scaunul de la Roman păstorea episcopul Dionisie (din 1629), fost la Rădăuți (1627-1629), care spre sfârșitul anului 1633 s-a retras din scaun, stabilindu-se la Dragomirna, unde a și murit în 1639. La Rădăuți păstorea episcopul Evloghie (1623-1627 și a doua oară, 1628-1639; mai târziu va ajunge la Roman, 1641-1644). Scaunul de la Huși era ocupat, pentru a treia oară, de episcopul Mitrofan, „starețul” lui Varlaam (1626-1634), care păstorise și la Roman (1608-1613) și care va ajunge apoi din nou la Roman între anii 1634-1639 († 1641 la Secu). Observăm că s-au făcut schimbări în ierarhia superioară la Roman și Rădăuți, chiar în timpul călătoriei lui Varlaam în Rusia. Putem presupune că, dacă ar fi fost în țară, Varlaam ar fi fost promovat în unul din cele două scaune episcopale, chiar din 1629. Așa se face că el a rămas la Secu până în septembrie 1632, când a fost ales, hirotonit și înscăunat ca arhiepiscop al Sucevei și mitropolit al Moldovei. S-a trecut peste episcopii pomeniți de la cele trei eparhii sufragane, poate datorită vârstei acestora, dar și pentru că nu s-au impus prin realizări mai deosebite în eparhiile pe care le-au păstorit. Nu era un caz singular ca un arhimandrit să fie ales direct mitropolit. În 1546, de pildă, era promovat în scaunul mitropolitan egumenul Grigorie Roșca de la Probota; în Țara Românească, egumenul Ștefan de la Tismana va fi ales mitropolit al Ungrovlahiei, în 1648, ieromonahul Iorest de la Putna era ales mitropolit al Transilvaniei în 1640, egumenul Petru Movilă din Lavra Pecerska ajungea mitropolit al Kievului în 1633.

În cazul lui Varlaam, s-a ținut seama de aleasa lui viață duhovnicească, de preocupările sale culturale, de cunoștințele sale de greacă și slavonă și nu în ultimul rând de vârsta sa, aproximativ 47 de ani, potrivită pentru un cârmuitor bisericesc. Hirotonia într-un arhieru a avut loc la 23 septembrie 1632, în Duminica a 18-a după Rusalii, potrivit unei însemnări în limba slavonă de pe un manuscris al *Pravilei* lui Eustatie logofătul: „1632, luna septembrie 23 zile, Duminică. S-a hirotonit Varlaam mitropolitul Moldovei, citindu-se Evanghelia întâiei Dumineci de

la Luca, cap. 5: Sta Iisus lângă lacul Ghenizaretului (Pescuirea minunată, n.n.) și făcu în acea zi predică Meletie Sirigo (sic), mare dascăl din Creta”³⁰. Presupunem că hirotonia a avut loc la Suceava, în catedrala mitropolitană, și că a fost săvârșită de cei trei episcopi sufragani, în prezența domnitorului Alexandru Iliș, a marilor boieri și a unor stareți de mănăstiri, la care se adăugau, cum era firesc, călugări, preoți și credincioși.

Noul mitropolit a avut cinstea – potrivit tradiției bizantine ortodoxe – să înscăuneze pe noii domnitori ai Moldovei pomeniți mai sus: Moise Movilă (1633) și Vasile Lupu (1634). Potrivit afirmației cronicarului polonez Joachim Jerlicoz, la hirotonia lui Petru Movilă ca „arhiepiscop și mitropolit al Kievului, Haliciului și a toată Rusia” (Ucraina) în catedrala cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Lvov, numită și „biserica moldovenească” (fiind ctitorită de mai mulți domni moldoveni), la 28 aprilie 1633, în fruntea soborului de ierarhi slujitori se găsea noul mitropolit al Moldovei. Deci se reîntâlneau acum foștii arhimandriți din 1628-1629, promovați în scaunule mitropolitane de la Suceava și de la Kiev³¹.

Tipografia de la Iași. Un ierarh învățat cum era Varlaam, avea nevoie de o tipografie, așa cum avea și prietenul său mitropolitul Petru Movilă de la Kiev. Drept aceea, în anul 1637, din „Mitropolia de Dumnezeu păzitei cetăți a Sucevei”, mitropolitul Varlaam se adresa țarului Mihail Feodorovici Romanov, prin care – după ce îi amintea că a mai fost în Rusia în timp ce era arhimandrit, trimis fiind de Miron Vodă Barnovschi – îi trimitea acum „slujba și martiriul (și chipul) Sfântului Ioan care a suferit martiriul în Bielograd (Cetatea Albă, n.n.), iar trupul său zace întreg, neputrezit, făcând minuni prin vindecare în Mitropolia mea a Sucevei”. În continuare, îl informa „despre râvna noastră care ne-a fost pentru Sfânta Biserică a Răsăritului și dorința de a traduce pe limba românească cartea Sfântului Calist, Cuvântările la Sfânta Evanghelie, pe care să o citească preoții în biserică spre învățătura românilor credincioși. Ea este gata și scrisă, numai să se dea la tipar, să o tipărească, dar fiindcă ne ține mâna grea a agarenilor (turcilor, n.n.) și nu suntem liberi de haraciul lor nici preoții și nici vlădicii, ci toți suntem supuși, de aceea, îndrăznim a cere ajutor pentru lucrul acesta la liberalitatea împărăției voastre” Nu știm din ce motive n-a venit nici un sprijin de la Moscova, dar avem prima știre cu privire la Cazanie și anume aceea că în 1637 era gata de tipar³².

30. Ioan Bianu, *Manuscriptul românesc dela 1632 al lui Evstratie logofătul*, în rev. „Columna lui Traian”, an. III, 1883, p. 212, citat la Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, tomul I, București, 1939, p. 232, n. 4. Fragmentul păstrat din predica lui Meletie Sirigos – textul grecesc și traducerea românească – a fost publicat de Demostene Russo, *op. cit.*, I, p. 232-234; reprodus și de Augustin Z. N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 753-754.

31. Ion I. Nistor, *Ucrainu în oglinda cronicilor moldovenești*, în „Analele Academiei Române”, M.S.I. s. III, t. 24, p. 86; Augustin Z.N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 754; Niculae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 1019.

32. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 1154-1156 (extrasul la p. 90-92).

Ajutor pentru înființarea tipografiei va veni câțiva ani mai târziu, de la Petru Movilă, cel care a trimis și dascăli pentru Colegiul de la mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi și care sprijinise și pe Matei Basarab să înființeze o tipografie la Câmpulung încă din 1635. Acest lucru rezultă din prefața lui Varlaam la *Cazania* din 1643, precizând că Vasile Lupu „ca un domn creștin și blagocestiv și iubitoriu de Beserică”... a solicitat sprijin de la „preaosvențitul părinte Petru Moghilă, fecior de domn de Moldova, arhiepiscop și mitropolit Kievului, Haliciului și a toată Rosiia, carele pre pofta Măriei Sale au trimis tipariul cu toate meșteșugurile câte trebuiesc”.

Înainte de a prezenta *Cazania*, notăm că slavistul Damian P. Bogdan (1907-1991) de la Universitatea din București susținea că prima carte care a ieșit de sub teascurile noii tiparnițe ieșene a fost un *Catehism slavon*, din anul 1642. Nu s-a păstrat nici un exemplar, dar existența lui este dovedită de două manuscrise rusești păstrate în fosta Bibliotecă a Academiei Imperiale de Științe din St. Petersburg, descrise încă din 1915. Primul (ms. 824) începea cu titlul „Despre Martin Luther și Calvin” și se termina cu mențiunea: „S-a tipărit în Iașii Moldovei în mănăstirea Trei Ierarhi în anul de la Hristos 1642, decembrie 20 de zile”. Al doilea (ms. 997) are acest titlu, în rusește: „Catehismul credinței ortodoxe al Bisericii catolice răsăritene, alcătuit de (din ?) Mărturisirea Ortodoxă, tipărită în Moldova, în acord comun de grecii și rușii adunați împotriva luterano-calvinilor și cu întrebări și răspunsuri pe scurt așezat, așa ca oricare dintre creștinii doritori a învăța, să învețe ca să poată răspunde de la sine, fără nici o altă îndrumare împotriva mai sus pomeniților luterano-calvini, întemeiat (catehismul) împotriva mărturisirii tipărite de luteranul Conrald Teodoric”³³. Este greu de spus dacă într-adevăr s-a tipărit un astfel de Catehism la Iași. Din titlul celui de al doilea manuscris s-ar părea că este vorba de o lucrare polemică, îndreptată împotriva protestanților. Doar o nouă cercetare asupra celor două manuscrise ar putea să arate dacă nu este vorba de un rezumat al *Mărturisirii* lui Petru Movilă și dacă nu cumva a fost folosit de Varlaam la redactarea *Răspunsului împotriva Catehismului calvinesc*.

Cazania din 1643. Tipărirea ei a început în anul 1641 și s-a terminat în 1643. Ea avea următorul titlu: „*Carte românească de învățătură (la) dumenecele preste an și la praznice împărătești și la svenți mari*. Cu zisa și cu toată cheltuiala lui Vasilie Voievodul și domnul Țărâi Moldovei. Diîn multe Scripturi tălmăcită diîn limba slovenească pre limba românească de Varlaam, mitropolitul de Țara Moldovei. În tipariul domnesc, în mănăstirea a trei s(ve) titeli în Iași, (anul) de la H(risto)s 1643”.

³³ *Bibliografia românească veche, 1508-1830*, tom. IV. Adăugiri și îndreptări, București, 1944, p. 23-24.

Urma un scurt „Cuvânt împreună cătră toată semenția românească”, al lui „Io Vasilie Voevod, cu darul lui Dumnedzău țitoriu și biruitoriu și domnu a toată țara Moldovei”, prin care cerea „dar și milă și pace și spăsenie (l)a toată seminția românească, pretutinderea ce să află pravoslovnici într-această limbă (neam, n.n.), cu toată inima cearem de la Domnul Dumnedzău și izbăvitoriul nostru Iisus Hristos”. După această formulă de adresare, urma un succint cuvânt, pe care-l reproducem integral: „Dintru cât s-au îndurat Dumnedzău dintru mila sa de ne-au dăruit, dăruim și noi acest dar limbii românești, carte pre limba românească, întâiu de laudă lui Dumnedzău, după aceia de învățatură și de folos sufletelor pravoslovnici. Să (dacă) iaste și de puțin preț, iar voi să o primiiți nu ca un lucru pământesc, ce ca un odor ceresc, și prînsă cetind, pre noi pomeniți și întru ruga voastră pre noi nu uitareți. și hiți sănătoși”. Mulți cercetători presupun că textul îi aparține tot lui Varlaam.

Următoarele trei pagini (2v., 3r. și v) cuprindeau un „Cuvânt cătră cetitoriu”, scris de „Smeritul Arhiepiscop Varlaam și Mitropolitul de Țara Moldovei”. La început sublinia faptul că mulți „bărbați purtători de Duhul Sfânt au ostenit scriind și tălmăcind Sventele Scripturi, de-au învățat ș-au arătat omului în toate chipurile calia carea duce acolo cum ca să nu greșească hieștecine marginea și săvrășitul acela spre carele-i făcut”. În continuare, se plângea de faptul că numai „limba (neamul, n.n) noastră n-are carte pre limba sa pentru lipsa dascălilor ș-a învățături”. Drept aceea, conștient de îndatorirea sa morală față de poporul pe care-l păstorea, el scria: „Pentru aceea de nevoe mi-au fost ca un datornic ce sânt lui Dumnedzău cu talantul ce mi-au dat, să-mi poci plăti datoriiia măcar de cât, până nu mă duc în casa cea de lut a moșilor miei. Adunat-am de în toți tălcovnicii sventei Evanghelii dascălii Besearicii noastre”. Punea în lumină și rolul lui Vasile Lupu în tipărirea cărții, prin cuvintele: „și deac-am scris, arătat-am Mărirei Sale preavoslavnicului domn Io Vasilie Voevodul, cu mila lui Dumnedzău domnul Țării Moldovei. Măria sa ca un domn creștin și blagocestiv și iubitoriu de Besearică cheltuială nesocotită spre tot lucrul tipăririi au dat”. De asemenea, evidenția sprijinul mitropolitului Petru Movilă, cum am relatat mai sus³⁴.

Cazania lui Varlaam este o carte voluminoasă, în folio, cu 505 file, deci 1010 pagini. Este tipărită pe hârtie de proveniență polonă și germană, cu tipar în două culori, negru și roșu, cu două tipuri de litere. Impresionează și bogăția ilustrațiilor și anume: 56 de gravuri în lemn (xilografuri), reprezentând scene biblice și chipuri de sfinți, 48 de frontispicii (unele se repetă), 76 de inițiale înflorate, viniete și ornamente (podoabe) finale; unele dintre acestea poartă semnătura monahului gravor Ilia, venit de la Kiev. Toate au făcut ca această Cazanie să devină cea mai artistică, cea mai bogată ornamentată carte din vechea cultură românească³⁵.

34. Cuvântul lui Varlaam reprodus și de Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 41-42; Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești*, București, 1938.

35. Prezentate detaliat în lucrările lui Florea Mureșanu și Atanasie Popa citate în partea introductivă.

Trebuie notat și faptul că foaia de titlu nu este aceeași la toate exemplarele; s-au descoperit chiar și diferențe la litere și la așezarea textului. Din aceste motive, preotul Florea Mureșanu le-a numit tipul A și tipul B. Florian Dudaș consideră că au fost două tiraje, cu imprimări succesive, cu plăci sau forme de tipar diferite, tipul B fiind mai îngrijit, mai perfecționat³⁶. De pildă, exemplarele din tipul A au o foaie de titlu mai simplă, cu două coloane laterale care susțin, în partea superioară, pe Sfinții Trei Ierarhi, încadrați de Sfântul Gheorghe (ocrotitorul ostașilor moldoveni) și de Sf. Ioan cel Nou de la Suceava (ocrotitorul Moldovei). Foaia de titlu a tipului B are mai multe gravuri: sus, Mântuitorul încadrat de Sfinții Evangheliști Matei și Marcu (în colțuri), iar jos Sfinții Trei Ierarhi, încadrați de Evangheliștii Luca și Ioan. În părțile laterale se găsesc: Sfinții Apostoli Petru și Pavel, iar sub ei, Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, respectiv Cuvioasa Parascheva de la Iași.

Cartea de învățătură are două părți mari. Prima (foile 1-384) cuprinde 54 de cazanii, și anume 13 pentru perioada Triodului (10 duminici din acest ciclu liturgic, la care se adaugă încă trei: la sâmbăta lui Lazăr, în noaptea de joi/vineri din săptămâna Patimilor și în „sâmbăta mare”, apoi cazaniile la duminicile din perioada Penticostarului (și una la praznicul Înălțării), apoi 32 de cazanii la duminicile de după Rusalii (perioada Octoihului).

Această primă parte se încheie cu zece versuri, prin care Varlaam preamărește pe Dumnezeu Care l-a ajutat să-și ducă lucrarea la bun sfârșit. Ultimele patru versuri sunt de o mare sensibilitate, fapt pentru care le și reproducem aici:

„Primește, Doamne, ca de la un păcătos,
Să slujesc ție în 'ceastă lume pân-voi hi sănătos.
Să hie deapururia cinstit și lăudat numele Tău,
Iar eu de la inimă Te mărturisesc cu condeiul meu.” (f. 382).

Partea a doua a cărții începea cu o paginație nouă (p. 1-116). Ea cuprinde 21 de cazanii la „praznicele lunilor peste an, împărătești și (l)a svenți mari”, începând cu ziua de 1 septembrie („Învățătură de viața preacuviosului părintelui nostru Simion Stlăpnicu”) și terminând cu ziua de 29 august („Învățătură pentru tăierea cinstitului cap al lui Ioan Prediteci”). Se găseau aici și două cazanii proprii pentru Biserica Moldovei și anume: „Învățătură de viață preacuvioasei maicei noastre Parascheva” (14 octombrie) și Măciniia Svântuuli Măcenic Ioan Novâi” de la Suceava (2 iunie), deci cei doi ocrotitori ai capitalelor Moldovei de altădată: Iași și Suceava³⁷.

De regulă, în partea întâi a cărții, la fiecare duminică este o scurtă introducere, pericopa evanghelică respectivă, apoi prima învățătură (cazanie) și cea de a

36. Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj Napoca, 1983, p. 42-43; Stela Toma, *Cazania lui Varlaam după 350 de ani, 1643-1993*, în „Studii Teologice” an 44, 1993, nr. 1-2, p. 51-52.

37. Prezentarea cuprinsului la Florea Mureșanu, *op.cit.*, p. 99-102.

doua; dar această regulă nu se păstrează peste tot (la unele duminici nu este redat textul Evangheliei). În partea a doua, deci la praznicele împărătești și la sfinții mari, nu mai întâlnim această împărțire, ci se prezintă doar cazania pentru sărbătoarea respectivă.

În ce privește, „izvoarele” din care s-a inspirat Varlaam la alcătuirea *Cazaniei*, cei mai mulți cercetători au socotit că este vorba de o versiune slavă a *Omiiliilor* patriarhului ecumenic Calist (secolul al XIV-lea), bazându-se pe scrisoarea lui Varlaam către țarul Rusiei, cât și pe cuvintele din foaia de titlu: „diîn multe scripturi tălmăcită, diîn limba slovenească pre limba românească”. Alți cercetători au socotit chiar că această *Carte românească de învățătură* a lui Varlaam ar fi o operă originală.

Cercetări noi asupra *Cazaniei* lui Varlaam a întreprins profesorul Pande Olteanu, care a dovedit că este, în cea mai mare parte “tradusă, prelucrată și compilată”. El a publicat mai multe studii, prin care dovedea că izvorul principal al *Cazaniei* lui Varlaam nu l-au constituit *Omiiliile* patriarhului ecumenic Calist, cum s-a crezut mult timp, ci cartea *Comoara lui Damaschin Studitul*, cel mai renumit teolog grec din secolul al XVI-lea, spre sfârșitul vieții episcop, apoi mitropolit († 1577). Pande Olteanu socotea că s-au tradus – integral sau parțial – peste 20 de cuvântări, cu peste 200 de pagini (ulterior s-a dovedit că nu erau decât 158 de pagini)³⁸. *Comoara* lui Damaschin Studitul cunoscuse o largă răspândire în lumea slavilor ortodocși, mai ales sud-dunăreni, încât s-a creat un adevărat curent cultural numit al „damaschinilor” (se cunosc peste 200 de manuscrise). Unele dintre ele au circulat și în țările noastre. În românește s-a realizat o primă traducere integrală a operei lui Damaschin abia în 1747 de către Mihalcea Logofătul (ms. 2610 din Biblioteca Academiei Române).

În aceeași perioadă, profesorul Atanasie Popa de la Cluj, cel care se ocupase de *Cazanie* încă din 1944, a reluat problema, încercând să stabilească „izvoarele” ei. El susținea că anumite manuscrise descoperite în Transilvania, anterioare anului 1643, ar cuprinde și unele cazanii identice sau foarte apropiate cu cele din *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam. În acest sens, citează „Codicele Drăganu” de prin 1630, „Codicele sibian” din 1639, aflat în Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului, „Cazania de la Cluj” de prin 1640 și „Codicele Marțian”. Citează și o *Cazanie* (Păucenie) scrisă de preotul Urs din satul Cotiglet, jud. Bihor, care

38. *Izvoare orginale și modelele bizantino-slave în operele mitropolitului Varlaam*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an 88, 1970, nr. 1-2, p. 113-151; *Izvoare și versiuni bizantino-slave ale omiliei lui Varlaam despre „Înmormântarea lui Hristos*; în „Studii de slavistică”, II, 1971, p. 57-89; *Unul din izvoarele neogrețești ale Cazaniei mitropolitului Varlaam (1643): „Comoara” lui Damaschin Studitul*, în „Romanoslavica”, 18, 1972, p. 163-185; *Damaschin Studiul și mitropolitul Varlaam al Moldovei*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 52, 1976, nr. 3-4, p. 221-244. Spre sfârșitul vieții a publicat studiul: *Importanța „Cărții românești de învățătură” denumită și „Cazania” mitropolitului Varlaam...*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 111, 1993, nr. 1-3, p. 60-67.

ar fi fost copiată după „Păucenia lui Io Alexandra Vodă din Țara Moldovei”. Deși Atanasie Popa credea că este vorba de o Cazanie copiată în timpul lui Alexandru Lăpușneanu (1552-1561 și 1564-1568), totuși, trebuie să fie vorba de o „Păucenie” din timpul lui Alexandru Coconul (1629-1630)³⁹.

Preotul Scarlat Procescu de la Iași (1911-1991) a emis o ipoteză și mai hazardată, susținând că lucrarea intitulată *Carte românească de învățătură* nu-i aparține lui Varlaam, ci este opera mai mult traducători. El aducea ca „argumente”: lipsa de unitate a cuprinsului, structura și dimensiunile cazaniilor, dar mai cu seamă limba lor, cu numeroase particularități dialectale (anumite „ardelenisme”). și ipoteza sa a fost vehement combătută în ultimul timp⁴⁰.

În anul 2006, prof. univ. Dan Zamfirescu, cunoscut mai cu seamă pentru cercetările sale referitoare la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, împreună cu profesoara de Religie Florentina Gaftoi-Holtea, au demonstrat că Varlaam a preluat în *Cazania* sa doar 158 de pagini din *Comoara* lui Damaschin Studitul. Mai mult decât atât, ei cu dovedit că un alt „izvor” de care s-a servit mitropolitul Varlaam a fost cartea intitulată *Evanghelia învățătoare* a lui Chiril Trankvilion Starovețki, cunoscut predicator ortodox ucrainean, care a trecut apoi la uniație, tipărită în 1619 la Rohmanov (Rohmaniv). Au demonstrat, de asemenea, că ea stă și la baza *Cazaniei de la Govora* din anul 1642, „scoasă și primenită de pre limbă rusască pre limbă rumânească... cu usteneala și izvodirea lui Silvestru ermonah”. Aceasta era „o imitație grafică și o traducere fidelă” a părții întâia din cartea ucraineană, cu eliminarea unor omilii dacă erau două sau trei la o duminică. După cum se știe, *Cazania* de la Govora nu este completă, pentru că tipărirea a ajuns numai până la Duminica tuturor sfinților. Este vorba, însă de o traducere și prelucrare independentă de Varlaam, pentru că el avea terminată opera sa în 1637 și a dat-o la tipar în 1641, pe când *Cazania de la Govora* se tipărea în 1642⁴¹.

Tot profesorul Dan Zamfirescu împreună cu Florentina Gaftoi-Holtea au demonstrat că un număr de 32 de cazanii la duminici (începând cu a doua după Rusalii până la duminica lui Zaheu vameșul), cu 195 de pagini (p. 153-348 din ediția J. Byck) au fost preluate după Chiril Starovețki. De notat că în aceste 195 de pagini intră și pericopele evanghelice, pe care le-a tradus Varlaam însuși. Dar textul lui Chiril Starovețki *nu este tradus, ci rezumat sau prelucrat de Varlaam*.

39. Vezi studiile sale: *Există o Cazanie moldovenească în secolul al XVI-lea. În legătură cu izvoarele Cazaniei lui Varlaam*, în „Cercetări de Lingvistică”, an. 10, 1965, nr. 1, p. 73-84; *Texte vechi din Cazania lui Varlaam* în „Mitropolia Ardealului”, an X, 1965, nr. 1-3, p. 73-106; *Care este contribuția lui Varlaam la Cazania din 1643*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an 48, 1972, nr. 3-4, p. 172-181.

40. Vezi studiul său: *Tiparnița de la biserica Sfinții Trei Ierarhi – Iași. Cea dintâi carte imprimată în Moldova (1643)*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 47, 1971, nr. 3-4, p. 204-214.

41. Florentina Gaftoi-Holtea, *Mitropolitul Varlaam și Damaschin Studiul* (cu un „cuvânt înainte” de Dan Zamfirescu), București, Editura Roza Vânturilor, 2006, p. 6-14.

Chiar și acele „introduceri” de care pomeneam în paginile precedente, sunt traduse „mai liber ori foarte fidel”, iar la unele cazanii are propria sa „introducere”. Cu alte cuvinte, Varlaam nu se prezintă ca un traducător (așa cum fuseseră cei de la Govora, din 1642), ci ca un *adevărat autor*, care a știut să rezume și să prelucreze textul ucrainean, să-l adapteze la nevoile sufletești ale credincioșilor români, pe care l-a îmbrăcat într-o formă stilistică proprie, de o mare frumusețe și sensibilitate. Alte cazanii sunt redactate de Varlaam însuși, cum este cea de la Duminica Ortodoxiei, sau preluate după „izvoare moldovenești”, cum era cazania la Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava (2 iunie) sau altele. Prin traducerea și prelucrarea celor două cărți, una neobizantină, alta slavo-ucraineană, Varlaam a creat o limbă literară de o mare frumusețe, perfect înțeleasă și astăzi, a realizat o autentică *antologie românească*, pe care a oferit-o ca „dar” neamului românesc de pretutindeni.

Aceiași doi autori aduc dovezi convingătoare care infirmă cuvintele lui Varlaam din scrisoarea pe care i-a adresat-o țarului Rusiei în anul 1637, că a tradus din *Omiliile* patriarhului Calist al Constantinopolului din secolul al XIV-lea. Invocarea numelui acestuia se explică prin aceea că el era o personalitate de primă mărime a Bisericii și culturii bizantine, cunoscut și la curtea țarului. Este de reținut și faptul că în „predoslovie” lui Varlaam la Cazanie, numele lui Calist nici nu era pomenit!

Trebuie reținut că pericopele evanghelice din Cazanie sunt traduse de Varlaam însuși, încât el se prezintă și ca un bun traducător neotestamentar. Va fi tradus după un text grecesc al Septuagintei, va fi avut în față și un text slavon, precum și *Tetraevanghelul* românesc tipărit de diaconul Coresi la Brașov în 1560-1561 (care a fost folosit apoi în *Evanghelia cu învățătură sau Cazania a doua*, tipărită tot de el la Brașov, în 1580-1581, reeditată la Alba Iulia în 1640-1641). O simplă comparație ne convinge ușor că textul lui Varlaam este mult superior față de cel din Brașov, dar este mai limpede și mai expresiv chiar decât cel din *Noul Testament* de la Bălgrad din 1648, care, după cum se știe, era o traducere munteano-transilvană. Este adevărat însă că atât în textele evanghelice, cât și în învățăturile din *Cazania* lui Varlaam, se întâlnesc destule cuvinte de origine slavonă, cărora el nu le-a găsit termeni corespunzători în românește, lucru explicabil pentru acea perioadă a „slavonismului cultural” de la noi. Iată câteva din acestea: blagocestiv, blagoslovenie, ciudesă (minune), pravoslavie (ortodoxie), norod (popor), jitie (viața unui sfânt), pocanie (pocăință), spăsenie (mântuire, deși apare și mântuință), vărhovnic (căpetenie) etc. Tot în slavonește sunt redată și numele sărbătorilor: Blagoveștenie (Bunavestire), Stretenie (Întâmpinarea Domnului), Preabrajenie (Schimbarea la Față), Uspenia Preacistei (Adormirea Maicii Domnului), Dumenecca svenților Oteți (Părinți), Născutul lui Ioan Crăstiteli, (sau Preaditeci, uneori redat și sub forma de azi: Botezătorul). Apar însă și unele cuvinte

de origine latină din lexicul românesc (a păsa = a merge, limbă, cu sens de neam), precum și numeroase cuvinte vechi (arhaisme) dispărute de mult din lexicul românesc, dar care dau textului un farmec aparte. Apar și nume de sărbători, oarecum „românizate”, ca Născutul Domnului nostru Iisus Hristos, Dumeneca Florilor sau Luminata dzi a Duhului Svânt, Săborul Sventilor voievodzi⁴² ș.a.

Trecând peste aceste imperfecțiuni inerente oricărui început, trebuie să punem încă o dată în lumină frumusețea și farmecul graiului lui Varlaam, care poate fi înțeles cu ușurință chiar și astăzi, după peste 360 de ani de la tipărirea *Cazaniei*, fapt pentru care a și fost considerat primul „povestitor” din literatura română, ca un prim mare prozator român⁴³.

Pentru a ilustra acest lucru, redăm o cunoscută pericopă evanghelică, precum și un fragment din prima „învățătură” la „dumeneca întâia a svântului post celui mare”:

„Dzise Domnul pilda aceasta: Doi oameni intrară în besearecă să să roage: unul fariseu, iară altul vamăș. Deci fariseul stătu și așa să ruga întru sine: «Doamne, dau ție laudă, că nu sântu ca alalți oameni apucători, nedirepți, curvari sau ca acest vamăș. Postescu-mă de doaă ori într-o săptămână și dau a dzeacea din tot cât agonisesc». Iară vamășul sta departe, nu vrea nice ochii să-ș rădice cătră ceriu, ce să bătea în piept și dzicea: «Doamne, milostiv fii mie, păcătosului!».

Iară grăiesc voaă că pogorî acesta mai drept în casa sa, decât acela; că hiecine cela ce să va înălța smeri-să-va, iară cela ce să va smeri – înălța-să-va.”
(*Cazania*, p. 2)

„Cumu-s iarna vicole și vânturi răci și vremi geroase, de carile să îngreuiadză oamenii și sântu supărați în vreamea iernei, iară deaca vine primăvara ei să iușureadză de acealea de toate și să veselesc, căce c-au trecut iarna cu gerul și s-au ivit primăvara cu caldul și cu seninul, așa și în vreamea de demult au fost viscole și vânturi de scârbe și de dosădzi pre oameni, ca și într-o vreame de iarnă. În care vreame împărații cei necredincioși, carii strica sventele icoane și le lepăda din besearică, în multe chipuri dosădiia și munciia pre creștini pentru să nu se închine sventelor icoane. Ce iară străluci dulce primăvară și liniște mare într-această dzi de astădzi, întru carea ne-am adunat și noi să prăznuim și să dăm laudă lui Dumedzău, căci c-au pierdut ereticii și mucitelii ș-au înmulțit sventele săboară, de-au întărit închinăciunea sventelor icoane. Pentr-acea și noi, o, iubiții miei creștini, să îmblăm și noi după dzisa sventelor săboară și învățăturile a șeapte săboară să le priimim și într-înimile noastre ca întru în visteariu în veaci să le ferim. Că denafară de tocmala ce-au tocmit sventele săboară, nime nu să va spăși, nice întru împărăția ceriului va intra, că porunca a șeapte săboară de Domnul Hristos iaste așa:

42. Vezi un glosar cu acești termeni „arhaici” la Florea Mureșanu, *op.cit.*, p. 217-227 și în ediția *Cazaniei* de la Chișinău, 1991, p. 577-617.

43. Vezi: Liviu Onu, *Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii literare române*, în vol. „De la Varlaam la Sadoveanu”, București, 1958, p. 35-60.

cum Măria Sa Hristos iaste Dumnedzău adevărat, unul cu părintele și iaste împărat și despuietoriu îngerilor și știe inimile și gândurile oamenilor, cum au știut gândurile lui Natanail, când ședea supt smochin, cum audzim, mai chiar din Sventa Evanghelie de astăzi.” (*Cazania*, p. 36-37)

De-a lungului timpului, numeroși cărturari și-au exprimat admirația și prețuirea pentru *Cazania* lui Varlaam. Reținem doar câteva nume. În 1875, Mihai Eminescu scria în ziarul „Curierul de Iași” că „Varlaam mitropolitul a făcut ca Duhul Sfânt să vorbească în limba neamului românesc” (*Opere*, vol. IX, p. 259, citat la Florentina Gaftoi-Holtea, *op. cit.*, p. 121). Iar episcopul (mai târziu mitropolitul) academician Nicolae Colan, scria în „predoslovie” cărții preotului Florea Mureșanu (p. VII): „Nu cunosc o carte – afară doar de Sfânta Scriptură – care să fi dus în casa cea duhovnicească a românului mai multă lumină decât *Cazania* mitropolitului Varlaam, trimisă la propovăduire în anul Domnului 1643”. Poetul ardelean Ion Alexandru scria că Varlaam este „întâiul mare scriitor în limba românească”, iar filologul Gavril Istrate de la Universitatea din Iași îl considera „un Eminescu al literaturii române vechi”. Profesorul universitar și istoric literar George Ivașcu scria despre *Cazania* lui Varlaam că „deține în cultura română un loc analog Bibliei lui Luther în cultura germană” (*Istoria literaturii române*, București, 1969, p. 141). Cercetătoarea operei lui Varlaam, doamna Stela Toma, scria în 1993: „Varlaam n-a fost numai un ierarh luminat, ci în egală măsură, un bun român. A luptat cu un dinamism rar întâlnit, pentru introducerea limbii române în biserică, pentru unitatea spirituală a românilor din cele trei provincii” (rev. „Studii Teologice”, nr. 1-2, 1993, p. 48). Iar profesorul Dan Zamfirescu scria recent că prin *Cazania* sa, Varlaam a realizat o „capodoperă” și a contribuit la „crearea națiunii române creștin-ortodoxe prin cuvânt”, a fost creatorul unei limbi literare românești „din tezaurul cugetării divine și din graiul țaranului român” (ziarul „Argeșul”, 6 septembrie 2007 p. 8).

Deși nu erau cunoscute până acum „izvoarele” *Cazaniei*, totuși ea a fost cercetată de numeroși teologi români, care au pus în lumină valoarea ei omiletică, morală, dogmatică sau aghiografică. Era și firesc să fie așa, din moment ce ea cuprinde toate genurile omiletice cunoscute: omilii exegetice, predici tematice (dogmatice, morale, liturgice), precum și panegirice la sfinți⁴⁴.

Circulația *Cazaniei* lui Varlaam. Prin conținutul ei atât de bogat, dar mai ales prin frumusețea graiului cazaniilor traduse și prelucrate de Varlaam, *Cazania*

44. Notăm doar câteva lucrări consacrate „teologiei” *Cazaniei*: Ioan Popa, *Valoarea omiletică a Cazaniei lui Varlaam*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 89, 1971, nr. 5-6, p. 550-563; Dometie Manolache, *Aspecte ale providenței și lucrării de mântuire în Cazania lui Varlaam*, în „Studii Teologice”, an 16, nr. 3-4, p. 396-405; Visarion Bălțat, *Aspecte dogmatice în Cazania mitropolitului Varlaam*, în „Mitropolia Ardealului”, an. 34, 1988, nr. 5, p. 37-52. A se vedea și Stela Toma, *Apărarea Ortodoxiei în Cazania lui Varlaam*, în „Ortodoxia”, an. 46, 1994, nr. 2-3, p. 141-150.

care îi poartă numele a cunoscut cea mai largă răspândire dintre toate vechile tipărituri românești, a devenit cea mai cunoscută carte după Sfânta Scriptură, pentru că în bisericile noastre, mai ales în Transilvania, secole în șir se citea cazania zilelor de duminici și sărbători după săvârșirea Sfintei Liturghii. Prin larga ei difuzare în toate teritoriile românești, ea a contribuit la consolidarea conștiinței de unitate națională românească. Merită să fie reținut faptul că ea s-a difuzat mai mult în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.

Cel care a cercetat pentru prima oară răspândirea ei a fost tot părintele Florea Mureșanu, care, în 1944 cunoștea peste 30 de exemplare, dar numai în Ardealul de nord⁴⁵. Au urmat apoi câteva cercetări parțiale ale preotului Paul Mihail din Iași⁴⁶, ca apoi această problemă să fie temeinic cercetată, pentru toate teritoriile intracarpatiche, de profesorul Florian Dudaș din Oradea, care a descoperit aici peste 350 de exemplare. Presupunând că s-au tipărit o mie de exemplare, înseamnă că mai mult de o treime s-au difuzat în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș⁴⁷.

Cazania era atât de prețuită de românii transilvăneni, încât se cunosc și câteva procese între sate sau între credincioși pentru a ajunge în proprietatea lor. Un astfel de proces a avut loc la 4 decembrie 1689, în fața mitropolitului cu același nume de Varlaam al Ardealului (1685-1692), între satele Lăpuș și Rogoz, în „țara” Lăpușului. Hotărârea „scaunului de judecată” a fost consemnată chiar pe o foaie a exemplarului disputat, stabilindu-se ca el să rămână la biserica din Rogoz⁴⁸.

Pentru a ajunge în posesia ei, credincioșii de altădată făceau jertfe materiale vrednice de consemnat. Așa de pildă, credincioșii din satul Muntele Someșului Cald (în Munții Apuseni), la îndemnul preotului lor Ursan, au cumpărat un exemplar din Cazanie cu prețul a zece oi și opt miei⁴⁹.

Multe exemplare deveneau adevărate „cărți călătore”, pe întreg spațiul geografic românesc. De pildă, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, un exemplar din Cazanie era în proprietatea lui „Ioan Delkeul Sava de lângă Marea Neagră”, de unde, fără să știm în ce împrejurări, a ajuns în Ardeal, inițial la Jidvei pe Târnave, apoi la preotul Constantin din Brașov-Stupini, care a vândut-o lui Pescar Oprea din Milaș (jud. Bistrița-Năsăud); în 1799 era a lui Ion Ludoșan din Budiu de Câmpie (azi Papiu Ilarian, jud. Mureș); în 1812 el a dat-o lui Popa (preotul ?)

45. *Op. cit.*, p. 202-216.

46. Pr. Paul Mihail, *Circulația Cazaniei mitropolitului Varlaam în Biserica românească*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 33, 1957, nr. 10-12, p. 820-828 și *Știri noi privind circulația Cazaniei lui Varlaam*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 82, 1964, nr. 3-4, p. 372-388.

47. Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în vestul Transilvaniei*, Timișoara, 1979, 270 p. + 61 fig. și *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj Napoca, 1983, 505 p. + 77 fig.

48. Sebastian Stanca, *Pricină pentru o carte bisericească. Soborul vlădicului Varlaam*, în „Revista Teologică”, Sibiu, an. 20, 1930, nr. 1-2, p. 33.

49. Gavriil Hango, *Notițe istorice*, în ziarul „Telegraful Român”, nr. 17 din 1903, p. 71 și Ioan Lupsaș, *Cartea românească de învățătură de la 1643, retipărită la Alba Iulia în 1699*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 33, 1957, nr. 10-12, p. 792-793.

Gligor, în 1818 era la preotul Ioan din Iceland (tot jud. Mureș), în 1830 la Andrei Bucur din Bercheș, iar în 1858 ajungea la protopopul Simion Moldovan din Sopor de Câmpie unde a rămas până în 1927, când a intrat posesia Muzeului eparhial din Cluj, unde se găsește și azi⁵⁰.

Se cunosc și numeroase manuscrise după Cazanie realizate, în majoritatea cazurilor, tot în Transilvania. Același cercetător entuziast care este Florian Dudaș a descoperit 42 de exemplare copiate în Transilvania, dar la foarte puține dintre ele se cunoaște și numele copistului⁵¹.

Am menționat și aceste puține lucruri referitoare la „circulația” Cazaniei, pentru a pune și mai mult în lumină însemnătatea ei și modul cum era primită de preoții și credincioșii români.

Reeditări ale Cazaniei lui Varlaam. Preotul Florea Mureșanu și-a câștigat un merit în plus în anul 1944, când a publicat la Cluj lucrarea sa mereu citată aici, și anume acela că a întocmit un capitol special intitulat „Retipăriri după Cazania lui Varlaam” (p. 128-181). Problema a fost reluată de Floretina Gaftoi-Holtea în lucrarea sa publicată în 2006 pe care am menționat-o, cu mai multe îndreptări și întregiri la cea precedentă (p. 22-51). S-a ajuns la concluzia că, până în prezent, 14 ediții ale Cazaniei românești au preluat – total sau parțial – textul din *Cartea românească de învățătură* a mitropolitului Varlaam, o mărturie grăitoare asupra prețurii de care s-a bucurat din partea clerului și a credincioșilor.

Iată care au fost reeditările:

1. Menționam mai sus că în 1642 a apărut *Evanghelia învățătoare* de la mănăstirea Govora, care cuprindea 32 de cazanii la duminici traduse de ieromonahul Silvestru după cartea cu același titlu a lui Chiril Starovețki, apărută în 1619 la Rohmanov. Ediția de la Govora s-a oprit însă la Duminica tuturor sfinților. Dar ea a fost continuată în 1644 la mănăstirea Dealu⁵². Pentru primele 385 de pagini s-au utilizat coalele din *Evanghelia învățătoare* de la Govora, iar de la pagina 404 s-a preluat textul din *Cazania* lui Varlaam, pentru o serie de duminici, precum și toate cazaniile la praznicele împărătești și la sfinții mari (cu excepția cazaniei la Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, necunoscut în Țara Românească). Din aceste motive, Florea Mureșanu o considera drept „un plagiat”. Părerea noastră este că folosirea atâtor pagini din *Cazania* de la Iași s-a făcut, totuși, cu acordul lui Varlaam pe care și l-a dat cu ocazia misiunii pe care o primise din partea lui Vasile Lupu de-a se deplasa la Târgoviște în vederea reconcilierii lui cu Matei Basarab. În foaia de titlu se preciza că s-a tipărit „cu porunca și cu cheltuiala prealumina-

50. Sebastian Stanca, *Cărți călătore*, în „Revista Teologică”, Sibiu, an. 25, 1935, nr. 1-2, p. 20-21.

51. Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, p. 433.

52. *Bibliografia românească veche*, I, p. 120-125.

tului creștin Matei Basarab Voevod și biruitoriu a toată Țara Rumânească. și cu nevoița sfințitului chir Theofil, mitropolitul a toată Țara Rumânească”⁵³. Numele lui Varlaam nu era însă pomenit. Cazania de la Govora-Dealul nu s-a bucurat de aprecierea și mai ales de răspândirea celei a lui Varlaam.

2. A doua reeditare a apărut sub titlul *Chiriadromion sau Evanghelie învățătoare care are întru ea Cazaniile la toate duminicile preste an și la praznicile domnești și la sfinții cei amintiți. Acum întâi întru acest chip așezată și tipărită mai luminat în limba românească diortosită, cu blagoslovenia prea sfințitului chir Athanasie mitropolitul țării*. În Sfânta Mitropolie în Bălgrad, în anul de la mântuirea lumii 1699. De Mihail Iștvanovici tipograful cel din Țara Românească (cu 415 foi, în format 44 – quarto). Deci nu se face nici o amintire de adevăratul autor al cărții, mitropolitul Varlaam. În schimb, în foaia de titlu sunt pomeniți împăratul „Iosif Leopold craiul Budei și al Țării Ungurești și al Ardealului”, și „guvernatorul George Bamfi”. În predoslovia semnată de Mihail Iștvanovici, era menționat și ajutorul lui Constantin Brâncoveanu „patron adevărat al Sfintei Mitropolii de aici din Ardeal”, iar despre carte se spune că s-a tipărit „pentru folosul și luminarea neamului nostru românesc”. Are șase cazanii în plus față de Cazania de la Iași, deci în total 81; câteva au și câte un „cuvânt înainte”: care lipsesc la ediția din Iași. Lipsește ornamentația bogată din textul de la Iași (gravuri, frontispicii, inițiale etc.). Textul Evangheliilor este după Cazania lui Varlaam și mai puțin după Noul Testament de la Bălgrad din 1648⁵⁴.

Cu o singură excepție, edițiile următoare au apărut numai la sud de Carpați, deci în Țara Românească și au folosit mai mult ediția de la Bălgrad, implicit *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam.

3. *Cazaniile ce cuprinde în sine Evangheliile tâlcuite ale duminicilor de preste an și cu cazaniile sinaxarului praznicelor împărătești și ale sfinților celor mari...* tipărită „cu blagoslovenia” mitropolitului Neofit Criteanul și „cu toată cheltuială” episcopului Râmnicului Climent, Râmnic, 1748 (cazania despre mucenicia Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, înlocuită cu o cazanie la 24 noiembrie, când se face pomenirea Sfântului „Climent episcopul de Râm”).

4. Cu același titlu de mai sus, a fost reeditată la București, în 1768, cu „blagoslovenia și toată cheltuiala” mitropolitului Grigorie II al Ungrovlahiei.

5. Cu același titlu a fost reeditată la Râmnic în 1781, cu binecuvântarea aceluiși mitropolit Grigorie II, dar cu cheltuiala episcopului Filaret de Râmnic.

6. O nouă reeditare are loc la Râmnic, în 1792, cu binecuvântarea și cheltuiala aceluiși Filaret, care în timpul tipăririi a fost ridicat în scaunul mitropolitan, cu prefața și diortosirea monahului cărturar Grigorie Râmnicianul. De notat că toate

53. *Ibidem*, p. 145-147.

54. *Ibidem*, I, p. 372-377. Cf. și Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 140-142.

edițiile de Râmnic (1748, 1781 și 1792) sunt identice; nu au cazanie la Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, în schimb au una la 24 noiembrie, Sfântul Climent.

7. *Cazanii...* tipărite la București în 1828, „cu blagoslovenia” mitropolitului Ungrovlahiei Grigorie Dascălul, dar „prin osârdia și toată cheltuiala iubitorilor de Dumnezeu episcopi” Neofit al Râmnicului și Chesarie al Buzăului. Se remarcă prin hârtia de bună calitate, prin ilustrații și printr-un format mai mare, care depășește edițiile anterioare. Se constată prezența Cazaniei la Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava (probabil prelucrată direct din ediția 1643), dar și o Cazanie la Sfânta Muceniță Ecaterina, 25 noiembrie și una la Sfinții Împărați Constantin și Elena, 21 mai (hramul catedralei mitropolitane). Mai notăm că această ediție a stat la baza a trei reeditări ulterioare: Buzău 1834, Sibiu 1850 și București 1858.

8. *Cazanii...* tipărite „cu blagoslovenia și cu toată osârdia” episcopului Chesarie al Buzăului, „într-a sa acum din nou făcută tipografie, la anul mântuirii 1834, noiembrie 3”. Este o reproducere a ediției de la București din 1828, dar cu o ilustrație mai săracă.

9. *Cazanii...* tipărite după ediția de Buzău cu cheltuiala librarului Iosif Romanov din București, dar la Sibiu în tipografia lui Gheorghe Closius, în anul 1850. Este prima retipărire pornită din interese comerciale, fără „binecuvântarea” ierarhului locului, Andrei Șaguna.

10. *Cazanii...* tipărite cu cheltuiala aceluiași Iosif Romanov „și comp”, la București, în anul 1858, cu alfabet de tranziție (numele mitropolitului Nifon nu era menționat). Chiar în foaia de titlu se preciza că au fost incluse patru cazanii la sfinți din Țara Românească: Sfântul Ioan Românul († 1662, scrisă de Ioan Cariofil), Sfântul Dimitrie cel Nou Basarabov, Sfânta Filofteia de la Argeș și Sfântul Nicodim cel sfințit de la Tismana.

11. *Cazanii...* București, Tipografia Cărților Bisericești, 1894, după ediția de la Râmnic din 1781, cu „binecuvântarea Sfântului Sinod”, revăzută de profesorul Constantin Chiricescu de la Facultatea de Teologie din București și de o comisie sinodală formată din trei episcopi. Este prima ediție cu litere latine a Cazaniei lui Varlaam, apărută sub egida Sfântului Sinod al Bisericii noastre.

12. O nouă reeditare „sinodală” este cea din 1911, tot după ediția de Râmnic din 1781, tot în Tipografia Cărților Bisericești din București (este prezentată drept „ediția a II-a”), format mare, cu o grafie foarte îngrijită, cu 746 pagini.

13. În același an a apărut și o reeditare „particulară”, în tipografia Dimitrie C. Ionescu, în condiții grafice modeste, cu numai 472 de pagini, tipărită în scopuri comerciale.

14. A treia „ediție sinodală” a Cazaniei este cea din 1929, deci din timpul patriarhului Miron Cristea, tipărită tot după ediția de Râmnic din 1781, revăzută de o „comisie sinodală” (episcopii Cosma Petrovici al Dunării de Jos, Visarion Puiu al Hotinului și arhiereul Tit Simedrea Târgovișteanul)⁵⁵.

55. Toate aceste reeditări prezentate detaliat de Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 128-181; Florentina Gaftoi-Holtea, *op. cit.*, p. 21-51 (cu unele întregiri și rectificări la cele scrise de Florea Mureșanu). A se vedea și *Bibliografia românească veche*, tomul II.

15-17. La acestea se mai adaugă și trei reeditări care nu au nici o legătură cu Biserica sau cu credincioșii dornici de a citi Cazania. Este vorba de prima retipărire cu titlu *Cazania lui Varlaam*, „edițiune școlară”, aprobată de Ministerul Instrucțiunii și Cultelor”, în Editura Librăriei Socec, București 1894. A urmat ediția Jacques Byck, în Editura Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă din 1943 (o parte din tiraj difuzat abia în 1968), când s-a adăugat și un cuvânt lămuritor) și reeditarea de la Chișinău, din 1991, după ediția Byck.

Editura Roza Vânturilor din București, condusă de prof. univ. Dan Zamfirescu, va da la tipar o nouă ediție critică a *Cazaniei*, sub îngrijirea doamnei Stela Toma. Va fi cel mai frumos omagiu adus marelui ierarh cu prilejul împlinirii a 350 de ani de la trecerea sa la cele veșnice și a canonizării sale.

*

Alte lucrări ale mitropolitului Varlaam. A doua carte tipărită de el a este cea intitulată *Șapte Taine a (le) Besearecii*, tipărite cu învățătura și cu toată cheltuiala Măriei Sale Ioan Vasilie Voevod, în tipariul cel domnesc în târg în Iași, l(ea)t 7153 (1644), noiembrie 8⁵⁶. Are 4 + 339 foi. În preacuvântarea sa, „smeritul Varlaam, arhiepiscop și mitropolit al Sucevei”, sublinia necesitatea unei asemenea lucrări, care s-a tipărit atât pentru ierarhi și preoți, cât și pentru „diregătoria cea lumească”..., precum și pentru „cei mai mici”. Era o carte cu caracter dogmatic și liturgic, necesară mai cu seamă în împrejurările de atunci, când protestanții (inclusiv cei din Ardeal) reduceau numărul tainelor la două: botezul și euharistia (cuminecătura). Era o explicare a celor șapte Taine sub formă catehetică, deci cu întrebări și răspunsuri. Cartea avea însă și un caracter canonic-juridic, deci era și o pravilă, în sensul că la fiecare taină se aveau în vedere și anume canoane, cu diverse comentarii din dreptul bizantin și cel canonic; de fapt, pe prima pagină apărea titlul de *Pravilă pe scurt... pentru cele șapte Taine* (era cea dintâi Pravilă tipărită în Moldova).

Cartea începea cu o scurtă prezentare a celor șapte Taine (f. 1-5), după care urmau: botezul (f. 6-32), mirungerea (f. 33-38), Sfânta Euharistie sau Cuminecătura, cu o prezentare mai largă a Sfintei Liturghii (f. 39-116), preoția (f. 117-164), pocăința (p. 165-224), nunta (f. 225-297) și maslul (297-300), după care erau notate „Sărbătorile ce sunt preste an, întru carea nu să cade nice un lucru să să facă”, 36 la număr (f. 301-303), „Tocmeala posturilor ce sănt preste an și harții pre ce vreme se desleagă” (f. 304-309) și „Pentru zilele ceale deslegate ce sănt preste an” (p. 309-317)⁵⁷.

56. *Bibliografia românească veche*, tom. I, p. 147-150.

57. O prezentare detaliată a cărții vezi la Dumitru Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 81, 1961, nr. 5-6, p. 558-569 (susține însă, greșit, că ar fi tradusă de Eustatie Logofătul).

Mulți cercetători au afirmat că această carte ar fi o traducere după opera *Cele șapte Taine* ale arhiepiscopului grec Gavriil Severu din Filadelfia († 1616), care apăruse într-o traducere slavonă la Kiev, în 1640. Slavistul Pandele Olteanu – cel care s-a ocupat cu izvoarele *Cazaniei* lui Varlaam – consideră, însă că este o prelucrare după opera retorului Toma (Teofan) Eleavulkos, care a trăit în secolul al XVI-lea, fost prim-secretar al Patriarhiei ecumenice și profesor al lui Damaschin Studitul⁵⁸.

În ce privește traducătorul sau compilatorul acestei cărți, părerile sunt împărțite. O însemnare finală, la f. 317, în limba slavonă preciza: „Mult păcătosul și netrebnicul rob Eustatie, fost logofăt, de muncă iubitor”. Această însemnare i-a făcut pe mulți cercetători să susțină că la traducerea și prelucrarea textului în românește ar fi contribuit și Eustatie⁵⁹. Părerea noastră este că Eustatie a făcut doar „diortosirea” textului și a supravegheat tipărirea și nicidecum că ar fi fost un „coautor” în sensul corect al cuvântului. Autor nu putea fi decât un teolog, un cunoscător al problemelor dogmatice, liturgice și canonice prezentate în lucrare. În sprijinul părerii noastre vin și două copii – manuscris după această carte, aflate azi la Biblioteca Academiei Române (ms. 711 și 713), ambele de la începutul secolului al XVIII-lea, cel de al doilea fiind copiat de Vasile Sturze Moldoveanul în satul „Sânt Andriaș”, lângă Timișoara în anul 1708. Manuscrisul său are acest titlu: *Pravila Svinților Părinți pre scurt aleasă din Svintele Scripturi, scoasă și tocmită pre limba românească de Varlaam mitropolitului de Suceava din Țara Moldovei*. Titlul primului manuscris (711) este aproape identic cu al lui Vasile Sturze. Deci ambele îl considerau ca autor pe Varlaam. Ambele manuscrise dovedesc că această lucrare a lui Varlaam era cunoscută și răspândită și în Ardeal⁶⁰.

O carte de mare importanță teologică scrisă de mitropolitul Varlaam a fost *Răspunsul împotriva Catihismului calvinesc*⁶¹. Împrejurările în care s-a tipărit acest *Răspuns* sunt cunoscute. În anul 1642, se tipărise în satul Prisaca de lângă Alba Iulia, „cu voia și cu porunca” principelui Gheorghe Rákoczy I (1630 – 1648) „cu sfatul și cu cheltuiala” predicatorului calvin al Curții princiare Gheorghe Csulai, un *Catehism*, în limba română, dar cu un conținut calvinizant. Deci, era un *Catehism* tipărit în scopuri prozelitiste, în vederea difuzării lui printre românii din Transilvania, ca să-i atragă la calvinism. Petru Maior îl considera un „catehism foarte blăstămat, în care sfintele taine, cinstirea icoanelor și a moaștelor, posturile,

58. Pandele Olteanu, *Izvoare, originale și modele bizantino-slave în opera lui Varlaam*, p. 135-136.

59. I. Lupaș, *Mitropolitul Varlaam*, p. 274-276; Nicolae Cartoian, *op. cit.*, II, p. 112-113; Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 23-25; Niculae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 1028-1029; Pandele Olteanu, *Izvoare, originale și modele bizantino-slave*, p. 135-136 („se pare că a lucrat-o împreună cu Eustatie logofătul”).

60. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești din Biblioteca Academiei Române*, vol. I, București, 1978, p. 165-166.

61. *Bibliografia românească veche*, I, p. 150-151

slujbele bisericești, călugăria și alte, toate se lăpăda” (*Istoria bisericească*, Buda, 1813, p. 72). Se pare că unul din motivele înlăturării mitropolitului Ilie Iorest (1640 – 1643) din scaunul său de la Alba Iulia a fost tocmai opoziția lui la tipărirea, dar mai cu seamă la difuzarea acestui Catehism printre credincioșii săi⁶².

Însuși mitropolitul Varlaam în „predoslovie” *Răspunsului* său, relatează că în anul 1644, fiind la Matei Basarab, în Târgoviște, într-o misiune de pace „cu treabă domnești și a nărodului” (poporului, n.n.), învățatul boier Udriște Năsturel (fratele doamnei Elina, soția lui Matei Basarab) i-a prezentat și „o cărțuție mică în limba noastră românească tipărită. și deac-am cetit...o am aflat plină de otravă de moarte sufletească”. Conștient de rolul care revenea ierarhilor ortodocși în apărarea Ortodoxiei, scria în aceeași predoslovie: „Am socotit că am o detorie mare să fac răspuns și să arăt strâmbătura și tâlcul cel rău a(l) lor ce tâlcuiesc rău și strâmbadză Scriptura Svântă”. Drept aceea, „îndată am chemat ș-am strâns săbor dintr-amândoaș părțile și din Țara Românească și din Țara Moldovei”, pentru a lua atitudine față de acel Catehism calvin, în concret, să aprobe o replică ortodoxă, un *Răspuns*, pe care îl întocmise el însuși.

Deși nu avem știri sigure cu privire la data și locul în care s-a întrunit „soborul” convocat de Varlaam, părerea noastră este că acest lucru s-a petrecut la Iași, în cursul lunii februarie 1645. Ne sprijinim pe câteva argumente de ordin „logic”. La 5 februarie 1645 erau prezenți la Iași, la cununia fiicei lui Vasile Lupu, Maria, cu principele Ianusz Radziwill, atât mitropolitul Petru Movilă al Kievului cât și mitropolitul Teofil al Ungrovlahiei, fapt consemnat și în *Letopisețul* lui Miron Costin. Nu avem mărturii că ar fi fost de față la acel „sobor” și episcopii Ignatie Sârbul de la Râmnic (1636 – 1653) și Ștefan de la Buzău (1637 – 1648); chiar dacă n-au fost de față, considerăm că era suficientă prezența mitropolitului Ungrovlahiei. Din Moldova vor fi participat, însă, și cei trei episcopi sufragani ai lui Varlaam, prezenți și la cununia de care aminteam: Anastasie al Romanului (1644 – 1658), Ștefan al Rădăușilor (c. 1644 – c. 1646) și Gheorghe al Hușilor (c. 1634 – începutul lui 1645).

Părerea noastră este că la acel sobor au mai participat și alți mitropoliți. Din moment ce, la 5 februarie 1645, mitropolitul Petru Movilă era prezent la Iași pentru oficierea cununiei fiicei lui Vasile Lupu, este exclus ca el să nu fi fost invitat la discuții. Era cel mai în măsură să dea anumite lămuriri de ordin dogmatic, ca unul care doar cu câțiva ani în urmă alcătuisese *Mărturisirea ortodoxă* care-i poartă numele. Nu era menționat în „predoslovie” lui Varlaam, pentru că tocmai el, ierarhul ortodox, binecuvântase căsătoria Mariei cu un principe calvin! Chiar dacă n-ar fi participat direct la lucrările „soborului”, el va fi fost „consultat”, va fi citit

62. Cf. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei*, în vol. său „Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române”, București, 2005, p. 19-23.

Răspunsul lui Varlaam în manuscris înainte de tipărire și poate a venit cu unele îndreptări și completări.

De asemenea, credem că la lucrările „soborului” a fost invitat și mitropolitul Ilie Iorest, cel înlăturat din scaunul său de la Alba Iulia și aruncat în închisoare de către cârmuitorii calvini ai Transilvaniei de altădată. El se găsea acum în mănăstirea Putna, deci era considerat ca un ierarh din Moldova. Trebuie să reținem că era cel mai în măsură să explice ierarhilor prezenți cum se desfășurau acțiunile prozelitiste ale calvinilor, precum și opresiunea națională, socială și spirituală la care erau supuși românii ortodocși din Transilvania. Acest lucru ni-l sugerează și „predoslovia” *Răspunsului*, care menționa că el știe că românii ardeleni nu s-au abătut cu nimic de la dreapta credință. După câteva luni, la 2 iulie 1645, Ilie Iorest primea, din Suceava, o scrisoare semnată de ierarhii moldoveni și adresată țarului Rusiei, cu rugămintea de a-l sprijini material ca să poată „răscumpăra” acei „garanți” din Alba Iulia, care semnaseră pentru el că va vărsa o mie de taleri în vistieria principelui. Toate acestea ne fac să credem că „soborul” care a combătut calvinismul s-a întrunit în februarie 1645, fie la Iași fie la Suceava (unde era reședința lui Varlaam) și că la el au participat atât Petru Movilă cât și Ilie Iorest. Este posibil ca la acest sobor să fi participat și arhimandritul kievean Sofronie Pociățki, pe atunci egumen la mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi, logofătul Eustatie, despre care se știe că avea cunoștințe teologice, poate și cronicarul Grigore Ureche vornicul.

Soborul a luat în discuție un *Răspuns* întocmit de mitropolitul Varlaam, care s-a tipărit apoi în același an 1645. Deși unii cercetători au susținut că *Răspunsul* s-ar fi tipărit la mănăstirea Dealu, de lângă Târgoviște (Dan Simonescu, Liviu Onu, Mirela Teodorescu); părerea noastră este că s-a tipărit la Iași, sub directa supraveghere a mitropolitului Varlaam și a lui Sofronie Pociățki, cel care conducea tipografia. Care ar fi fost logica tipăririi la Dealu și nu în țara în care a fost alcătuit și discutat?!

Titlul complet al broșurii este *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Sucevei și arhiepiscopul Țărâi Moldovei. Tipărită v leto bâtia mira 7153, spăseniaje mira 1645 (în anul de la facerea lumii 7153, de la mântuirea lumii 1645, n.n.). Catehismul are V + 32 foi (64 pagini), format mic și literă mică (cuprinde predoslovia și textul propriu zis)⁶³.

Înainte de a cerceta cuprinsul *Răspunsului*, considerăm că trebuie să reținem câteva aspecte din „predoslovie”. Din ea se desprinde cu claritate ideea de unitate națională. Ea începe cu această formulă de adresare: „Varlaam, cu mila lui Dumnezeu, mitropolitul Sucevei și arhiepiscopul Țărâi Moldovei, către creștinii de

63. Vezi Varlaam, *Opere. Răspuns împotriva Catihismusului calvinesc*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, 1984, 232 p. + 32 f. facs.; reproduș și în Varlaam, *Opere*. I, Chișinău, 1991, p. 433-525.

Ardeal: Credincioși pravoslavnici și adevărați fii ai noastre Beseareci apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam români, pretutindirea tuturor ce să află în părțile Ardealiului, ce sânteți cu noi într-o credință...” În continuare, sublinia datorria pe care o are ca arhipăstor în vederea păstrării credinței „pravoslavnice”, ca apoi să relateze cum a aflat de existența *Catehismului calvinesc* de la logofătul Udriște Năsturel, pe când era trimis într-o misiune la Târgoviște de către domnitorul Vasile Lupu, și pe care l-a găsit „plin de otravă de moarte sufletească”⁶⁴.

În ce privește textul propriu-zis al *Răspunsului* (32 de foi), notăm că se reproducea mai întâi învățătura calvină, așa cum era ea prezentată în Catehismul de la Prisaca din 1642, apoi se dezvoltă, pe larg, învățătura ortodoxă la tema respectivă. Trebuie să reținem că, în *Răspunsul* său, Varlaam își argumenta părerile, adică învățătura ortodoxă, numai cu citate din Sfânta Scriptură, fără să recurgă la învățătura Sfinților Părinți, cu alte cuvinte, folosea propriile arme ale calvinilor, care respingeau Tradiția, adică pe Sfinții Părinți. Cu toate că s-a ocupat numai cu „glavele” (capitolele) 4, 9, 10, 12, 36 și 54 din Catehismul calvin, totuși, n-a rămas nimic necombătut din principalele învățături calvine. Problemele mari de care se ocupa mitropolitul moldovean erau următoarele: 1. Despre Sfânta Scriptură, dovedind că aceasta nu este singurul izvor al Revelației; 2. Despre credință și fapte bune, arătând că amândouă sunt necesare pentru mântuire; 3. Despre predestinație, arătând că omul poate face binele sau răul, iar mântuirea nu depinde numai de voia absolută a lui Dumnezeu, ci și de voința omului; 4. Despre împăcarea cu Dumnezeu și răscumpărarea omenirii prin patimile și moartea lui Hristos; pentru mântuire nu este de ajuns numai credința, ci sunt necesare și faptele bune, adică o viață trăită potrivit învățăturii lui Hristos; 5 și 6. Despre Biserică, expunând învățătura ortodoxă cu privire la atributele ei, despre Biserică - depozitară a mijloacelor duhovnicești rânduite de Hristos și de apostoli pentru mântuirea oamenilor, între care sunt și cele șapte Taine; în continuare se ocupa de posturi; 7. Despre cinstitirea și închinarea la sfinți și la icoane, apărându-le în fața atacurilor calvine.⁶⁵ Este greu de spus în ce tiraj s-a tipărit această broșură și câte exemplare vor fi fost difuzate în Ardeal. În orice caz, trebuie pusă în lumină grija mitropolitului Varlaam și a celorlalți ierarhi români pentru apărarea dreptei credințe între românii ardeleni.

Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu este o altă lucrare tipărită de mitropolitul Varlaam la Iași, probabil în 1645. Ceea ce prezintă un interes aparte pentru vechea cultură românească este faptul că după textul propriu-zis al Paraclisului,

64. Predoslovia reproducă și de Nicolae Drăganu, *Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voevodul Moldovei*, în „Anuarul Institutului de istorie națională” din Cluj, III, 1926, p. 245–249; Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești*, p. 115–123; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Varlaam*, p. 276–278; Ioan Lupaș, *Documente istorice transilvane*, Cluj, 1940, p. 231–235; *Bibliografia românească veche*, t. IV, București, 1944, p. 191–193 și 245 – 250; Mirela Teodorescu, *op. cit.*, p. 185–189.

cartea cuprinde și 48 de versuri originale, despre pedepsirea celor necredincioși, apropiate ca formă de poezia noastră populară. Urmau apoi două povestiri biblice în proză: înrobirea Ierusalimului de către împăratul Nabucodonosor și istoria Suzanei; ambele se remarcă prin stilul lor, apropiat de cel al cronicarilor moldoveni. Profesorul Pandele Olteanu, care s-a ocupat și de această carte, crede că Varlaam a fost influențat, în versificarea lui, de un alt umanist grec, Ioanichie Cartanos (+1550), care publicase o carte cu titlul „Floarea” (Anthos), cu extrase din Biblie, tradus și în slavonește⁶⁶.

Notăm că atât în *Cazanie* cât și în *Cele șapte Taine*, Varlaam a mai tipărit și unele „versuri la stema Moldovei”. Alături de cele menționate în *Paraclis*, acestea erau primele versuri tipărite în limba română. Deci și prin acestea, mitropolitul Varlaam este un precursor al marelui prozator și versificator, Sfântul Ierarh Dosoftei.

Consemnăm aici și o lucrare juridică tipărită în timpul domniei lui Vasile Vodă Lupu, deși nu se poate vorbi de o implicare directă a lui Varlaam în tipărirea ei. Este lucrarea intitulată *Carte românească de învățătură la pravilele împărătești și de la alte giudeațe*, cunoscută și sub numele de **Pravila lui Vasile Lupu** (Iași, 1646, cu 400 pagini). Era tradusă din grecește (și adaptată la realitățile românești) de către cunoscutul cărturar Eustatie logofătul, al cărui nume l-am mai întâlnit⁶⁷. Prima parte a Pravilei era tradusă după o „legiuire agrară bizantină” (sau un „cod rural bizantin”), care a cunoscut o largă răspândire în țările românești extracarpatică.

Partea a doua era prelucrată după o lucrare a juristului italian Prosper Farinaccius (1544 – 1618): *Praxis et theoreticae criminali*, desigur după vreo versiune grecească. Juriștii care au studiat Pravila admit și unele influențe slave asupra ei. Pravila se ocupa cu o serie de probleme de drept în general și în mod deosebit cu probleme de drept penal⁶⁸.

Activitatea pastorală a mitropolitului Varlaam. Se pot urmări mai multe aspecte ale acestei activități pe care ierarhul cărturar a deșus-o în slujirea neamu-

65. Prezentarea acestui Catehism la: Ioan Lupaș, *Mitropolitul Varlaam*, p. 276-280; Nicolae Chișescu, *Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul calvinesc a lui Varlaam al Moldovei”*; în „Biserica Ortodoxă Română”, an 63, 1945, nr.11-12, p. 618-638; Teodor Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an 33, 1957, nr.10-12, p. 783-790; Vasile Miron, *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc-o pavăză a Ortodoxiei românești în lupta contra protestantismului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an 70, 2002, nr. 7-9, p. 454-465.

66. Pandele Olteanu, *Izvoare originale și bizantino-slave în opera lui Varlaam*, p.132-135. Prezintă însă greșit ms. 47 din Biblioteca Academiei Române.

67. *Bibliografia românească veche I*, p. 156-158.

68. *Pravila* a fost reeditată de Gh. Sion (1875), Ion Bujoreanu (1885), Șt. Longinescu (1912) și în 1961 sub egida Academiei. Studii despre ea: Șt. Longinescu, *Pravila lui Vasile Lupu și Prosper Farinaccius romanistul italian*, București, 1909; Ion Peretz, *Pravila lui Vasile Lupu și izvoarele ei grecești*, în rev. „Arhiva”, Iași, an 25, 1914, p.201-221; Ion Peretz, *Istoria dreptului românesc*, vol.II, p.281-312 și 340-367; Ștefan Berchet, *Istoria vechiului drept românesc, I. Izvoarele*, Iași, 1933, p.160-181 și ed. critică din 1961; N. Cartoian, *op.cit.*, p. 113-115, cu bibliografie; Ioan N. Floca, *Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română*, Sibiu 1969, p.107-114.

lui său, respectiv a preoților și credincioșilor săi. Dacă acceptăm părerea că el este cel care a întocmit „așezământul” pentru viața monahală din anul 1626, era firesc ca în noua slujire de mitropolit să se intereseze și de soarta preoților de mir, mai ales că și el provenea din mediul rural. Așa se face că, la 23 septembrie 1632, deci numai la câteva zile după hirotonie, obținea un hrisov de la domnitorul Alexandru Iliș, prin care se interzicea orice amestec abuziv al dregătorilor domnești în judecarea și „globirea” (amendarea n.n) preoților⁶⁹.

La 24 februarie 1649, aceste drepturi au fost reînnoite printr-un hrisov emis de Vasile Lupu, iar judecarea preoților și a călugărilor era încredințată mitropolitului și episcopilor eparhioți. La 5 mai 1652, a obținut un nou hrisov de la Vasile Lupu, prin care erau recunoscute și întărite scutirile și celelalte drepturi acordate preoților de predecesori săi în scaunul domnesc⁷⁰.

În aceeași măsură s-a interesat și de starea economică a Mitropoliei, pe care s-a străduit să o facă mai prosperă, prin cumpărarea unor noi proprietăți.

În cuprinsul eparhiei sale, a hirotonit preoți și diaconi, a călugărit tineri și tinere care doreau să intre în viața monahală. Presupunem că între cei pe care i-a hirotonit s-a numărat și ieromonahul Dosoftei de la Probota, viitorul mitropolit cărturar de mai târziu. De asemenea, a hirotonit și câțiva ierarhi, români sau străini.

Biserici noi în Moldova. După cum se știe, domnia lui Vasile Lupu a reprezentat o perioadă de strălucire a artei bisericești, prin construirea unor noi locașuri de închinare, ctitorite fie de el, fie de unii dintre boierii săi. Între acestea, la loc de frunte se numără mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași (Trisfetitele), a cărei zidire a început, se pare, încă din 1635 și care „s-a sfințit cu mâna arhiepiscopului Varlaam”, la 6 mai 1639, după cum arată pisania slavonă așezată deasupra ușii de intrare. Pictura a fost realizată câțiva ani mai târziu de patru zugravi ruși: Sidor Pospeer, Iacov Gavrilov, Delco Iacovlev și Pronca Nikitin. Biserica a devenit temporar și catedrală mitropolitană, pentru că vlădica Varlaam sta nu numai la Suceava, ci și la Iași, alături de domnitor, mai ales la praznicele mari, dar și pentru coordonarea activității cultural-editoriale de atunci⁷¹.

În biserica mănăstirii au fost depuse moaștele Cuvioasei Parascheva, primite de domnitorul Vasile Lupu din partea Patriarhiei ecumenice din Constantinopol,

69. Ștefan Dinulescu, *op.cit.*, p.9-10 (extrasul); Ioan Lupaș, *Mitropolitul Varlaam*, p. 261-262; Nicolae Șerbănescu, *op.cit.*, p.10-19. Vezi și Nicolae Grigoraș, *Situația clerului moldovenesc în prima jumătate a secolului XVII-lea și reforma domnitorului Miron Barnovschi*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an 33, 1957, nr.1-2, p. 71-79.

70. Melchisedec, *Cronica Hușilor și a Episcopiei*, București, 1869, p. 119-120; Ștefan Dinulescu, *op.cit.*, p. 9-10; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Varlaam*, p. 262-263.

71. Pentru această mănăstire vezi bibliografia din volumul lui Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 480-485. A se vedea și vol. „Monumente istorice-bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, 1974, p. 287-297.

în semn de recunoștință pentru sprijinul financiar substanțial acordat acesteia. Patriarhul Partenie I (1639-1644) și sinodul său au trimis moaștele de la Constantinopol (Istanbul) la Iași, fiind însoțite de o delegație formată din mitropoliții Ioanichie de Heracleea, Partenie de Adrianopol și Teofan de Paleopatra, după cum arată o inscripție slavonă din biserica Sfinții Trei Ierarhi⁷². La Galați, alaiul cu sfintele moaște a fost întâmpinat de domnitorul Vasile Lupu, de mitropolitul Varlaam, de episcopii Evloghie al Romanului și Gheorghe al Hușilor, de mari boieri, preoți, călugări și credincioși. În ziua de 13 iunie 1641, cinstitele moaște au fost așezate în noua biserică a mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi, unde au rămas până în 1884, iar după câțiva ani au fost așezate în noua catedrală mitropolitană din Iași, unde au rămas până azi⁷³.

Presupunem că și alte biserici zidite în timpul păstoririi mitropolitului Varlaam au fost sfințite tot de el. Ne gândim la biserica-mănăstire din Cetatea Neamț, închinată mănăstirii Secu, ctitoria aceluiași Vasile Lupu. Nu este exclus ca îndemnul la zidirea ei să fi venit chiar din partea mitropolitului, dat fiind faptul că a fost închinată mănăstirii sale de metanie. Același domnitor a ctitorit bisericile Sfântul Dumitru din Galați, Sfinții Atanasie și Chiril din Iași – Copou, „domnească” din Târgu Neamț (nu excludem intervenția lui Varlaam pentru o biserică în apropiere de locurile sale natale), Sfântul Ioan Botezătorul din Suceava (numită și „biserica beizadelelor”), Sfântul Dumitru din Orhei, Sfântul Ioan Botezătorul din Iași (începută de Miron Barnovschi), Sfântul Nicolae din Chilia Nouă, biserica „domnească” din Bârlad (ctitoria lui Ștefan cel Mare, refăcută de Vasile Lupu), bisericile sătești din Scânteia (jud. Iași) și Șerbești (jud. Neamț).

La acestea se adaugă bisericile ctitorite de fratele domnitorului, paharnicul Gheorghe Coci: mănăstirea Lipovăț de lângă Vaslui, biserica din Bozieni, lângă Roman și refacerea schitului Hangu, la poalele Ceahlăului. Iar un alt frate, Gavriil hatmanul și soția sa Liliana, au ctitorit biserica nouă de la mănăstirea Agapia, cu hramul Sfinții Arhangheli, între anii 1642 – 1647, care dăinuiește până azi. Nu este exclus ca măcar unele dintre aceste biserici să fi fost sfințite de mitropolitul Varlaam⁷⁴.

Colegiul de la Iași. O realizare culturală de excepție din timpul domniei lui Vasile Lupu și a păstoririi mitropolitului Varlaam a fost înființarea unui colegiu la

72. Melchisedec (Ștefănescu), *Notițe istorice și arheologice de la 48 de biserici din Moldova*, București, 1890, p. 171-176.

73. Vezi Melchisedec (Ștefănescu), *Viața și minunile maicii noastre Paraschevei cea nouă și istoricul sfintelor ei moaște*, București, 1889, 66 p; pr. Scarlat Porcescu, *Sfânta Parascheva cea nouă*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an 32, 1956, nr. 3-4, p.122-151; Pr. Scarlat Porcescu *Cuvioasa Parascheva de la Iași*, în vol. „Sfinți români și apărători ai legii strămoșești”, București, 1987, p.258-271

74. Aceste ctitorii prezentate la Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ediția a treia, Iași, 2006, p. 189.

Iași, considerat ca fiind “prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova”. Fără îndoială că mitropolitul Varlaam știa că Petru Movilă înființase un astfel de colegiu, încă pe când era arhimandrit și egumen în Lavra Pecerska, în anul 1631, din care se va dezvolta mai târziu renumita Academie duhovnicească din Kiev, care era cea mai veche instituție de învățământ superior la slavii ortodocși. Mitropolitul Varlaam a rugat pe compatriotul și omologul său de la Kiev să-i trimită dascăli învățați de acolo, care să-l ajute în lucrarea de organizare și bună funcționare a noii instituții școlare. Petru Movilă i-a îndeplinit dorința și a trimis la Iași patru dascăli din Kiev în frunte cu Sofronie Pociatki, fost rector al școlii movilene de la Kiev, care la Iași a primit mai multe îndatoriri: rector și profesor de retorică, egumen la mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi și conducător al noii tipografii de acolo. Nu cunoaștem numele celorlalți profesori, dar fără îndoială că toți erau oameni cu aleasă formație umanistă, dobândită la școli iezuite din Polonia sau în școala movileană din Kiev. Nu excludem posibilitatea ca între dascăli să se fi numărat și logofătul Eustatie, cel care a tradus din grecește în românește *Pravila* din 1646 și care va fi prezentat elevilor colegiului elemente de drept civil și bisericesc.

Dintr-un hrisov dat de domnitorul Gheorghe Ștefan, la 2 aprilie 1656, aflăm că Vasile Lupu “văzând marea lispă de dascăli buni în țară...fără de care pământul pătimizește foarte mult și se întunecă fără de învățătura cărții...socotind împreună cu tot sfatul țării și dorind a face bine pomenirea pământului său a așezat, prin a sa chemare, dascăli buni și râvnitori la învățatură de la Kiev, a sfintei Lavre Pecerskei, de la Prea Sfințitul și de Dumnezeu temătoriul Părintele Pătrașcu Movilă, arhiepiscopul Kievului, care să fie spre învățătura și luminarea minții copiilor pământului nostru”. În noul colegiu se predau cele “șapte arte liberale”, obișnuite în școlile medievale: gramatica, retorica, dialectica (*artes sermonicales*), aritmetica, geometria, astronomia și muzica (*artes reales*), la care se adaugă teologia, filosofia și dreptul. Se învățau și limbile: latina, greaca, slavona, ca limbi de cultură, dar se învăța și limba română.

Dar, după cum rezultă din hrisovul lui Gheorghe Ștefan, dascălii kieveni au fost “izgoniți” și în locul lor au fost aduși alții, din țara grecească lucru pe care domnitorul îl regreta, deoarece aceia erau “buni în învățatură”, și din munca lor a rămas “mult lucru și mare folos pământului nostru”⁷⁵. Se pare că aceste schimbări au survenit în anul 1646, când au venit acei dascăli greci. De atunci, locul limbii latine a fost luat de cea greacă, iar orientarea umanistă, occidentală, a profesorilor kieveni, a fost schimbată cu una tradițională, ortodoxă. Școala a dăinuit timp îndelungat, devenind apoi o Academie, dar tot cu profesori greci, până la începutul

75. Melchisedec (Ștefănescu), *Notițe istorice și arheologice*, p.188-189; A. D. Xenopol și C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași*, Iași, 1885, p.183, I. Lupaș, *Mitropolitul Varlaam*, p. 266, N. Șerbănescu, *op.cit.*, p.1022.

secolului al XIX-lea. Se presupune că între elevii colegiului ieșean s-au numărat și iluștrii cărturari moldoveni de mai târziu, Nicolae Milescu Spătarul și mitropolitul Dosoftei⁷⁶.

Mitropolitul Varlaam și românii transilvăneni. La 3 septembrie 1640, trecuse la cele veșnice mitropolitul Ghenadie II al Ardealului (1627-1640), în timpul căruia principele calvin Bethlen Gábor ceruse patriarhului ecumenic Chiril Lukaris să-și dea acordul ca românii transilvăneni să treacă la calvinism. Se pune deci problema alegerii unui nou ierarh în scaunul mitropolitan de la Bălgrad (Alba Iulia). Dintre trei candidați recomandați principelui Gheorghe Rákoczy I (1630-1648), egumenul Meletie Macedoneanul de la mănăstirea Govora, cunoscut meșter tipograf, protopopul de Hațeg și ieromonahul ardelean Ilie Iorest din mănăstirea Putna, a fost numit cel din urmă. și cum Meletie Macedoneanul era recomandat de Matei Basarab, pentru numirea lui Ilie Iorest a stăruit domnitorul Vasile Lupu, pe atunci în bune raporturi cu principele Transilvaniei.⁷⁷ Iar lui Vasile Lupu nu-l putuse recomanda altcineva decât mitropolitul Varlaam însuși, care îl va fi cunoscut pe Iorest ca om de carte și cu aleasă viață duhovnicească încă de când era în slujba mănăstirii Dragomirna și a catedralei mitropolitane din Suceava. Sunt cunoscute împrejurările dramatice în care Ilie Iorest a fost înlăturat din scaunul mitropolitan după mai puțin de trei ani de păstorire și aruncat în închisoare timp de nouă luni, apoi eliberat, dar pe baza garanției care și-au luat-o 24 de credincioși că va plăti o mie de taleri pentru vistieria principelui⁷⁸. S-a reîntors atunci în mănăstirea sa de metanie, la Putna. Ne-am exprimat și în alte pagini părerea că Ilie Iorest a fost invitat la acel “sobor” care a luat în discuție *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*, întocmit de mitropolitul Varlaam și că el însuși va fi contribuit la formularea unor “răspunsuri”. Dar aici ne interesează faptul că, după câteva luni de la acel sobor, la 2 iunie 1645, mitropolitul Varlaam împreună cu sufraganii săi Anastasie al Romanului, Ștefan al Rădăușilor și Gheorghe al Hușilor, au semnat „în Mitropolia Sucevei”, o scrisoare către țarul Rusiei Mihail Feodorovici Romanov, prin care recomandau pe fostul mitropolit al Ardealului, ca să fie ajutat financiar, pentru a plăti cei o mie de taleri la vistieria principelui. Ierarhii moldoveni relatau suferințele îndurate de fostul mitropolit: „și l-au clevetit pe Iorest, arhiereul creștinilor români la... Gheorghe Rákoczy și au adus mărturii mincinoase și i-au făcut mare nedreptate și tot ce a avut au luat de la el și l-au legat și l-au închis în temniță și a pătimit nouă luni, fiind izgonit și cu el

76. Despre acest colegiu vezi și Mihail I. Avădani, *Așezământul școlar de la Trei Ierarhi din Iași-prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. 47, 1971, nr. 5-6, p. 361-374, an 48, 1972, nr. 9-12, p. 775-778 și an L, 1974, nr. 5-6, p. 353-367.

77. Ioan Lupaș, *Documente istorice transilvănene*, Cluj, 1940, p.212-213.

78. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Ilie Iorest al Transilvaniei*, în vol. său „Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române”, București, 2005, p.19-27.

mulțime de preoți creștini, nu pentru altă vină decât pentru credință, voind să-l convertească la calvinism”⁷⁹.

Nu intrăm aici în detalii, ci dorim doar să punem în lumină un nou aspect al sprijinului pe care mitropolitul Varlaam a înțeles să-l acorde Bisericii din Transilvania, atât de mult prigonită de cârmuitorii ei calvini maghiari de atunci. După reîntoarcerea din Rusia, mitropolitul Ilie Iorest, „cu binecuvântarea” mitropolitului Varlaam și a episcopului Ștefan al Rădăuților, și-a petrecut restul vieții la mănăstirea sa de metanie, la Putna (†12 martie 1678, canonizat în 1955, cu zi de prăznuire la 24 aprilie).

Dacă Varlaam n-a avut alte legături cu Biserica din Transilvania, în schimb, peste 350 exemplare din *Cazania* sa au fost difuzate în teritoriile intracarpatiche, cum am relatat în alt loc, încât el a contribuit – direct și indirect – la consolidarea conștiinței de unitate națională românească.

Mitropolitul Varlaam a întreținut bune raporturi și cu colegii săi de la Târgoviște, mitropoliții Ungrovlahiei Teofil (1636-1648) și Ștefan (1648-1653 și 1655-1658). În cursul anului 1644, a fost trimis de Vasile Lupu într-o „misiune diplomatică” în Țara Românească, pentru a restabili relații de pace și bună înțelegere cu Matei Vodă Basarab. Atunci a găsit la logofătul Udriște Năsturel acel *Catehism* calvin, de care ne-am ocupat în paginile anterioare. În cursul acestei misiuni s-a convenit ca Matei Basarab să zidească mănăstirea Soveja (Dobromira = pace bună) în ținutul Vrancei, iar Vasile Lupu să refacă biserica Stelea din Târgoviște. Din pisania slavonă a bisericii mănăstirii Soveja aflăm că ea s-a zidit „cu cheltuiala prea păcătosului rob al lui Dumnezeu Ioan Matei Basarab Voevod, domn a toată Țara Ungrovlahiei și a soției sale, cneaghina Elena... afară de hotarele țării noastre, în ținutul moldovenesc al Vrancei ...cu bunăvoința prea iubitului nostru frate domnul moldovean Ioan Vasile Voevod, în anul de la facerea lumii 7153” (1645)⁸⁰. La rândul său, mitropolitul Teofil a fost prezent la Iași, cu ocazia cununiei fiicei lui Vasile Lupu, Maria, cu principele lituan calvin Ianusz Radzivill, oficiată în biserica Sfinții Trei Ierarhi la 5 februarie 1645, de către mitropoliții Petru Movilă și Varlaam și alți ierarhi moldoveni, precum și la acel „sobor” care a aprobat *Răspunsul la Catehismul calvinesc*⁸¹.

Cu cei doi mitropoliți munteni, Teofil și Ștefan, Varlaam a întreținut și relații de ordin cultural, ambii fiind oameni de cultură care au editat multe lucrări în tiparnițele lor de la Câmpulung, Govora, Dealu și Târgoviște. Nu putem concepe

79. Scrisoarea publicată fragmentar de Melchisedec Ștefănescu, *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul, în special cu calvinismul în veacul al XVII-lea*, în „Analele Acad. Rom., Mem. Secț. Ist., s II, t. XII, București, 1890, p. 64-65 și la Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești în Rusia*, p. 1077-1079 și 1168-1170 (extrasul la p.13-15 și 104-106).

80. Melchisedec Ștefănescu, *Notițe istorice și arheologice*, p. 94-95.

81. Miron Costin, *Opere*, Ediție critică de P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 121 (cronicarul a scris greșit că era mitropolit Ștefan, dar acesta și-a început păstoria abia în 1648).

ca măcar o parte din cărțile ieșite de sub teascurile acestora să nu fi ajuns în mâna mitropolitului Varlaam. Ne-am exprimat în alte pagini părerea că preluarea câtorva sute de pagini din *Cazania* lui Varlaam și includerea lor în *Evanghelia învățătoare* de la Dealu, din 1644, s-a făcut cu acordul său. Lucrau amândoi pentru neamul românesc de pretutindeni. A fost regretabil că mitropolitul Teofil n-a fost invitat la Sinodul de la Iași din 1642, care a aprobat *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă, din cauza relațiilor tensionate pe atunci dintre cei doi domnitori.

Legături cu Bisericile slave de Răsărit. Cei doi mari mitropoliți moldoveni care au dominat prin personalitatea lor deceniile patru și cinci din secolul al XVII-lea, adică Petru Movilă de la Kiev și Varlaam de la Suceava, au întreținut strânse legături și după ce au fost aleși și înscăunați în fruntea celor două Mitropolii. Este bine cunoscută activitatea culturală și de apărare a Ortodoxiei pe care a desfășurat-o Petru Movilă la Kiev, fie ca egumen al mănăstirii Lavra Pecerska (1627-1633), fie ca „arhieriscop și mitropolit al Kievului, Haliciului și a toată Rusia” (Rusia Mică sau Ucraina, n.n). Problema principală căreia trebuia să-i facă față era aceea a stăvilirii acțiunii prozelitiste unite, foarte agresivă în Polonia și Ucraina, după Sinodul „de unire” care a avut loc la Brest în 16-20 octombrie 1596, la care au aderat mulți ierarhi, călugări, preoți și credincioși ucraineni și bieloruși.

În vederea contracarării acestor acțiuni prozelitiste, mitropolitul Petru Movilă a înființat mai multe școli și tipografii, a tipărit numeroase cărți de slujbă și de învățătură. Cea mai însemnată dintre acestea era, fără îndoială, *Mărturisirea Ortodoxă* (Pravoslavnică Mărturisire), pe care a redactat-o însuși mitropolitul Petru, o carte de doctrină și de morală creștină, cu 261 de întrebări și tot atâtea răspunsuri, scrisă din dorința de a-i feri pe preoții și credincioșii lui de catehismele altor confesiuni (catolice, calvine, luterane). Un sinod „local” convocat de Petru Movilă la Kiev în septembrie 1640, cu delegați ai eparhiilor și mănăstirilor din Ucraina și Bielorusia (Belarus) a cercetat *Mărturisirea*, dar n-au fost de acord cu două teme în care se observa o influență categorică a doctrinei catolice: existența purgatorului și prefacerea darurilor în Trupul și Sângele Domnului la rostirea cuvintelor „Luați mâncăți... etc. Din aceste motive s-a ajuns la ideea convocării unui sinod mai larg, cu participarea reprezentanților mai multor Biserici, care să ia din nou în dezbateră *Mărturisirea* lui Petru Movilă, în speță cele două învățături catolice care au fost acceptate de Petru Movilă. În urma consultării patriarhului ecumenic Partenie I, s-a propus convocarea unui nou sinod, cu o participare mai largă, panortodoxă, într-o altă țară ortodoxă. Probabil, patriarhul – sprijinit de Vasile Lupu pentru ocuparea scaunului ecumenic – a fost acela care a propus ca proiectatul sinod să se întrunească în capitala Moldovei, adică la Iași. Așa s-a ajuns la convocarea Sinodului panortodox în noua mănăstire Sfinții Trei Ierarhi din Iași, între 15 septembrie și 27 octombrie 1642. Este mai presus de orice îndoială că la pregătirea lucrărilor aceluia sinod și-a adus o contribuție importantă însuși mitropoli-

tul Varlaam, în calitatea lui de întâistătător al Bisericii din țara-gazdă. El avea și sprijinul generos al lui Vasile Lupu, interesat să se prezinte ca un adevărat bazileu bizantin de altădată, care deschideau lucrările unor Sinoade ecumenice sau locale. Pe noi ne interesează aici faptul că atunci s-au întâlnit pentru prima oară, pe pământ românesc, reprezentanți ai celor trei mari ramuri ale Ortodoxiei: *greacă, slavă și latină*. Ortodoxia greacă era reprezentată de cei doi delegați ai Patriarhiei ecumenice: Porfirie, fost mitropolit al Niceii și Meletie Sirigos (Sirigul), cel mai erudit teolog grec al secolului al XVII-lea (1586–1664), care fusese prezent și la hirotonia lui Varlaam întru arhieru în septembrie 1632. Ortodoxia slavă era prezentă prin delegații trimiși din Kiev: Isaia Trofimovici Kozlovski, egumenul mănăstirii Sfântul Nicolae, primul rector al Colegiului movilean din Kiev, Iosif Kononovici Gorbațki, rectorul în funcțiune al Colegiului și egumen al mănăstirii Bogoiavlenska (mai târziu episcop de Mstislav) și Ignatie Oxenovici Starușici, fost și el rector, iar acum predicator al catedralei Sfânta Sofia din Kiev. Alături de ei trebuie pomenit și ieromonahul Sofronie Pociatki, deși acum era egumenul mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi și rectorul școlii înființate aici de Vasile Lupu. Ortodoxia latină sau românească era reprezentată de mitropolitul Varlaam și episcopii săi sufragani: Evloghie al Romanului, Anastasie al Rădăuților și Gheorghe al Hușilor. Presupunem că erau prezenți, pe lângă domnitor, care a deschis lucrările, chiar și unii cărturari mireni, între care cei mai de frunte erau Eustatie logofătul și Grigore Ureche vornicul.

În cele 43 de zile de dezbateri (15 septembrie – 27 octombrie 1642) s-au clarificat cele două învățături de credință asupra cărora nu s-a ajuns la un acord în Kiev, dar, concomitent, Meletie Sirigul a tradus textul latin original al lui Petru Movilă în limba greacă. În martie 1643, sinodul patriarhal din Constantinopol, prezidat de ecumenicul Partenie I, a aprobat traducerea greacă a textului, drept *Mărturisirea ortodoxă a Bisericii sobornicești și apostolești a Răsăritului*. În anii următori, această hotărâre a fost semnată și de patriarhii Ioanichie al Alexandriei, Macarie al Antiohiei și Paisie al Ierusalimului, toți având strânse legături cu Moldova, inclusiv cu mitropolitul Varlaam. Astfel, mitropolitul din Suceava, dar și sufraganii săi, precum și domnitorul, marii dregători, egumenii unor mănăstiri, mai cu seamă ai celor din Iași și împrejurimi, au putut să discute cu atâția teologi de peste hotare, iar aceștia au putut din nou să cunoască generozitatea lui Vasile Lupu și evlavia credincioșilor moldoveni, ocrotiți acum de moaștele *Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava* și ale *Cuvioasei Parascheva de la Iași*⁸².

82. Despre Sinod recomandăm doar câteva lucrări: Pr. Niculae M. Popescu, *Pomenirea a trei sute de ani a Sinodului de la Iași*, în „Analele Academiei Române”, Mem. Secț. Ist., s. III, t. 25, m. 8, 1942 – 1943 (studiu reprodus și în „Biserica ortodoxă Română”, an 60, 1942, nr. 9-10, p. 387-402; Pr. Teodor Bodogae, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum trei sute de ani. Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, IV + 153 p.: Vol. „Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă”, Iași, 2002, 200 + LVIII p. + ilustrații (studii, textul grecesc al Mărturisirii și traducerea lui Alexandru Elian).

Mitropolitul Petru Movilă n-a fost prezent la lucrările Sinodului de la Iași. Se pare că nu s-a mai văzut cu mitropolitul Varlaam de la hirotonia lui într-un arhiereu, la Lvov, în 28 aprilie 1633. S-au revăzut abia după 12 ani, în februarie 1645, când a venit la Iași, invitat fiind de Vasile Lupu ca să officieze cununia fiicei sale Maria cu nobilul lituan calvin Ianusz Radziwill, căsătorie pe care o mijlocise el însuși. Au slujit alături de el mitropoliții Varlaam al Moldovei și Teofil al Ungrovlahiei, cum relatam mai sus, poate chiar unii dintre episcopii moldoveni, poate și fostul mitropolit al Ardealului Ilie Iorest. Cu acest prilej a rostit un „cuvânt duhovnicesc” aproximativ o treime în limba polonă, cunoscută de mire și de invitații din Polonia, iar două treimi în limba română, cunoscută de mireasă, de familia ei și de invitații moldoveni și munteni. Cuvântarea - care era un adevărat studiu despre taina Pocăinței - s-a tipărit într-o broșură în același an la Kiev⁸³. A fost însă un binevenit prilej pentru Petru Movilă de a-și cunoaște țara natală, monumentele de artă bisericească, și viața bisericească de aici. Dar avem convingerea că Petru Movilă a vizitat și reședința mitropolitului Varlaam de la Suceava, mănăstirea Sucevița, ctitoria și necropola familiei sale (tatăl Simion și unchii săi, Ieremia și mitropolitul Gheorghe), poate mănăstirea Putna, ctitoria și necropola lui Ștefan cel Mare, unde era retras mitropolitul Ilie Iorest.

Legături cu Patriarhiile „apostolice” și cu Bisericile de limbă greacă. Este bine cunoscut faptul că secolul al XVII-lea, pentru români, poate fi considerat secolul „panortodoxiei”, pentru că acum Bisericile din Țara Românească și din Moldova au avut cele mai strânse contacte cu întreaga lume ortodoxă. Mai corect spus, a fost secolul de maximă „dărnicie românească” pentru susținerea popoarelor și Bisericilor ortodoxe căzute sub dominație otomană. Sprijinul generos al unor domni români, ca Vasile Lupu, Matei Basarab, iar mai târziu Constantin Brâncoveanu, au salvat atâtea instituții bisericești în perioada „turcocrăției”, le-au ajutat să supraviețuiască. Numeroși ierarhi greci (patriarhi, mitropoliți sau așa-numiții „mitropoliți titulari”, adică fără eparhii) erau mereu prezenți în țările noastre, spre a solicita sprijin financiar pentru eparhiile lor. La aceștia se adaugă egumenii mănăstirilor „închinatelor” Locurilor Sfinte și diverși călugări.

Cultura greacă a prosperat pe pământ românesc, fie prin profesori greci - unii dintre ei oameni de înaltă cultură - care au predat la Academii domnești din Iași și București, fie prin cărțile grecești care au apărut la noi în tipografiile înființate pentru grecii ortodocși de către domnitorii români la Iași (Cetățuia), București, Snagov, Râmnic și Târgoviște. Cunoscuta generozitate a lui Vasile Lupu față de întreaga lume ortodoxă a determinat pe câțiva patriarhi și mitropoliți greci să vină

83. P.P. Panaitescu, *Petru Movilă și românii*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. 60, 1942, nr. 9-10, p. 403-420 (și în vol. „Contribuții la istoria culturii românești”, București, 1971, p. 588-595): Mitropolitul Nestor Vornicescu, *Sfântul Ierarh Petru Movilă*, Craiova, 1999, p. 182.

în Moldova, după ajutoare, încât mitropolitul Varlaam a putut să-i cunoască, să discute cu ei, să se informeze de situația din Patriarhiile sau eparhiile lor.

În prealabil, trebuie să consemnăm aici un lucru neîntâlnit în istoria Bisericii noastre, dar și a Patriarhiei ecumenice de Constantinopol și anume acela că, *în anul 1639, Varlaam se număra printre cei trei candidați propuși pentru ocuparea scaunului de patriarh ecumenic*. În acel an, patriarhul Chiril Contaris a fost sugrumat din dispoziția autorităților otomane. Cei trei candidați propuși pentru ocuparea scaunului patriarhal vacant erau: mitropolitul Partenie al Adrianopolului, Porfirie al Niceii și Varlaam al Moldovei. A fost ales cel dintâi, după cum rezultă din actul de alegere, cu data de 1 iulie 1639, semnată de 27 ierarhi greci (a păstorit până în 1644, fiind cunoscut sub numele de Partenie I cel Bătrân). Deși Varlaam a rămas să conducă pe mai departe Biserica din Moldova, totuși, acest caz singular din istoria Patriarhiei ecumenice și anume ca un român să fie propus alături de doi greci la ocuparea tronului ecumenic, pune în lumină prestigiul deosebit de care se bucura atât el cât și țara și Biserica sa în tot Răsăritul ortodox⁸⁴.

A fost mai bine pentru noi că n-a fost ales, căci ar fi avut soarta multor patriarhi ecumenici, înlăturați în mod abuziv de autoritățile otomane (să ne gândim că numai cu un an înainte, în 1638, marele patriarh Chiril Lukaris, fusese sugrumat din dispoziția autorităților din Istanbul).

În schimb, Varlaam a fost cunoscut la el acasă, fie la Suceava, fie la Iași, de mai mulți patriarhi răsăriteni veniți după ajutoare. Dintre *patriarhii de Constantinopol*, l-a cunoscut pe Atanasie Patellaros, fost mitropolit al Tesalonicului, iar în 1634 - doar pentru 40 de zile - a fost ales patriarh ecumenic. După ce a pierdut scaunul, a venit în Moldova, unde a trăit mai mulți ani, în mănăstirea lui Păun Vameșul de lângă Iași, închinată mănăstirii Xiropotam din Muntele Athos. Nu putem crede că în acești ani nu l-a întâlnit pe Varlaam și că n-au slujit împreună. În 1652 Vasile Lupu l-a ajutat să-și redobândească scaunul de patriarh ecumenic, dar nu s-a putut menține decât 15 zile. În aceste împrejurări dramatice pentru el, Atanasie a venit din nou în Moldova, trăind în mănăstirea Sf. Nicolae din Galați; de acolo a plecat la Moscova, primind ajutoare din partea țarului, dar la întoarcere a murit într-o mănăstire din Ucraina (1645). Recent, a fost trecut în rândul sfinților⁸⁵.

Mitropolitul Varlaam a cunoscut și trei *patriarhi din Alexandria Egiptului*, care au venit în Moldova să solicite sprijin material din partea lui Vasile Lupu.

84. D. Russo, *Varlaam al Moldovei candidat la scaunul Patriarhiei ecumenice* în vol. „Studii istorice greco - române, I, București, 1939, p. 229 - 236.

85. N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit în tutelarea Patriarhiei de Constantinopol*, în „Analele Academiei Române. Mem. Secț. Ist.”, s. II, t. XXXVI, București, 1913, p. 207-236.

Fr. Pall, *Les relations de Basile Lupu avec l'Orient orthodoxe et particulièrement avec le Patriarcat de Constantinople*, în „Balcania” VII, 1945, p. 66-140; Ioan Ivan, *Patriarhi ortodocși în Moldova*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an 51, 1975, nr. 9-12, p. 674.

Nichifor Clarozanis, care trăise un timp ca ieromonah și profesor în Moldova, a fost ales ca patriarh al Alexandriei, în 1639, cu sprijinul lui Vasile Lupu. În același an a venit din nou în Moldova, ca să-i mulțumească domnitorului pentru sprijin și să-i solicite bani pentru plata datoriilor Patriarhiei. În 1645 era din nou în Moldova, unde și-a aflat sfârșitul, probabil în cursul lunii aprilie. Fără îndoială că mitropolitul Varlaam va fi coliturghisit cu el și că va fi slujit la prohodirea lui⁸⁶. Ioanichie Diodios (1645-1657), fost mitropolit de Veria, în Macedonia, a ocupat scaunul patriarhal de Alexandria tot cu sprijinul domnitorului moldovean. Mai călătorise prin țările noastre și când era ieromonah, iar după alegere a venit din nou la Iași, unde Vasile Lupu încerca să medieze un conflict între Patriarhia sa și călugării din mănăstirea Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai⁸⁷. Fără îndoială că s-a întâlnit și cu mitropolitul Varlaam și vor fi slujit împreună.

Teofan al Ierusalimului (1608-1644), unul dintre cei mai străluciți patriarhi ai sfintei cetăți, un energic apărător al Ortodoxiei nu numai în cadrul Patriarhiei sale, ci și în Ucraina, a fost de mai multe ori la Iași, mai ales că mănăstirea Galata și biserica Barnovschi din Iași erau închinatate Ierusalimului. A venit în Iași pe când era domn Vasile Lupu, pe care l-a rugat să plătească toate datoriile Patriarhiei, care se ridicau la 56.000 florini, o sumă enormă pe atunci, fapt pentru care, după câteva decenii, un alt mare patriarh al Ierusalimului, Dositei, scria că „de la căderea Constantinopolului, nici un bazileu sau domnitor nu a făcut atâta bine scaunului patriarhal de Ierusalim.” În 1643, Teofan era din nou la Iași, unde sfințea Sfântul Mir, cu cheltuiala lui Vasile Lupu; fără îndoială că alături de el vor fi slujit și mitropolitul Varlaam, împreună cu sufraganii săi.

După moartea lui Teofan, Vasile Lupu a reușit să impună alegerea ca patriarh a lui Paisie, egumen al mănăstirii Galata din Iași și exarh peste mănăstirile românești închinatate Sfântului Mormânt. S-a petrecut atunci un lucru neobișnuit și anume hirotonia sa întru arhieru a avut loc la Iași, la 23 martie 1645, fiind săvârșită de un sobor de ierarhi, în frunte cu Varlaam al Moldovei, alături de mitropoliții Grigorie de Larisa și Lavrentie de Casandra și episcopul Anastasie al Romanului. Era o cinste deosebită pentru Biserica Moldovei. După hirotonie, a mai trecut prin Moldova, în cursul unei călătorii pe care a făcut-o la Moscova⁸⁸.

În afară de acești patriarhi greci, Vasile Lupu și mitropolitul Varlaam au primit și vizita *patriarhului Macarie al Antiohiei* (cu reședința în Damasc), un sirian

86. N. Iorga, *Domnii români Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu în legătură cu patriarhii Alexandriei*, în „An. Acad. Rom.”, M.S.I., seria III, t.13, p.139-148; Dimitrie G.Ionescu, *Relațiile Țărilor Române cu Patriarhia Alexandriei*, București, 1935, p.14-17; Ioan Rămureanu, *Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu Țările Române*, în „Studii Teologice”, an 8, 1956, nr.1-2, p.68, Ioan Ivan, *op. cit.*, p. 677-678.

87. Dimitrie G. Ionescu, *op. cit.*, p. 17-22; Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 68.

88. Ioan Ivan, *op.cit.*, p., 691; Mircea Păcurariu, *Românii și Țara Sfântă*, în vol. său „Studii de istorie a Bisericii ortodoxe române”, București, 2005, p.501.

vorbitor de limbă arabă. După cum se știe, patriarhul era însoțit de fiul său, arhidiaconul Pavel de Alep, care a lăsat acele interesante însemnări de călătorie referitoare la o serie de evenimente care s-au petrecut în Țara Românească, Moldova și Ucraina, în cursul călătoriei lor care a durat șapte ani, precum și numeroase descrieri de biserici și mănăstiri de la noi. Patriarhul și însoțitorii săi au fost primiți în Iași de boieri și de ostași, fiind găzduiți în mănăstirea Sfântul Sava⁸⁹. Au fost primiți apoi de domnitor, după care au vizitat mai multe biserici și mănăstiri, pe care Pavel de Alep le descrie amănunțit. Sunt prezentate evenimentele politice care au avut loc în primăvara anului 1653, care au dus la înlăturarea din domnie a lui Vasile Lupu, tronul său fiind ocupat de Gheorghe Ștefan. În această situație, Vasile Lupu n-a mai putut plăti datoriile Patriarhiei Antiohiei, așa cum făgăduise. Pe noi ne interesează aici faptul că patriarhul s-a întâlnit cu mitropolitul Varlaam. Deși prezintă pe larg bisericele mari din Iași și împrejurimi, slujbele săvârșite în postul Paștilor, precum și întâlnirile cu domnitorul, Pavel de Alep îl amintește pe Varlaam doar cu prilejul intrării patriarhului în Iași. Absența lui de la întâlnirile cu domnitorul ne face să credem că Varlaam va fi slujit în această perioadă la vechea sa reședință-mănăstire din Suceava⁹⁰.

De asemenea, numeroși călugări greci din mănăstirile Muntelui Athos, de la mănăstirea Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai și din alte mănăstiri din Grecia veniți la Iași după ajutoare, sau cei care conduceau mănăstirile închinete din Moldova, vor fi avut prilejul să discute sau să slujească cu mitropolitul Varlaam.

Același lucru îl putem spune și despre anumiți călugări de la mănăstirile ortodoxe din Serbia și Croația de azi veniți la Iași după „milostenie”, cunoscute fiind ajutoarele pe care Vasile Lupu le-a acordat și acestora. De pildă, în 1642 a făcut o danie mănăstirii Cruședol, o alta în 1643 mănăstirii Mileșevo (13.000 aspri), una mănăstirii Lepovina (5.000 de aspri.)⁹¹ Suntem convinși că monahii trimiși să ridice darul domnitorului moldovean au trecut și pe la Suceava, să se închine la moaștele Sfântului Ioan cel Nou și să-l vadă pe mitropolitul țării.

Între străinii care au venit în contact cu Varlaam, menționăm pe călugărul rus Vasile Gagara din Kazan, care a călătorit în Ierusalim și în Egipt. În însemnările sale de călătorie, arăta că la reîntoarcerea spre casă, a stat trei săptămâni în Moldova, relatând că mitropolitul Varlaam „care trăiește în orașul Suceava, unde sunt moaștele Sfântului mucenic al lui Hristos Ioan cel Nou”, a venit și a slujit la

89. *Călători străini despre Țările Române*, vol. 6, București, 1976, p. 31.

90. Mircea Păcurariu, *Legăturile Țărilor Române cu Patriarhia Antiohiei*, în „Studii Teologice”, an 16, 1964, nr. 9-10, p. 593-621 (și în vol. „Studii de istoria Bisericii ortodoxe române”, București, 2005, p.475-476).

91. Vezi Emil Turdeanu, *Din vechile schimbări culturale între români și iugoslavi*, în rev. „Cercetări Literare”, an III, 1939, p.141-218; Silviu Anuichi, *Relațiile bisericești româno-sârbe din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an 97, 1979, nr.7-8, p.898 (publicată și în extras); Silviu Anuichi, *Pomelnicul mănăstirii Cruședol și relațiile ei cu Biserica Ortodoxă Română*, în „Mitropolia Banatului”, an XXXII, 1982, nr. 4-6, p.322-380.

Boboteaza anului 1638 în Iași, în prezența domnitorului. După slujbă, a avut cinstea să fie invitat la masă de mitropolitul Varlaam.⁹² Faptul că Varlaam locuia mai mult la Suceava, a făcut ca el să cunoască mai puțini pelerini ruși, misionari catolici sau trimiși ai unor țări străine care erau primiți în audiență de domnitorul Vasile Lupu.

Menționăm aici și pe un cunoscut misionar și memorialist catolic, episcopul Marco Bandini (Bandulovici, un bosniac), care descria slujba de Bobotează oficiată la Iași în 1647 de către mitropolitul Varlaam și sufraganii săi, în prezența domnitorului, a familiei sale, a unor ierarhi greci veniți în Moldova⁹³.

Retragerea din scaunul mitropolitan. Anul 1653 aduce schimbări în viața politică și bisericească a Moldovei. La începutul lunii aprilie, Vasile Lupu a fost înlăturat din scaun de logofătul Gheorghe Ștefan, ajutat de oști muntene și ardelenene. După câteva săptămâni și-a putut relua scaunul, cu sprijinul cazacilor lui Timuș Hmielnițki, ginerele său, dar la începutul lunii iulie l-a pierdut definitiv, el fiind ocupat de Gheorghe Ștefan până în martie 1658. În aceste împrejurări, s-a sfârșit și păstoria mitropolitului Varlaam. El este consemnat ultima oară în scaun în februarie 1653, când arhidiaconul Pavel de Alep, însoțitorul patriarhului Macarie III Zain al Antiohiei, menționa în însemnările sale că la întoarcere în Iași, în ianuarie 1653, patriarhul fusese întâmpinat de „învățatul mitropolit Varlaam”, în absența domnitorului care era plecat la Suceava. În 11 februarie 1653, Vasile Lupu „se ducea să vadă pe mitropolitul țării numit Varlaam, care era bolnav”. În săptămâna a cincea din postul Paștilor, luna, asista – alături de domn – la slujba săvârșită în mănăstirea Barnovschi, de însuși patriarhul Macarie⁹⁴.

La 3 aprilie 1653, în joia dinaintea Floriilor, Vasile Lupu părăsea orașul Iași, retrăgându-se spre Hotin. Este greu de spus dacă Varlaam a părăsit capitala odată cu domnitorul, ori o făcuse mai înainte. Miron Costin scria în *Letopisețul* său că în ziua de 7 aprilie 1653, luni, în săptămâna Patimilor „au mărs Ștefan Gheorghie logofătul la besearca lui Svetii Nicolai și i-au cetit molitva de domnie Ghedeon episcopul de Huși, fiind mitropolitul Varlaam ieșit la munte, la mănăstirea Săcul”⁹⁵.

Probabil Varlaam va fi părăsit Iașul odată cu Vasile Lupu, socotind că nu va fi bine tratat de noul domnitor, ca unul care slujise cu atâta credință pe cel care fusese acum alungat din scaun. Dacă el s-ar fi retras din scaun mai înainte, deci dacă ar fi făcut „paretisis” din cauză de boală sau de bătrânețe (avea acum către 70 de ani), probabil că acest lucru ar fi fost consemnat în notele de călătorie ale

92. Gheorghe Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 42-44; *Călători străini despre Țările Române*, 5, București, 1973, p.148; vezi și Augustin Z. N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam*, p. 755-756.

93. *Călători străini despre Țările Române*, vol. 5, p. 395-340.

94. Cf. vol. *Călători străini despre Țările Române*, vol. 6, București, 1976, p. 31, 55 și 68.

95. Miron Costin, *Opere*, ed. cit., p. 141.

lui Pavel de Alep. și astfel, după o păstorire cu roade atât de bogate, Varlaam se retrăgea în liniștea mănăstirii sale de metanie, la Secu, acolo de unde plecase cu aproape 21 de ani în urmă.

Scaunul său mitropolitan de la Suceava – Iași a fost ocupat de Ghedeon de la Huși, provenit tot din obștea mănăstirii Secu, care va păstori în două rânduri (1653–1659 și 1664–†1671, înmormântat la Secu), precum și de Sava, fost la Huși, Rădăuți și Roman (1659–†1664, înmormântat tot la Secu, unde își avea și el metania). Deci trei monahi din obștea mănăstirii Secu au ocupat scaunul mitropolitan al Moldovei patru decenii!

Varlaam a mai trăit la Secu încă patru ani, până în toamna anului 1657, când a trecut la cele veșnice. Se cunosc trei redactări ale testamentului său: unul din 5 mai 1655, altul din 1655, fără lună și zi, iar al treilea din 18 august 1657. Prin ultimul testament, dispunea: „Adică eu, robul lui Dumnedzău Varlaam biv (fost) Suceavschi, scriu această scrisoare cu limbă de moarte, cum las svintei mănăstiri Săcului prisaca din Dealul lui Vod(ă), cu patru fâlcii de viie și cu cramă, cu pivniță, prisaca de la Giulești, prisaca de la Brad... cu casă cu zemnic, ...prisaca de la Bistriță din Colibița, prisaca din Luncă, satul Borcești cu prisacă și cu tot venitul, satul Brătulești..., două mori de la Putna, în gârla dincolo de sat Cofești...” (pe care le-a făcut el, n.n.), la care se adaugă o serie de obiecte de uz casnic⁹⁶. După cum se poate constata ușor, mitropolitul Varlaam avea o avere frumoasă, pe care a lăsat-o mănăstirii sale de metanie, acolo unde își petrecuse și ultimii ani de viață. Am relatat în alt loc că vreo câteva sate cumpărate de el în ținutul Putna le lăsase unora dintre nepoții și nepoatele sale.

Nu se cunoaște ziua în care a trecut la cele veșnice. În orice caz, testamentul cu data de 18 august era ultimul act scris pe când era în viață. Se știe că două din variantele testamentului, „părintele Varlaam a (le) iscăli n-au putut, că au fost bolnav, ...ci unde-i trebuia pune pecetea”. Probabil era paralizat⁹⁷.

Un act semnat de noul domnitor Gheorghe Ștefan la 19 decembrie 1657, confirmă mănăstirii Secu dreptul de proprietate asupra unor mori „rămase de la mitropolitul Varlaam”, ceea ce arată că el nu mai era în viață. Înseamnă că marele mitropolit cărturar a trecut la cele veșnice între aceste două date: 18 august și 19 decembrie 1657. Se „muta în casa cea de lut a moșilor” săi, cum spunea el însuși în predoslovia *Cazaniei* sale. A fost îngropat lângă mormântul pe care și-l pregătise el însuși, încă din 1641/1642, lângă peretele exterior de miazăzi al absidei bisericii mari de la Secu (spre strana dreaptă). Pe lespede mormântului său se putea citi o inscripție slavonă cu textul: „Această piatră de mormânt și-a făcut-o sieși

96. Testamentul publicat de Vasile Alexandrescu Urechia, *Autografele lui Varlaam mitropolitul*, în „Analele Academiei Române” M.S.I., s. II. T. X, 1887–1888, p. 341-349, reproduse și de Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 27-29. Prin testamentul din 18 august 1657 menționa că din prisaca de la Brad „să se dea patru poloboace de miare surorii miale Catrinii”, dar acest text s-a șters.

97. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XIX, București, 1910, p. 5-6.

arhiepiscopul Varlaam în al zecelea an al arhipăstoriei sale, în anul 7150” (1641 sau 1642)⁹⁸. Fiind foarte deteriorată, în anul 1969, din dispoziția mitropolitului Iustin Moiescu, a fost înlocuită cu o altă piatră funerară, cu un text mai simplu: „Varlaam, mitropolitul Moldovei și Sucevei, 1657”⁹⁹.

Nu știm cine va fi slujit la prohodirea lui Varlaam. Probabil mitropolitul Ghe-deon, cel care i-a urmat în scaun, provenit tot din obștea mănăstirii Secu, dacă va fi fost înștiințat la timp. E greu de spus dacă vor fi participat și vreunul din episcopii sufragani: Anastasie de la Roman, Șava de la Rădăuți (și el cu metania la Secu) și Teofan de la Huși. În mod sigur va fi slujit fostul episcop de Rădăuți Io-rest (c. 1651–1656), pe atunci retras și el la Secu (†1661). Stareț al mănăstirii era ieromonahul Paisie¹⁰⁰.

De la mitropolitul Varlaam au rămas la mănăstirea Secu câteva veșminte liturgice cu care a slujit: un epitrahil din anul 1642, confecționat din mătase roșie, cu mai multe chipuri brodate cu fir de aur (Maica Domnului, Sf. Ioan Botezătorul, zece apostoli); un sacos din 1646, din catifea verde închis, brodat cu fir de argint, cu 22 de nasturi din aur; două omofoare, cu aceeași broderie, un antimis sfințit în timpul păstoririi sale, precum și un Liturghier slavon în manuscris, din anul 1643, care i-a fost dăruit de marele logofăt Teodor Ianovici¹⁰¹. Astăzi, epitrahilul și sacosul se găsesc în Muzeul de Istorie a României din București¹⁰².

Chipul mitropolitului Varlaam se pare că a fost zugrăvit pe peretele de miazăzi al bisericii mănăstirii Secu, deasupra mormântului său¹⁰³.

La biserica din Sfântu Ilie de lângă (azi în) Suceava, ctitoria domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt, există o pictură exterioară, în dreapta pronaosului, cu scara Sfântului Ioan Sinaitul (Scărarul). Ceea ce ne interesează este faptul că între unii sfinți zugrăviți aici, apare și mitropolitul Varlaam, având deasupra capului inscripția: „Kir arhiepiscop Varlaam, mitropolit Suceavski”. Este îmbrăcat în odăjdii, cu mitră pe cap și cu mâinile ridicate spre rugăciune sau binecuvântare. Specialiștii în probleme de artă bisericească apreciază că pictura respectivă aparține secolului al XVII-lea, deci ar fi contemporană cu Varlaam, sau din a doua jumătate a secolului. În orice caz, prezența lui lângă scara Sfântului Ioan Sinaitul este

98. Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice*, p. 20-21; Ștefan Dinulescu, *op. cit.*, p. 282; Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, p. 31.

99. Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, 1987, p. 95.

100. *Ibidem*, p. 72 – 73.

101. Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice*, p. 17-20; Ștefan Dinulescu, *op. cit.*, p. 280-282; Stelian Petrescu, *Odoarele de la Neamț și Secu*, București, 1911, p. 99-100; Florea Mureșanu, *op. cit.*, p. 30-31.

102. Vol. *Monumente istorice, bisericesti din Mitropolia Moldovei și Bucovinei*, Iași, 1974, p. 257. În această lucrare (p. 290) se afirmă că de la biserica Sfinții Trei Ierarhi ar fi ajuns în Muzeul de Artă al României alte două veșminte liturgice care i-au aparținut lui Varlaam: un sacos, tot din catifea verde închis, cu 22 de nasturi din aur, brodat cu chenare de flori cusute cu fir de aur și mărăgăritare și un epitrahil din mătase roșie, cu mai multe iconițe brodate în fir de aur și argint.

103. Ștefan Dinulescu, *op. cit.*, p. 67.

semnificativă, ea fiind un omagiu celui care i-a tradus pentru prima oară lucrarea în românește. George Balș credea că ar fi fost zugrăvit acolo chiar din dispoziția și cu cheltuiala sa¹⁰⁴.

*

Câteva constatări. Am încercat să prezentăm în aceste pagini personalitatea mitropolitului Varlaam al Moldovei, stăruind asupra operei sale culturale, în speță asupra *Cazaniei*. Poate că n-am reușit să prezentăm toate laturile activității sale atât de complexe, lucru pe care îl vor face, desigur, alți cercetători. Prin studiul de față, am urmărit doar să aducem un omagiu marelui mitropolit, cu ocazia împlinirii a 350 de ani, de când Dumnezeu l-a chemat în împărăția Sa, dar și cu ocazia canonizării lui la mănăstirea Secu. Oricum, din studiul nostru se pot desprinde câteva constatări:

1. În primul rând trebuie reținut faptul că Varlaam a fost un remarcabil teolog, cu nimic mai prejos decât prietenul său, mitropolitul Petru Movilă de la Kiev. Acest lucru se desprinde din cele trei opere scrise de el: *Cartea românească de învățătură (Cazania)*, *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* și *Pravila pe scurt pentru cele șapte Taine*. Toate trei arată că Varlaam avea cunoștințe temeinice de Noul Testament, Dogmatică, Simbolică, Morală, Aghiografie, Drept canonic, Liturgică și Omiletică. Și atunci, dacă renumitul istoric și dogmatist rus, mitropolitul Macarie Bulgacov al Moscovei (sec. XIX), îl condidera pe mitropolitul român Petru Movilă al Kievului drept „părintele teologiei ortodoxe moderne”, suntem îndreptățiți și noi să-l numim pe Varlaam al Moldovei „părintele teologiei românești”.

2. Varlaam nu a fost doar primul traducător din literatura teologică greacă – bizantină și slavă răsăriteană, ci și primul traducător din literatura patristică în românește, prin „*Scara*” Sfântului Ioan Sinaitul, pe care a tradus-o în anul 1618. În felul acesta, el devine un deschizător de drum al unor astfel de traduceri, un „precursor” al urmașilor săi, Dosoftei și Veniamin Costachi.

3. Dar prin *Cazania* sa din 1643, ca și prin reeditările sale ulterioare, Varlaam merită și atributul de „părinte al Omileticii românești”, pentru că el este un strălucit precursor al lui Antim Ivireanul, autorul *Didahiilor*, al lui Petru Maior (care a tipărit mai multe volume de predici la Buda), al marilor predicatori români din secolele XIX – XX.

---

104. G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, 18, 1925, p. 43-46; G. Balș, *Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 513-518 (inclusiv fig. 887 de la p. 516); I. D. Ștefănescu, *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie. Nouvelles recherches. Etude iconographique. I Texte*, Paris, 1929, p. 40; Erast Costea, *Mănăstirea Sânt Ilie, ctitoria voevodului Ștefan cel Mare*, Cernăuți, 1940, p. 86. Preotul paroh Viorel Mihoc confirmă prezența lui Varlaam în pictura exterioară a bisericii din Sfântu Ilie – Suceava.

4. În același timp, trebuie să-l considerăm – cum au făcut mulți filologi – ca un adevărat „părinte al prozei literare românești”. Suntem îndreptățiți să afirmăm acest lucru, întrucât *Cartea românească de învățătură*, este, în fond, o lucrare în proză, o carte care „povestește” viețile sfinților și care precede *Viața și petrecerea sfinților* a mitropolitului Dosoftei (Iași, 1682 – 1686), dar și pe Ion Creangă originar din Humulești, situat în apropierea Borceștiului lui Varlaam. Prin *Cazania* lui, Varlaam a creat o limbă literară românească, așa cum a făcut și Dosoftei, patru decenii mai târziu, prin lucrarea menționată. În aceeași măsură, Varlaam a fost un precursor al lui Dosoftei, considerat „primul poet național prin *Psaltirea în versuri* „tocmită” de el (Uniev, 1673), prin puținele – dar reușitele – „stihuri” care apar în *Cazania* sa.

5. Varlaam traduce în *Cazania* sa numeroase pericope evanghelice, într-o frumoasă limbă românească, traducerea sa fiind mai reușită decât cea brașoveană din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și chiar mai reușită decât cea a *Noului Testament* de la Alba-Iulia, care s-a tipărit cinci ani mai târziu.

6. Aceeași *Carte românească de învățătură* a îndeplinit și un însemnat rol spiritual în viața întregului neam românesc ortodox. Așa cum se prezenta prin însăși foaia de titlu, ea era o „carte de învățătură”, o carte citită de preot din fața altarului, după Sfânta Liturghie, în duminici și sărbători – mai ales în Ardeal –, o carte prin care se transmitea credincioșilor mesajul evanghelic al iubirii între oameni, al învățăturilor aduse în lume de Mântuitorul Iisus Hristos. *Cazania* lui Varlaam a luminat pe credincioșii români de altădată – în majoritate neștiutori de carte –, i-a întărit sufletește, i-a făcut mai încrezători în viitorul lor și al neamului, a plămădit buni fii ai Bisericii.

7. *Cartea românească de învățătură* din 1643, ca și reeditările ei de mai târziu, au contribuit la afirmarea și consolidarea conștiinței de neam și de unitate națională. Era o carte scrisă pentru românii de pe ambele versante ale Carpaților, o adevărată *Evanghelie a neamului românesc*. Ea a circulat pretutindeni, dar mai ales în Transilvania, încât prin edițiile următoare ea a putut ajunge la mii de exemplare din care s-a citit mereu. Varlaam devenea astfel un adevărat „părinte al neamului românesc”.

8. Mitropolitul Varlaam a fost un entuziast apărător al Ortodoxiei românești în fața prozelitismului calvin din Ardeal, prin sprijinul pe care l-a acordat mitropolitului Ilie Iorest, ca și prin „soborul” pe care l-a convocat la Iași sau la Suceava, la începutul anului 1645, care a discutat *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*. Soborul respectiv reprezenta întreaga „seminție românească”, întreaga Biserică națională, prin ierarhii prezenți, conștienți de rolul lor în acțiunea de apărare a Ortodoxiei, conștienți că o eventuală „calvinizare” a românilor ardeleni ar duce la pierderea identității lor religioase și naționale.

9. Mai trebuie să subliniem și faptul că Varlaam a fost, alături de domnitorul Vasile Lupu, un sprijinitor al atâtor patriarhi și mitropoliți greci sau de alte neamuri veniți în Moldova să solicite ajutoare financiare, salvând Ortodoxia din perioada turcocrăției de la dispariție. Cu alte cuvinte, în timpul domniei lui Vasile Lupu și a păstoririi lui Varlaam s-a creat un climat propice pentru promovarea „dialogului interortodox”. Stă mărturie, în acest sens, mai ales sinodul de la Iași din toamna anului 1642, care a adunat, pentru prima oară în istorie reprezentanți ai celor trei mari ramuri ale Ortodoxiei, greacă, slavă și română, și care au aprobat *Mărturisirea ortodoxă* a românului Petru Movilă, mitropolitul Kievului. Amândoi trebuie considerați drept deschizători ai unei noi ere nu numai în Bisericele lor, ci în întreaga Ortodoxie.

10. În sfârșit, trebuie să subliniem faptul că Varlaam a fost un călugăr și un ierarh cu o viață aleasă, care a înțeles să pună în practică învățăturile Sfintei Scripturi, dar și ale marilor Părinți duhovnicești, lucru dovedit de traducerea *Scării* Sfântului Ioan Scărarul. S-a călugărit de tânăr, și-a legat viața de ctitoria lui Nestor Ureche de la Secu, acolo unde s-a și retras spre sfârșitul vieții, când și-a dat seama că nu-și mai putea continua lucrarea pastoral-misionară și culturală. Prima jumătate a secolului al XVII-lea a dat neamului nostru „trei Sfinți Ierarhi români”, toți apărători ai credinței ortodoxe în fața acțiunilor prozelitiste ale altor culte: Varlaam la Suceava, Iorest la Alba Iulia și Petru Movilă la Kiev. În a doua jumătate a secolului, continuând cu începutul celui următor, vom avea alți trei Sfinți mitropoliți-cărturari și apărători ai Ortodoxiei: Sava Brancovici la Alba Iulia, Dosoftei la Iași și Antim Ivireanul la București.

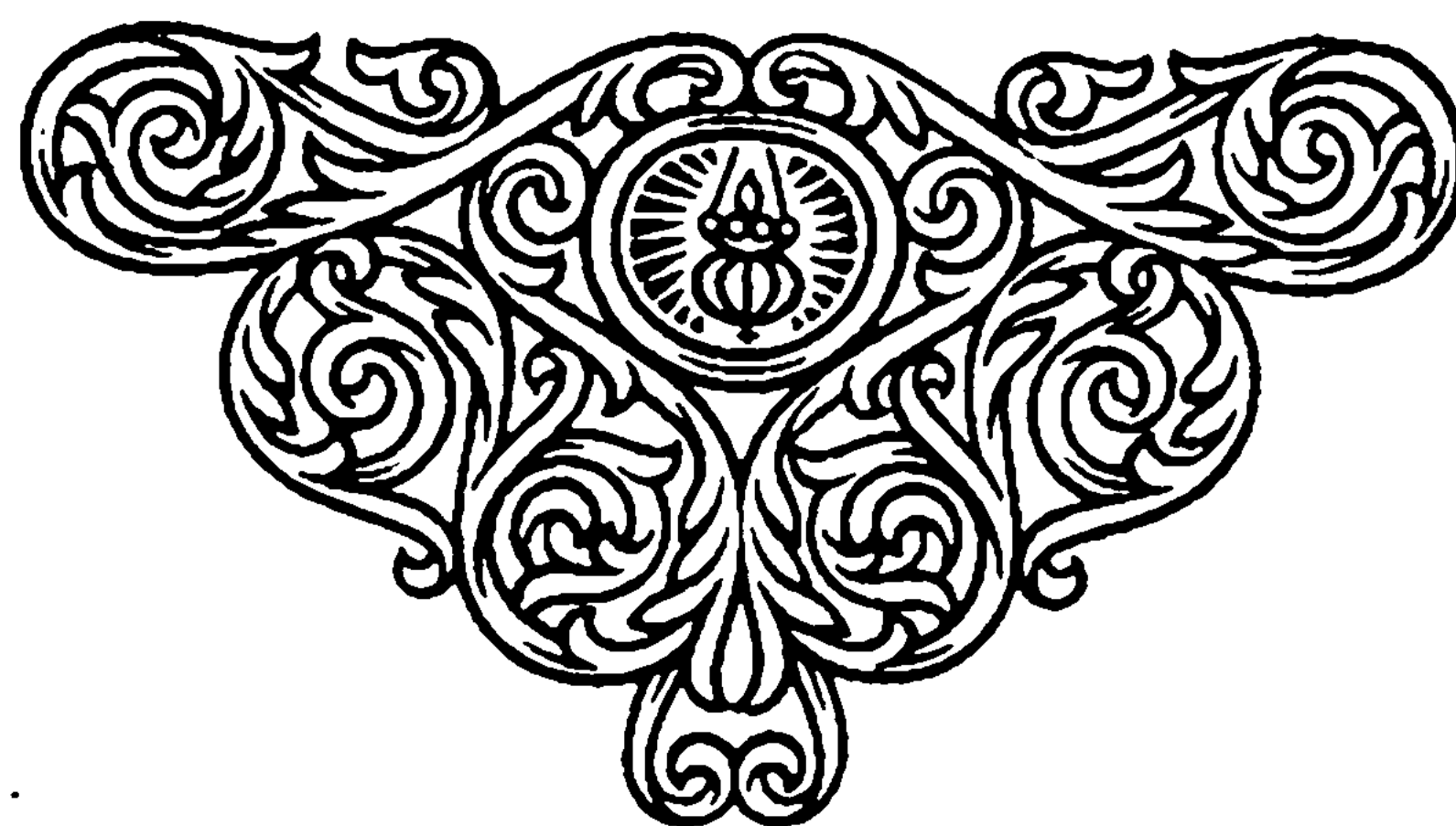
*

Din aceste considerente, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Daniel*, încă din timpul păstoririi sale la Iași, a propus Sfântului Sinod canonizarea mitropolitului – cărturar Varlaam, propunere aprobată în ședința sinodală din 12 februarie 2007. S-a ținut seama de Ortodoxia credinței sale, pe care a predicat-o prin cuvânt și faptă, de lupta pentru apărarea credinței ortodoxe în Transilvania, precum și de sfințenia vieții sale. La 5 iunie 2007 osemintele sale au fost scoase din mormântul său de la Secu („din casa cea de lut a moșilor săi”, cum spunea el în „predoslovia Cazaniei”), curățate și așezate într-o raclă specială lucrată la Monetăria Statului din București, pentru a fienerate de credincioși. *Canonizarea lui solemnă a avut loc la mănăstirea Secu în ziua de 29 august 2007* (hramul mănăstirii, Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul). Au slujit numeroși ierarhi, preoți și diaconi în frunte cu locțiitorul de patriarh de atunci, Prea Fericitul Părinte Daniel, în prezența reprezentanților statului, a unor oameni de cultură și a mii de credincioși din întreaga țară. De acum înainte, potrivit hotărârii sinodale, el va fi cinstit în

ziua de *30 august* a fiecărui an. S-a alcătuit și tipărit Acatistul și Slujba Sfântului Ierarh Varlaam, precum și icoane cu chipul său, la Editura „Trinitas” din Iași.

Să ne rugăm noului Sfânt Ierarh al Bisericii noastre zicând: „Cu înțelepciune dumnezeiască, minunate ierarhe Varlaam, ca un adevărat învățător, ai tâlcuit cuvintele pline de har ale Evangheliei lui Hristos, arătându-ne frumusețea lor duhovnicească și lumina dreptei credințe izvorând dintr-însele; căci dând la o parte vălul literei, ai descoperit vistieria cea ascunsă a Duhului, iar cu minunatele nevoițe ai ajuns la trăirea tainelor Preasfintei Treimi. Drept aceea, prin rugăciunile tale, luminează-ne și pe noi spre înțelegerea evanghelicelor propovăduiri” (din slujba Sfântului Ierarh Varlaam).

Acad. Pr. Prof. Dr. MIRCEA PĂCURARIU

C U P R I N S

STATUTUL pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române (cu <i>Prefață</i> a Prea Fericitului Părinte Patriarh D A N I E L)	13
LEGEA NR. 489/2006 , privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor (cu <i>Postfață</i> a Prea Fericitului Părinte Patriarh D A N I E L)	111
Mitropolitul VARLAAM al Moldovei. La 350 de ani de la trecerea sa la Domnul (Acad. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu)	131

TABLE DE MATIÈRES

Le Statut de l'organisation et du fonctionnement de l'Église Orthodoxe Roumaine, précédé d'une <i>Préface</i> de Sa Béatitude le Père Patriarche D A N I E L	3
La Loi nr. 489/2006, stipulant la liberté religieuse et le régime général des cultes, suivie d'une <i>Postface</i> de Sa Béatitude le Père Patriarche D A N I E L	111
La commémoration du Métropolitite VARLAAM de Moldavie, à 350 ans depuis son ascension près du Seigneur (R.P. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, de l'Académie Roumaine)	131

TABLE DE MATIÈRES

Le statut de l'organisation et du fonctionnement de l'Église
Orthodoxe Roumaine, ordonné d'une manière de sa Bonté
le Père Patriarche D. N. I. P. L. 3

La Loi no 489/2006 stipulant la liberté religieuse et le régime général
des villes suivis d'une Postface de sa Bonté
le Père Patriarche D. N. I. P. L. 11

La commémoration de Métropolitain VASILE A. M. de Moldavie, à 350 ans
depuis son ascension près du Seigneur
(R. P. Prof. Dr. Mircea Pătrăușcă, de l'Académie Roumaine) 131

BIBLIOTECA M.M.B.	
PROVENIENȚĂ	PREȚ
	20 lei

Materialele trimise pentru publicare și corespondența privitoare la revistă se expediază pe adresa: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Intr. Miron Cristea, nr. 9, sectorul 4, cod. 040162, București. Abonamentele se fac la Tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, valoarea lor depunându-se în contul RO 48RNCB504000000250025 la B.C.R., filiala sector 4, București, cu mențiunea: pentru “Biserica Ortodoxă Română”, buletinul oficial al Patriarhiei Române.

*

Opiniile sau punctele de vedere exprimate în materialele publicate (în afara celor oficiale) aparțin autorilor. Materialele nepublicate nu se restituie. Colaboratorii sunt rugați să-și păstreze copie după materialele (dactilografiate sau pe suport electronic) pe care le trimit redacției revistei “Biserica Ortodoxă Română”.

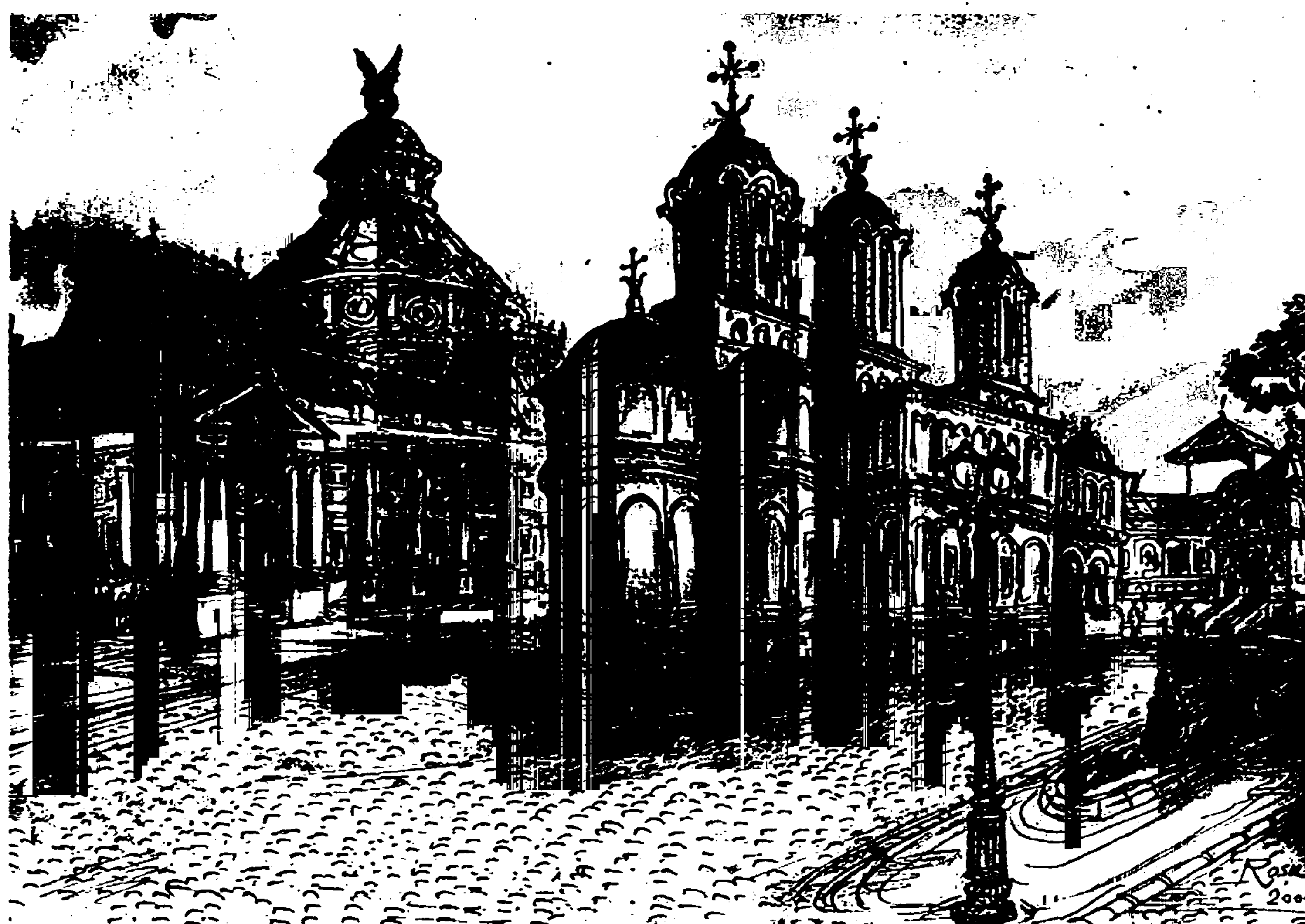

Redacția: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Intr. Miron Cristea 9, cod. 040162 – București, sector 4, Tel. 00-40-21-4067191; 00-40-21-4067192; e-mail: eibmbor@rdslink.ro

Administrația: Tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Intr. Miron Cristea 6, cod. 040162 – București, sector 4, Tel. 00-40- 21-406.71.93; 00-40-21-406.71.94; Fax: 00-40-21-300.05.53. e-mail: tipogr.inst.biblic@rdslink.ro; magazin@ editurapatriarhiei.ro web: editurapatriarhiei.ro

◆◆◆ISSN 0257-4667◆◆◆

**TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI**